

Niispa Tuomas

HISTORIALLINEN
ROMAANI

W . S . O . Y .

SISÄLLYS.

	Sivu
1. Maailmalta kuuluu kummia	5
2. Luostarilapsi	13
3. Riemun päivä	20
4. Unelmia	27
5. Uusi työmaa	34
6. Harppu-Knuut	40
7. Matkamiehiä	46
8. Syksy 1220	51
9. Elämä on ihanaa	60
10. Kuningatar Päivä	66
11. Salaisuus	72
12. Morsiusmessu	79
13. Pakenija	86
14. Muutto	96
15. Vain kaksi kyyneltä	102
16. Jumalan mies	110
17. Rakastan häntä	120
18. Lahjoitus	127
19. Tähdenlento	135
20. Suuri unelma	143
21. Rakkautta	155
22. Veli Johannes	164
23. Unelma muuttuu todellisuudeksi	172
24. Käräjämatka	181
25. Ristiretki	189
26. Ispo	199
27. Piispa Tuomas saa vieraita	207
28. Ystävyyttä	213
29. Erämaan kuningatar	224
30. Hämeen heimo	233
31. Rauhan sanansaattajat	241
32. Innostusta	248
33. Länsi ja itä Nevajoella	262
34. Uutisia	270
35. Heikki	278
36. Herääminen	288
37. Lähtö	300

HILDA HUNTUVUORI

PIISPA TUOMAS

HISTORIALLINEN ROMAANI

PORVOO * HELSINKI
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA
1933

1. MAAILMALTA KUULUU KUMMIA.

On harmaa syyspäivä v. 1218. Samppalinnan vallilta katselee vartija jännittyneenä laivaa, joka hitaasti lähenee Auran kukkulaisia rantoja. Vihdoin se ui linnan ohi, ja vartija huokaa itsekseen mieli keventyneenä:

»Kas, Kokemäen kuninkaan laiva! Miksi en tuota heti tuntenut! Mutta kauan on mies viipynyt matkallaan!»

Laiva peittyi rantaviidakon taa. Vartija alkaa totisena katsella mustia pilviä, jotka pahaenteisinä vaeltavat yli turvekattoisen Turun. Ei räppänärei'istä tupruava savukaan uskalla yhtyä pilvien tummaan saattoon, vaan painuu alakuloisena maahan. Vuohikatras tulee helisevin kulkusin metsästä. »Ilta joutuu», tuumii vartija yksikantaan.

Alhaalla rannassa laiva laskee laituriin. Kuningas Pohja sanoo peräsimen äärestä miehilleen:

»Köyttäkää laiva lujasti paaluihin, sillä on tulossa myrsky!» Hän seuraa tarkasti työtä ja jatkaa: »Ottakaa eväsvakat ja menkää Mustan Kasin matkatupaan! Siellä saatte levätä, kunnes noudan teidät.»

Pohja katselee laivasta, kuinka miehet kulkevat markkinakentän poikki ja katoavat Mustan Kasin harmaasta ovi-aukosta. Nyt vasta hän itse lähtee laivasta surkeasti ontuen. Polvessa on vihlova tuska, joka askel tuntuu antavan sille uuden iskun. Mutta Pohja puree hammasta ja kulkee totisena tietään. Onneksi on Sillankorva aivan lähellä. Talon

portilla hän pysähtyy ja pyyhkäisee tuskan hien otsaltaan. Syystuuli viskelee kahisevia lehtiä hänen jalkoihinsa, mutta hän ei sitä huomaa. Pari suurta sadepisaraa putoaa poskelle — hän ei sitä tunne. Vasta kun koira alkaa vihaisesti haukkua, hän tempautuu irti ajatuksistaan ja astuu tupaan.

Sillankorvan Pentti, Turun kuuluisa tulkki, punnitsee juuri rahoja akkunaluukun alla. Hän kääntyy katsomaan, hämmästyä hirveästi ja huudahtaa:

»Pohja! Tuon näköisenä! Terve tulemasi! Mutta, Pyhä Maaria, mistä sinä tulet?»

»Pirun hampaista — hiis'vieköön!»

»Pahastipa se sinua puri!»

»Pahasti! Polveni on keihään lävistämä.»

»Aut' Maaria, polvesi keihään lävistämä! Käy toki istumaan ja kerro, mistä tulet!»

Pohja laahusti lattian poikki, istuutui oksarahille ja alkoi kertoa:

»Tulen kauppamatkalta Lyypekistä. Matka sujui aluksi hyvin, Ahvenanmaa jäi jo selkämme taakse; silloin meidät yllätti kaksi rosvolaivaa. Soudamme, luovimme, yritämme kaikin voimin pakoon — mikään ei auta, rosvot saavuttavat purtemme. Syntyy hurja taistelu. Saan keihään polveeni. Olemme jo sortua. Viime hetkessä saapuu kaksi Voijonmaan laivaa avuksemme. Rosvot pakenevat. — Jaa'ah, sen sanon, että ilman voijolaisia olisin nyt miehineni markkinaorjana rosvojen laivoissa!»

»Voi öykkäreitä, kuinka röyhkeiksi ovat käyneet!» huudahti Pentti. »Pitäisi taas kerran puhdistaa rantamme rosvoista!»

»Samaa sanoivat Voijonmaan miehetkin. — Mutta taitaa meille tulla muuta puhdistettavaa. Tanskan kuningas Valdemar suunnittelee suurta sotaretkeä Suomeen ja Viroon.»

»Mitä sinä, Pohja, sanot! Jumalan pyhät, onko se totta?

»Totisinta totta! Katsos, näin on tapahtunut: Viime keväänä, mit-maarian aikaan, Riian piispa Albert, se koira, tulee kuningas Valdemarin luo ja pyytää apua Viron kääntämiseksi — mukamas! No, kuningas lupaa, ja sopimus raapustetaan oikein nahkappaleeseen. Keväällä juutit lähtevät Viroon ja samalla matkalla he poikkeavat tänne Suomeen kostamaan sen vanhan Tapaninyön kohlut. — Tiedän kaiken näin tarkalleen, sillä kuningas Valdemar oli itse kertonut tästä Lyypekin kauppiaille, jotka olivat hänen poikansa kruunajaisjuhlassa Slesvigissä. Kuningas oli näet ollut juhlassa tavallista iloisemmalla tuulella, kun hänen poikansa nyt jo kruunattiin Tanskanmaan kuninkaaksi — oli kehunut itseään »kauppamiesten ystäväksi» ja tyhjentänyt maljoja lyypekkiläisten kanssa. — Hm, tässä siis ollaan: Etelässä hiotaan koston keihäitä!»

»Voi taivaan pyhät,» valitti Pentti, »mikä meidät nyt pelastaa! Mutta, kummallista, miksi piispa Albert hakee apua Tanskasta? Juuri viime syksynä hän sai täydellisen voiton virolaisista. Itse suuri Lemmitty, sankareitten sankari, kaatui ja monta tuhatta miestä hänen kanssaan. Tuossa Viljannin taistelussa sinäkin menetit kämmenesi syrjän ja sormen kaupantekijäisiksi, kun koetit pelastaa Lemmittyä. Itse olet kertonut, kuinka perinpohjin nuo rautapaidat voittivat ja kuinka kamala oli Viron kohtalo: Maa ryöstettiin, poltettiin ja ihmiset hakattiin maahan.»

»Kammottava oli totisesti Viljannin taistelu», huokasi Pohja. »Mutta Viron heimon voima ei ole loppunut. On aivan kuin kansan kiukku nostaisi vainajatkin haudoistaan. Piispa Albert pelkää, siksi hän pyytää apua Tanskanmaan mahtavalta kuninkaalta.»

Pentti tuli tarkemmin katsoneeksi Pohjaa ja pelästyi, sillä tämä oli kovin kalpea. Hän astui ovelle ja huusi vai-

molleen: »Ursula, Ursula, joudu tupaan! Täällä tarvitaan sinua!»

Ursula tuli, ja hänen lempeä sydämensä sanoi heti, mitä oli tehtävä. Ensin hän sitoi uudelleen Pohjan polven. Sitten hän hoivasi sairaan vuoteeseen.

Penttikin oli toimessa. Hän lähetti rengin Koroisten piis-pantaloön noutamaan isä Vilhelmiä ja sitä vanhaa munkkia, joka oli taitava yrttien keittäjä. Itse hän lähti Innamon taloon. Täällä hän kertoi, kuinka kummia maailmalta kuuluu. Vanha valkoparta Innamo, seudun suuri tuomari, oli jo vuosia sitten jättänyt kaikki tehtävänsä pojalleen, mutta nyt hän etsi nurkasta sauvansa ja sanoi:

»Tulen Sillankorvaan, jotta saan omin korvin kuulla nuo kummat sanomat. Heimomme on vaarassa.»

Kotvan kuluttua oli Sillankorvan tuvassa käynnissä vakava neuvottelu. Kuningas Pohja makasi lavitsalla, sen vieressä rahilla istuivat molemmat Innamot, isä ja poika, Pentti sekä isä Vilhelm. Yrttejä tunteva munkki Siimon hääri pesän suussa ympärillään senkin seitsemät sarvet ja rasiat.

Pohja kertoi uudelleen, mitä oli kuullut Lyypekin kauppiailta, ja päätteli varmana:

»Ensi keväänä kuningas Valdemar tulee kostamaan Tapaninyön, sitä emme voi toiseksi muuttaa. Ja täältä hän aikoo Viroon.»

»Voi minun päiviäni!» virkkoi vanha Innamo. »Tanska-laisten kosta tässä on pelätty seitsemän kesää. Ilman sinua, Pohja, ne olisivat jo meidät nielleet. Mutta sinä olet viisas kuin Saalamon. Ensin levitytät juuttien keskuuteen huhua, että täällä muka richuu kauhea rutto. Sitten täällä muka koottiin laivat täyteen Lapin noitia ja hirviöitä, joilla on tulikuumia keihäitä ja myrkkynuolia. Ja taas

hurtat pelästyivät! Vihdoin suostuttelit ystäväksesi Ruotsin kuninkaan Eerik Knuutinpojan, joka oli naimisissa Valdemarin sisaren Rikissan kanssa, ja tämä sitten taltutti Valdemarin vihan. Paljon sinä olet tehnyt, Pohja! Olet ollut koko heimomme turva. Mutta entä nyt! Sinä itse olet sairana. Ruotsissa on kuningas Eerik kuollut, uusi kuningas, Juhana, on melkein lapsi vielä ja riidassa Valdemarin kanssa, joten ei ole ketään taltuttamassa tanskalaisten hurjia aikeita.»

»Ei ole», huokasi isä Vilhelm ja taputti samalla suurta koiraansa, joka työnsi paksun kuononsa hänen polvilleen. »Päinvastoin on Tanskassa niitä, jotka vain yllyttävät kuningasta koston. Sain sieltä kirjeen pari päivää sitten.»

Kaikki katsoivat hämmästyneinä Vilhelmiin ja Pentti kysyi:

»Ketkä siellä ovat sellaisia?»

»Lundin arkkipiispa Antreas ensimmäisenä ja hänen perässään koko pappien saatto. Kas, Antreas ei voiunohtaa sitä, että paavi Innocentius irroitti heimomme Lundin hiippakunnasta ja liitti sen Upsalaan. Nyt hän on lisäksi saanut jostakin tietoonsa, että me täältä Suomesta kirjoitimme paaville ja pyysimme tuota siirtoa. Antreas kiehuu kosta. — Näin kirjoitti minulle Upsalan arkkipiispa Warelius.»

Seurasi pitkä hiljaisuus. Vanha Innamo huojutteli var-taloaan, sulki silmänsä ja puhui kuin itsekseen: »Onpa tässä uutisia yhdeksi kertaa! Mikä lopulta tulee heimomme kohtaloksi! Pyhä Henrik meitä armahtakoon! Kuinka paljon sopiikaan yhden ainoan ihmisen elämänjuoksuun! Olin poikanen, kun Sveen Eerik saapui tänne laivoineen. Piispa Henrik on minulle kuin lapsuuden ihana uni. — Millaisia aikoja onkaan sen jälkeen eletty! Piispa Rodulfus joutui vainolaisen käsiin, samoin Folkvino. Kahdesti olen

seisonut oman kotini raunioilla, vielä useammin muitten. Olen itkenyt heimoni kanssa Tapaninyön kauhuja. Oivoi, miksi minun korvieni piti kuulla vielä tämäkin viesti! Miksi en jo pääse rauhaan pyhien luo!»

Toiset vaihtoivat merkitsevän silmäyksen kuin sanoakseen: Innamo on tullut vanhaksi, hän ei kestä enää murheviestejä!

Taas oltiin ääneti. Vihdoin Pohja nousi istumaan ja puhui:

»Tanskalaiset tulevat — se on aivan varma! Mutta heimme ei sorru, se on myöskin varma! Mikä hätä meillä nyt on, kun tiedämme asian ja meillä on aikaa varustautua! Laivakunnat varustavat laivansa lujiksi talven aikana ja kauppahaahdet muutetaan sotapursiksi. Sitten pyydämme liittolaiseksi Ruotsin kuningasta Juhanaa. Hän varmasti tulee, sillä uhkaileehan Tanskan Valdemar häntäkin. Tuo pirunsorkka ei voi näet unohtaa, että Juhana valittiin Mooran kentällä kuninkaaksi vastoin hänen tahtoaan. Siitä vihat. — Hm, luvataan vaikka verojakin Ruotsille, kunhan vain saamme apua tähän hätään.»

Isä Vilhelm katsoi ihmeissään Pohjaa ja sanoi:

»Sinä osaat aina naulan kantaan! Taas löysit oikean ratkaisun! Meidän on turvauduttava Ruotsiin. Ehkäpä sieltä vihdoin saamme piispankin, sillä olemmehan jo seitsemän vuotta olleet ilman ylipaimenta. Tanskasta emme ole ottaneet, Ruotsista emme ole saaneet, vaikka itse paavi Innocentius on kehoittanut Upsalan arkkipiispaa vihkimään meille kirkon päämiehen. Mutta siellä ei ole ollut sopivaa miestä. Herran lauma on täällä Suomessa saanut kulkea omia teitään. Ehkäpä tämä harhailujen aika nyt päättyy ja saamme piispan.»

Kuningas Pohja unohti kipunsa, unohti kaiken muun ja puhui innostuneena:

»Sinä, isä Vilhelm, juuri sinä lähdet Ruotsiin! Puhut siellä heimomme huolet, sovit avun saamisesta ja pyydät piispaa.»

»Aivan niin! Taas sinä osasit naulan kantaan, Pohja», puuttui puheeseen Pentti, ja nuori Innamo säesti:

»Ihan tarkalleen naulan kantaan.»

Miehet alkoivat innokkaasti puhua isä Vilhelmin matkasta. Mutta silloin vanha Innamo nosti päätään, suoristi kumaraisten selkensä ja sanoi:

»Ystävät, ei näin tehdä päätöksiä! Asia koskee koko heimoa, siksi siitä on päätettävä yhteisissä käräjissä. Syysmarkkinat ovat menneet, mutta joulumessujen aikana voidaan pitää heimon käräjät, tai vaikkapa ennenkin. Pannaan käräjäkapula paikalla kiertämään maasta maahan yli suuren Suomen, niin miehet ovat pian täällä Turussa. Silloin päätetään asiasta. — Katsokaa, ystävät, näin on oikein ja näin on tehty hamasta aikojen alusta!»

Kaikki tyytyivät siihen ilman muuta, sillä Innamo oli kuin heimon omatunto, joka tiesi aina hiuskarvalleen, mikä oli oikein. Minkä Innamo sanoi, se oli sanottu ja siihen jokainen alistui ehdottomasti.

Illan hetket vierivät verkkaan. Tuli yö. Nokinen savupirttikylä Auran rannalla nukkui. Mutta Sillankorvan tuvassa jatkui vakava neuvottelu. — Mikä lopultakin on oleva Suomen heimon osa? Jaksetaanko yhä torjua sortajat kotirannoilta? Mitä tapahtuu ajast'aikojen takaa, kun lapsemme vaeltavat näitä samoja polkuja? — Tanskan Valdemar on pannut Baltian meren etelärannat vapisemaan — hän on nyt Valdemar Voittaja! Idässä hioo kynsiään mahtava Novgorod, senkin verihurtt! Viron suuri heimo on sortunut, uinut kyynelissä ja veressä. Mikä, mikä lopultakin on

Suomen heimon kohtalo? Kaikkialla näytti olevan vain pimeyttä.

Kun miehet vihdoinkin lähtivät Sillankorvasta, selkeni syysyön taivas parhaillaan. Viimeiset mustat pilvet painuivat idän rantojen taakse ja taivaan syvässä sinessä tuikkivat kirkkaat tähdet.

2. LUOSTARILAPSI.

Vuosi oli vierähtänyt, pitkä, monenkirjava vuosi, ja Suomessa oli taaskin syksy.

Oli varhainen aamu. Aurinko kohosi juuri metsän lovisen reunan takaa. Joen äyräällä kuvastelivat nuoret koivut kirkkaankeltaisia syyspukujaan veden kalvossa. Kesän kukkaniitty lepäsi harmaana, kuolleena, mutta vanha kuusi seisoi muuttumattomana synkänvihreässä puvussaan.

Koroisten piispantalon portista astui ryhdikäs, jalomuo-toinen mies. Hän ei näkynyt huomaavan syyspukuisten koivujen väriloistoa, vaan katse kulki tutkien yli seudun, mäeltä mäelle, taivaan ääreltä toiselle. Vihdoin hän virkkoi itsekseen:

»Tällaista on siis uudessa hiippakunnassani! Kun eilen illalla tulin Turkuun, oli pilkko pimeä. Tulisoihdun valossa astuin laivasta veneeseen, joka toi minut tänne Koroisten piispantaluon. Nyt vasta näen ympäristön ensi kerran.»

Eteläisellä ilmalla näkyi sinisiä savukiemuroita, ja uusi piispa päätteli:

»Tuolla siis on Turku. Mikä lienee sekin kyläkeen! Aina-kin siellä on kumma tulkki, puhuu ensin ruotsia, sitten flaa-mia ja lopuksi latinaa kuin leikkien. Ja Turun miehet näyt-tivät vakavilta ja viisailta. Ehkäpä täällä ei sittenkään ole niin kolkkoa kuin minulle on kerrottu. Merkillistä vain, että pyhät ovat ohjanneet juuri minun askeleni tänne kau-kaiseen Suomeen. Ensin en tahtonut. Kun isä Vilhelm

keväällä tuli Upsalaan pyytämään piispaa, en lähtenyt. Keskikesällä sitten lähti kuningas Juhana auttamaan suomalaisia, jotka henkeen ja vereen puolustivat rantojaan. No, Valdemar laivoineen ajettiin pois. Mutta kuningas Juhana ei sen jälkeen löytänyt kylliksi sanoja ylistääkseen suomalaisten urhoutta. Varsinkin kuningas Pohja oli hänestä sankareitten sankari. — 'Lähde toki piispaksi Suomeen', hän pyysi hartaasti. 'En lähde!' vastasin päättävästi. Sitten pyyntö uudistui kolmannen kerran, Suomesta tuli kirje. Silloin sielussani syttyi käsittämätön tuli, minun täytyi lähteä! Ja tässä nyt olen hiippakuntani maankamaralla — minä, Tuomas, josta piti tulla kerjäläisten kerjäläinen!» —

Hänen päänsä kohosi vaistomaisesti, ja teräksen-siniset silmät tarkastelivat melkein tuimina seutua.

Mutta vähitellen katse lientyi ja hänen silmiensä eteen avautui toinen maa, jossa vuorenhuiput hipovat pilviä ja meri vyöryttää raskaita aaltojaan rantakallioihin. — »Skotlanti, Skotlanti, isieni maa! Hm, isieni! Eihän minulla ole isää, ei äitiä! Olen luostarilapsi, oblati, isätön, äiditön, Jumalalle määrätty jo aikojen alusta! Oblati, luostarilapsi — kuinka käsittämätöntä! Muut saavat itse päättää elämästään, mutta luostarilapsi on määrätty munkiksi, tahtoopaa itse tai on tahtomatta. En toki valita osaani, mielelläni rupesin munkiksi. On vain kummallista: en tiedä, kuka olen! Joonan luostarin vuosikirjaan on merkitty: 'Tuomas, luostarilapsi, saapui tänne, kun lumikinokset olivat korkeimmillaan, pakkahanen paukkui ja Mars loisti punaisena idän taivaalla. Ja lapselle annettiin nimi: Tuomas.' Siinä kaikki, mitä minusta tiedetään — ei edes nimeä luostariin tullessani! Kuka minä siis olen? Tämä ajatus on kalvavana seurannut minua halki maitten ja merien, Skotlannin lumisilta

vuorilta aina Rooman vihreille rinteille asti. Hm, kertoihan kyllä eräs Joonan luostarin munkki minulle suurena salaisuutena, ketkä olivat vanhempani, mutta toinen vanha munkki uskoi minulle myöhemmin salaisuuden, joka täydellisesti kumosi tuon ensimmäisen antamat tiedot. Kuka minä, luostarilapsi, siis olen? Olenko isieni syynsovittaja, vaivainen vaeltaja maailman turulla, jonka täytyy kulkea tuskasta tuskaan, ristin paino hartioilla? Vai olenko ylhäältä tullut enkeli, jonka on johdatettava kaikki pimeydessä vaeltavat heimot Herran vihreille laitumille? Hm, koetapa ymmärtää! Luostarilapsi, isätön, äiditön!»

Kuuluu askelia. Piispa Tuomas herää mietteistään ja kääntyy katsomaan. Hänen edessään on vanha, koukku-selkäinen munkki, joka silmät korkeuteen luotuina puhuu:

»Kiitän sinua, pyhä Maaria, taivaan kuningatar siitä, että silmäni saivat nähdä tämän autuaan päivän! Vuosia olen minä, vanha Siimon, rukoillut sinua, Beata Virgo: 'Lähetä paimen Suomen heimolle, ennen kuin se kulkee ratki eksyksiin!' Sinä olet vihdoin kuullut rukoukseni, edessäni seisoo Suomen piispa. — Terveyttä ja Jumalan rauhaa sinulle, herra Tuomas! Katso, laumasi täällä on suuri ja voimakas. Mutta älä pelkää! Jos rakastat laumaasi, voit johtaa sen, kunne tahdot. Kolmekymmentä ajast'aikaa olen elänyt tämän heimon keskuudessa, tuntenut sen ilot, itkenyt sen suruja, mutta milloinkaan se ei ole osoittanut minulle ynseyttä. Se on auttanut minua yli aikojen ahdingon. Rakastan tätä heimoa kuin lastani. Herra Tuomas, olet nuori ja voimakas! Ota omaksesi Suomen heimo ja rakasta sitä, niin löydät tien sen sieluun! — Oo, suuri Jumala, minkä ihmeen olet tehnyt! Sieluni ylistää: Gloria in excelsis Deo!»

Piispa Tuomas seisoo hämmästyksen lyömänä. Kuka on tuo valkohapsinen munkki, joka puhuu noin hyvin latinaa,

Jumalan omaa kieltä? Syvän liikituksen vallassa hän sulkee vanhuksen syliinsä ja sanoo: »Tahdon noudattaa neuvoasi ja rakastaa Suomen heimoa. On todella ihme, että nyt olen täällä paimenena — minä, josta piti tulla Jumalan kerjäläinen!»

»Jumalan kerjäläinen!» ihmettelee isä Siimon.

»Niin, Jumalan kerjäläinen», toistaa Tuomas. »Olen ollut Upsalassa pappina vasta kaksi vuotta. Sitä ennen olin etelässä, jossa tutustuin uuteen veljeskuntaan 'Jumalan kerjäläisiin'. Jeesuksen esimerkkiä noudattaen nämä veljet luopuvat kaikesta, ihan kaikesta ja vaeltavat kansan keskuudessa saarnaten, opettaen ja auttaen. Elatuksensa he kerjäävät, siitä nimi: Jumalan kerjäläiset.»

»Ja he rakastavat ihmisiä, antavat kaikkensa, mutta eivät pyydä mitään?» kysyi isä Siimon innoissaan.

»Aivan niin. Mutta mistä sinä tämän tiedät? Eihän yhtään Jumalan kerjäläistä ole vielä tullut tänne Suomeen?»

»Ei ole», myönsi munkki Siimon. »Mutta istuessani tuvassa tai vaeltaessani metsäpolkuja olen usein ajatellut, että jotakin sellaista sen pitäisi olla, jos olemme Kristuksen totisia opetuslapsia.»

»Oi, veli Siimon, minkä lahjan sainkaan sinusta!

»Et mitään, herra Tuomas», vastasi Siimon. »Katso, tuolla on hautausmaa, joka saa kohta ruumiini. Mutta sieluni rientää autuaitten maahan, jossa alati rukoilen pyhiä tämän Suomen heimon puolesta.»

Miehet astuivat verkkaan piispantaloon. Täällä keskustelu kääntyi maallisiin asioihin. Tuomas sai Siimonilta paljon tärkeitä tietoja: Piispantalossa asuu Siimonin kanssa pappi Fiilip, joka on toimittanut jumalanpalvelukset sekä Räntämäen että Turun kirkossa. Nyt hän on syysmatkalla siunaamassa uutista, kastamassa lapsia ja toimittamassa

multa kirkon tehtäviä, sillä papeista on kova puute. Ilman tällaisia matkoja vaipuisi kansa ratki pimeyteen ja perkeleen käsiin. Isä Vilhelmkin, joka Nousiaisista käsin on hoivannut Suomen kirkkoa, on nyt sairaana. Kesästä lähtien hän ei ole nähnyt tervettä päivää, niin häneen koski Kokemäenmaan kuninkaan kuolema.

»Onko kuningas Pohja kuollut?» huudahti Tuomas. »Ruotsissa ei tästä tiedetty mitään. Kuningas Juhana kertoi aina ihastuneena hänen urhoudestaan.»

✠ »Sitä en ih.nettele. Kuningas Pohjan ansiota oli, ettei Tanskanmaan kauhistuttava laivasto niellyt Suomea. Jo talvella Pohja vaelsi kuin Jerusalemin suutari ja sai kuin saikin koko heimon uskomaan, että juutit voitetaan. Rakennettiin laivoja, taottiin aseita. Ja kun kuningas Juhana vielä tuli avuksemme, sai vihollinen lähteä täältä tyhjin suin — nielläkseen sitten Viron! — Taistelussa kuningas Pohja haavoittui ja kuoli kuukautta myöhemmin. Siitä asti on isä Vilhelm ollut alakuloinen ja sairas. Nyt hänellä kuuluu olevan kylmänvihhat jalassa. — Tulit, herra Tuomas, otolliseen aikaan. Apu tuli, kun hätä oli suurin! Lähde pian Nousiaisiin, sillä isä Vilhelm yksin voi antaa sinulle kaikki tiedot yrttitarhastasi, ja hänen huostassaan ovat myöskin kaikki kirkkoa koskevat kirjat.»

»Lähden heti Nousiaisiin,» virkkoi Tuomas. »Oikein iloitsen matkastani, sillä jo keväällä Upsalassa tutustuin isä Vilhelmiin. Hän on minun mieleiseni mies.»

Veli Siimon loi kiittolisena katseensa seinällä riippuvaan kuvaan ja sanoi:

»Pyhä Maaria on tehnyt paljon enemmän kuin olen osannut pyytää! Sinä tiedät jo tullessasi, minkälainen mies isä Vilhelm on! Ilman häntä tämä kansa olisi hukkunut paknuuteen.»

»Mutta miksi hän ei ole ruvennut Suomen piispaksi?» kysyi Tuomas. »Upsalan arkkipiispa on monta kertaa pyytänyt häntä.»

»Herra Tuomas, et sittenkään oikein tunne Vilhelmiä. Meidän Herramme tietää, kuinka hyvä hän on ja kuinka paljon hän on tehnyt työtä heimonsa hyväksi. Mutta hän on liian pehmeä, liian hellämielinen. Ei hänestä ole suuren kansan piispaksi, sellaisen kansan, joka kulkee pystypäin. Vilhelm tietää heikkoutensa, siksi hän ei ole ruvennut piispaksi. — Sanoin äsken ulkona, että sinun täytyy rakastaa tätä heimoa. Mutta sinulta kysytään muutakin: Ole myöskin oikeamielinen ja luja! Silloin voit johdattaa laumasi, kunne tahdot. Tämän kaiken olen todeksi havainnut pitkän vaellukseni varrella.»

— — — — —

Kolme päivää oli kulunut. Veli Siimon nojasi käsillään tupansa akkunaluukuun alasyrjään ja katseli, kuinka piispa Tuomas joen tuolla rannalla nousi hevosen selkään ja lähti vanhinten saattamana Nousiaisiin. Peräkkäin ratsastavat matkamiehet painuivat kohta metsän kätköön. Veli Siimon risti kätensä ja alkoi rukoilla:

»Oi taivaan autuas kuningatar, kuinka sinua kiittäisin! Tämän suuren ihmeen näkivät vanhat silmäni: Suomen piispa lähtee Turun vanhinten kanssa Nousiaisiin isä Vilhelmin luo. Nyt tiedän, ettei tämä heimo joudu hukkaan. Pyhä Maaria, minä olen väsynyt, hyvin väsynyt. Tahtoisin levätä, sillä kahdeksankymmentä ajast'aikaa painaa hartioitani.»

Veli Siimon painoi kasvonsa käsien varaan ja näytti nukkuvan. Mutta hetken kuluttua hän nosti päänsä ja loi uudelleen katseensa joen tuolle rannalle. Silloin hän säpsähti. Mitä kummaa! Kapea ratsupolku on muuttunut le-

veäksi tieksi. Mahtavat puut seisovat kultaisen tien kahden puolen. Ja katso: Kaukaa tulee ratsastajaparvi! Kai-killä on valkeat hevoset. Nyt ehtii ensimmäinen joen kaltaalle. Veli Siimon tahtoi huutaa: »Siinä on joki, älä aja!» mutta ei saa sanaa suustaan. Ja katso, he ajavat joen pintaa kavion kastumatta! Parvi pysähtyy akkunaluukun alle. — »Veli Siimon, nouse tuon tyhjän ratsun selkään!» sanoo joukon johtaja. — »En jaksa», aikoo Siimon vastata, mutta silloin hän tuntee olemuksessaan ihmeellisen värähdyn. Kevyesti kuin nuorukainen hän hypähtää hevosen selkään. — Matka jatkuu. Ajetaan auringonsädesiltaa yli helvetin kuilun, ohi kiirastulivuoren, kauas, kauas siintäviin etäisyyksiin, missä hämöttää paratiisin kultainen portti. — — —

Veli Siimon oli ainaiseksi jättänyt Auran lempeän laakson ja rakkaan heimonsa.

3. RIEMUN PÄIVÄ.

Seitsemän hevosta pysähtyi Toposten pihaan. Piispa Tuomas katseli ihmetellen ympärilleen. Tuvat, aitat, vajat, tallit ja navetat seisoivat alakuloisina ja syysharmaina pihan ympärillä, nurkka nurkassa. — Samassa ovi aukeni ja isä Vilhelm astui sauvaansa nojaten tulijoita vastaan. Nähdessään Tuomaan hänen kasvonsa kirkastuivat ja sykähtelevin sydämin hän syleili Suomen uutta piispaa.

Orjapoika otti huostaansa piispan hevosen, mutta vanhimmat veivät itse ratsunsa vajaan. Niin Tuomas ja Vilhelm astuivat toisten edellä suurtupaan. Tuskin uusi piispa oli tervehtinyt: »Pax vobiscum», kun kiukaan kyljessä istuva askarvaimo Saara vavahti niin, että värttinä putosi kädestä. Kalpeana hän sopersi: »Haarald, Haarald!»

Isä Vilhelm tuli pelästyneenä Saaran luo ja sanoi:

»Mikä sinulle tuli? Olet kalpea ja vapiset. — Vieraamme ei ole Haarald, vaan Suomen uusi piispa Tuomas.»

»Hän on Haarald, minun Haaraldini», vastasi Saara varmasti.

Isä Vilhelm joutui ymmälle. Oliko suru, vuosikymmenien raskas suru, lopulta sammuttanut tuon hyvän Saaran hengen valon? Neuvottomana hän katsoi ympärilleen. Silloin nousi akkunaluukun luota Vilhelmin tytär, nuori, ihana Ester, meni askarvaimon luo ja sanoi hellästi:

»Saara-äiti, ethän vain liene sairas! Katso, vieras ei voi olla sinun Haaraldisi, sillä näethän, että hän on nuori mies,

mutta sinun Haaraldisi olisi jo harmaapäinen, kuten sinäkin.»

Saara loi ensin Esteriin, sitten Vilhelmiin, katseen, joka poisti molemmista kaiken pelon. Muutamassa silmänräpäyksessä hänen suuri luontainen viisautensa sanoi, mitä oli tehtävä. Hän kääntyi piispa Tuomaaseen päin ja kysyi skot-tien kielellä:

»Etkö olekin kotoisin sieltä korkeitten vuorien maasta, Skotlannista?»

Tuomas vavahtaa. Hänen silmänsä suurenevät ja soper-taen hän sanoo:

»Olen kyllä. Mutta — — — mutta kuka sinä olet, joka puhut skottien kieltä täällä kaukaisessa Suomessa?»

Saara ei ole kuulevinaan kysymystä, vaan jatkaa:

»Herra Tuomas, ketkä ovat vanhempasi?»

Tuomas tulee kiukaan luo, istuutuu penkille, katsoo sil-mät suurina Saaraa ja vastaa:

»Sitä en tiedä. Olen luostarilapsi, oblatti, ja heillähän ei ole vanhempia.»

»Vai luostarilapsi! Jumalan pyhät! Eikö nimesi oikeas-taan ole Haarald?»

»Niin kauan kuin muistan, on minua sanottu Tuomaaksi.»

»Oletko ollut luostarissa ihan pienestä asti?»

»En kai, koska minulla on jokin kaukainen, hämärä muisto: Suuri portti avautuu, ja näen vieraita miehiä, joita kovasti pelkään. Joonan luostarin vuosikirjaan on merkitty: 'Tuomas, luostarilapsi, saapui tänne, kun lumikinokset olivat korkeimillaan, pakkanen paukkui ja Mars loisti punaisena idän taivaalla. Ja lapselle annettiin nimi: Tuomas.' — Usein veljet kertoivat, kuinka tuoja oli sanonut vain kolme sa-naa: 'Tässä on oblatti.' Sitten hän antoi yhdelle munkille lap-sen, toiselle aarre-lippaan ja katosi yön pimeyteen.»

»Etkö koskaan kuullut mitään vanhemmistasi?» kysyi Saara.

»Kerran eräs vanha munkki uskoi minulle pyhänä salaisuutena,» vastasi Tuomas, »että olen mahtavan klaanipäällikön Patrikin ja hänen vaimonsa poika. Heimoa olivat kohdanneet suuret onnettomuudet. Rutto oli kaatanut kansaa, pedot karjaa. Päällikkö oli lähtenyt miehineen Palestiinaan, ja halvaus oli kaatanut hänen vaimonsa vuoteen omaksi. Silloin tuo nainen turvautui viimeiseen keinoon: lahjoitti lapsensa luostarille, jotta tulisi terveeksi ja jotta Patrik palaisi Pyhästä maasta. Niin minusta tuli luostarilapsi. Mutta Patrik kaatui ristiretkellä ja hänen vaimonsa kuoli halvaukseen, vaikka olikin uhrannut lapsensa pelastuakseen. — Näin kertoi tuo vanha munkki. Tunsin itseni onnelliseksi saadessani tietää, kuka olin. Mutta onneani kesti vain muutaman viikon, sillä toinen munkki uskoi minulle uuden salaisuuden. Hän kertoi: 'Tunsin päällikkö Patrikin hyvin, majailin usein hänen luonaan, mutta hänellä ei ollut lasta, ei ollut! Vuotta aikaisemmin kuin sinä tulit luostariin, olin viimeisen kerran Patrikin kodissa. Sinä olit noin kolmen vanha tullessasi tänne, siis sinun olisi pitänyt kahden vanhana silloin tallustella Patrikin tuvissa. Mutta siellä ei ollut lasta, — ei ollut! Lisäksi Patrikilla ja hänen puolisolallaan oli tumma tukka ja ruskeat silmät. Sinulla on vaalea tukka ja siniset silmät. Sekin siis todistaa, ettet ole heidän lapsensa. Mutta minä sanon sinulle, Tuomas, totuuden: Sinä olet enkeli korkeudesta! — Usein enkeli on ottanut ihmisen hahmon suorittaakseen maan päällä jonkin Jumalan määräämän työn. Mitä sinä, Tuomas, vielä teetkään maailmassa!' Näin tuo toinen munkki. Koko elämäni olen siis ollut epätietoinen syntyperästäni. Kaikilla retkilläni on minua aina painanut ajatus: Kuka minä olen?»

Saara kuunteli henkeään pidättäen, mutta samalla hänen ajatuksensa tekivät ankarasti työtä. Tuomaan vaiettua hän kysyi:

»Eikö sinulla ole suuri ruskea syntymämerkki vasemmassa olkapäässäsi?»

»On», myönsi Tuomas ja katsoi Saaraan kuin jumal'olento.

»Ja tuossa kädessä ranteen yläpuolella on aina punainen viiru?» jatkoi Saara.

»Niin on! Mutta, kautta pyhien, mistä sinä tämän kaiken tiedät?»

Saara hymyili sanomattoman hellästi ja sanoi hiljaa:

»Tiedän kaiken, koska olen sinun äitisi.»

Tuomas tunsu väristyksen puistattavan ruumistaan. Henkitys salpautui ja silmät sumenivat. Vihdoin hän sai soperetuksi:

»On mahdotonta, että minun äitini olisi täällä kaukaisessa Suomessa!»

Saara hymyili vielä hellemmin ja hänen äänensä oli vielä lämpöisempi, kun hän sanoi:

»Jumalalle ei mikään ole mahdotonta. Sinä olet minun poikani, pieni Haaraldini, joka ryöstettiin minulta kolmekymmentä ajast'aikaa sitten. Minut itseni myytiin silloin orjaksi. Kuulethan puheestani, että olen skottien heimoa? Siellä itäisessä vuoristossa asuu sukuni. Siellä olen syntynyt ja kasvanut ja paimennellut karjaa vihreillä rinteillä. Siellä asui myöskin Haarald, minun mieheni. Mutta hän ei ollut skottien heimoa. Hänen isänsä oli näet tullut Norjasta ja ruvennut päällikkö Patrikin palvelukseen. Kerran kun oltiin meren rannalla suolankeittomatalla, tapasin Haaraldin ensi kerran. Pian sen jälkeen tulin hänen puolisoiseksi. Haaraldkin oli ruvennut Patrikin mieheksi, ja asuimme pienessä

mökissä, joka oli lähellä päällikön linnaa. Oi, kuinka onnellisia olimme! Luulen, ettei koko maailmassa ole toista Haaraldin kaltaista miestä. Tuossa pikku mökissä sinä synnyit ja vietit ensimmäiset elinvuotesi. Olit totisesti kaunis kuin enkeli. Päällikkö Patrikin tylyllä vaimolla ei ollut lasta. Hänen silmänsä osuivat sinuun. En aavistanut mitään pahaa, vaikka hän kävikin sinua usein katsomassa. Sitten eräänä yönä, kun Haarald ei ollut kotona, tuli tuo kova vaimo julmien miesten kanssa ja otti sinut muutta mutkitta vuoteelta. Olit silloin lähes kolmen vanha. Miehet sitoivat minut ja kuljettivat meren rannalle. Siellä jouduin kauppatavaraksi orjalaivaan, joka lähti yli rannattoman meren. Muut orjat myytiin vähitellen, mikä milläkin markkinapaikalla. Minut yksin tuotiin tänne Suomeen asti. Sinä jouduit päällikön vaimolle, joka nähtävästi heti ensi talvena lahjoitti sinut luostarille pelastaakseen oman henkensä. Sellainen juuri hän oli! Minä olen ollut täällä hyvien ihmisten palveluksessa. Siitä lienee jo yli kymmenen ajast'ajan, kun sain kuulla, että mieheni Haarald oli kaatunut Pyhässä maassa samoin kuin Patrik. Mutta sinusta ei viesti tiennyt mitään. — Vain Jumalan pyhät tietävät, mitä olen näinä pitkinä vuosina kestänyt. Alussa ihmettelin usein, että vielä elin ja hengitin, vaikka tuskani oli niin suunnaton. Nyt on pyhä Maaria vihdoinkin armahtanut minua. Poikani, poikani, pieni Haaraldini. Jumalan rakkaudella ei ole ääriä, ei määrrää! Hän lähetti luokseni oman poikani — sieluni ei kestä tätä onnea!»

Kirkkaat kyönelet tulvivat Saaran silmistä. Silloin piispa Tuomas tunsu sielussaan jotakin sanomattoman pehmeätä ja hellää, jotakin ennen aavistamatonta. Tuo nainen tuossa oli hänelle äärettömän läheinen, läheisempi kuin kukaan muu koko maailmassa! »Minun äitini, minun äitini!» väreili hä-

nen sisimmässään, ja hän tunsu heltyvänsä pohjia myöten. Vaistomaisesti hän polvistui ja kätöi kyöneleiset kasvonsa äitinsä syliin. Saara laski siunaten kätensä hänen päälleen ja tunsu onnen koko täyteen selussaan.

Vilhelm, Ester ja Turun vanhimmat olivat koko ajan hämmästyneinä katselleet noita kahta, jotka puhelivat innokkaasti kielellä, jota kukaan muu ei ymmärtänyt. Mutta tämä viimeinen, piispan polvistuminen, kävi jo yli ymmärryksen, ja tuvassa syntyi levotonta liikettä. Silloin Saara katsoi kuin unesta heräten ympärilleen, oivalsi heti tilanteen ja sanoi:

»Tämä Suomen uusi piispa on minun poikani. Kun minut ryöstettiin Skotlannista, jäi hän sinne. Hän on niin täydellinen isänsä kuva, että heti tunsin hänet. Lisäksi syntymämerkit ja hänen oma kertomuksensa vahvistavat sen todeksi: Hän on minun poikani! — Jumalan rakkaus on toisinaan aivan uskomattoman suuri! Tällainenkin ihme voi tapahtua: Poikani tulee kolmenkymmenen vuoden kuluttua luokseni!»

Piispa Tuomas olisi tahtonut koko elämänsä ajan tuntea noitten siunaavien, suloisten käsien kosketusta, mutta hän tiesi, että nyt oli noustava. Nähdessään kaikkien hämmästyksen hän sanoi kiireesti isä Vilhelmille latinaksi: »Sano heille, että olen löytänyt oman äitini täältä kaukaisesta Suomesta.»

Toposten tuvassa vallitsi tänään suuri, sydäntä sykähdyttävä ilo. Kaikki kulkivat sinne tänne, miehet karsinan puolelle, naiset pöydän luo, sillä vanhat tavat unohtuivat aivan. Oli liian liikuttavaa, että Jumala ja pyhät näin pitivät huolta Suomen heimosta ja vanhasta, hyvästä Saarasta. Yhä uudelleen oli Saaran kerrottava, kuinka Patrikin paha vaimo ensin ryösti pojan ja sitten lahjoitti hänet

luostarilapiseksi pelastaakseen oman henkensä. Mutta pelastusta ei tullut, ei hänelle eikä Patrikille, sillä Jumala on oikeuden Jumala. Tässä oli aivan elävä ihme: Äiti ja poika tapasivat toisensa Suomessa! Äiti oli lähetetty valmistaamaan pojalleen tietä. Jumala ei hylkää Suomen heimoa, vaan pitää aivan ihmeellistä huolta siitä. — Kun Kokemäenmaan kuningas kesällä kuoli, näytti kaikki kovin surkealta. Vaarat vaanivat joka puolella, mutta heimolta oli tuki poissa. Nyt oli tuossa itse Jumalan lähettämä auttaja! Piispa Tuomas tuli yht'äkkiä jollakin käsittämättömällä tavalla kovin läheiseksi, heidän omaksi mieheksensä, joka oli aina yhtä heidän kanssaan, kun ulkonaiset vaarat uhkaavat heimoa.

Illalla kiiri kirkonkellon kumina kutsuvana yli rauhasan laakson. Jokivarren monet savupirtit jäivät tyhjiksi ja kansa kiiruhti kirkkoon, sillä salamana oli kulkenut uutinen: Suomeen on saatu uusi piispa, siksi kirkonkello kutsuu messuun. — Puukirkko oli kohta väkeä täynnä, vieläpä kirkkoon liittyvä pieni kivikappelikin sai osansa ihmisistä, jotka varpailleen nousten koettivat nähdä uutta piispaa.

Kirkosta poistuttaessa oli kaikilla kumman hyvä olla. Heimolla oli taas oma piispa, joka oli kasvatettu taivaan esikartanossa Suomea varten.

4. UNELMIA.

Toposten pihan laidassa, aittojen välissä oli vanha, harmaa pyhän Henrikin tupa. Syystaivaan tähdet näyttivät jo keskiyötä, kun piispa Tuomas ja isä Vilhelm astelivat sinne. Pihan vastakkaisella puolella oli toinen pieni tupa, joka odotti Esteriä ja Saaraa. Pian tulivat hekin sinne suurtuvasta. Nuoren Esterin sydän tulvehti iloa. Hän rakasti sanomattomasti Saara-äitiä, joka oli hoivannut häntä ensimmäisestä elonpäivästä alkaen, sillä hänen oma äitinsä, Tanskasta tullut Estrid, oli kuollut hänen syntyessään. Jo kauan Ester oli tiennyt Saaran elämän murheellisen tarinan. Eihän siis ollut ihme, että hänen sydämensä sykähtelikin riemusta, kun hän istahti Saara-äidin lavitsan laidalle puhelemaan.

»Tämä oli merkillinen päivä», aloitti tyttö. »Oivoi, kuka sitä ymmärtää! Sinä saat takaisin poikasi, oman pienen Haaraldisi, josta on tullut niin suuri ja kaunis mies! Ja nyt hän on meidän heimomme piispa, Suomen piispa! Eikö kaikki ole kuin unta?»

Saara risti kätensä nahkasten päällä ja huokasi:

»On, on, rakas lapsi! Koko sieluni kiittää pyhiä. He ovat antaneet minulle liian paljon. Tästä lähin käyn kolmesti päivässä rukoilemassa pyhän Henrikin haudalla, ja joka kerran polvistun myöskin pyhän Maarian alttarin eteen ja kiitän taivaallista äitiä tästä äärettömästä onnesta.»

Ester laski kätensä Saaran ristissä oleville käsille ja sanoi:
»Pienenä kaipasin kovasti sisarta tai veljeä, joka olisi leikkinyt kanssani. Kun illalla katselin herra Tuomasta, tuli mieleeni kumma ajatus: Koko elämäni ajan olen sanonut sinua äidiksi. Nyt sinulla on poika, joka sanoo sinua myöskin äidiksi. Tuo uusi piispa on siis kuin veljeni, koska me molemmat nimitämme sinua äidiksi.»

Saara hymyili lempeästi ja virkkoi:

»Todellakin! Olet oikeassa! Minulla on nyt tytär ja poika. Kuinka onnellinen olenkaan! Nyt minä tunnen todeksi isä Henrik-vainajan sanan: 'Jumala on rakkaus!' Luulen melkein, että ihminen voisi kuolla onneenkin, eikä vain murheeseen.»

Ester silitti hiljaa Saaran poskea ja sanoi:

»Et saa puhua kuolemasta, rakas äiti, kun tällainen onni on saavuttanut sinut! Nyt vasta oikein elätkin! Olet löytänyt poikasi, oman Haaraldisi, joka on kuin veli minulle. — Mutta eikö olekin somaa, etten voi puhella veljeni kanssa! Illalla vain hymyilin hänelle. Mutta hän oppii pian meidän kielemme, ja silloin puhelemme. Olet väsynyt, äiti, nyt sinun täytyy nukkua!»

Ester peitteli vanhuksen hyvin ja meni omalle vuoteelleen. Saara nukkui heti, mutta Esterin luo ei unenlintu lentänyt. Tämä päivä oli ollut elävää, totista ihmettä alusta loppuun. Tuolla pihan toisella laidalla nukkuu Suomen uusi piispa, Saara-äidin poika — minun veljeni! Ah, jospa Harppu-Knuut tulisi pian tänne, jotta saisin kertoa hänelle kaiken! Niin, Harppu-Knuut, Harppu-Knuut! Ester tunsu poskiensa hehkun. Yön pimeydessä hän näki edessään ilmi elävän nuoren miehen, jonka vaaleat kiharat valuivat hartioille ja samettiviitan alta vilkkui kultainen vyö. — Entä silmät, nuo syvänsiniset silmät! Niitä en unohda koskaan! Hil-

jainen väristys puistatti Esterin olemusta. — Hänellä oli ikävä, sanomattoman ikävä Harppu-Knuuttia! Jospa hän pian tulisi! — Esterin posket kävivät yhä polttavammiksi ja sydämeen koski niin, että hänen täytyi kädellään painaa sitä. — »Ikävöin, ikävöin!» kuiskasi hän tuskissaan. Mutta samalla täytti syvä alakuloisuus sielun. Mikä oli Harppu-Knuut? Laulaja, ritari, maankiertäjä jostakin etelän ilmoilta! Aina hän vaelsi seudulta toiselle laulaen ja soittaen harppuaan. Missä oli ihana impi, siellä hän viivähti, ja harppu sai silloin uuden soinnun. Kuinka monelle hän lieneekään laulanut lemmenlauluja! — Kerran Harppu-Knuut oli astunut kaupin laivaan vain nähdäkseen, minkälaista oli täällä pohjolassa. Hän saapui Turkuun, näki Sillankorvan ihanan Ursulan ja joutui niin rakkauden pauloihin, ettei voinutkaan lähteä takaisin etelään, vaan jäi talveksi Suomeen. Siitä tuli se suuri ilon talvi, jolloin Harppu-Knuutin laulu ja soitto lumosi koko heimon. Kuningas Pohja vei hänet Kokemäelle, kuningas Olavi Kalantiin, Pura Paimioon, Sven Joensuuun. Niin meni talvi ja kesä. Vasta syksyllä Knuut lähti etelään, kun huomasi, ettei hän voinut laulullaan lumota nuorta Ursulaa. Mutta kevään ensimmäisessä laivassa hän palasi takaisin, sillä hän ei voinut unohtaa mielitiettyään. Tällä oli kuitenkin jo sydämen valitsemana Ispo, köyhä kalastaja. Harppu-Knuut lähti tuskissaan kiertämään maata. »Satuin olemaan isäni kartanossa Kivivuoressa», jatkoi Ester muistelujaan, »kun hän ajoi ratsain pihaan. Hänen ensi katsettaan en unohda milloinkaan! Sitten Harppu-Knuut ilmestyi kerran toisensa jälkeen tänne Toposiin. Harpusta lähti vain pohjattoman riemun säveliä. Mitä hän lieneekin ennen soittanut muille, nyt hän soittaa minulle! Oi jospa hän jo pian tulisi! En voi sille mitään, että ikävöin, ikävöin! Mutta ellei hän tule, niin viikon kuluttua tapaan hänet

Turussa Sillankorvan Ursulan häissä, sillä Knuut on luvannut laulaa ja soittaa siellä.» — Ester nukahti ihmeelliseen onnen aavistukseen.

Syysyö levisi juhmallisena yli hiljaisen seudun. Piispa Tuomas valvoi yhä vuoteellaan. Kulunut päivä oli ollut liian merkillinen. Koko elämänsä ajan hän oli kysellyt itseltään: Kuka minä oikein olen?

»Ah, nyt sen vihdoinkin tiedän!» tuumi hän. »En ole vainainen syynsovittaja, en myöskään enkeli, vaan ihminen, ihan tavallinen ihminen, jolla on ollut isä ja äiti kuten muillakin. Olen totisesti löytänyt äitini, ja elämäni harhailu on vihdoinkin päättynyt. — Harhailu? Niin. Mitäpä elämäni on ollut muuta kuin harhailua. Muistan Joonan ihanan saaren. Sen keskusta on tasainen. Siinä on lehtoja, peltoja ja luostarin yrttitarha. Mutta rannat! Korkeat tunturit nostavat huippujaan hamaan pilviin asti ja valtameri vyöryttää mahtavia aaltojaan jyrkkiin kallioihin. Kuinka usein kiipeilinkään noilla rantavuorilla! Katselin milloin suuria lintuparvia, milloin korkeita kuohuja, milloin valkeata usvaa, joka leijaili aaltojen yllä. Hm, en tuntenut silloin maailmasta muuta kuin tuon pienen saaren, luostarin ja sen munkit, jotka kasvattivat minua, minkä taisivat. Minusta piti näet tulla pappi — kuten tulikin! Opiskelu ja lukeminen oli tavattoman hauskaa. Vaikka luostarin kirjasto oli suuri ja munkit taitavia opettajia, paloi mieleni kuitenkin maailmalle. Niin tulin Yorkin kuuluisaan kouluun, jossa näin kirjoja niin paljon, että päätäni pyörrytti. Mutta en saanut sielläkään kylläkseeni. Vuosien kuluttua, kun jo olin täysi mies ja pappi — pää ajeltuna korvasta toiseen —, lähdin opiskelemaan itse Pariisiin. Nôtre-Damen tuomiokirkon kuuluisassa koulussa Seinen saarella iskeydyin koko tarmollani skolastiikkaan. Väittelin ja todiste-

lin ja unohdin melkein olevani pappi — hiukset peittivät pian tonsuurin, tuon Joonan luostarin perinnön! — Ah, Genoveva oli kaunis, hyvin kaunis! — — —

»Tähtiin kirjoitettu elämänratani jatkui. Paavi Innocentius ja Englannin kuningas Juhana riitelivät vimmatusti. Koko saarivaltakunta julistettiin kiroukseen. Tuon riidan rytäkässä Joonan munkit lähettivät minut Roomaan luostarinsa asioissa. Siellä paavi Innocentius kiinnitti katseensa minuun ja tarjosi virkaa Roomasta. Mutta pyysin aikaa opiskeluun, sillä halusin palata Pariisiin. Ah, Genoveva oli hyvin kaunis! Mutta juuri kun aioin lähteä matkalle, hämmästytti pyhä Fransiskus seuralaisineen koko Rooman. Nuo 'Jumalan kerjäläiset' kylvivät ympärilleen pelkkää rakautta ja hyvyyttä. Kuinka innostuinkaan tuon pyhän miehen saarnoista! Kuulin juuri sellaista, jota sieluni syvimmin kaipasi, jota olin uneksinut Joonan rantakallioilla katsolessani sinistä merta. Jospa minäkin rupeaisin Kristuksen kerjäläiseksi, ehkäpä olen sittenkin Jumalan enkeli korkeudesta! ajattelin. Tuskin olin näin sanonut, kun jo koko olemukseni veti minua Pariisiin. — Ah, Genoveva oli kaunis! — Niin tulin Pariisiin ja ajattelin: Olen kai sittenkin vai-vainen syynsovittaja, joka kohta lyödään spitaaliin, en kelpaa edes Kristuksen kerjäläiseksi. — Taas aika vieri. Seinen rannoilla lauloivat satakielet. Olin kiintynyt Nôtre-Damen tuomiokirkon kouluun, jonka verraton opettajakunta muodostaa saarelleen yliopiston. — Mutta taas oli keskeytettävä, sillä paavi Innocentius lähetti kutsun koko maailmalle: Roomassa on neljäs lateraanikokous. Saavun sinne. En eläessäni ollut nähnyt sellaista loistoa! Satoja ja taas satoja mahtavia kirkon miehiä! Lüttichin piispa oli ensin purppuraisessa kreivin puvussa, sitten herttuan vihreässä viitassa ja vihdoin niin komeassa piispallisessa asussa, että itse paavi

kääntyi katsomaan. Miten järkyttävän vaikutuksen teki-
kään espanjalainen Dominikus ilmestyessään kerjäläisen
puvussa tuohon loistavaan seuraan ja pitäessään tärisyttä-
vän saarnan jumalallisesta köyhydestä! Monet heittivät
heti loistavat vaatteensa ja pukeutuivat katujankaapuun.
Ja minäkin, luostarilapsi, koditon vaeltaja, päätin liittyä
noihin kerjäläismunkkeihin, joille paavi Innocentius antoi
saarnaluvan — koko maailma tuli heidän toimialakseen.
Mitä kauemmin kuuntelin Dominikusta, sitä syvemmin
tunsin, että hän oli Jumalasta. Taivas väreili sielussani,
uskoin taas olevani enkeli, jolle Jumala oli määrännyt suu-
ren tehtävän. Ja tuo tehtäväkin tuli itsestään luokseni:
Paavi kysyy, enkö tahtoisi lähteä kaukaiseen Ruotsiin, vanha
arkkipiispa Varelius kun haluaisi viedä mukanaan nuoren
kaniikin, joka toisi uutta virkeyttä hänen hiippakuntaansa.
Siellä oli hengenmiehistä tavaton puute. Jos hän, Tuomas,
lähtee, niin hän on siellä kuin valo pimeydessä — lux in
tenebris. Upsalan koulu saa uutta henkeä ja kerran hän
kohoaa arkkipiispaksi. Näin paavi. — Lupasin lähteä. Oli
kuitenkin pahin syysmyrskyjen aika, ja vanha Varelius kam-
moksui matkaa. Hän jäi Roomaan odottamaan kevättä,
jolloin matkustus kävisi helpommin. Silloin minä lähdin
Pariisiin järjestämään kaikkea matkaa varten. Kirjoitin
asiasta veljille Joonan luostariin. Kuuntelin oppineita Sei-
nen saarella, kävin välillä pyhän Viktorin luostarissa, jossa
mystikot saarnasivat. Sitten Joonasta tuli vastaus: On Ju-
malan tahto, että lähdet! Mutta minäpä en lähtenytäkään,
vaikka Varelius lähetti sanan matkastaan. Oli näet tul-
lut kevät ja taas satakielet lauloivat Seinen lehdoissa.
— Ah, Genoveva oli kaunis. Paavi ihmettelee. Mutta minä
selitän: Opiskelen kanonista oikeutta. Se tepsii, sillä paavi
ei ollut mihinkään niin innostunut kuin kanoniseen oikeu-

teen. — Kului kesä. Paavi Innocentius oli kuollut ja Genovesta tullut rikkaan kauppiaan puoliso. Seuraavana keväänä lähdin kolmen dominikaanin kera matkalle Ruotsiin. Ja sieltä kulki tieni tänne Suomeen. Mikä ihmeitten ihmel! Täältä löydän äitini, joka on tullut edeltä tien valmistajaksi — ihan kuin noissa pyhissä kertomuksissa! Nyt tiedän: En ole enkeli, en perkele, vaan ihminen! En ole enää oblati, jonka tulosta kertoo vain Mars-tähti, olen ihminen, jolla on ollut isä, Haarald, miesten mies, ja äiti — ihan oma äiti!»

Tuomas nousi istumaan. Hän tunsu olemuksessaan sel- laista voimaa, että se melkein pelästytti. »Ihminen, ei vai- vainen syynsovittaja — sehän on niin suurta, että päätäni pyörryttää! Täältä Suomesta löydän, mitä olen ikäni kaiken etsinyt! Millainen pyhien ihme ja johdatus! Miksi he ovat johtaneet minua näin? Tietysti siksi, että uhraisin koko elä- mäni tälle Suomen heimolle, joka on antanut kodin äidilleni. Pyhän Bonifatiuksen lailla tahdon tehdä työtä ja johdattaa kaikki pimeydessä vaeltavat sielut valkeuden tielle! — On suurta, on ihmeellistä olla ihminen ja kulkea itse Jumalan viitoittamaa tietä!»

5. UUSI TYÖMAA.

Aamu oli kirkas ja tyyni. Tuomas istui isä Vilhelmin kanssa suurtuvan kuistilla puhelemassa. Vainu, talon koira, asteli unisena pihalla. Äkkiä se pysähtyi, höristi korviaan ja haukahti kumeasti. Miehet kääntyivät katsomaan. Portista ratsasti pihaan Koroisten piispantalon isäntärenki. Isä Vilhelm sanoi ihmetellen: »Mitä on tapahtunut, kun näin varhain olet täällä?»

»Vanha veli Siimon löydettiin eilen kuolleena tuvastaan», kertoi renki. »Aioin heti lähteä tänne, mutta isä Fiilip sattui juuri tulemaan kotiin ja hän toimitti vainajalle kaikki nuo pyhät menot, jotka taltuttavat pirun elkeet.»

Nyt vasta renki hyppäsi satulasta maahan ja vei hevosensa katveeseen. Isä Vilhelm tuli murheelliseksi, kovin murheelliseksi. Kyynelet tulvehtivat silmistä hänen kertoessaan uutisen Tuomaalle. Ester ja Saarakin tulivat samaan joukkoon, ja niin suru tuli yhteiseksi. Kaikki näet olivat rakastaneet hyvää veli Siimonia.

Tuomas aikoi heti lähteä Räntämäkeen, mutta kun hän näki edessään äitinsä, suloisen Esterin ja isä Vilhelmin, hän alkoi tarkemmin tuumia asiaa. Ei hänen lähtönsä ollutkaan välttämätöntä vielä. Määrätään vain hautajaisten aika, niin hän saa jäädä tänne muutamaksi päiväksi. Iltapuolella lähtivät Turun vanhimmat ja isäntärenki talosta. Kaikki pitivät luonnollisena, että uusi piispa jäi isä Vilhelmin luo.

Tuomas kulki kuin unessa. Uusi suuri elämäntuntu aivan nostatti hänet maasta. Hänen korvissaan soi lakkaamatta: »Olen ihminen!» Hän puheli vuoroin äitinsä kanssa skottien kieltä, vuoroin isä Vilhelmin kanssa latinaa. Illalla, kun istuttiin yhdessä suurtuvan pöydän ympärillä, Tuomas sanoi:

»Olen tänään päättänyt jotakin. Muutan asumaan tänne Nousiaisiiin. Täällä ovat kirkkoa koskevat kirjat, täällä äitini. Täällä olet sinä, isä Vilhelm. Tarvitsen lakkaamatta apuasi, sillä sinä tunnet parhaiten hiippakuntani asiat. Ja täältä käsinhän itse pyhä Henrik kerran ohjasi Suomen kirkkoa.»

Sielun syvyyksistä pulppuava ilo kirkasti kaikkien kasvoja. Isä Vilhelm virkkoi kuitenkin:

»Mutta mitä turkulaiset sanovat tästä? He ovat hartaasti odottaneet piispaa Koroisiin.»

»Puhun siellä asiasta», lupasi Tuomas. »He kyllä ymmärtävät, kun selitän syyni; asuihan itse pyhä Henrik täällä. Lupaani lisäksi käydä usein Turussa.»

Vilhelm oli vaiti, mutta syvä ilo kirkasti hänen kasvojaan: Suomen uusi piispa osasi antaa pyhälle Henrikille oikean arvon!

Saara ja Ester menivät toimittamaan ilta-askareita. Merkillinen kodin tuntu täytti Tuomaan sielun. Se oli hänelle aivan uutta ja suurta, sellaista, joka saattoi onnen hurmioon. — »Tänne jään iäksi», ajatteli hän. Mutta kun omatunto ei oikein hyväksynyt sitä, hän sanoi kuin itseään rauhoittaakseen:

»Voinhan sitten joskus myöhemmin muuttaa takaisin Röntämäkeen. Nyt aluksi on viisainta jäädä tänne. Äitini avulla opin täällä nopeasti Suomen heimon kielen. — Hm, on kummallista! Kun kaksi vuotta sitten olin matkalla

Ruotsiin, en edes uneksinut matkani jatkuvan vielä kauemmaksi!»

»Ihmettelen suuresti, että sittenkin tulit», sanoi isä Vilhelm siihen, »sillä keväällä Upsalassa kieltäydyit jyrkästi, kun pyysin sinua heimmomme piispaksi. Miksi niin teit?»

»Siihen oli montakin syytä. Pahin ehkä se, että olin kuullut kammottavia asioita Suomesta.»

»Vai kammottavia asioita Suomesta!» ihmetteli isä Vilhelm. »Mitä olit kuullut?»

»Siitä tulee pitkä kertomus», virkkoi Tuomas-piispa. »Aloit-
tan alusta. — Ruotsiin tullessani matkusti kanssani kolme dominikaania, jotka kuuluivat tuohon uuteen, vaeltavaan saarnaajaveljeskuntaan, 'Ordo fratrum predicatorum' — siitähän olen kertonut. Minulla oli paljon kirjoja itselläni ja toin niitä vielä Upsalan koululle. Siksi meidän oli kuljettava ratsain. Paavin turvakirja teki kaikkialla valtavan vaikutuksen. Meitä kohdeltiin kuin Jumalan miehiä. Mutta annas olla, pian maankiertäjät äkkäsivät, kuinka turvallista oli liikkua meidän seurassamme. Ennen pitkää oli meihin lyöt-
täytynyt kirjava saatto: kaupustelijoita, juutalaisia, eläinten kesyttäjiä, tulennielijöitä, nuorallatanssijoita, jopa po-
vaajia ja ennustajiakin. Minä olisin ajanut koko joukon matkoihinsa, mutta dominikaanit käsittivät, että tässä oli heille työmaa. Heidän tuli pelastaa noitten kurjien sielut. Siksipä he joka pysähdyspaikalla pystyttivät alttarinsa ja saarnasivat noille raukoille. Ne toki jäivät Saksaan, kun me käännyimme Tanskanmaalle. Siellä kuningas Valdemar oli kovin ystävällinen ja saatatti meidät meren yli Lundiin asti. Majailimme kauan arkkipiispa Antreaan luona Lundegårdissa, sillä ilmat olivat kurjat, silloinhan oli se kauhea sadesyky, josta vieläkin puhutaan. Piispa Antreas oli kovin kiukuissaan siitä, että paavi Innocentius oli irroittanut

Suomen Lundin hiippakunnasta ja liittänyt sen Upsalaan, vieläpä luvannut Ruotsin kuninkaalle erikoisia oikeuksia Suomeen nähden. Arkkipiispa Vareliuskin sai osansa tuosta kiukusta, sillä Antreas luuli, että juuri hän oli saanut siirron aikaan käydessään Roomassa. Silloin minä selitin Antreaalle koko asian. Sanoin, että Varelius on ihan syytön. Suomesta oli suoraan lähetetty kirje paaville ja anottu tuota siirtoa. Paavi oli suostunut tähän suomalaisten pyyntöön kuultuaan Vareliukselta, että Ruotsin kuningaskin toivoi mainittua siirtoa. Mutta eipä muuta tarvittu! Tuskin olin lopettanut, kun piispa Antreas kavahti pystyyn ja hänen hahmonsa muuttui. Hän haukkui Suomen heimon niin, etten ikinä ole kuullut sen vertaista. Hän aivan kiroili. Suomessa ei muka ollut muuta kuin kauheita pakanoita, sorkkajalkoja piruja, piispan surmaajia ja noitia, jotka paistavat ruoakseen lapsia! Koko Tanskanmaa käy vielä kerran kurittamaan Suomea. — Nyt ymmärrät, isä Vilhelm, miksi en ollut halukas lähtemään, varsinkin kun minua kipeästi tarvittiin Upsalassa.»

»Nyt ymmärrän», virkkoi isä Vilhelm. »Sinulla oli totisesti syitä lujaan kieltoon. Ja ymmärrän muutakin. Täällä ihmeteltiin kovasti, mistä piispa Antreas oli saanut tietää, että me itse pyysimme siirtoa Upsalan hiippakuntaan. Sinä tietämättäsi ilmaisit salaisuuden, joka sai kiivaan piispan vihan vimmoihin. Katso, Antreas juuri sai kuningas Valdemarin lähtemään sotaretkelle myöskin Suomeen. Me tosin pelastuimme, mutta voi onnetonta Viroa!»

»Ehkäpä senkin kohtalo vielä kääntyy», tuumi Tuomas. »Ruotsin kuningas Juhana on päättänyt lähteä ensi kesänä Viroon. Sieltä hän aikoo ajaa pois niin tanskalaiset kuin saksalaisetkin.»

»Tanskalaiset hän ehkä voi karkoittaa, mutta ei saksalaisia. Niistä ei Viro ikinä selviydy nyt, kun heimon suurin

kuningas, Lemmitty, on poissa! Näin sanoi jo Pohja eläessään. — Ankeat ovat ajat. Meidänkin suurin sankarimme Pohja on poissa. Sinulta, Tuomas, odotetaan paljon. Et ole vain tämän heimon piispa, olet sen ulkonainenkin johtaja.»

»Olen ajatellut tätä kaikkea», sanoi Tuomas. »Järjestän sekä Suomen kirkon asiat että koko maan puolustuksen. Tämän kansan rikkaus houkuttelee luokseen ryöstäjiä, sen käsittän. Jumala, joka johdatti tänne ensin äitini, auttaa minua kaikessa. Tunnen uhkuvani uutta voimaa. Vielä tänä syksynä kirjoitan pyhälle isälle Roomaan, etten koskaan kannan Upsalan arkkipiispan hiippaa. En lähde täältä milloinkaan! Suomen heimon kanssa tahdon kulkea, tuokoon elämä tullessaan mitä hyvänsä!»

Isä Vilhelmin kyynelät osoittivat, kuinka kiitollinen hän oli. Jumala ei ollut hylännyt Suomen heimoa. Kuningas Pohjan tilalle oli lähetetty mies, joka ottaa ohjat lujiin käsiinsä. Pyhä Henrik on taas kantanut koko heimon huolet Jumalan jalkojen juureen!

Ilta-askarten päätyttyä Saara ja Ester tulivat takaisin pöydän ääreen. Ester oli oppinut isältään suuren joukon latinan sanoja, ja hän sovitti niitä nyt yhteen voidakseen puhella piispan kanssa. Se herätti suurta iloa, sillä sanat menivät aina kummasti ristiin ja isän täytyi yhtenään auttaa tytärtään. Keskustelu sujui kuitenkin mainiosti. Puhuttiin veli Siimonin hautajaisista ja Sillankorvan Ursulan häistä, jotka olivat ensi viikolla ihan perä perään. Isä Vilhelmkin olisi tahtonut hautajaisiin, mutta hän ei voinut vielä ratsastaa. Ester jäi miettimään. Hetkessä asia selvisikin ja hän virkkoi:

»Minä tiedän, isä! Lähdetään veneellä. Matka tulee kyllä monin verroin pitemmäksi, mutta poiketaan välillä meidän

Kivivuoreen ja vaikkapa Kultarantaankin. Tuomas-piispa-kin tutustuu tällä matkalla hiippakuntansa rantoihin.»

Tuuma hyväksyttiin. Esterin silmät loistivat ilosta ja hänen sydämensä lauloi: Harppu-Knuut, Harppu-Knuut! Tuomas-kin huomasi tuon ilonhohteen tytön silmissä, siksi hänen täytyi yhä uudelleen katsoa niihin. Ja kun hän yön tullen asteli pihan poikki omaan tupaansa, tuntui hänestä kuin noiden silmien loiste olisi kasvattanut hänen voimiaan rajattomiin. Kuin ponnahtaen maasta hän mietti: »Mitä kaikkea teenkään tämän mahtavan heimon keskuudessa! Herran yrttitarha vihannoi täällä ja sen hoito on uskottu minulle, yksin minulle! Olen uskollinen vartija. Teen työtä, ja Jumalan pyhät ovat kanssani.»

Tuomas valvoi nytkin kauan. Hänen sieluunsa oli tullut jotakin niin uutta ja sykehdyttävää, että se karkoitti unenkin silmistä. Hm, Seinen lehdoissa lauloivat kyllä satakielet — mutta Genoveva! Niin, hän oli vain Pariisin suoje-luspyhimys. — — —

6. HARPPU-KNUUT.

Keskiajan ihmiset! Kuinka onnellisia he olivatkaan monessa suhteessa! Tänään värisytti sielua pohjaton suru, huomenna yli äyräitten pursuva ilo. Koko sisäinen elämä läikkyi kuin ulappa auringossa. Elettiin jokainen ihme, jokainen huhu, jokainen laulu. Aikuisillakin oli kuin lapsen sielu.

Niin nytkin. Koko Turku kylpee kyynelissä, kun vanha munkki Siimon haudataan. Mutta kahta päivää myöhemmin ei riemulla ole rajoja, kun vietetään Sillankorvan Ursulan häitä.

Kaiken kesää oltiin ymmällä siitä, miksi Pentti, Turun kuuluisa tulkki, rakennutti uutta taloa kauppakedon laitaan, vaikka entinen, sillan pielessä, oli hyvä ja avara. Nyt syksyllä se ihme ymmärrettiin: Pentti ottaa vävykseen köyhän kalastajan, Ison, Turunmaan rannalta, siksi tuo rakennushomma. — Jo alkoi siunaileminen. Kauneudesta kuuluisa Ursula ottaa köyhän ja ruman kalastajan, vaikka kosijoita on käynyt maitten ja merien takaa, kuninkaanpoikia ja rikkaita suurmiehiä myöten! Eikö tämä ollut kummallista? Kulku-Kyssä kuljetti kuitenkin pian selityksen ylt'ylpäri: Ursula rakasti Ispoa, eikä Pentti, joka oli kovin hyväsydäminen, tahtonut estää nuorten onnea. Jäihän tytär näin lähelle vanhempiaan. Kun sitten solmuiset punapaulat saapuivat hääkutsuina, iloittiin jo sydämen

pohjasta siitä, että Ursula ottaa juuri Kalastaja-Ispon. Täytyi taas ihan itkeä liikutuksesta.

Kun viimeinen solmu aukaistiin punapaulasta, oli Turussa väkeä kuin syysmessuilla. Monet näkivät ensi kerran Suomen uuden piispan, joka toimitti juhlallisen morsiusmessun Turun kirkossa ja sitten tuli muitten mukana hääjuhlaan Sillankorvaan. Monta arvelua ja arvostelua kuiskattiin piispa Tuomaasta, mutta kaikki, mitä sanottiin, oli hyvää. Kun vielä hiljaisuudessa kulki sanoma, että uusi piispa on Saaran poika, jota taivaan pyhät olivat kasvattaneet Suomea varten, katsottiin jo piispaan kuin jumal-olentoon. — Ensin pyhät johdattavat tänne Saaran valmistamaan pojalleen tietä, ja sitten tuovat pojan! Taas silmät kyyneltyivät liikutuksesta. — Jumala ei unohda meitä, vaan lähettää tuen ja turvan. Tuo mies tuossa on heimon oma!

Ilta oli jo myöhäinen. Mutta piispa Tuomas istui yhä vanhinten ja kuninkaitten kanssa Sillankorvan tuvassa pitämässä neuvoa heimon asioista. Isä Vilhelm ja Pentti olivat vuoroin tulkkeina. Mieliala oli vakava, sillä Tanskasta käsin uhkasi yhä vaara ja idästäkin oli saatu huonoja uutisia. Myöskin sisäisesti oli paljon korjattavaa. Pappeja oli liian vähän ja monet kirkon asiat olivat sen takia hunnin-golla. Pohtimista riitti yöhön asti.

Mutta nuorten mieliä eivät heimon huolet painaneet. Itku-virsiä veisaten oli kyllä nuori pari saatettu uuteen kotiin Ispolaan, mutta siellä jatkui hääilo kahta suurempana. Leikittiin kaikki leikit, laulettiin kaikki laulut. Kyttyräselkäinen Kulku-Kyssä kertoi jännittävän tarinan toisensa jälkeen. Soittajat helkyttivät kanteleitaan, noutipa Mustan Kasin Kaapo äitivainajansa pukinsarvisoittimenkin. Iloissa liehui ylinnä Ester. Kuunaan hän ei ollut kuvitellut, että maailmassa voi olla näin hauskaa! Mutta kun Knuut otti harppunsa ja

lauloi, vaikenivat kaikki, ja joka sävel tunkeutui sielun syvyyksiin. Sitä vain ihmeteltiin, että Harppu-Knuut saattoi olla noin iloinen, vaikka rakasti morsianta. Kun Vartiovuoren takaa nouseva kuu kuuli tuon ihmettelyn, se hymyili lempeästi ja ajatteli: »Onpa sentään hyvä, että ihmiset vain harvoin tietävät oikeita salaisuuksia!» Sitten se piiloutui paksun pilven taakse, jotta Ester ja Knuut pääsisivät huomaamatta poistumaan häätalon humusta. He astelivat ääneti markkinakedon laitaa rannalle, missä nukkui suuri laiva syösyön hämärässä. Harppu-Knuut kosketti aluksen kylkeä ja sanoi:

»Tässä laivassa lähden huomenna Ruotsiin.»

»Ruotsiin! Luulin sinun jäävän talveksi Suomeen.» Ester ihan hätäytyi.

Knuut tuli aivan Esterin viereen ja alkoi puhua:

»Tänne tahtoisin jäädä ja soittaa sinulle, yksin sinulle. Mutta kesällä lupasin varmasti kuningas Juhanalle, että soitan hänen hovissaan joulujuhlina. Siksi minun on lähdettävä tässä syksyn viimeisessä laivassa.»

Esteristä tuntui mahdottomalta kestää tätä sanomaa. Sydäntä kouristi, silmiin tuli jotakin polttavaa. Silloin hän tunsikin Knuutin vetävän hänet hellästi syliinsä ja painavan suudelman hänen huulilleen. Koko maailma muuttui samassa paratiisiksi, pois katosivat suru ja tuska, ikävöinti ja kyynelet. Kaksi sydäntä tunsikin elämän käsittämättömintä onnea. Vihdoin Ester tointui hiukan, kietoi kätensä Knuutin kaulaan ja kuiskasi:

»Ethän lähde tuossa laivassa?»

Knuut veti tytön lujemmin syliinsä vastatessaan:

»Minun täytyy. Olen antanut sanani ja sen myöskin pidän. Sitten tahdon käydä äitinikin luona. Hän on jo vanha ja odottaa minua aina. Mutta, rakas, älä itke, minä pa-

laan! Rakastan sinua. Mitä merkitsee eroaminen rakkautemme rinnalla! Harppuni helkkyy yksin sinulle, missä kulkenenkin. Sinua muistan aamun koittaessa, päivän painuessa levolle. Sinusta kertovat tähdet ja kuu. Tuuli tuo sinulle terveisesi, ilman auer ajatukseni. Oi, rakas, mitä merkitsee ero, kun näin rakastamme toisiamme. Sydämemme eivät eroa milloinkaan. Rakastan sinua sydäimestäni, ja ensi kesänä palaan luoksesi. Jaksathan odottaa minua, oma Esterini?»

»Jaksan», kuiskasi tyttö kuin unessa ja kietoi kätensä uudelleen Knuutin kaulaan. »Mutta jollet tulekaan takaisin? Silloin näännyn ikävään.»

»Kyllä tulen. Niin vaeltava soittaja kuin olenkin, pidän kuitenkin aina sanani. Siihen on minut kasvatettu jo isäni linnassa. Ainoa, mikä voi estää matkani, on äitini sairaus. Jos hän on sairaana, en lähde kotoa. Sinä odotat silloin seuraavaan suveen?»

»Niin. Odotan sinua vaikka elämäni loppuun asti, sillä rakastan sinua. Mutta, rakas, sinun äitisi siis elää vielä! Missä asti hän on?»

»Hm, Tanskassa. Täällä kaikki luulevat minun tulleen kaukaa etelästä, jossa olen paljon liikkunut. Olen antanut ihmisten olla uskossaan, sillä Suomessa vihataan juutteja. — Niin, Tanskanmaalla on isäni linna; isäni, joka vihasi minua lapsesta asti...»

»Vihasi sinua», huudahti Ester. »Mitä sinä sanot?»

»Se on aivan totta», virkkoi Knuut. »Katsos, lapsesta saakka olen soittanut, aina vain soittanut. En mahtanut sille mitään, että soittaminen oli minulla veressä. En välittänyt sotaratsuista, en aseleikeistä, en metsästyksestä. Ja se kiukutti isääni niin, että hän alkoi silmittömästi vihata minua. Olin vielä kasvava poika, kun hän ajoi minut maail-

malle ja teki perinnöttömäksi. Veljeni peri isän kuoltua komean linnamme kaikkineen.»

»Voi Knuut, Knuut! Mitä äitisi sanoi, sillä eihän hän voinut vihata sinua?» — Ester hyväili Knuutin poskea.

»Ei toki. Äiti rakasti minua, rakasti ehkä enemmän kuin veljeäni. Mutta se vain kiihdytti kovan isän kiukkua. 'Sinulta Knuut on kaiken tuon hulluuden perinyt!' ärjyi hän usein äidille. Äitini oli näet kotoisin Islannista, kuuluisan laulajan Stuurlen tytär. Hänen veljensä Snorre Stuurlenpoika on suurin tarujen kertoja koko maailmassa. Hän minullekin on opettanut kauneimmat lauluni ja tarinani. — Isäni on nyt kuollut ja veljeni hallitsee kotilinnaa, jossa äidilänikin on asuntonsa. Voisin jo oleskella äidin kanssa kotona, mutta tämä vaeltajan elämä vetää yhä. Kuljen kulkemistani, mutta usein matkani vie lapsuuteni leikkipaikoille, sillä tiedän, että äiti odottaa minua jokaisen päivän jokaisena hetkenä. Olkoon ilma minkälainen tahansa, hän vaeltaa kummulle, jossa tiet haarautuvat kaikkiin ilman-suuntiin. Siinä hän katselee kauan odottaen. Vihdoin hän astuu tienristeykseen rakennettuun kappeliin rukoilemaan puolestani pyhää Knuuttia. Kun viimeksi kävin kotona, äitini oli kovasti vanhentunut ja sairaskin. Ymmärrät siis, että minun on Upsalasta ohjattava tieni äidin luo.»

»Ymmärrän, rakas! Tahtoisin nähdä äitisi! Oi, lähde vain Upsalasta etelään! Minä kyllä jaksan odottaa ensi kesään. Ja jollet silloin tule, niin siitä tiedän, että äitisi on sairaana.»

»Aivan niin, oma Esterini. Sinä ymmärrät sydämeni. Tämä ilta on ihmeellinen. Katso tähtiä! Mitä niihin on kirjoitettu? Varmaan pelkkää onnea. Olemme kuin autuait-

ten maassa. Tuossa virtaa pyhä Juordan ja tuolla kukkulalla kohoaa pyhien kaupunki Siion.»

Sillankorvan pihasta alkoi kuulua liikettä. Se herätti nuoret unelmistaan. Knuut suuteli nopeasti Esteriä ja sanoi:

»Mitä tahansa tapahtuneekin, olen minä iäti sinun omasi.»

»Ja minä sinun», kuiskasi Ester hiljaa.

7. MATKAMIEHIÄ.

Talvi tuiskuineen oli mennyt. Suomen ihana kesä toi piispa Tuomaalle pelkkää iloa. Hän lähti pitkälle matkalle halki asutun seudun. Ja kaikkialla hänet otettiin vastaan kuin kuningas, kuin Jumalan mies. Nyt Tuomas oli tulossa Nousiaisten kirkosta ja muisteli merkillistä matkaansa. Äkkiä hän pysähtyi. Toposten pihaan näkyi menevän kaksi pitkäkaapuista miestä matka-alttarit selässä. »Dominikaaneja!» huudahti Tuomas ja riensi pitkin askelin perässä. »Veli Johannes! Tulithan kuitenkin! Ja vielä toinen mukanas! — Pax vobiscum!»

»Pax et bonum», vastasi veli Johannes ja ojensi kätensä Tuomaalle. »Kumppanini on veljeni Antreas, joka viime vuonna heti sinun lähdettyäsi saapui Upsalaan.»

»Pyhä Maaria on katsonut armollisesti tätä kansaa», virkkoi Tuomas, »ja antanut sille sanomattoman lahjan! Mikä lopultakin sai sinut lähtemään, veli Johannes?»

»Kaikki on veljeni ansiota», vastasi tämä. »Tuskin hän oli saapunut Upsalaan ja kuullut Suomesta, kun jo oli valmis lähtemään tänne. Silloin alkoi sieluani polttaa kuluttava tuli; sama Herran tuli, joka pani sinutkin lähtemään.»

Piispa Tuomas tunsu yhä mielenliikutusta. Kolmisen vuotta sitten hän oli vaeltanut Johanneksen kanssa pohjolaan ja oppinut matkalla rakastamaan tuota jaloa miestä kuin veljeään. Kuinka armollinen onkaan pyhä Maaria ollut lähet-

täessään juuri hänet tänne viinimäen vartijaksi! — Vihdoin hän kysyi: »Miten pääsitte meren yli?»

»Tapahtui melkein ihme», kertoi Johannes. »Näimme Jumalan sormen ohjauksen. Ruotsin nuori kuningas Juhana lähti ristiretkelle Viroon. Hän aikoo ajaa sieltä pois sekä tanskalaiset että saksalaiset ja levittää valtaansa sinne asti, mistä aurinko nousee. Koko leedung ja vielä paljon muita oli mukana, sillä innostus retkeen oli tavaton. Mekin nousimme laivaan ja sanoimme kuninkaalle: 'Matkamme pää on Suomi, mutta jätämme asian Jumalan ratkaistavaksi. Jos merellä tapaamme Suomeen menevän laivan, nousemme siihen. Ellei sellaista ilmesty, on Jumalan tahto, että tulemme Viroon.' No, merellä ilmestyi heti odottamamme laiva ja tässä nyt olemme.»

Tuomas kuunteli jännittyneenä.

»Kerrot kummia!» hän huudahti. »Ruotsin kuningas ja koko leedung lähtenyt Viroon! Soisinpa tuon matkan onnistuvan! Mutta on kummaa, ettei Suomeen ole lähetetty sanaa retkestä!»

»Älähän hätäile, Tuomas! Me olemme sanansaattajia. Kuningas Juhana pyytää täältä lähettämään laivoja avomerelle vartiointiin, sillä Tanskan kuningas Valdemar on myöskin liikkeellä. Ei oikein tiedetä, onko hän pysähtynyt Viroon vai mennyt muualle. Joka tapauksessa on pidettävä silmät auki. Suomen pursien olisi katsottava Ruotsinkin vesisiä, kun sieltä koko rannikon laivasto, leedung, on poissa. — Mutta kaikkihan on tarkemmin mainittu tässä kirjeessä, jonka alla on kuninkaan sinetti ja kolme haiventa hänen parrastaan.»

Piispa Tuomas otti kirjeen ja aikoi sanoa jotakin, mutta silloin aukeni tuvan ovi ja kuistille ilmestyi isä Vilhelm hämmästyneenä katsellen pitkäviittaisia vieraita. Tuomas

kertoi, ketä tulijat olivat, ja Vilhelm saattoi kaikki tu-
paan.

Täällä luettiin ensin kuninkaan kirje ja pohdittiin sitten perin pohjin, mitä olisi tehtävä. Vielä samana päivänä läh-
tivät sanansaattajat liikkeelle. Ensimmäinen meni Ka-
lan-
nin kautta Untamalaan, toinen Köyliön tietä Kokemäelle,
kolmas Kultarantaan ja sieltä saaristoon ja neljäs Turun
kautta Joensuuhun asti. Nyt tiedettiin, että jo muutaman
päivän päästä ovat laivat vartiassa ja Suomen kuninkaat saa-
puvat käräjille neuvottelemaan tilanteesta. Voitiin siis rau-
hassa kertoa kuulumisia. Ensin sentään pohdittiin kuningas
Juhanan retken mahdollisuuksia. Tanskalaiset voudit oli-
vat olleet Virossa julmia, siksi kansa vihasi heitä. Mutta
Toompealla, kuningas Kalevin linnan paikalla, oli nyt lujia
kivivarustuksia, jotka eivät olleet valloitettavissa, vaikka
Viron kansan kiukkukin tulisi ruotsalaisille avuksi. Mutta
kaikkihan oli pyhien kädessä. — Sitten kääntyi keskustelu
toisaalle, kunnes Tuomas huudahti:

»Mutta, hyvänen aika, olen unohtanut suurimman ihmeen!
Tiedättekö, ystävät, löysin täältä Suomesta oman äitini.
Tässä hän on.» Ja Tuomas kertoi äitinsä elämän tarinan,
jatkaen: »Millainen Jumalan suuri ihme tämä olikaan! Ja
Suomen heimo, jonka keskuudessa äitini on elänyt, tuntee
minutkin omakseen. Siksi on työni menestynyt. Talven ku-
luessa olen järjestänyt kirkon aivan uudelleen. Maa on
jaettu alueisiin, joissa kussakin on kirkon tila ja vouti, joka
johtaa puolustusta ja kokoaa verot sekä auttaa kaikessa
kirkkoa. Työni sujuu kuin itsestään, ei puhettakaan vas-
tustuksesta!»

»Älähän nyt», puuttuu isä Vilhelm hymyillen puheeseen.
»Aivanhan unohdat Kokemäen. Sen kuningatar Päivä on
antanut sinun toisenkin kerran ymmärtää: Älä pistä lusik-

kaasi meidän pataan! — Joulun edellä olit Köyliössä, mutta käännytpä sieltä vallan kiltisti takaisin. Talvella kelin aikana et mennyt Kokemäelle asti, kuten olit aikonut. — Niin, rakkaat vieraat, tämä heimo tottelee mielellään herra Tuomasta, vain pohjoisella ilmalla on kuningatar Päivä, jota uusi piispa pelkää.»

»Pelkää!» nauroi Tuomas ymmärtäen isä Vilhelmin leikinlaskun. »En pelkää, mutta en ole tahtonut joutua ilmi riitaan. Kyllä Päiväkin vielä taipuu, kun huomaa, että tarkoitukseni ovat hyvät.»

»Saa nähdä», vastasi Vilhelm miettien. »Kun nainen ottaa ohjaket käsiinsä, hän tavallisesti ne myöskin pitää.»

»Annetaan ajan kuluu. En sure mitään, sillä Jumalahan osoittaa yhä uusin ihmein suosiotaan. Sieluni on kiitosta täynnä. Sinä, veli Johannes, olet oppinut mies, siksiäpä rupeat Suomen miehistä kasvattamaan pappeja, joista on kova puute. Tänne Toposiin perustetaan koulu, kuten pyhän Henrikin aikana! Olet totisesti valo pimeydessä, lux in tenebris! Aivan henkeni riemuitsee tätä ajatellessani! — Ja sinä, veli Antreas, olethan kirjaa taitava mies?»

»Olen kyllä», vastasi tämä, »mutta en ole läheskään niin oppinut kuin veljeni.»

»Joutavia!» virkkoi Johannes. »Olet ainakin paljon parempi saarnaaja kuin minä.»

»Tämäpä erinomaista!» ilostui Tuomas. »Eräänä iltana juuri huokasin: Olisipa täällä edes yksi saarnaajaveli, joka vaeltaisi seudusta toiseen ja opettaisi kansaa! Nyt on tämäkin huokaukseni täyttynyt! Kunpa oppisitte pian heimomme kielen! Minä tulen jo mainiosti toimeen, mutta minua onkin opettanut oma äitini.»

Päivä meni kuin siivillä. Oliko todella jo iltamessun aika!

Siitä oli määrä tulla myöskin matkamiesten kiitosmessu pyhälle Olaville, Itämeren suojelijalle.

Messun jälkeenkin tuntui kuin koko ilma olisi ollut kiitollisuutta tulvillaan. Toposten tuvassa oli vain yksi, jonka sydän ei ollut mukana tässä yhteisessä ilossa. Ester-neiti. Heti kun hänelle selvisi, mistä munkit tulivat, alkoi hänen sydämensä hirveästi jyskyttää. He tulivat suoraan kuningas Juhanan luota. He varmasti tietävät jotakin Knuutista! Tuhannet kysymykset risteilivät tytön mielessä ja hän so-vitti yhteen latinan sanoja niin kauan, että varmasti tiesi osaavansa kysyä Knuuttiaan munkeilta. Sinä iltana ei kuitenkaan tullut siihen tilaisuutta, sillä heti iltamessun jäl-keen matkamiehet kävivät levolle. Koko muu talo nou-datti esimerkkiä. Isä Vilhelm valvoi vuoteellaan hetkisen kiittäen pyhää Henrikkiä tästä uudesta hyvästä työstä. Tuomas valvoi puoleen yöhön suunnitellen Suomen kirkon tulevaisuutta, joka väikkyi ihanana kangastuksena hänen edessään: koulu, pappeja, linnakartanot, laivasto, kymme-nykset, uudet kirkot! Kun Suomi on järjestyksessä, sitten lähdetään Hämeeseen ja Karjalanmaahan, niin että koko Rooma hämmästy. — Pohjola on suuri, kesä ihana ja Es-ter, Ester! — Tuomas nukkui onnen huikaisevaan kirkkau-teen.

Mutta Ester valvoi koko keväisen yön. Hänen sielussaan soi vain yksi sävel: Knuut, Knuut! Ja tosiaan hän seuraa-vana päivänä tiesi, että Knuut oli ollut jouluna kuningas Juhanan hovissa, mutta jo talven aikana lähtenyt sieltä ete-lään. Ja Esterin sydän osasi ihmeesti täydentää sen, mitä munkkien tiedoista uupui. Knuut on päässyt äitinsä luo. Ke-väällä vesien auettua hän on lähtenyt matkaan pohjolaan, ja harppu heläjä sydämen suurta ikäyöintiä. Hän tulee, hän tulee! Knuut, Knuut — minun oma Knuuttini!

8. SYKSY 1220.

Suuri uutinen levisi halki maan: Suomeen on saapunut kaksi niin merkillistä miestä, ettei moisia ole ennen nähty! Kulku-Kyssä tallusteli polkujaan kahta ketterämmin ja hänen liukas kielensä lipsutti kuin väkkärä myrsky-yönä.

»Nähkääs, nähkääs», tohisi hän, »nuo miehet eivät ole tavallisia kuolevaisia, vaan Jumalan enkeleitä, tai pyhiä, tai jotakin sinnepäin. Heille on aukaistu taivaan portti ja näytetty autuaitten maan ihanuus. Ja siitä johtuu, että he halveksivat elämän aarteita ja valtaa, jyviä ja ydintä. He sanovat itseään Jumalan kerjäläisiksi, elävät ihmisten anti-paloista ja vaeltavat seudusta seutuun saarnaten kuin itse Ristin-Kiesus. Ja ajatelkaas — niin, ajatelkaas: He kantavat selässään taikakirkkoa, ihan totisesti! Minne he sen pystyttävät, siinä tapahtuu ihme: Taivas laskeutuu alas siniseksi holvikatoksi, metsän puut kutovat seinät vihreistä oksista, ja mustakaapuinen Jumalan kerjäläinen nousee alttarille puhuen Jumalan kieltä kuin pappi — paremmin kuin pappi! Kaa, sellainen ihme on nyt Suomessa! Piispa Tuomas sanoo, että itse pyhä Maaria käski heidän lähteä tänne. Mutta, ystävät hyvät, minäpä tiedän sen asian paremmin! Silloin kun miehet seisoivat taivaan oven edessä, näytti pyhä Pietari — tiedättehän, se portinvartija — heille Suomea ja sanoi: 'Menkääs, miehet, tuonnepäin!' — Näin se asia varmasti on, sillä paremminhan heidän sopi puhella portinvartijan kuin itse taivaan kuningattaren kanssa.»

Kun Kulku-Kyssä näin lipsutti kieltään kaikkialla, ei ollut ihme, että vaeltavat dominikaanit otettiin vastaan kuin ainakin korkeammat olennot. Saarnatuoli ja alttari, joita munkit kantoivat selässään, olivat muka kotoisin taivaasta, ja rukousnauha, jota he käyttivät, oli taikaesine, jolla sai aikaan, mitä ikinä tahtoi. Melkein vavisten kansa kuunteli messua, ja ne muutamat opetukset, joita munkit kykenivät antamaan kansan omalla kielellä, lankesivat aina hyvään maahan. Ja syksyn saapuessa riensi nuoria miehiä kautta Suomen Nousiaisiin kouluun, sillä dominikaanit olivat koskettaneet kansan sielua.

— — —

Oli mitä kaunein syyspäivä. Piispa Tuomas istui isä Vilhelmin kanssa pyhän Henrikin tuvassa tarkastelemassa pergamenttikääröä. Akkunaluukku oli auki, ja kirkas auringsädesilta kulki poikki harmaan lattian. Tuomas siirsi pergamentin syrjään ja virkkoi:

»Kaksitoista miestä tuli kouluun ilman muuta. Se on jo melkein ihme. Beata Virgo on ollut hyvin armollinen.»

»On totisesti!» myönsi Vilhelm. »Kohta täällä on kuin pyhän Henrikin aikana: Suomen omista miehistä valmistetaan pappeja heimolle! Henrik-enoni kertoi eläessään usein tuosta ajasta, hänhän oli itse pyhän Henrikin opetuslapsia.»

»Minulle on kerrottu, että hän oli viimeinen pyhän Henrikin oppilaista ja että hän suuresti muistutti tuota pyhää miestä.»

»Niinhän vanhat ihmiset, jotka olivat tunteneet sekä pyhän Henrikin että enoni, hänen kaimansa, kertoivat. Ja siitä kai johtui, että kaikki rakastivat enoani, joka oli kuin koko heimon isä ja auttaja. Ihmiset ajattelevat yhä, että juuri minun Henrik-enoni kantaa Suomen huolet Kaikkivaltiaan jalkojen juureen.»

»Miksipä hän ei niitä kantaisi», arveli Tuomas siihen. »Pariisissa oli pyhän Viktorin luostarissa munkki, jonka kaikki pyynnöt pyhä Maaria täytti.»

»Onhan täälläkin nähty pyhän Henrikin täyttävän pyyntöjä», virkkoi isä Vilhelm. »Kun Kokemäenmaasta ei tullut ainoatakaan miestä kouluun, niin siihen on syynä se, ettemme ole rukoilleet pyhiä kyllin hartaasti.»

»Siinä kai on syy», myönsi Tuomas, sillä hän ei tahtonut häiritä isä Vilhelmin hurskaita mietteitä. Mutta itsekseen hän ajatteli: »Kuningatar Päivän syytä se on. Hän on tahtonut näyttää, että Kokemäenmaassa totellaan häntä eikä Suomen piispaa. Mutta annetaan ajan kulua! Vielä sinäkin taivut, Päivä, sillä Suomen uusi piispa on mies! En noin vain päästä ohjaksia käsistäni, vaikka noudatankin viisaan varovaisuutta. — Suaviter in modo, fortiter in re.»

Tuomas aukaisi uudelleen pergamentin. Isä Vilhelm taas rupesi akkunan ääressä tarkastamaan rukousnauhaa, jonka oli saanut lahjaksi veli Antreaalta, ja mietti samalla:

»Pyhä Dominikus antoi tälle nauhalle nimen: rosarium, ruusutarha. Mitä hän sillä mahtoi tarkoittaa? — En ole eläessäni nähnyt ihanampaa paikkaa kuin Sörön luostarin ruusutarha Tanskassa. Ehkäpä tuo pyhä mies tarkoitti sitä, että sielu rukouksen avulla kohoaa taivaan ruusutarhoihin.»

Siinä isä Vilhelmin mietteet keskeytyivät, sillä piispa Tuomas virkkoi:

»Nuo saarnaajaveljet ovat kuin taivaan lahja Suomen kirkolle. Veli Johannes antautuu kokonaan opetustyöhön, ja sinä olet tulkkina, mikäli ennätät. Veli Antreas taas seuraa minua matkoillani. Jos pysymme terveinä, niin alkaapa täällä Herran yrttitarha menestyä. Yhtä sinulta vielä pyydän.»

»Mitä sitten?»

»Etkö kuitenkin voisi suostua siihen, että Ester alkaisi opiskella veli Johanneksen johtamana?»

»Pelkään, ettei Jumala eivätkä pyhät katsele sitä mieli-suosiolla», tuumi isä Vilhelm. »Ei ole ennen nähty, että nainen saa opetusta samalla kuin miehet, joista tulee pappeja. Tanskassa kuninkaan ja suurmiesten tyttäriä opetettiin kotona.»

»Enhän minäkään», myönsi Tuomas, »ole nähnyt naisia miesten kanssa yht'aikaa saman mestarin opetuslapsina. Mutta olen nähnyt heidän ahkerasti opiskelevan omissa luostareissaan. On nunnia, jotka osaavat sekä latinaa että kreikkaa ja tuntevat pyhät kirjoitukset paremmin kuin miehet. Olen lukenut nunnien kirjoittamia ylistyshymnejä. Opiskelu on luvallista naisellekin. Kun täällä ei ole muuta paikkaa, niin miksi emme antaisi Esterin ruveta veli Johanneksen opetuslapseksi? Asiahan on aivan toinen kuin muualla maailmassa, sillä kouluhan on Esterin kotona. Lisäksi hän voi sinun poissa ollessasi toimittaa tulkin tehtäviä, koska näkyy puhuvan munkkien kanssa latinaa. Uskon Jumalan ja pyhien hyväksyvän aikeemme, sillä onhan taivaan kuningattarena nainen, ja millainen saatto meillä onkaan naispyhimyksiä!»

Kun Vilhelm yhä näytti epäröivän, Tuomas jatkoi:

»Usko minua, koko heimolle on kunniaksi, jos meillä on nainen, joka osaa lukea ja kirjoittaa! Itse isä Henrik taivaassa riemuitsee siitä.»

»Olkoon siis päätetty, että Esteristä tulee veli Johanneksen opetuslapsi!» myöntyi Vilhelm vihdoin.

Riemu välkähti piispa Tuomaan kasvoilla — hän oli ajanut tahtonsa perille, joskin vasta kolmannella kerralla! Mutta hän ei eritellyt sielussaan, miksi hän piti tätä asiata niin kovin tärkeänä. Veli Johannekselle hän kertoi, että Suo-

meen perustetaan tulevaisuudessa nunnaluostari ja silloin on hyvä saada abbedissa oman heimon tyttäristä. Lopulta hän alkoi itsekin uskoa tätä selitystä, sillä hän ei tuntenut sielunsa salaisinta kammiota. Hän ei ollut milloinkaan py-sähtynyt ajattelemaan, miksi hän joutui aina vihan vimmoi-hin, kun kosijoita saapui Toposiin.

Ovelta kuului hiljainen ääni:

»Pax vobiscum, rakkaat ystävät!»

Hämmästyneet miehet näkivät edessään pitkän, luise-van vaeltajan, jonka tuuheitten kulmakarvojen alla liekeh-tivät tuliset silmät. Isä Vilhelm katsoi totisena tulijaa ja sanoi:

»Rauha sinullekin, matkamies!» Mutta äkkiä hänen kas-vonsa kirkastuivat ja hän ojensi molemmat kätensä tuli-jalle sanoen: »Pietari Kaikuvalta, ah Pietari! Vihdoinkin on pyhä Henrik kuullut rukoukseni ja tuonut sinut takaisin Suomeen! Oi tätä riemun päivää!»

Pietari puristi Vilhelmin käsiä ja sanoi:

»Älä vielä puhu riemun päivästä! Tuon kaamean murhe-viestin. Ja huomenna lähden takaisin Eestiin.»

Kun Pietari oli tervehtinyt Tuomasta, istuuduttiin kaikin, ja Vilhelm kysyi:

»Rakas Pietari, minkä sanoman tuot?»

»Kesän alkupuolella», aloitti vieras kertomuksensa, »tuli Ruotsin kuningas Juhana Eestiin, valloitti Läänemaan, ra-kennutti linnan ja palasi takaisin Ruotsiin. Linnaan jäi monta sataa miestä, Göötan herttua Kaarle, piispa Kaarle ja paljon pappeja. Kastoivat sitten kansaa, rakensivat kirk-koja ja ottivat niin vähän veroja, että eestiläiset rupesivat kovasti heitä suosimaan, rakensivatpa jo liittoakin ruotsa-laisten kanssa muitten valloittajien pään menoksi. Mutta annas olla, syyskesällä hyökkäsivät hurjat Saarenmaan mie-

het odottamatta, valloittivat Ruotsin miesten linnan ja surmasivat sen puolustajat viimeistä miestä myöten. Toki tulivat tanskalaiset Tallinnasta ja antoivat kaatuneille kristillisen hautauksen. Satuun saarnamatkallani juuri silloin niille main, näin koko kaameuden ja päätin itse tuoda murheenviestin Suomeen asti. Nyt sen olen tuonut. Viekkää te se meren yli Ruotsiin!»

Pietari Kaikuvalta lysähti kokoon istuimelleen. Hänen luiseva olemuksensa näytti vieläkin kulmikkaammalta. Isä Vilhelmin sydän värähti tuskasta. Hän muisti nuoren Pietarin, jonka tukka oli sysimusta, silmät salamoivat ja ryhti kuin kuninkaalla. Uljas ryhti oli nyt poissa, tukka kauttaaltaan harmaa. Hän virkkoi kuin itseksensä:

»Monta kovaa olet Virossa nähnyt, tämän viimeisenkin kaameuden.»

Pietari ojentautui, katsoi ensin Tuomasta, sitten Vilhelmiä ja sanoi:

»Vaikka istuisin tässä ajast'ajan ja puhuisin päivät ja yöt, en sittenkään saisi kerrotuksi Eestin kansan kärsimysten määrää. Kuinka monta kertaa se onkaan vaipunut veriin, itkenyt kyynelensä kuiviin majojensa nokisilla rannoilla!»

Isä Vilhelm lausui:

»Kuningas Pohja — rauha hänen sielulleen — kertoi usein Viljannin kamalasta taistelusta. Tuhansia siellä hakattiin maahan tai sullottiin soihin.»

»Voi, älä puhu siitä! Suuri Lemmitty kaatui silloin ja Eestin kansan kohtalon arpa lankesi samalla. On varmaa, että se sortuu voittajan orjaksi. Taisteltu on kyllä kuningas Lemmityn kaaduttuakin, taisteltu vimmatusti, mutta ponsi on kaikesta poissa. Voi pyhien taivas! Kylät ovat räiskyneet liekkeinä, miehet murhattu, naiset raastettu or-

juuteen. Kalparitarit, piispa Albertin rautapaitaiset ja kuningas Valdemarin juuttijoukot ovat riehuneet kuin metsänpedot. Hm, tanskalaisten tultua täytyi minunkin ratkaista, keihin liityn. No, juutteihin en voinut liittyä, sillä kansa vihasi heidän voutejaan. Kalparitareihin en tahtonut, sillä heidän retkensä Eestiin olivat olleet liian kauhistavia. Siispä läksin piispa Albertin luo Riikaan, sillä hän on sitenkin parhaiten kohdellut Eestin suurta heimoa. Albert tiesi minun kauan liikkuneen vapaitten eestiläisten keskuudessa ja otti sentähden iloiten minut miehekseen. Erään Henrik Lättiläisen kanssa olen kierrellyt tämän kesää tuon raadellun kansan keskuudessa saarnaten ja opettaen. Kuten jo kerroin, satuin läntiselle rannalle juuri silloin, kun Saarenmaan miehet olivat tehneet tuon hyökkäyksensä. Eestiläiset, jotka pitivät kovasti Ruotsin miehistä, pyysivät minua sanansaattajaksi. Suostuin pyyntöön. He odottavat minua Turussa.»

»Noin juuri käy, kun ajatellaan rikkauksia eikä kirkon pyhää asiaa!» kivahti Tuomas. »Toki hyvä, että kuningas Juhana oli sanansa mittainen mies: Hän lupasi edistää kirkon asiaa eikä koota rikkauksia. — Siunattu asia, että Suomi on yhdistetty Upsalaan!»

»Onko Suomi irti Tanskasta ja piispa Antreaksesta!» ihmetteli Pietari. »Kuinka se on mahdollista?»

»Me pyysimme itse paavilta siirtoa», selitti Vilhelm, »ja tämä suostui. Mutta piispa Antreas ja koko Tanska alkoivat puhua vihaa. Jo tulivat kostoretkelle, mutta Pohja antoi heille aika lähdon! Nielivät, kurjat, sitten Viron.»

»Mutta te menetitte Pohjan, aivan kuin Eesti Lemmityn. Kuinka Suomen nyt käy?»

»Pohjan kuolema on korvaamaton», myönsi Vilhelm. »Kuitenkin pyhä Henrik muisti meitä ja lähetti avun. Katso,

edessäsi on se, joka täyttää Pohjan paikan täysin mitoin. Herra Tuomas ei ole vain piisпамme, hän on koko heimon johtaja, mies, jonka tunnemme omaksemme. Tänne ei ole perustettu yksin kirkkoja, vaan myöskin varustettuja kartanoita vainon aikojen turvaksi.»

»Älä liikoja ylistele!» kielteli Tuomas. »Tiedäthän, että suuri Kokemäenmaa ei tottele käskyjäni. Siellä hallitsee Päivä, Pohjan Päivä, joka vain ilkkuu käskyilleni.»

Tuomaan mainitessa Päivän nimen Vilhelm huomasi värien vaihtuvan Pietarin kasvoissa. Hän rupesti silloin puhumaan Saaran elämäntarinasta, jotta keskustelu kääntyisi toisaalle. Mutta samalla hän tunsu syvästi rakastavansa tuota nuoruutensa ystävää, joka kerran sydän haavoittuneena lähti pois Suomesta. Mitä kaikkea Pietari lieneekään kestänyt näinä pitkinä vuosina Virossa! Jumala yksin sen tiesi!

Tuomas lähti suurtupaan, jonne oli tullut joku asiakas. Pyhän Henrikin tuvassa vallitsi kauan syvä hiljaisuus. Vihdoin Vilhelm sanoi:

»Etkö jo voisi jäädä tänne oman heimosi luo? Ottaisit hoitoosi Kokemäenmaan, niin piispa Tuomaalta poistuisi suuri huoli. Nyt kun hiuksesi ovat harmaat, on kai se tuli sammunut, joka kerran karkoitti sinut Suomesta?»

»Se tuli ei sammu milloinkaan», valitti Pietari, »ei, vaikka hiukseni osoittaisivat lunta! Minkä suuri nainen kerran on sytyttänyt, sitä ei mikään voima sammuta. Minun paikkani on Virossa. Jumalan matkamiehenä kuljen tuon raadellun kansan keskuudessa ja koetan parantaa sen haavoja.»

Seuraavana päivänä lähti Turun rannasta laiva, jonka keulassa seisoi pitkä pappi. Hän katseli Auran kukkulaisia rantoja ja muisteli, kuinka hän lähes kaksikymmentä ajast'-aikaa sitten silmäili näitä samoja seutuja ja arpikoi mieles-

sään elämän ja kuoleman salaisuuksia. Lähtö oli nyt paljon helpompi. Eestin heimo oli hänelle tuttu ja rakas ja hän kuului kokonaan sille, niin oli Jumalan tahto. Tie, jota hän kulki, oli totisesti Jumalan tie. Tuuli, joka puhalsi, oli Jumalan tuuli. Ja hän, Pietari Kaikuvalta, oli vain lastu Jumalan laineilla.

9. ELÄMÄ ON IHANAA!

Piispa Tuomas istuu yksin pyhän Henrikin tuvassa; kohen-telee tulta. Suomen talvi on ankara, hyvin ankara, hän miettii: »En ole tottunut tällaiseen. Mutta annas, kun tulee taas kesä, silloin toimin talvenkin puolesta!

Ja onhan täällä kotonakin työtä, on vallan suunnattomasti.» — Hän panee lisää puita hiilokseen ja jatkaa mielessään:

»Paavillekin on kirjoitettava, kuinka Herran yrttitarha täällä versoo. Totisesti se versoo! Syksystä asti on veli Johanneksella ollut kaksitoista opetuslasta. Ja lisäksi Ester. Kuinka hän menestyy! Puhuu vaivatta latinaa, on melkein aina tulkkina. Hm, kaikki menestyy, sillä Jumala itse on asettanut minut tämän viinimäen vartijaksi. — Elämä, elämä, kuinka olet kummallista! Vuosikausia olen kysellyt itseltäni: Kuka olen! — Toisinaan uskoin, että olen vaivainen syynsovittaja, jonka täytyi raahata perässään Kristuksen ristiä verisin olkapäin. Silloin upotin tuskani ja kauhuni kuohuvaan viiniin. Join, ja viinikulhon pohjassa näin Genovevan kauniit kasvot. Mihin olisinkaan joutunut ilman vanhaa munkkia, joka tuli aina pyhän Viktorin luostarista, Pariisin läheltä, tarttui käteeni ja sanoi: 'Tuomas, ystäväni, sinä olet liian lahjakas, liian oppinut istuaksesi maankiertäjien ja silmänkääntäjien kanssa viinituvassa. Tule, niin vien sinut paikkaan, jossa asuu Kristuksen ja

yhän Maarian rakkaus! Siellä sielusi paranee, sillä rakkaus voittaa kaiken.’ — Hän vei minut luostariinsa Pariisin ulkopuolelle. Siellä viivysin usein viikkoja kuunnellen munkkikaniikkien opetuksia Kristuksen kärsivästä, kaikkivoittavasta rakkaudesta. ’Lue Raamattua, jotta rakkautesi Kristukseen kasvaisi!’ he neuvoivat minua. Ja ihmeitten ihme, sielussani alkoivat soida uudet kielet — uskoin olevani enkeli! Palasin Nôtre-Damen tuomiokirkon kouluun sydän täynnä rakkautta ja elämänhalua. Ruoskin itsestäni synnin viat. Uppouduin lukuihin, tutkin erikoisesti Kristuksen ja pyhän Maarian elämää. Uskoin kohoavani kerran pyhän Pietarin istuimelle ja uudistavani koko maailman’.

»Mutta kaikki kävikin toisin kuin ajattelin. En saanut jäädä edes vaeltavaksi munkiksi, vaikka sanoin sielulleni: ’Et ole muuta kuin Jumalan kerjäläinen, il poverello di Dio’. — Elämäni matka muuttui merkilliseksi, saavuin lopulta Suomeen. Totisesti on taivaasta asti ohjattu askeleitani. Pyhän Viktorin kaniikkiveljet olivat oikeassa teroittaessaan kaikille rakkauden välttämättömyyttä. ’Rakasta Jumalaa, elä hänelle!’ oli aina heidän huulillaan. — Olen todella elänyt Jumalalle, vaeltanut hänen tietään. Kuinka hyvin nyt onkaan kaikki! Äitini huolenpidolla ei ole määrää. On melkein outoa olla sellaisen rakkauden ympäröimänä. Se muistuttaa varmaan pyhän Maarian, taivaallisen äidin, rakkautta. — Ja Ester! Kuinka hän on kaunis ja hellä ja suloinen! Voisin palvoa häntä polvillani kuin Jumalan enkeliä. Äitini on kasvattanut hänet ensimmäisestä elon päivästä alkaen. — Siitä tietysti johtuu, että matkoillani usein ikävöin häntä — samalla kuin äitiäni! — Ja isä Vilhelm, millainen Jumalan mies! Kaikki on melkein liian hyvin. Jumala lähettää tänne ensin äitini valmistamaan tietä, ja Suomen heimo ottaa minut omakseen. En ole sille vieras ja

muukalainen, vaan Jumalan lähettämä auttaja. Mitä vielä teenkään! Itse Rooma kerran hämmästyy! Kaikki, mihin tartun, menestyy, sillä Jumala ja pyhät ovat kanssani. Kun rupesin järjestämään verotusta, niin isä Vilhelm varoitti minua. Ja kuitenkin se onnistui yli odotusten. Entäs rannikon turvalinnat ja varustukset! Kuinka pian nekin sain kuntoon! Idässä Pyhäjoen mahtavan uhritilan isäntä rupesi miehekseni ja koko seudun johtajaksi vainon aikana. Sitten taipui emäntä Inkeri, rakensi kirkon pyhän Perttelin kunniaksi. Joensuun alueella on vanha Paimi, Kirjalan isäntä, verojeni kokooja ja vartiointin huolehtija. Sitten on siellä rannikolla suuri Ruona ja Liesniemi, joitten isännät lujittivat linnansa ja tulivat ympäristön johtajiksi. Paimion Pura hankasi vastaan, mies kun on niin itara, että ottaisi kirpultakin koivet, jos saisi. Mutta silloin tuli avukseni Nako, sanoi: 'Kyllä minä vastaan seudusta! Pakolinnani on vahva ja suuri.' — Liedossa on Vanha-Linna ammoisista ajoista ollut seudun turvana. Kuusiston saaren olen ottanut kokonaan kirkolle, koska siellä oli julkisesti harjoitettu vanhojen epäjumalien palvontaa. Hm, Karvetin isäntä ja Kivivuoren vouti kokoavat sen kulman verot ja hoitavat vartiointin. Kalanti on jo ennestään ollut näin järjestettynä. Vain Kokemäenmaassa en ole saanut mitään aikaan. Käskeyni ponnahtavat sieltä takaisin kuin kirves kalliosta. Sinä uhittelet, Päivä! Mutta annas, kun ilmat lientyvät, tulen sinne. Etköhän taivu, kuten Inkeri-emäntäkin! — Tämä Suomen heimo on ihmeellinen: Pohjoisessa hallitsee nainen, samoin etelässä! — No, voihan niin olla, koska taivastakin hallitsee kuningatar. Eräs opettajani vain teroitti aina, ettei naisesta ole hallitsijaksi, koska hän on vaihteleva ja oikullinen — *varium et mutabile semper femina est*. Hm, täällä he ovat toisenlaisia — Esterkin!»

Samassa ovi avautui ja Ester toi piispalle höyryävän iltakeiton. Hän laski kulhon pöydälle, katsoi pesän edessä istuvaa Tuomasta ja sanoi:

»Luulin sinun kirjoittavan, ja siksi toin illallisen tänne, jottei sinun tarvitsisi tulla suurtuvan hälinään — nuoret miehet ovat iloisia.»

Tuomas katsoi Esteriin ja vastasi:

»Hyvähän on, että toit. Aioin vielä työskennellä. Miestiskelen tässä vain, mitä kirjoittaisin pyhälle Isälle Roomaan.»

»Mitä, aiotko kirjoittaa itse Rooman paaville!» huudahti Ester.

»Aionpa niinkin! Katso, on suurenmoista, että olen voinut hankkia kirkolle nuo monet suuret kartanot, joitten avulla on järjestetty sekä verotus että puolustus. Paavin on vahvistettava ne Suomen kirkon omaisuudeksi ikuisiin aikoihin asti, sillä ovathan monet noista kartanoista vanhoja uhritiloja tai pakanoitte pyhiä lehtoja.»

Ester astui pöydän luota pesän suuhun ja istuutui penkin päähän sanoen:

»Sinä Tuomas olet oikea mies! Koko heimo puhuu sinustal Vasta toista vuotta olet Suomen piispana, mutta kuitenkin olet tehnyt enemmän kuin moni iässään! Laivakunnissa on laivat, linnoissa vartijat, kirkkoja olet rakennuttanut, pappeja kasvatetaan. Mutta sinä oletkin Saara-äidin poika, ja itse Jumala on lähettänyt sinut Suomeen.»

»Siinäpä ylistystä kerrakseen», hymähti Tuomas. »Tunnustan toki, että työni näyttää menestyvän. Mutta se on pyhien ansiota. Minä olen vain välikappale Jumalan kädessä, kun hän täyttää pyhien pyyntöjä.»

»Täyttäväkö Jumala aina pyhien pyynnön, sellaisen — —. Katsos, jos oikein hartaasti rukoilee jotakin omalta pyhimyk-

seltään, niin viekö tuo pyhä sitten pyynnön Jumalan valtaistuimen juureen ja täyttääkö Jumala sen aina?»

Tuomas katsoi, kuinka kauniisti Esterin vaalea tukka aaltoili, ja vastasi hajamielisenä:

»Kyllä Jumala täyttää sen aina.»

Ester nousi, nyökkäsi hyvästiksi ja lähti tuvasta. Hän kulki pimeään pihan yli pihlajan alle. Taivas oli pilvien peitossa ja vinha länsituuli kohisutti metsää. Ester tarttui pihlajan runkoon kuin turvaa etsien ja puhui hätäisesti:

»On liian myöhä! Tässä myrskyssä ja pimeydessä en uskalla lähteä kirkkoon. Mutta aamulla varhain menen. Polvistun pyhän Maarian alttarin eteen ja pyydän koko sydämestäni, että hän lähettäisi Harppu-Knuutin pian tänne. Näännyn ikävään, ellei hän pian tule. Lupaen entistä ahkerammin auttaa veli Johannesta. Lupaen lukea joka päivä niin monta Ave Mariaa kuin rukousnauhassani on helmiä. Rukoilen muitakin pyhiä, varsinkin pyhää Henrikkiä. Illoin ja aamuin luen kolmetoista Pater nosteria.» — Metsästä kuului katkeavan oksan rasahdus, ja Ester lähti vilusta väristen sisälle.

Mutta pyhän Henrikin tuvassa oli piispa Tuomas kuin lumottuna. Myrskyn vonkuna ei koskettanut hänen korviaan. Oliko tuossa penkin päässä istunut ihminen vai enkeli? Varmasti enkeli autuaitten kentiltä. — Ah, kuinka hyvä hänen oli olla täällä Toposissa! Ja kuinka ihanaa elämä oli! Hän ei ollut piru, ei ihmissusi, ei enkeli, vaan ihminen, jonka askelia itse Jumala johti!

»Minun täytyy kirjoittaa rakkaille veljille Joonan luostariin ja kertoa kaikista ihmeistä, äidistänikin! Kuinka mun-
kit hämmästyvätkään, kun en olekaan oikea oblatti, vaan

tavallinen ihminen! — — — Elämä on totisesti ihanaa. Mitä kaikkea vielä teenkään! Muutan tämän maan, tämän Jumalan vainion, ihanimmaksi yrttitarhaksi. Pimeyden täytyy poistua. Kaikki eksyksissä vaeltavat heimot kumartavat kohta pyhää Maariaa, taivaan kuningatarta. Ester, Ester! Etköhän ole enkeli pyhän Maarian valtakunnasta!»

10. KUNINGATAR PÄIVÄ.

Piispa Tuomas tempasi oven auki ja astui korkean kynnyksen yli tupaan. »Pax et bonum!» hän tervehti.

Ei vastausta.

Piispa astui pari askelta ja tervehti uudelleen: »Pax vobiscum!»

Ei vieläkään vastausta.

Piispa astui sillan liitoskohdalle ja tervehti kolmannen kerran: »Jumalan rauhaa ja kaikkea hyvää!»

Silloin nousi tuvan perältä ryhdikäs nainen ja vastasi:

»Rauhaa sinullekin, matkamies! Me tervehdimme toisiamme täällä Kokemäenmaassa omalla kielellämme ja jätämme jumalan kielen Jumalalle.»

Piispa Tuomas katsoi hämmästyneenä puhujaan. Tuntui aivan kuin maa pettäisi jalkojen alla ja hänen varmuutensa alkaisi horjua. Mutta hän karisti tuon heikkouden tunteen hartioiltaan ja sanoi reippaasti:

»Jumalan miehenä saan käyttää Jumalan kieltä. Olen Tuomas, Suomen uusi piispa. Jumala itse on lähettänyt minut tämän heimon ylipaimeneksi.»

»Vai niin!» virkkoi Päivä. »Ja käski, tiemmä, koota veroja ja rakentaa linnoja!»

Tuomas tunsu taas kummallista epävarmuutta, mutta vastasi kuitenkin karskisti:

»Miksipä ei sitäkin! Saarnaamista ja opettamista pidän kyllä tärkeimpänä työnä, ja kirkkojen rakentamista olen

erikoisesti harrastanut, mutta miksi en myöskin kokoaisi veroja kirkon työn menestykseksi ja rakennuttaisi linnoja Jumalan kansan turvaksi!»

»Juuri niin! Kun kautta Suomen tuodaan jyviä ja ydintä, niin sopiihan sinun silloin maata Toposten lämpöisessä pirtissä vaikka koko talvi, kääntää vain välillä kylkeä. Samalla hyvydellä voit vielä elättää koko lauman mustatakkeja.»

Piispa Tuomaan silmät leimahtivat, veri syöksyi poskille ja hän vastasi melkein huutaen:

»Vai uskallat sinä, Päivä, pilkata kirkonmiehiä! Kuka meistä on laiskana maannut? Sinä kelmi! Veroja ei ole otettu läheskään niin paljon kuin kirkon laki käskee. Katso: kalat, jotka uivat vedessä, ovat Jumalan. Riista, joka juoksee metsässä, on Jumalan. Ja viljalle antaa Jumala kasvun. Onhan siis oikein, että Jumalan kaloista, Jumalan riistasta ja Jumalan viljasta annetaan osa Jumalan kirkolle.»

»Oohoh mies!» sanoi Päivä. »Sanonpa sinulle jotakin: Kokemäenmaan metsien riista on meidän, järviemme saalis on meidän, kaskiemme viljaan ei vieras koske! Mitä annamme veroiksi, sen annamme omastamme. Älä tulekaan tänne uskottelemaan, ettemme omistaisi omaamme!»

Päivän puhuessa Tuomas tyyntyi ja huomasi olleensa hirveän harkitsematon. Hän siis nieli kiukkunsa ja sanoi sovitellen:

»Sinä itse rupesit puhumaan verotuksesta! Minä en ole tullut tänne sen takia. On tässä tärkeämpääkin: Liikistöön on rakennettava kirkko!»

»Vai niin! Kuka sen määrää?»

»Minä, Suomen piispa!»

»Täällä Kokemäenmaassa määrään *minä*!»

»Viikon kuluttua työ aloitetaan. Matkassani on kaksi työntaitajaa. Täältä Kokemäeltä otetaan miehiä työhön.»

»Kautta Taaran tammen!» huudahti Päivä, »puhut kuin mieletön. Etkö kuullut, että täällä käsken minä! Ja milloin on edessä yhteinen työ, silloin kutsutaan miehet käräjille. Emme tarvitse sinun työntaitajiasi. Jo Pohjan eläessä vedettiin hirsii Liikistöön. Rakennamme kirkon sitten, kun sinne tulee pappi.»

»Kesällä tulee sinne pappi.»

»Eikä tule!» kivahti Päivä. »Vanhin poikani Uolevi on ollut jo vuoden Kalannissa vanhan munkin opetuslapsena. Muutamia päiviä sitten hän läksi kauppiaitten kanssa joki- teitä Norjaan, jossa Nidarosin piispa tekee hänestä papin. Ensi kesänä Uolevi palaa, ja silloin rakennetaan kirkko Liikistöön.»

Tuomaan silmät leimahtivat uudelleen, valtimot alkoivat jyskyttää ja hän puhui:

»Totisesti! Aiotko sinä, Päivä, tosissasi vastustaa Suomen piispaa! Etkö tiedä, että minä olen Kristuksen sijainen täällä pimeyden maan äärellä? Kirkon asioihin ei koske yksikään toinen. Minä asetan papit paikoilleen, minä määrään kirkkojen rakentamisen, minä järjestän kaiken, kaiken — kuuletko!»

»Kuulen kyllä. Älä siinä suotta ärhentele kuin rakki! Kirkkoa ei rakenneta, pappia emme ota ja veroja lähettämme vain sen verran kuin itse haluamme!»

Tuomaan kädet puristuivat vaistomaisesti nyrkkiin ja hän puhui sähisten:

»Sinä uppiniskainen kelmi, sinä kirkonvihollinen! Että sinä uskallat vastustaa! Julistan sinut pannaan ja kirkonkiroukseen. Mikä lienetkin pakana ja ihmissusi Eestinmaasta. Minä pakotan sinut tottelemaan. Kohta olet kirottuna pannassa. Tuhat pirua tanssii ympärilläsi ja tulikuumat nuolet sihisevät ilmassa!»

Värit vaihtuivat ensi kerran Päivän kasvoilla. Hän otti seinältä hopeatorven ja astui lattian yli ovelle luoden mennessään olkansa yli piispaan halveksivan silmäyksen. Hän työnsi oven sepposen selälleen, astui kynnyksen yli ja puhalsi torvella kolme kovaa toivotusta.

Pitkä hiljaisuus.

Tuomas heräsi kuin horroksista. Hän katsoi ympärilleen. Tupa on tavattoman suuri, kiuas valtava. Nokiset orret ovat lähellä laipiota, lattiapalkkien välissä suuret raot. — Kuuluu ääniä. Tuomas kääntyy katsomaan. Päivä seisoo yhä ovelle ryhdikkäänä kuin ainakin kuningatar. Nyt hänen luoksensa tulee miehiä. Aseet välkkyvät. Tuomas kuulee Päivän sanovan:

»Täällä tuvassa on Suomen piispa ja tuolla kartanon kullalla on hänen viisikolmatta aseistettua ratsumiestään. Pankaa kaikki heti matkalle etelään! Täällä Kokemäenmaassa emme kaiketi tarvitse kahta käskijää.»

Tupaan tuli neljä miestä, jotka taluttivat piispan pihalle ja nostivat siellä hevosen selkään. Sitten kuului karski käsky:

»Piispan miehet, miekat lujasti tuppeen, ja nouskaa ratsuillenne! Jos yritätte vastustaa, pääsette heti hengestänne!»

Johtajan viittauksesta Teljän miehet tarttuivat hevosten suupieliin ja taluttivat ne pois kauppakylästä. Oviaukkoihin ja kujavieriin ilmestyi vaimoja ja lapsia, jotka hiukan ilkamoiden katselivat hevosraitoa ja nolonnäköisiä huoveja.

Teljän portilla ensimmäinen taluttaja antoi ohjaket piispalle. Muut noudattivat heti esimerkkiä. Ja niin lähti kuusikolmatta ratsastajaa etelään Teljän miesten katsellessa heidän matkansa alkutaivalta. Kohta he kuitenkin palasivat töihinsä, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut.

Mutta Tuomas kiehui kiukusta hevosen selässä istuessaan. Tuntui aivan kuin ne tulikuumat nuolet, joilla hän oli uhkaillut Päivää, olisivat sihisleet hänen itsensä ympärillä. »Tällaisen nöyryytyksen uhriksi en ole ikinä joutunut, en edes silloin, kun istuin maankiertäjien kanssa Keltaisen Kotkan viinituvassa.» Näin hän uhoi. »Huovini näkivät, kuinka minut tuotiin tuvasta ja nostettiin hevosen selkään! Millainen vääräys! Sitten meidät kuljetettiin kuin orjajoukko häpeäkujan läpi pois kylästä. Mutta annapas, kun pääsen kotiin! Julistan kiroukseen koko Kokemäenmaan. Sinuas, ylpeä Päivä! Vielä vapiset! Suomessa on piispa — Jumalan valitsema piispa! Sitä et näy uskovan. — Hm, ensimmäisen kerran ilmestyi orjantappuroita tielleni! Itse Beelsebubko ne asetti, jotta sai pirstaleiksi koko kesäsuunnitelmani! Piti näet Kokemäeltä käsin aloittaa Pirkkalanmaan kastaminen. Päivä, Päivä, vielä sinäkin nöyrryt, vaikka itse sorkkajalka sotisi puolestasi. — Sinä, ylpeä nainen! Sinä pirun riiviö!»

Seuraavana päivänä Tuomas pääsi kotiinsa, mutta huovit jatkoivat matkaansa Turkuun, sillä suurin osa heistä majaili siellä linnassa. — Vasta illalla myöhään Tuomas kertoi isä Vilhelmille, kuinka hänelle oli käynyt Kokemäessä. Vilhelm kuunteli vakavana. Mutta kun Tuomas alkoi puhua pannasta, keskeytti Vilhelm hänet heti ja sanoi: »Siitä ei tule mitään. Et ikinä julista kiroukseen Kokemäenmaata! Et tunne heimoamme. Pannajulistus nostaisi vihan, joka ei koskaan sammuisi. Jos pyhä Henrik suo, lähdén pian Kokemäelle. Kaikki kääntyy kyllä hyväksi. Päivä on viisas. Älä pelästy ensimmäistä vastoinikäymistä! Nöyryytyksesi oli kyllä suuri. Mutta kestäthän sen, sillä aioithan kerran Jumalan kerjäläiseksi. Eikähän Päivä ole mikään pakana, kuten sanoit. Hänen vanhimmasta pojastaan tulee pappi. —

Anna Päivän rauhassa rakentaa kirkkonsa ja järjestää muutkin asiat! Kaikki kääntyy hyväksemme, sillä pyhä Henrik ei unohda tätä heimoa.»

Tuomas vaikenä. Hän otti pöydältä pergamenttikäärön ja alkoi aukaista sitä hitaasti. Kuin itsekseen hän virkkoi:

»Olet oikeassa, Vilhelm. Tämä nöyryytys on kestävä. Ja aika muuttaa kaiken, sillä pyhät ovat kanssamme.»

11. SALAISUUS.

Isä Vilhelm saapui ratsain Köyliön järven rannalle. Hän jäi hetkeksi hevosen selkään ja katseli hämärtyviä rantoja. Kuinka usein hän olikaan vaeltanut täällä oman Estridinsä kanssa! Hänen nuoruutensa rannat! — Vilhelmin herkkä sielu alkoi kummasti värähdellä. Kuva seurasi toistaan muodostaen muistojen kauniin kудelman. Hän havahtui vasta, kun tuns i poskellaan kuumaa kyynelä.

»Ei, ei tämä käy, en saa vaipua menneisiin!» huokasi hän ja laskeutui nopeasti hevosen selästä. Sitten hän talutti ratsunsa hakaan, otti rannalta veneen ja souti salmen yli Köyliön luodolle, jossa Saaren suuret tuvat sijaittivat. Asteltuaan rannalta vähän matkaa hän pysähtyi paikkaan, johon koko talo näkyi.

»Kuinka suuria muutoksia täällä onkaan tapahtunut viime vuosina», hän puheli itsekseen. »Ensin kolme sisartani jouuu naimisiin — kolmena kesänä peräkkäin vietetään Saarella häitä. Neljäntenä kesänä vietetään hautajaiset: Köyliön suuri kuningas Lauri, Lallin poika, isäpuoleni, kuolee aivan odottamatta. Sen jälkeen on äitini Marja kovasti vanhentunut. Suuri Saari antaa hänelle liiaksi huolta, vaikka hänellä onkin uskollisia palvelijoita ja isä Mikkeli, Köyliön pappi, hoitaa maan asiat. Hm, olisipa edes joku vävyistä jäänyt taloon! Mutta ovat kaikki päällikön poikia ja jokaisella on oma olosijansa: Kaukola, Ahtinen, Pyhäjoki.»

Hämärässä tuvassa nousi suuri ilo, kun odottamatta saatiin vieras, joka oli kaikille hyvin rakas. Pantiin tuohipuita takkaan, jonka ympärille istuivat kaikki. Siinä isäntärenki ja muut miehet, siinä askarvaimot, orjatytöt ja paimenpojat. Isä Vilhelm istui keskellä äitinsä vieressä ja kertoi kuulumisia, joita kaikki korvat pystyssä kuuntelivat. Vihdoin Marja-äiti kysyi: »Mutta millä matkoilla sinä oikein kuljet, kun ei sinulla ole yhtään saattajaa mukanas?»

Vilhelm hymyili:

»Tulen Kokemäeltä. Oli toimitettavana kirkon asioita. Ja sinne on parasta mennä yksin, sillä kuningatar Päivä ei siedä saattojoukkoa.»

»Ei siedä,» puuttui isäntärenki puheeseen. »Piispa Tuomas sai sieltä eri lähdön, hah, hah, hah!»

»Niin sai. Minun täytyi varta vasten lähteä parsimaan hänen jälkiään.»

»Parsimista ne varmaan tarvitsivatkin», tuumi taas isäntärenki. »Uusi piispa taitaa olla aika kiivas ja äkkipikainen mies?»

»Ei, ei hän ole sellainen,» väitti isä Vilhelm. »Mutta kuinka lienee kiivastunut, kun nainen rupesi vastustamaan. Piispa on tavallisesti hyvin rauhallinen ja ajattelee tarkoin edesottamisensa. Hän tulee erinomaisesti toimeen heimomme kanssa. Kaikki rakastamme häntä ja uskomme, että itse Jumala on asettanut hänet tämän kansan ylipaimeneksi. Se seikka, että täällä Suomessa naisenkin voi tulla alueen johtajaksi, päälliköksi, on kyllä uudelle piispalle kova pala purtavaksi. Viime kesänä oli Inkeri-emäntä — tiedättehän, siellä etelässä — hänelle kompastuskivenä. No, hyvin hän sentään silloin suoriutui, Inkeri rakennutti kirkonkin pyhän Perttelin kunniaksi. Toisin kävi tänä kesänä Teljässä. Päivä jo itsekkin nauroi koko kohtausta.»

»Mutta ei hän alussa nauranut!» sanoi Marja-emäntä. »Kyllä hän oli kovin suutuksissaan, kun tuon tapauksen jälkeen tuli tänne Saareen. Piispan ei olisi pitänyt sillä tavalla uhkailla.»

»Ei olisi, mutta Tuomas ei tuntenut Päivää eikä ymmärtänyt, kuinka suuri mahti hänellä on. Päivä on myöskin käynyt kiivaaksi Pohjan kuoleman jälkeen.»

»Häneltä vaaditaan nyt kovin paljon. On oltava Kokemäenmaan päällikkönä ja käskijänä — hm, kyllä siinä ihminen muuttuu. On pakko muuttua, kun saa kaiken huolen hartioilleen. Minulla on toki isä Mikkeli johtamassa Köyliönmaata, — hänellä ei ketään. — Miten muuten kävi sen Liikistön kirkon ja papin?»

»Kirkkoa ruvetaan heti rakentamaan ja Tuomas saa lähettää sinne papin siihen asti, kunnes Päivän oma poika palaa Norjasta.»

»En voi käsittää», ihmetteli Marja, »miksi Päivä vanhimmasta pojastaan aikoo pappia. Uolevi olisi nyt jo äitinsä apuna kaikessa.»

»Uolevi itse halusi papiksi», selitti Vilhelm. »Ja Pohja oli, kuulemma, kerran merellä myrskyn käsissä luvannut pyhälle Henrikille: 'Annan poikani papiksi, jos pelastun!' Hän pelastui. Siksi on pyhimykselle annettu lupaus täytettävä. Ja mikäs täyttäessä, onhan Päivällä viisi muuta poika!»

»Niin on. Mutta kauan hän saa vielä pitää ohjaksia omissa käsissään, sillä vasta nuorimmasta, yhdeksän vanhasta, tulee uusi Kokemäen kuningas.»

»Älähän nyt!» kummasteli Vilhelm. »Sepä ihmeellistä. Mistä sen tiedät?»

»Päivä itse kertoi», vastasi Marja. »Pohja oli kuolinvuoteellaan niin määrännyt, oli sanonut, että tuo pikku Pohja on ainoa hänen pojistaan, jolla on päällikön katse.»

Kaikki ihmettelivät tätä suuresti. Sitten puhe kääntyi muihin asioihin. Ilta loppui aivan liian lyhyeen, niin tuumivat kaikki levolle lähtiessään. Yöt olivat vielä niin leudot, että nukuttiin aitoissa, joita oli kokonainen rivi pihan kahden puolen.

Isä Vilhelmkin astui omaan aittaansa. Hän oli parhaiksi päässyt nahkasten alle, kun kuuli jonkun hapuilevan ovenkääkkää. Samassa hän tunsu oviaukossa äitinsä.

»Tulin hetkeksi puhelemaan kanssasi», sanoi Marja. »Täällä saamme olla häiritsemättä. Istuudun tähän lavitsasi reunalle.»

»Niin, täällä saamme olla kahden», virkkoi Vilhelm. »Tuvassa olikin kovin paljon väkeä tänä iltana.»

Äiti laski kätensä Vilhelmin polville, ja tämä tunsu, kuinka ne värähtelivät. Melkein levottomana hän sen vuoksi odotti, mitä äiti sanoisi.

Kului kuitenkin pitkä tuokio, jolloin kuului vain honkien hiljaista huminaa. Vihdoin äiti huokasi syvään ja aloitti hiljaa:

»Voimani ovat tänä kesänä riutuneet kovasti. Tunnen, että lähtöhetkeni lähenee.»

Vilhelm tarttui äitinsä käteen ja sanoi:

»Rakas äiti, olet kyllä vanhentunut, mutta älä sentään puhu lähtöhetkestäsi!»

»Miksi en siitä puhuisi, kun selvästi tunnen sen lähenevän! Ja sitä oikeastaan odotankin. Elämä ei minulle paljoa merkitse, kun Lauri on poissa. Tapaan hänet pyhien vuorella, sillä uskon hänen aikaa pelastuneen kiirastulesta, kun isä Mikkeli on joka päivä pitänyt sielumessun hänen puolestaan. Pelkään vain, miten käy oman sieluni, pääsenkö koskaan pois kiirastulesta!»

»Kuinka voit noin ajatella, äiti», lohdutteli Vilhelm. »Sinäkö et pääsisi pois kiirastulesta. Sanon sinulle jotakin: Sielusi menee lentäen kiirastulen läpi, niin sanomattamon hyvä olet ollut aina ja kaikille.»

»Noin sanot sinä, oma poikani. Olen tullut tänne kertoakseni sinulle, että minulla on sovittamaton synti. Koko elämäni olen kulkenut syyntaakka hartioillani.»

»Äiti, äiti, mitä sinä puhut!» huudahti Vilhelm pelästyneenä.

»Puhun julki totuuden, ennen kuin kuolen. En voi viedä salaisuuttani hautaan. Kuule siis: Sinä, Vilhelm, et ole Kivivuoren Jaakon poika, vaan sinun isäsi oli Lauri, Köyliön kuningas, minun toinen mieheni, joka kuoli neljä kesää sitten.»

Vilhelm nousi hämmästyneenä istumaan. Hänen sydäntään ahdisti, hengitys oli salpautua.

»Minäkö Laurin poika, Lallin pojanpoika! Minäkö Suomen suurinta sankarisukua! Eihän se voi olla mahdollista. Muistan selvästi isäni, Jaakon, Kivivuoren Jaakon, muistan hänen kuolemansakin. Ja olin jo iso poika, kun menit uusiin naimisiin ja sain Laurista isäpuolen. Muistan kuin tämän päivän, kuinka itse piispa Absalon piti teille morsiusmessun Koroisten kirkossa.»

»Ja kuitenkin sinä olet Laurin poika! Katso, varhaisesta nuoruudestani asti olin rakastanut Lauria, vaikka elämä, kova elämä, erottikin meidät toisistamme kymmeneksi vuodeksi. Sinä olet Laurin poika. — Tämän salaisuuden tahdoin uskoa sinulle ennen kuolemaani.»

»Kiitos siitä, äiti!»

»Vai vielä siitä kiität! No, ymmärrän kyllä, että ilo täyttää sydämesi, kun tiedät kuuluvasi Suomen heimon suurimpaan sankarisukuun. Mutta minä olen syynalainen raukka.

Tiedän pian joutuvani kiirastulen kauhuihin. Olen paljon ajatellut, mitä tekisin syyni sovitukseksi. Mieleeni on tullut monenlaisia ajatuksia. Tämä suuri Köyliön kartano kuului kerran Lallille. Täältä käsin hän on, samoin kuin monet esi-isänsä, hallinnut Köyliönmaata. Mutta kun Lalli surmasi pyhän miehen, herra Henrikin, hänen täytyi paeta erämaahan, ja tämä mahtava Saari joutui Suomen kirkolle Lallin syyn sovitukseksi. Sitten Suomen kuninkaat antoivat sen takaisin miehelleni Laurille, Lallin pojalle. Ja minun kuoltuani tämä kartano jää sinulle, Vilhelm. Mutta omistat ennestään suuren Kivivuoren. Et siis oikeastaan tarvitse lisää, sinulla kun on vain yksi lapsi. Mitä sanot, voitko lahjoittaa tämän mahtavan Saaren, isiesi ylpeyden, Suomen kirkolle minun ja Lallin ja koko sukumme syntien sovitukseksi? Kuolisit kevein mielin, jos voisit tehdä tämän.»

»Kyllä minä voin. Suuri sovitushuri tämä kyllä on, mutta lupaan sinulle, että lahjoitan Saaren kirkolle ja perustan samalla ikuisen sielunmessun sinun ja koko sukumme hyväksi.»

»Uskotko varmasti, että sieluni pelastuu ja minä pääsen puhdistuneena autuaitten vuorelle?»

»Uskon, äiti. Voin antaa sinulle jo nyt täydellisen synnin-päästön, sillä olet syvästi katunut syntejäsi ja luvannut suuren sovituslahjan. Kiirastuli ei voi pidättää sinun sieluasi.»

»Kallistan siis pääni turvallisena lepoon. Hirveä taakka on pudonnut sielustani. Kunpa olisin aikaisemmin kertonut tämän! Mutta oli liian vaikeata puhua omalle pojalleen. — Rakastatko minua, kuten ennenkin?»

»Oi, äiti, rakastan, rakastan — ehkä enemmän kuin ennen! Olet kärsinyt paljon, äitiraukka . . .»

Marja nousi, painoi suudelman poikansa otsalle ja poistui äänetönnä aitasta.

Vilhelm valvoi melkein koko yön. Sydän sykähdellen hän ajatteli:

»Olen Suomen suurinta sankarisukua — mikä ihme! Ellen olisi pappi, olisin nyt Köyliönmaan kuningas. Eläisipä Estrid! — Näin on kai sentään parasta. Jumala itse on johdattanut kaiken. Pappina voin enimmän auttaa heimoani. Lallin pojanpojasta täytyi tulla pappi, ilman sitä ei suvun syytaakkaa olisi koskaan voitu sovittaa. Kuinka paljon minulle nyt valkeneekaan! Olen sukuni syynsovittaja, siksi olen saanut kulkea tuskasta tuskaan. Ehkäpä nyt kärsimykset loppuvat, kun olen päättänyt antaa tämän mahtavan Saaren kirkolle. Ainakin on äitini sielu saanut rauhan.»

Kun auringon kirkkaat säteet pilkottivat aitan oven raosta, vaipui Vilhelm sikeään uneen. Hän oli ratsastavinaan halki Köyliönmaan. Ihmiset sanoivat teitten risteyksissä: »Katsokaa, katsokaa, Köyliönmaan uusi kuningas ja hänen ihana puolisonsa Estrid! He ovat juuri tulleet Tanskasta, ja Estrid on kuninkaan sukulainen. Ei hätää Köyliössä, kun meillä on tuollainen kuningas!»

Herättyään ei Vilhelm tahtonut päästä perille, missä hän oli ja mitä oli tapahtunut. Hän mietti miettimistään. Äkkiä kirkastui kaikki, ja hän virkkoi itsekseen:

»Niin, niin, en ole Köyliönmaan kuningas! Olen pappi, työmies Jumalan vainiolla. Ja minulle on uskottu suuri salaisuus, joka täyttää sieluni ilolla. Mutta on siinä myöskin tuskan okaita.»

12. MORSIUSMESSU.

Kuinka nopeasti suloinen kesä olikaan kulkenut matkansa määrään. Joki kimalteli tuolla kristallipeitteessään. Tanner tömisi jalkojen alla, ja ensimmäiset pehmeät lumihiutaleet leijailivat ilmassa. Piispa Tuomas seisoi tupansa kynnyksellä katsellen noita talven valkoisia sanansaattajia. Hän tunsii olemuksessaan voimaa ja reippautta. Kuinka hän rakastikaan Suomea ja tätä Toposta! Ja kuinka hän oli tehnyt työtä! Kirkot kohoavat — Liikistöönkin! Kartanoita on korjattu, linnoja lisätty.

»Totisesti on työni menestynyt. Ja talven tietämin valmistuvat veli Johanneksen opetuslapset papeiksi — millainen lahja tälle heimolle! Ensi kesänä viedään ristinsanoma aina Pirkkalanmaahan ja Hämeeseen asti!»

Tuomas heräsi mietteistään, kun suurtuvan ovi avautui ja Ester meni pihan yli aittaan. Tyttö ei sanonut mitään, katsahti vain ohi kulkiessaan piispaan. — Tuomas kääntyi ja astui tupaansa. Hän seisoi hetken keskilattialla aivan ymmällä, istuutui sitten pöydän ääreen, laski kätensä pöydälle ja mietti:

»En ymmärrä. Ester on muuttunut. Kesällä hän aina puheli kanssani ja hymyili kauniisti. Mutta nyt! Hän ei pysähdy, ei vaihda kanssani sanaakaan, hänen nauruaan ei kuulu koko talossa. Hän on käynyt kalpeaksi, ja silmissä on jotakin surullista. Mistähän tämä kaikki johtuu? Matkoillani muistan aina Esteriä — melkein ikävöin. Kiireh-

din kovasti kotiin. Ja sitten voi käydä niin, ettei Ester vaihda kanssani halkaistua sanaa. Tuskin edes huomaa minua. Mistä tämä muutos? — Olisiko veli Johanneksen opetus vaikuttanut sen? Ei toki! Mitä pahaa siinä on, että hän osaa täydellisesti latinaa, piirtääkin sitä nahkaan! Etelässä on paljon naisia, jotka kirjoittavat kirjoja, lukevat tähtiä, ennustavat tulevia tapahtumia ja tuntevat parantavien yrttien voiman. — Hm, syy ei voi olla siinä, että Ester on veli Johanneksen opetuslapsena. Mutta missä sitten on syy? Olenko itse muuttunut? Olenko tehnyt jotakin, josta Ester ei pidä?»

Piispa Tuomas mietti ja mietti. Mutta asian perille hän ei päässyt, sillä eihän hän voinut aavistaa Esterin sydämen salaisuutta.

Kaiken kesää Ester oli odottanut Harppu-Knuuttia, odottanut niin, että sydän oli lähteä rinnasta. Jokainen matkamies oli hänestä ensi näkemältä Knuut. Joka ilta hän meni nukkumaan varmasti uskoen, että aamulla Knuut on kartanolla. Joka aamu hän ajatteli: Illalla Knuutin harppu soi kuistilla. Niin kului kevät ja kesä — Knuuttia ei kuullut. Kun tuli syksy ja vedet jäätyivät, katosi Esteriltä viimeinenkin toivon häive. Jo kahtena kesänä hän oli odottanut turhaan, ikävöinyt itsensä näännnyksiin. Edessä oli taas pitkä talvi, jolloin ei ollut edes odottamisen iloa ja kevät uinui määrättömän matkan päässä. Oliko siis ihme, jos hän oli sortua suruun, jos sydän värisi aina kuin haavanlehti. Mutta hän kantoi surunsa yksin, kätki sen sielunsa syvyyksiin.

Tuli talvi. Piispa Tuomas oli tottunut Suomen pakkaasiin ja oli lakkaamatta liikkeellä talvellakin. Oli paljon työtä, paljon järjestettävää, mutta se tuotti hänen tarmokkaalle luonteelleen vain iloa.

Henrikin messujen aikana vihittiin papeiksi veli Johannesen opetuslapset. Innostuksen tuli syttyi koko heimon sieluun. Tämä oli kuin unta: Meidän omista miehistämme tulee pappeja! Muukalaisia ei enää tarvita. Kuka olisi uskonut, että vielä tällainenkin aika koittaa! Ja kenen ansiosta se koitti? Piispa Tuomaan, yksin hänen! Jumala itse oli hänet lähettänyt kaukaiseen Suomeen ja korkeammat voimat auttoivat kaikkia hänen toimiaan. Ilmankos hänellä oli aina menestystä! Näin kansa aprikoi ja alkoi kunnioittaa yhä syvemmin piispa Tuomasta.

Keväällä ruvettiin puuhaamaan suurta saarnamatkaa Pirkkalaan ja Hämeeseen. Heimo suhtautui siihen myöte-mielisesti. Pyytämättä luvattiin ruokavaroja, hevosia ja miehiä. Isä Vilhelmin neuvosta Tuomas päätti ottaa saarnamiehiksi vain heimon omia pappeja.

Helluntain jälkeen, kun tuomet kukkivat, lähdettiin matkalle. Isä Vilhelmkin päätti mennä mukaan, sillä veli Johannes lupautui hoitamaan papin tehtäviä Nousiaisissa sekä huolehtimaan Suomen kirkon asioista piispan poissa ollessa. Matka kulki Kokemäen kautta, ja siellä sattui ensimmäinen suuri yllätys. Nuori Uolevi oli palannut Norjasta, jossa hän oli valmistunut papiksi, ja äitinsä toivomuksesta hän yhtyi matkamiehiin. Tuomas oli niin yllättynyt, ettei saanut sanaa suustaan. Suurin silmin hän katseli kuningatar Päivää, aivan kuin hänen edessään olisi ollut ilmestys, eikä se sama Päivä, joka viime kesänä osoitti hänelle ovea.

Kun taas oltiin matkalla, sanoi Vilhelm:

»Siinä sen näit! Päivä on Päivä! Hän auttaa kyllä sinua vapaaehtoisesti, mutta pakkoa hän ei siedä.»

— — — —

Kevään saapuessa Esterkin heräsi kuin pahasta horkasta. Talven jäät sulivat hänen sielustaan kevätauringossa, poskille

kohosi kaunis puna ja sydän alkoi iloisesti sykähdellä. Harppu-Knuut saattoi tulla minä hetkenä hyvänsä! Kolmas kesä oli alkamassa, nyt hän varmasti tulee! Ja Ester kertasi mielessään, mitä Knuut oli sanonut joen rannalla: »Minä tulen. Niin vaeltava soittaja kuin olenkin, pidän kuitenkin aina sanani. Äitini sairaus yksin voi estää lähtöni. Sinä, Esterini, odotat sitten seuraavaan suveen.» — »Minä odotan vaikka maailman loppuun asti», sanoi Esterin sydän, ja hän asteli hymyillen pihan polkuja.

Koko talo oli kuin taakasta päässyt, sillä Esterin alakuloisuus oli huolestuttanut kaikkia, ei vähimmän piispa Tuomasta. Kuin uuden voiman nostamana hän nyt teki työtä. Reippaana hän läksi saarnamatkalle. Kotiin jäi kevätkukkien kuningatar!

Kuinka hiljaista onkaan Toposissa! Väki ahertaa kevättöissä, veli Johannes kirjojensa ääressä. Saara ja Ester saavat olla kahden melkein päivät päästään. Ei edes talon suuri koira ollut heidän rattonaan, sillä sekin oli lähtenyt matkamiesten mukana Pirkkalanmaahan.

Mutta vain pari viikkoa kesti tätä rauhaa. Oli tulossa keskikesän suuri Maarian-juhla ja se toi touhua tullessaan, sillä silloin saapui aina paljon vieraita Toposiin. Leivottiin, pantiin kaljaa, laitettiin hyvää kaikenlaista. Veli Antreas-kin oli kotiutunut vaelluksiltaan auttaakseen veljeään juhlan aikana. Herran vainio oli suuri, siksi oli kylvettävä, kylvettävä hyvää siementä.

Oli juhlan aatonaatto ja ensimmäiset vieraat astuivat Toposten tupaan. Ester otti haarikan pöydältä ja lähti noustamaan kaljaa kellarista. Tuskin hän oli päässyt pihalle, kun pysähtyi kuin salaman lyömänä. Polvet vapisivat, korvat humisivat: Portilla seisoj Knuut — hänen Knuuttinsa! — Ester luuli pyörtyvänsä. Hän näki kuin pilven läpi

Knuutin tulevan luokseen. Mutta hän rauhoittui aivan, kun Knuut otti hänen kätensä ja sanoi:

»Rakas, rakas, olen viipynyt kauan.»

»Olet viipynyt kauan», toisti Ester ja hänen poskilleen vieri kyyneleitä. Silloin Knuut sanoi hätääntyneenä:

»Rakas, älä itke! Menen tupaan toisten luo. Vasta illalla saamme olla kahden.»

Ester oli kuin toisessa maailmassa. Polku aaltoili alla, kun hän meni kellariin, täytti haarikan, vei sen suurtuvan pöydälle ja hoippui askarvaimojen joukkoon karsinan puolelle.

»Etkö sinä ollenkaan huomaa Harppu-Knuuttia?» sanoi Saara iloisena. Ester nosti päätään, katsoi lattian yli tuvan toiselle puolelle, jossa Knuut puheli matkamiesten kanssa, ja vastasi hajamielisenä:

»Niin, tuolla hän istuu.»

Onneksi oli ilta lähellä. Taloon saapui yhä uusia vieraita. Ester häipyi huomaamatta tuvasta, pian Knuutkin. He tapasivat toisensa metsän reunassa, aittojen takana. Sanaa sanomatta he lähtivät polkua metsän syvyyteen. — Vastaan tulee pieni lampi. Sen rannalle he pysähtyvät katselemaan sorsaparia. Knuut nostaa kuin huomaamatta kätensä Esterin hartioille ja etsii toisella Esterin kättä. Ester tarttuu molemmin käsin Knuutin kouraan ja katsoo ylöspäin syvälle tämän silmiin. Kumma väristys puistattaa häntä; hän painaa kyyneleiset kasvonsa Knuutin rintaa vasten. — Seurasi suloinen, käsittämätön syleily, jolloin koko olevaisuus tuntui kadottaneen merkityksensä. Vuosien ääretön ikävöinti päättyi täyttymyksen suureen auvoon.

Ester heräsi kuin pitkästä, ihanasta unesta tuntiessaan, kuinka hänen kasvoilleen tippui jotakin kuumaa. Hän nosti

päänsä ja näki Knuutin itkevän. Silloin hän kietoi käsi-
vartensa Knuutin kaulaan ja sanoi:

»Rakas, rakas, sinä viivyit kovin kauan!»

»Niin viivysin», kuiskasi Knuut. »Äitini oli koko ajan sa-
raana, siksi en voinut lähteä. Tänä keväänä, lumen läh-
tiessä hän kuoli.»

»Sinä rakas, rakas, mitä oletkaan saanut kestää! Yksin
siellä äitisi haudalla!» Ester hyväili Knuutin poskia.

»Hetimitautajaisten jälkeen lähdin luoksesi. Kuinka olen-
kaan sinua ikävöinyt, oma Esterini! Vihdoinkin olen luo-
nasi.» Ja Knuut sulki Esterin uudelleen syliinsä.

Vasta sydänyöllä he palasivat kartanolle. Knuut meni
vierasaitaan, Ester pikku tupaan, jossa Saara odotti. Es-
ter istuutui tapansa mukaan Saaran lavitsan reunalle ja
kertoi kuin maailman luonnollisimpana asiana, kuinka iloi-
nen ja onnellinen hän oli Knuutin saavuttua. Saara-äiti
kuunteli suunnottomasti ihmetellen. Mutta kun Ester aivan
rauhallisena sanoi:

»Hetimit Marianjuhlan jälkeen veli Johannes pitää meille
morsiusmessun», hän pelästyti kovasti.

»Eihän sen niin kiirettä ole», sai hän vihdoin sanotuksi.
»Odotetaan siksi, kunnes isä Vilhelm palaa Hämeestä! On-
han Knuutin pyydetty sinua isältäsi ja pitäähän Tuomaan-
kin tietää tästä.»

Ester kietoi kätensä Saara-äidin kaulaan ja sanoi:

»Älä nyt rupea noin kovin järkeväksi, äiti! Katsos, piis-
palle ei tämä asia kuulu ollenkaan. Ja isäni kyllä suostuu.
Oletko koskaan nähnyt, että isäni kieltäisi minulta mitään?
Ei, sellaista ei voi tapahtua. Isä on lisäksi luvannut, että
saan ottaa miehekseni sen, jota rakastan.»

Kun Ester vielä vähän aikaa puheli, huomasi Saarakin,
että oli aivan turha odottaa syyskesää, jolloin isä Vilhelm

palaa saarnamatkalta. Nuoret olivat jo niin kauan ikävöineet ja odottaneet toisiaan, että se sulatti vanhankin sydämen.

Maarianjuhlan jälkeen, kun kansa oli painunut pois Nousiaisista salojen kätköihin, toimitti veli Johannes kirkossa morsiusmessun rukoillen siunausta Esterin ja Knuutin avioliitolle.

Kirkas oli kesäinen aamu.

13. PAKENIJA.

Saarnamatka Pirkkalanmaahan ja Hämeeseen onnistui yli kaikkien odotusten. Se, että saarnaajina oli vain Suomen miehiä, teki valtavan vaikutuksen metsien heimoon. — Hyvät henget olivat tuoneet piispa Tuomaan jostakin toisesta maailmasta tänne Suomeen, siksipä uskottiin, että hänen käsissään olivat elämän ja kuoleman salaisuudet. Mikä merkillinen mies!

Monin paikoin kansa kokoontui itsestään kuuntelemaan messua ja pappien opetuksia pyytäen lopulta kastetta. Pirkkalanmaa oli pian kuljettu ristiin rastiin ja sinne tehty monta pientä puukirkkoa uuden uskon vartijoiksi. Sitten siirryttiin Hämeeseen. Täällä kaatuivat pyhät puut, ja niiden paikoille kohosi jykeviä ristejä. Rappeutuneet kirkot korjattiin ja uusia rakennettiin. Häme oli näet jo aikaisemmin kastettu, vaikka se pappien puutteessa olikin vaipumassa uudelleen pakanuuteen.

Piispa Tuomas hehkui innostusta. Hän tunsikin olevansa ase Korkeimman kädessä. Itse Jumalan pyhät johdattivat hänen askeliaan. »Mitä kaikkea teenkään täällä summattomien salojen ja suurien järvien maassa,» mietti hän. »Kansa, joka pimeydessä vaeltaa, on nähnyt suuren valon.» — Ja todellakin, kun uhripuut murtuivat ryskyen ja ristit kohosivat, tunsikin Hämeen hiljainen heimo sielussaan, että noitten uhripuitten kaatuessa meni auttamattomasti jotakin

vanhaa ja kulunutta. Uusi aika häämötti heidän edessään vakavana ja vaativana. Mitä se oli tuova heidän lapsilleen? Orjuuttako? Ei! Suomen miehet, joita johtavat isä Vilhelm ja piispa Tuomas, eivät voi tuoda orjuutta. Ja silloin kaikki on hyvin.

Kolmen kuukauden kuluttua, kun syksy teki tuloaan, käännettiin vihdoinkin paluumatkalle. Mutta niin innostunut oli piispa Tuomas, että jätti kaikki nuoret papit, kuusi luvultaan, Pirkkalaan ja Hämeeseen uusien seurakuntien hoitajiksi. Ainoastaan Uolevi, Päivän poika, palasi takaisin, koska Liikistössä uusi kirkko odotti häntä.

Saarnamatkalle oli lähtenyt paljon muitakin kuin pappeja, sillä tarvittiinhan ruokavarojen kuljettajia, rakennusmiehiä ja muita auttajia. Siksiäpä matkue oli vielä takaisin tullessakin suuri, vaikka nuoret papit olivat jääneet uudelle työmaalle. Taaskin levättiin Kokemäellä ja taaskin Tuomas katseli kuningatar Päivää kuin ihmettä. Sieltä sitten matka jatkui etelään.

Kun lähestyttiin Nousiaisia, täytti näkemisen ilo ja odotus piispa Tuomaan sydämen niin, ettei hän malttanut kulkea toisten mukana, vaan karautti kauas edelle. Suuri Vainukoira juoksi iloisena ratsun rinnalle kuin tuntien samaa riemua ja odotusta.

Tuomas ajaa Toposten pihaan ja hyppää reippaana hevosen selästä. Sitten hän taluttaa juhtansa vajaan ja lähtee nopein askelin suurtupaan. Keskipihalla hän pysähtyy kuin paikalleen naulattuna. Joku vieras mies menee Esterin aittaan — Esterin omaan, pieneen aittaan! Vihan veret syöksähtävät Tuomaan kasvoille, hän lähtee perässä aittaan. Mies on istahtanut vuoteen reunalle — Esterin vuoteen reunalle!

Piispan silmät leimahtavat. »Sinä kurja öykkäri! kuinka uskallat tulla tänne!» kiljaisee hän hampaittensa välistä.

»Miksi en uskaltaisi?» kysyy mies hämmästyneenä.

»Sinä pirun sikiö, etkö tiedä, että tämä on Esterin aital!»
sähisee Tuomas.

»Tiedän kyllä, ja siksipä juuri tässä istunkin. Ester on vaimoni. Saan toki istua vaimoni aitassa!»

Tuomaan silmissä välähti sata salamaa. Hän hyökkäsi päistikkaa Knuutin kimppuun ja heitti hänet kynnyksen yli pihalle. Samassa silmänräpäyksessä syöksyi Vainu paikalle ja puri Knuuttia pahasti olkapäähän ja jalkaan. Knuut huudahti kauhusta. Silloin tuvan ovi avautui ja Ester lennähti pihalle. Hän oli niin hämmästynyt, ettei voinut puhua: Tuomas läähättää aitan ovella tulipunaisena ja Knuut kohottautuu juuri maasta pystyyn! Jumalan pyhät! Samassa Ester huomaa Knuutin verisen jalan.

»Voi rakas Knuut! sinulla on haava sääressä — ja olkapäässä! Mikä kumma Vainuun on mennyt, kun noin hyökkää sinun kimppuusi!»

»Tuo piispa minun kimppuuni hyökkäsi ensin ja heitti ulos aitasta. Koira noudatti vain isäntänsä esimerkkiä», vastasi Knuut.

Ester loi piispaan inhontäyteisen katseen ja sanoi:

»Väisty, Tuomas, ovelta, jotta saan tuoda mieheni sisälle ja sitoa hänen haavansa. Rakas Knuut, kuinka säärestäsi tuleekaan verta! Oivoi sentään!»

Tuomas hölmistyi aivan. Noin käskevä ääni! Noin varmat liikkeet! Oliko tuo Ester? — Hämmästyneenä hän katsoi, kuinka Ester talutti Knuutin aittaan ja rupe si toamaan hänen haavojaan.

Tuomas yritti lähteä liikkeelle — jalat eivät totelleet. Hän koetti puhua, suu ei liikkunut. Hämmästy s, viha, katkeruus, rakkaus, odotus, ikävöiminen, kiukku — kaikki myl lersivät yht'aikaa hänen sielussaan kauhistavana sekasor-

tona. — Esterin hellä, lempeä ääni kuului aitasta. Tuomas puri hammasta ja laahautui pihan yli omaan tupaansa.

Vaatteet yllä hän heittäytyi lavitsalle. Kaikki, mitä hänen elämässään oli ollut kaunista ja suurta, meni pirstaleiksi, kerta kaikkiaan murskaksi. Tämä oli kamala hetki. Kiukku pullisti kaulasuonia, kädet puristuivat nyrkkiin. Hampaitten välistä hän mumisi: »Kirottu päivä! Tahtoisin jaoittaa maahan koko talon! Pirun kitaan kaikki!»

Kohta saapuivat toisetkin matkamiehet kotiin. Vilhelm oli ensin kovin ihmeissään. Silmät suurina hän katsoi Saaraa, joka kertoi Esterin naimisesta. Mutta käden käänteessä hänen hyvä sydämensä käsitti kaiken. Ja kun Ester tuli täydentämään Saaran kertomusta, tuntui Vilhelmistä, että juuri näin asian täytyi olla, Knuut yksin saattoi tulla hänelle vävyksi. Ihan kyynelet tulivat silmiin ajatellessa, että nuoret olivat odottaneet toisiaan kolme vuotta, sydämissä tuska ja ahdistus. Kuinka hyvin hän nyt ymmärsikään Esterin surunvoittoisuuden! Se vain oli kamalaa, että Knuut oli saanut noin pahoja haavoja. Mikä kumma oli Vainuun mennyt! Eihän se koskaan ollut käynyt kiinni ihmisiin, ei ainakaan usuttamatta. Oliko se villiytynyt Hämeessä? Koiran purema ei hevin parane. Parasta hakea ajoissa apua. Kalannissa oli vanha yrttien tuntija. Niin, ja veli Antreas-kin osasi parantaa. — Minne Tuomas on mennyt? Pitää neuvotella hänen kanssaan!

Isä Vilhelm tuli pyhän Henrikin tupaan ja katsoi ihmetellen Tuomasta, joka täysissä matkatamineissa makasi lavitsalla.

»Taisitpa lopulta väsyä sinäkin», sanoi hän osaaottavasti.

»Väsyin», vastasi Tuomas lyhyesti.

Vilhelm istuutui pöydän ääreen, etsi käteensä riimusauvan ja tarkasteli sitä. Sitten hän hymyili ja sanoi:

»Somaa, kun Ester on mennyt naimisiin jo keväällä. Knuut oli tullut heti lähdettyämme, ja veli Johannes oli pitänyt heille messun. Mitäpä syytä olisikaan ollut odottaa syksyä! Raukat olivat jo kyllin kauan saaneet odottaa — lähes kolme vuotta. En osaa sanoa, kuinka iloinen olen tästä asiasta. Nyt Ester ei joudu kauas, muuttaa vain Kivi-vuoreen, jonka isännäksi Knuut tulee.»

»Mokomakin maankiertäjä!» ärähti Tuomas.

Vilhelm katsoi hätkähtäen piispaa. Kuinka outo tämän ääni oli. Rauhallisesti hän sitten sanoi:

»Maankiertäjäkö! Mistä sinä sellaiseen luuloon olet tullut? Knuut kuuluu mahtavaan sukuun. Näin nuoruudessani hänen isänsä usein kuningas Knuutin hovissa Tanskanmaalla. Ja hänen äitinsä on kuuluisan laulajan Snorren sisar. Kerrankos ritari on harppuineen vaeltanut maailmaa, olematta silti suinkaan mikään maankiertäjä.»

Tuomas ei vastannut. Vilhelm oli hänestä usein arvoitus — nyt entistä enemmän. Puhuu tuossa leppoisesti, jopa iloiten siitä, että mikä tahansa maailman kulkija on vienyt hänen tyttärensä. Tuli ja leimaus! Oliko tuossa Vilhelmissä miestä ollenkaan!

Vilhelm katseli yhä riimusauvaa ja puhui kuin itsekseen:

»En ymmärrä, mikä Vainuun meni! Hyökkää tuolla tavalla Knuutin kimppuun. Eihän se ole ennen ahdistellut ihmisiä. Ja kuinka se ylettyi olkapäähän. Katsoin haavoja, näyttivät suurilta ja syviltä. Koiran purema alkaa helposti vihoitella. Lähettäisinkö sanansaattajan Kalantiin noutamaan sitä vanhaa munkkia, joka tuntee yrttien salaisuuden?»

»Voit lähettää», vastasi Tuomas yksikantaan ja ihmetteli samalla, ettei Ester ollut kertonut isälleen asian oikeata laitaa.

Tuomaan vastauksen kalseus säpsähdytti taas Vilhelmiä. Mutta hän ajatteli kauniisti: Piispa tuntee nyt vasta perinpohjaista väsymystä, kun matka on saatettu onnelliseen päätökseen! — Osaaottaen hän sanoi:

»Pyydänpö tuomaan sinulle ruokaa tänne, kun olet noin väsynyt?»

»Pyydä vain.»

Vilhelm poistui. Hetken kuluttua toi Saara ruokaa. Hän katseli huolestuneena poikaansa ja puheli:

»Ethän vain kääntyne sinäkin sairaaksi! Kovasti odotin sinua kotiin, jotta näkisit Esterin onnen, mutta nyt oletkin niin väsynyt, ettet jaksa edes iloita kanssamme.»

»Jumalan pyhät!» pääsi Tuomalta.

»Koskeeko sinuun noin?» ihmetteli äiti pelästyneenä. »Kun jaksaisit riisuutua ja söisit tämän lihakeiton, niin nukkuisit ja aamulla heräisit terveenä.»

Saara rupesi touhuissaan päästämään piispan kengänpauvoja. Silloin tämä nousi ja sanoi: »Jaksan kyllä itekin, äiti!» Hän riisui vyönsä ja miekkansa, istuutui pöydän ääreen ja söi nopeasti keiton. Sitten hän riisui jalkineensa ja heittäytyi vuoteeseen.

»Kylläpä olet väsynyt», puheli Saara peittoja asetellessaan. »Mutta eipä tuo ole ihme, kovasti olet tehnyt työtä Hämeessä, niin isä Vilhelm kertoi.»

Aamulla Tuomas heräsi virkeänä ja nousi reippaasti vuoteelta. Mutta samassa hän lyhyistyi rahille kuin nuolen lävistämänä. Se ei siis ollut pahaa unta, vaan totista totta! Koko elämä oli mennyt pirstaleiksi, pimeyttä joka puolella. Miksi minä elän ja teen työtä? Mikään ei merkitse yhtään mitään! Ester puhui sille vieraalle miehelle niin, että joka sanassa värisi sielu — hänen ihmeellinen sielunsa. Entä isä Vilhelm! Millainen vätys! Iloitsee siitä, että mikä

tahansa kurja kulkijain korjaa tyttären sillä aikaa, kun isä on poissa. Ja puhuu vielä yrttien tuntijasta! Mokoma Knuut ei parempaa tarvinnut. Purkoon koira vielä toistekin! Jaa'ah, kuinka näyttäisinkään porttia sille miehelle, jos — — —

Vihan veret syöksähtivät taas Tuomaan poskille, ja hän pusersi tietämättään rahin syrjään niin, että sormiin koski. Aamuhetket vierivät verkkaan. Yksinäisessä tuvassa kamp-paili yksinäisen miehen sielu kuin kuoleman hädässä. Hän tunsu vuoroin pohjatonta tuskaa ja vihaa, vuoroin masenta-vaa epätoivoa ja katkeruutta.

»Onko Jumala oikeudenmukainen?» tutkaili hän. »Kuinka olenkaan tehnyt työtä! Ja kenen työtä? Jumalan. Tämäkö on kaiken palkka? Elämä pirstaleina! Onko Jumala oikeu-denmukainen? Enkö itse lähtenyt vaikeuksiin Suomeen, vaikka Ruotsissa olisin saanut arkkipiispan istuimen van-han Vareliuksen jälkeen? Enkö itse kirjoittanut Roomaan, etten koskaan halua Upsalan arkkipiispan hiippaa, vaan elän ja kuolen Suomen heimolle! Ja lupaukseni olen täyt-tänyt. Kuinka olenkaan tehnyt täällä työtä! Tämäkö on työni palkka! — Onko Jumala oikeudenmukainen?»

Tuomas tuijotti lattiapalkkeihin: Elämän taakka painoi liian raskaana hartioilla. Hitaasti hän nousi, pukeutui ja astui pihalle jääden oven eteen seisomaan. Talli ja navetta, aitat ja ladot kohosivat harmaina ja yhtäkaikkisina pihan ym-pärillä. Ne eivät enää hymyilleet hänelle, kuten keväällä. Porttikin tuijotti totisena pihanurmea, joka vuodatti kyy-neliä.

Tuomas astui pihan yli suurtupaan. Saara-äiti askaroi yksin tuvan karsinan puolella. Ilo kirkasti hänen kasvojaan: »Siinähan toki tulet! Aioin juuri lähteä katsomaan, sillä pelkäsin sinun sairastuneen. No — pyhille kiitos, sairaalta

et näytäl! Se jo olisikin ollut liikaa. Knuutin haavat ovat kovasti ärtyneet.»

»Vai niin,» murahti Tuomas.

»Ester on valvonut koko yön», jatkoi Saara juttuaan. »Aamupuolella hän herätti isänsä. Olemme tehneet, mitä ikinä olemme voineet. Minäkin olen näet valvonut. Iltapuolella pitäisi yrttien tuntijan jo tulla Kalannista.»

»Niin kai pitäisi.»

»Oletko ollut katsomassa Knuuttia?»

»En», vastasi Tuomas lyhyeen.

»Mene sitten heti!» toimitti Saara. »Knuut tulee siitä iloiseksi. Hän on hyvä, kovin hyvä mies. Koko talo rakastaa häntä.»

Tuomas mietti, mitä vastaisi. Silloin ovi avautui ja Ester tuli tupaan. Hän ei ollut huomaavinaan Tuomasta, vaan astui tyynesti tuvan peränurkkaan, jossa oli seinäkaappi. Hän otti siitä ukonvaajan ja voidesarven ja kääntyi takaisin. Kulkiessaan Tuomaan ohi hän loi tähän katseen, joka kuvasti suunnatonta inhoa. Tuomas vavahti. Tuo katse aivan lävisti hänet. Tuskaista hän tuijotti oveen joka paukahti kiinni. Onneksi äiti oli niin kiintynyt työhönsä, ettei huomannut mitään.

Tuomas nousi kuin uhalli. Hän tahtoi näyttää, ettei Esterin katse ollut naulannut häntä penkkiin. Vaistomaisesti hän astui ovelle ja kuuli kuin kaukaisena kaikuna äidin sanat, ettei pidä lähteä, koska ruoka juuri joutuu. Taas Tuomas istui omassa tuvassaan tuijottaen tyhjin silmin lattiaan.

»Mitä minä olen tehnyt vihassani!» ihmetteli hän itsekseen. »Koko talossa on tuska. Rakastavat Knuuttia. Pyhä Maria! Isä Vilhelm on tietysti pannut kaikki liikkeelle. Tehdään, mitä ikinä voidaan. Sellainen hän on aina. Kerran, kun

karitsa taittoi jalkansa, hän istui koko yön pitäen sitä sylissään. — Ester, minkälainen sinun katseesi oli! Kumma vain, ettet ole kertonut tapausta Saarelle etkä Vilhelmille: No, kerrot, kun kerkeät. Nyt on koko talo tuskassa. Mitä minä sentään tein vihan vimmassa! Onko tuskani Jumalan lähettämä rangaistus? Ja mitä tein aamulla! Pyhä Maaria! Epäilin Jumalan oikeudenmukaisuutta. Minä, Suomen piispa! Miten kauhistava synti! Taivaasta voi tulla pitkäisen liekki vaikka tässä silmänräpäyksessä. Tai lyödään minut sokeuteen tai spitaalisiin. Pyhä Maaria, puhuin vielä ääneen, siis kuului, kuinka kapinoin Jumalaa vastaan. Mitä siitä seuraa — henget ovat sen kuulleet! Oi, pyhä Maaria, armahda! Pyhä Mikael ja pyhä Raafael, kantakaa huokaukseni Kaikkivaltiaan valtaistuimen juureen! Pyhä Henrik, muista Suomen piispaa! Olen sinun työsi jatkaja ja lupaan tehdä työtä. Kiivaudessa puhuin pahoja sanoja. Oo Pater noster! — Mutta miksi maankiertäjä tunkeutuu tähän rauhalliseen kotiin? Enkö saisi vihata vääryyttä! Kuinka hyvin täällä oli kaikki, ja nyt! Kaikki on sirpaleina. Koko maailman taakka on hartioillani. Elämälläni ei ole mitään arvoa. Olenko sittenkin vaivainen syynsovittaja, jonka täytyy raahata perässään Kristuksen ristiä?»

Iltapuolella tuli yrttien keittäjä Kalannista. Samaan aikaan saapuivat saarnaajaveljetkin, heitäkin kun oli käyty etsimässä. Tuomas sattui olemaan pihalla, kun munkit tulivat portista, toisella selässä alttari, toisella saarnatuoli. Hän aikoi rientää heitä vastaan, mutta juuri silloin aitan ovi aukeni, Ester tuli pihalle ja ojensi molemmat kätensä veli Johannekselle.

»Vihdoinkin tulettele!» sanoi hän. »Knuut on hyvin sairaana. Rakas veli Johannes, pystytä alttarisi tähän aitan oven eteen ja pidä messu sairaan paranemiseksi! Sinä Johannes

olet niin hyvä, että Kristus itse kuulee sinua. Isäni on parhaillaan kirkossa pitämässä messua, sillä Knuut tulee vain huonommaksi. Ja sinä, veli Antreas, tule heti katsomaan sairasta, jos jotakin voisit!»

Tuomas kuuli joka sanan. Oi sitä huolta ja hellyyttä, joka soi tuossa äänessä! Ja kuinka hellästi hän antoikaan käntensä Johannekselle! — Ei, hän ei kestä enää.

Tuomas hoippui vajaan, otti naulasta ohjakset ja lähti hakaan. Hevoset seisoivat veräjän takana. — Kohta hän istui hevosen selässä matkalla Koroisiin. Hänen täytyi päästä pois täältä! Tuska repii muuten sielun palasiksi.

Ilta hämärtyi hämärtymistään. Puut seisoivat juhlallisina tien kahden puolen. Tuomas kiirehti kulkuaan, sillä hän oli näkevinään jokaisessa pimennossa ilkeästi irvisteleviä kasvoja. Juorunhaluisina ne kertoivat metsälle:

»Katsokaa, tuossa pakenee Suomen piispa!»

»Ohoh! Mitä hän pakenee?»

»Omaa sieluaan, hyvät ystävät, omaa sieluaan!»

14. MUUTTO.

Piispa Tuomas tuijotti jo toista päivää Koroisten piispantuvan akkunasta joelle. Isä Fiilipillä oli paljon papillisia tehtäviä näin syksyllä, joten hän oli melkein aina matkoilla. Tuomas oli hyvillään saadessaan olla ypö yksin. Vain vanha emännöitsijä Jaana tuli aina tietyn kukonlaulaman aikana pyytämään piispaa ruoalle ja, jollei tämä pian mennyt, toi ruoan piispantupaan. Silloin hän tapasi Tuomaan aina kirjojen äärestä niin hartaana, että se herätti vanhan vaimon sielussa suurta kunnioitusta.

»Millainen Jumalan mies uusi piispa onkaan! Noin nuori vielä, ja kuitenkin istuu kauniit syksyiset päivät Jumalan taikamerkkejä tutkien. Hän tietää tarkalleen, mitä Jumala on sanonut. Siksi hän osaa manata pirut kauas. Henget, vainajien henget, ilmoittavat hänelle tulevia asioita. Ne sanoivat hänelle: 'Lähde Hämeeseen ja kaada pyhät puut!' Piispa lähti ja kaadatti sieltä kaikki uhripuut. Jos joku muu olisi sen tehnyt, ei olisi hengissä palannut Hämeestä. Mutta Tuomas vain käänteli taikamerkkisiä nahankappaleita ja sai aikaan, mitä tahtoi. Kerrankin — huovit kertoivat — tullaan korkealle mäelle, jossa on uhripuu. Asukkaat säikähtävät: heidän isiensä puu! Tulee aseellisia miehiä joka puolelta. Piispa katselee heitä hetken, kääntelee taikamerkkejään ja käskää aloittaa kaadannan. Aseistautuneet hämäläiset seisovat hievahtamatta, vaikka isku iskun jälkeen sattuu isien puuhun, kunnes se kaatuu. Kun myöhem-

min kysyttiin hämäläisiltä, mikä heidät esti hyökkäämästä, he kertoivat piispan vierelle ilmestyneen hirvittävän louhikäärmeen, joka heti aukaisi kauhistuttavan kitansa, jos he hiukankin hievahtivat. — Mutta meidän miehet eivät nähneet mitään. Semmoisen taian sai piispa aikaan. Kun sitten pystytettiin siihen pyhä risti, tulivat hämäläiset auttamaan ja ottivat kasteen. Ihmeellinen mies on herra Tuomas!» — Vanha Jaana palveli piispaa yhä hartaammin ja niiasi hänelle yhä syvempään.

Seuraavan päivän iltana tuli Nousiaisista sanoma: Knuut huononee yhä, olisi hyvä, jos piispa tulisi kotiin! — Mutta Tuomaalla oli niin paljon tärkeitä toimituksia, ettei hän voinut lähteä. Viikon päästä tuli uusi viesti, Tuomas ei ollut kotona.

Vielä muutama päivä, niin saapui sanoma: Knuut on kuollut!

Tuomas ei enää voinut väistää, hänen oli lähdettävä Nousiaisiin.

— — —

Toposten pihalla ei ollut elävää sielua, se aivan kuin irvisti autiuttaan. Tuomas astui suurtupaan. Kiukaan suussa istui Saara kyyrysissään ja pöydän luona isä Vilhelm. Saara kääntyi sen verran, että Tuomas näki hänen itkettyneet kasvonsa. Isä Vilhelm nosti painuneen päänsä ja sanoi:

»Vihdoinkin! Mikä kumma sinua on estänyt tulemasta? Meillä on ollut raskaita päiviä. Olisimme tarvinneet apuasi. Saarnaajaveljet kyllä pitivät messuja taukoamatta. Mutta sittenkin — piispanmessu olisi voinut olla voimakkaampi. Mene tiedä! Ehkäpä näin oli pyhien tahto. — Kaikki parantajat haettiin. Mikään ei auttanut. Veren vihat vain pahenivat, kuolema saapui. Ester-raukka! Voi Esteriä!»

Tuomas ei sanonut mitään, istahti vain penkille. Samassa ovi avautui ja Ester tuli tupaan. Tuomas pelästy: Oliko

tuo Ester vai Esterin haamu! — Hän seurasi katsellaan Esterin kulkua. Nyt tämä pysähtyi Saaran luo, kumartui, puhui jotakin. Nyt hän suoristautui ja loi katseensa permannon yli piispaan. Tuomas nousi kuin nuolen satuttamana — tuota katsetta hän ei kestänyt! Nopeasti hän astui pihalle ja lähti portista metsään. Hän kulki, kulki, sielussa kauhistava sekasorto. Viha ja katkeruus, jotka olivat kahlehtineet hänen sieluaan lähes kaksi viikkoa, painuivat pois ja sijalle nousi jotakin vallan toista. Tuomas pysähtyi, tuijotti suonsilmään ja hänen huuliltaan pääsi varkain: »Murhamies!» — Hän säikähti niin tuota sanaa, että tarttui koivuun pysyäkseen pystyssä. Samassa koko metsä alkoi kohista: »Murhamies, murhamies!» — Hän lyyhistyi voimatonna kivelle, ja taas pääsi varkain huulilta: »Se on totta!»

Vasta yön tullen Tuomas hoippui kotiin. Ilkeät naamat irvistelivät pimennosta, ja tuon tuosta hän oli kuulevinaan takanaan pirun sorkkien kopinan.

Esterin tuska oli määrätön. Knuut, hänen oma Knuutinsa lepää tuossa kylmänä. Kohta hänet kätketään hautaan. Sydän oli pusertua rinnasta. Oi, jospa hänkin kuolisi — kuolisi pian! Elää hän ei enää jaksa! Kuinka hyvä ja hellä Knuut oli ollut. Nämä kolme kuukautta olivat Esterin sielussa kuin ihana uni, kuin yksi ainoa suloinen suudelma. Knuut ymmärsi häntä aina, sanoittakin. Koko elämä oli ollut toinen toisensa vaalimista, hellimistä, auttamista. Mitä elämä on nyt? Ei mitään! Kaikki kätketään hautaan Knuutin mukana — kaikki, kaikki!

Koko Suomi rakasti Knuuttia. Hän oli näet soittanut itsensä ihmisten sydämiin. Siksi koko heimo nyt suri ja hautajaisissa vuotivat kyynelvirtana. Monet vanhat ihmettelivät keskenään, miksi tätä Kivivuoren sukua ahdisteli näin kova kohtalo. Kerran, kauan sitten, sortui nuori Jaakko-

isäntä haavoihinsa. Vilhelmin vaimo, Tanskasta tullut Estrid, kuoli Esterin syntyessä. Ja nyt Esterin mies kuolee koiran puremaan!

Hautajaisten jälkeen tuli taloon melkein kuolonhiljaisuus. Dominikaanit lähtivät alttarit ja saarnatuolit selässä saarnamatkoille. Väki kävi sanatonna työssä. Päivisin olivat Saara, Ester, Vilhelm ja Tuomas talon ainoina asukkaina. Saara ymmärsi täydellisesti Esterin tuskan, sillä olihan hän itse kokenut samaa, kun hänet erotettiin rakkaistaan.

Isä Vilhelm istui tavallisesti vaiteliaana tuvan pitkän pöydän päässä. Tyttären suru oli hänen omaa suruaan.

»Minkä takia?» hän kyseli loputtomiin itseltään. Ja eräänä aamuna suomukset putosivat hänen silmistään: »Minähän en olekaan Kivivuoren Jaakon poika, vaan isäni oli Lauri, Köyliön kuningas. Olen Lallin pojanpoika. 'Minä kosten isäin pahat teot lapsille kolmanteen ja neljänteen polveen.' Jumalan pyhät! Pitikö Esteristäkin tulla sukunsa syynsovitaja! Herra armahda, tämä on liian kovaa! Ah, kuinka mielelläni lahjoitankaan koko mahtavan Saaren kerran kirkolle Lallin syyn sovitusuhriksi!»

Saara, Ester ja isä Vilhelm olivat aina yksissä. Niin oli helpompaa, vaikk'ei puheltukaan. Tuomas sitä vastoin oleskeli yksin pyhän Henrikin tuvassa tai vaelteli metsässä. Hän kamppaili yhä sisimmässään. Toisinaan hän oli nöyrä ja katuva ja myönsi tehneensä väärin. Silloin hän päätti tunnustaa kaiken isä Vilhelmille. Mutta samassa hetkessä kalskahti hänen sielussaan jotakin kylmää ja kovaa, ja hän huudahti kuin uhmaten:

»En ikinä! Suomen piispa tunnustamaan rikkomuksiaan — mahdotonta! En koskaan, en koskaan tee sitä!»

Mutta entä jos Ester kertoo asiasta Vilhelmille ja Saaralle! Pyhä Maaria! Äitini jumaloi minua. Jos hän nyt

kuulee totuuden, alkaa hänkin inhota minua. Sitä en kestä. Olisinpa Pariisissa, niin painuisin hiljaa Keltaisen Kotkan viinitupaan. Siellä joisin, kunnes pyhän Viktorin luostarista tulisi vanha veli. Hm, olen Suomen piispa, en enää opiskeleva pappi. Tämä heimo tarvitsee minua. Sen tiedän hyvin. Ja sittenkin! Jospa painuisin täältä suureen maailmaan! Varmaan saisin helpotusta. Ei, en voi sitä tehdä. Olen luvannut paaville pysyä täällä. Mutta jos luopuisin kokonaan maailmasta ja kätkeytyisin luostarin hiljaisuuteen? Siellä olisi kirjoja, paljon kirjoja — millainen lohdutus! Mutta en voi tehdä sitäkään. Se ei olisi oikein. Jo Roomassa vakuuttauduin siitä, että vain nuo kerjäläismunkit, jotka tekevät työtä kansan keskuudessa, elävät todella Jumalalle. Minun työni on jotensakin samaa, kuljen ja opetan.»

Päivät vierivät hitaasti. Oli aamu, kun Tuomas tavallisuuden mukaan astui suurtupaan. Saara ja Ester olivat pesän edessä kahden. Nähdessään piispan Ester vavahti ja lähti nopeasti tuvasta. Silloin Saara kääntyi ja sanoi:

»Mitä ihmettä sinä Tuomas oikein ajattelit, kun et tullut Knuutin sairauden aikana kotiin, vaikka sait niin monta sanaa? Ester on pahoittanut siitä niin mielensä, ettei hän voi sietää sinua. Näethän itse, kuinka hän aivan pakenee sinua!»

»Näen kyllä.»

»Miksi et tullut, kun täällä kerran tarvittiin?»

»En olisi kumminkaan voinut auttaa», mumisi Tuomas.

»Vaikk'et olisi voinutkaan auttaa, niin olisit kuitenkin saat-
tanut tulla. Silloin olisi saatu piispanmessukin. Lisäksi olen
aina tuntenut, että Vilhelm ja Ester, sinä ja minä kuu-
lumme samaan perheeseen, johon viidentenä liittyi Knuut.
Suru ja huoli ei kuulu vain Esterille, se on meidän kaikkien
yhteinen. — Miksi sinä et tullut?»

Tuomas katseli ulos akkunaluukusta, mutta ei vastannut mitään. Äiti ei ollut koskaan ennen puhunut hänelle noin. Äiti ei tiedä asian todellista laitaa. Jospa tunnustaisin hänelle, kertoisin kaiken? — En, en ikinä! Nyt äiti jumaloi minua, mutta sitten? Pyhä Maaria, armahda!

Tuomas lähti tuvasta. Äiti katsoi pitkään hänen jälkeensä miettien:

»Tuomas muistuttaa paljon isäänsä Haaraldia, mutta kuitenkin hänessä on jotakin outoa, hyvin outoa, jota en ymmärrä.»

Kului vielä muutama päivä haudanhiljaisuudessa. Piispa Tuomaan ajatukset kypsyivät päätökseksi: »Muutan täältä Koroisiin. — Vilhelm, Ester ja Saara ovat samaa perhettä, minä olen täällä liikaa. Esterin inho ja kauhu on aivan ylivoimaista kestäväksi, siksipä on parasta lähteä täältä, lähteä pian.»

Tuomas järjesti niin, että hän teki ensin pitkän matkan hiippakuntaansa, oli näet pidettävä kärkeä ja järjestettävää monia asioita. Matkalta palattuaan hän jäi asumaan Koroisten piispantaloon. Ja talvella Henrikin messujen aikana, kun pidettiin kärkeä, Tuomas otti puheeksi myöskin asunto-paikkansa. Heimon miehet pitivät aivan luonnollisena, että hän muuttaa Röntämälle, jossa piispat olivat asuneet jo aikaisemminkin ja jossa oli Koroisten varustettu kartano.

15. VAIN KAKSI KYYNELTÄ.

Ilma oli lämmin ja satoi silkkaa vettä, kun matkamiehet ajoivat Koroisten pihaan. Piispa Tuomas nousi reippaana reestä ja sanoi veli Johannekselle, joka tuli iloisena vastaan:

»Parahiksi pääsimme kotiin! Huomenna ei enää voisi ajaa, sillä tie upotti jo tänäänkin. Jos olisimme päivänkin vielä viipyneet Hämeessä, olisimme kauniisti jääneet taipalelle. Millainen pyhien johdatus!»

»Ihan niin!» vastasi Johannes. »Kerrankos pyhät ovat pitäneet huolta omistaan. Kuinka monet matkamiehet onkaan pyhä Nikolaus tai pyhä Olavi pelastanut meren myrskyistä! — Mitäs kuuluu Hämeestä, kasvaako siellä Herran vilja?»

»Kasvaa kyllä», vastasi Tuomas ja astui veli Johanneksen avaamasta ovesta tupaan. Matkaturkki oli kohta naulassa ja Tuomas istuutui pöydän ääreen. Veli Johannes kohenteli kekäleitä pesän suussa ja puheli:

»Vai hyvin siellä menestyy Herran vilja.»

»Kerrassaan hyvin! Kansa kunnioittaa Kristusta, Maariaa ja muita pyhiä yhtä hartaasti kuin ennen omia haltijoitaan. Toiset kyllä palvelevat vielä molempia rinnan. Minulle kerrottiin miehestä, joka ensin antoi lahjansa uhripuun kannolle ja sitten kumarsi sen vieressä seisovaa pyhää ristiä. Eloa on siellä paljon, mutta työväkeä liian vähän, liian vähän! Tiedätkö, jo Hämeessä ajattelin, että kokoan taas opetus-

lapsia, jotka sinä parissa vuodessa valmistat papeiksi täällä Koroisissa. Silloin saadaan väkeä Herran yrttitarhaan Hämeeseen.»

»Mieluummin vaeltaisin Jumalan kerjäläisenä maailmaan», virkkoi Johannes. »Mutta on kai meidän Herramme tahto, että rupean taas johtamaan opetuslapsia. Mutta enkö saa aloittaa työtäni Nousiaisissa, kuten ennenkin?»

»Ei, Ei se käy!» epäsi Tuomas. »Koulun pitää olla piispanistuimen yhteydessä, siitähän on määräys kanonisessa laissa.»

»Teen kyskysi mukaan», myöntyi Johannes. »Nyt jo osaan heimon kieltäkin, enkä siis tarvitse Esterin apua, kuten viimeksi. Merkillinen nainen tuo Ester, oppi aina kaiken ensimmäisenä. Millaiset Jumalan lahjat hänellä onkaan! — Ester-raukka, Ester-raukka!»

Tuomaan kasvot värähtivät. Hän kääntyi katsomaan pöydälle. Silloin hänen silmiinsä sattui pergamenttikirje. Hän tarttui siihen jännittyneenä ja Johannes sanoi:

»Ah niin, unohdin. Ruotsista on tullut kirje. Mahtaa olla jotakin tärkeää, kun näin talvisaikaan lähettivät.»

Tuomas mursi sinetin ja alkoi lukea. Mitä pitemmälle hän ehti, sitä jännittyneemmältä hän näytti. Vihdoin hän kääri kirjeen kokoon ja sanoi:

»Olipa siinä uutisia yhdeksi kertaa! Kirjeen lähettäjä on Upsalan uusi arkkipiispa Fulko. Paavi on nimittänyt hänet tähän virkaan Vareliuksen kuoltua, niin hän kirjoittaa. No, sehän hyvä. Kun toinen kuolee, astuu toinen tilalle, niin on maailman meno. Mutta ajatteles: Nuoren Juhana-kuninkaan jälkeen on Ruotsin hallitsijaksi valittu Mooran kedolla Juhanan edeltäjän Eerikin poika, joka on vasta seitsenvuotias! — Mitähän tuostakin tulee: Lapsi, Eerik Eerikinpoika, kuninkaana!»

»Onko tämä lapsikuningas Tanskan Valdemarin sisaren Rikissan poika?»

»On. Ja Valdemar juuri oli saanut aikaan sen, että Eerik Eerikinpoika valittiin. Niin Fulko kirjoittaa. Tässä siis ollaan! Ei lapsi mitään hallitse, vaan Valdemar johtaa asiat Tanskasta käsin. Hm, Ruotsi ja Tanska lyöneet kintaansa yhteen. Kun Juhana valittiin Ruotsin kuninkaaksi, pani Valdemar kovasti vastaan. Kuninkaitten välit eivät sitten koskaan selvinneet sopuisiksi, aina he olivat riidassa. Se oli onneksi meille täällä Suomessa, sillä Juhana tuli liittolaiseksemme Tanskan Valdemaria vastaan.»

»En ymmärrä tuollaisia asioita, rakas piispa», tuumi Johannes. »Minä vain kuljen kulkemistani saarnaten ja opettaen. Kirkkoni kattoon on Jumalan taivas ja seurakuntani koko maailma. Poistun täältä, jotta pyhät saavat valaista sieluasi noissa tärkeissä asioissa.»

Samassa Johannes katosi. Tuomas pahoitteli:

»Miksi en muistanut, että Johannes aina poistuu, kun tulee puhe tällaisista asioista! Ja piispa Fulkon kirjeessä on paljon sellaista, mitä olisin tahtonut kertoa Johannekselle.»

Tuomas aukaisi uudelleen kirjeen ja luki:

»Paavin legaatti on käynyt Tanskassa ja teroittanut selibaatin välttämättömyyttä. Sitä on noudatettava myöskin Ruotsissa ja Suomessa.» — Tuomas pani kirjeen pois ja puheli itsekseen:

»Tuo asia on itsestään selvä, niin täytyy olla. Veli Johannes kyllä kasvattaa nuoret papit siihen. Mutta vanhat pitäkööt vaimonsa. — Hm, merkittäviä tietoja voi nahan kappale tuoda. Valdemarin sisarenpoika Ruotsin kuninkaana! Kyllä Valdemar varmaan vielä sekaantuu Suomenkin asioihin. Se mies tunnetaan! Hyvin hän on menestynyt Virossa. Lujana seisoo Tallinna Toompealla ja voudit kis-

kovat veroja, minkä taitavat. On varmaa, että Valdemarin ruokahalu kasvaa. Hän on jo kauan ahnain silmin katsellut Suomea. Jo ensi kesänä hän voi tulla tänne tietäessään, ettemme enää saa Ruotsista liittolaista. — Tulkoon! En pelkää. Partansa hän täällä polttaa. Aarteisiin hän ei ikinä koske. Kuitenkin kirjoitan arkkipiispa Fulkolle, että hän koettaisi estää Valdemarin aikeet. Eikä arkkipiispa Antreas-kaan saa sekaantua Suomen asioihin, kun kerran emme kuulu enää Lundin hiippakuntaan. Kirjoittamista tulee liian paljon. Mitä tekisin? — Nytpä tiedän: Lähden itse Upsalaan!»

Piispan mietteet keskeytyivät, sillä vanha Jaana tuli tupaan, niiasi syvään ja toi piispalle ruokaa. Hän aikoi poistua saman tien, mutta Tuomas kysyi hyvänsuopaisesti:

»Mitä Koroisiin kuuluu, olen ollut kauan poissa?»

Emännöitsijä niiasi kolmesti, ennen kuin vastasi:

»Kiitos kysymästä, herra Tuomas! Hyvinhän täällä. Niin maar, oikeinkin hyvin. Kaa, veli Johannes, siinä vasta pappi, siinä vasta pappi! Ei yksikään sorkkajalka Kärsämäeltä ole uskaltanut tänne Koroisiin, ei maar vaan! Ei edes se punalakki Piippa, se pahin piru. Veli Johannes löi näet yhdeksän ristiä maahan, luki luvut ja se auttoi. Ja minulle hän antoi pyhän kalun, pienen nahkapussin, jota kannan aina kaulassani. Siitä asti olen ollut turvassa. Oikein tekisi mieleni ilkkua noille rumiluksille.»

Tuomas hymähti. Vanha Jaana uskoi kuin kirveen silmään, että Kärsämäellä, jylhien kalliolohkareitten välissä asui kamala, punalakkinen piru Piippa, joka aina uhkaili tätä Koroisten piispantaloa ja pyhän Maarian kirkkoa. — No, kukapa tietää. Pirulla on konstinsa. Ehkäpä vaimo on oikeassa. Kuitenkin hän vastasi rauhoittaen:

»Ehkäpä tuo Piippa on peloissaan muuttanut vallan pois

Kärsämäeltä eikä enää milloinkaan häiritse Röntämäen rauhaa.»

Jaanan silmät levenivät. Hän astui askelen lähemmäksi ja huudahti:

»Vai muuttanut pois! Ei sinnepäinkään! Juuri viime viikolla oli viedä Ruskon miehen pienen tyttären. Kaa, näin se tapahtui, herra Tuomas: Ajaa isäntä talvitietä pirun pesän ohi, rinnalla reessä pieni tytär. Jo tulee punalakki vastaan, sanoo: 'Anna minulle tyttäresi!' Isäntä äkkää heti, että hänen edessään on piru, tahtoo voittaa aikaa, sanoo: 'Mitä maksat?' No, piru lupaa monenlaisia aarteita, mutta isäntä sanoo aina 'en anna!' ja niin hetket vierivät. Isäntä on peitteen alla työntänyt puukkonsa puukapulan läpi, niin että on muodostunut risti. Juuri kun piru lähestyy ottamaan lasta, nostaa mies ristin rumahisen eteen. Kamalasti parahtaen piru pakenee kallion koloon. Mutta tuota puukkoristiä säilytetään nyt pyhänä kaluna Ruskon kirkossa.»

Tuomas kuunteli totisena. 'Tuo vanha nainen oli varmaan välikappale, jonka avulla pyhät ilmoittivat pirun elkeet', hän ajatteli. Hyvä, että täällä piispantalossa oli sellainen. Kuitenkaan Tuomas ei kajonnut kertomukseen, sillä hän tiesi, ettei Jaanan puhetulvasta silloin tulisi loppua. Hän virkkoi vain:

»Ei täällä sitten ole muuta tapahtunut?»

»Ei ole. Isolla emälampaalla on kyllä kolmoset, mutta sehän tietää vain hyvää. Ai, niin! Voi minun päiviäni, kun olin unohtaa sen suuren asian. Sen suuren!»

»Minkä suuren asian?»

»Sen, sen suu-ren! Esterillä, ajatelkaas, herra Tuomas, isä Vilhelmin Esterillä Nousiaisissa on poi-ka! Se on kohta viikon vanha. Ja Vilhelm on niin onnellinen, että vain kul-

kee ja ylistää ääneen Jumalaa, kuten ennen isä Henrik. Ja Ester voi hyvin. Ja koko Nousiainen iloitsee. Ja pojan nimeksi pannaan Knuut.»

Jaanan puhetulva loppui vihdoin. Tuomas tunsu koko ruumiinsa värähtelevän kiireestä kantapähän. Hän nyökäsi vanhalle emännöitsijälle, joka heti niiaten poistui. Sitten hän työnsi edestään pöydältä pergamentit ja painoi otsansa käsiin. — Esterillä poika! Pyhä Maaria! No, näin on varmasti parasta! Lapsi voi paljon lievittää surua. Onko-han se Knuutin näköinen? Pyhä Maaria, Knuutin näköinen! Taas Tuomas tunsu väristystä. Hänen päänsä painui yhä syvemmälle.

»En milloinkaan katso tuota lasta! Minä en voi, en voi!» hän huokasi. Ja koko Nousiaisissa eletty aika, jolloin suuri rakkaus oli täyttänyt hänen sydämensä, oli hänen edessään yhtenäisenä värikkäänä tauluna ja hän katseli sitä kuin kadotettua paratiisia. Esterillä on poika! hän mietti yhä uudelleen. Vihdoin hänen kasvonpiirteensä lientyivät ja poskille vierähti kaksi kuumaa kyyneltä.

Illan hetket kuluivat. Piispa istui yhä pöytänsä ääressä, pää käsien varassa. Yö jo läheni. Silloin tuvan ovi avautui, veli Johannes astui kynnyksen yli ja sanoi:

»Väki on jo kauan odottanut, että menisit pitämään kiitosmessun kirkossa, kuten ennenkin matkalta palattuasi. Yö joutuu. Pidänpö minä tuon messun, koska näytät väsyneeltä?»

Tuomas tempautui irti jostakin käsittämättömästä ja sanoi:

»En ole väsynyt. Tulen heti.»

Messua toimittaessaan Tuomas tunsu kiittävänsä Jumalaa paljon suuremmasta ja pyhemmästä asiasta kuin onnistuneesta matkasta. Kirkon katto kohosi korkealle, seinät pa-

kenivat kauas, ja hän oli näkevinään itse Jumalan valtaistuimellaan tuhansien ja taas tuhansien ympäröimänä.

Väki poistui ihmetellen kirkosta. Tällaista messua ei piispa ollut koskaan ennen pitänyt.

Tuomas jäi yksin kirkkoon. Suorana ja ryhdikkäänä hän seisoi keskialttarin edessä uuden, käsittämättömän voiman kannattamana. Koko olevaisuus oli kadottanut merkityksensä: Aika oli sulautunut iankaikkisuuteen, elämä kuolemaan, taivas maailmaan.

Taas vierivät tiimat. Vähitellen lumous häipyi. Piispan ryhti laukeaa ja hän erottaa taas ajan iankaikkisuudesta, elämän kuolemasta, taivaan maailmasta. Hän lähtee kirkosta. Ulkona on yö. Mustat pilvet melkein hipovat maata ja suuret sadepisarat putoilevat hangelle. Tuomas kävelee upottavaa polkua raskain askelin. Samassa hän tuntee ristin painon hartioillaan. Askelet muuttuvat laahustaviksi. Ah, hänen täytyy raahata perässään ristiä — Kristuksen ristiä. Onko hän sittenkin vaivainen syynsovittaja?

Tuomas pysähtyy Koroisten portille ja hänen huuliltaan pusertui vaistomaisesti:

»Ei! en ole syynsovittaja!» Samassa hetkessä pauhasi myrsky: »Murhamies, murhamies!»

Tuomas jäi kauhusta jäykistyneenä seisomaan portille. Sade pieksi kasvoja ja myrsky vonkui mustissa nurkissa. Vihdoin hän teki liikkeen kuin heittääkseen hartioiltaan jotakin ja lähti sitten kiivain askelin asuntoonsa. Hän pani oven salpaan, heitti märän viittansa orrelle ja istahti lavitsan syrjälle. Piirteet olivat jäykät ja kovat ja kädet puristuivat nyrkkiin. Synkkänä, melkein kauhuissaan hän tuijotti eteensä. Vihdoinkin sekasortoiset ajatukset alkoivat järjestyä: »En ole murhamies — en! Olen piispa, Suomen kirkon päämies. Minulle kuuluu tämä heimo. Totisesti joh-

datan sen Rooman kirkon helmaan. Täällä määrään minä! Älköön piispa Fulko pistäkö lusikkaansa minun pataani. Ja kuningas Valdemaria en pelkää. Vielä saatte tuntea, kuka on piispa Tuomas! — Murhamieskö? Enkä ole! Kuka käski koiran purra? Piru kai. En ainakaan minä. Ehkäpä se oli itse Jumalan tuomio. Mies, kurja kulkijain, varastaa tyttären isän poissa ollessa. Varmasti jumalantuomio! Taivas tahtoi tehdä oikeutta. Ja minä olin vain aseena Jumalan kädessä. Kuinka suurta: aseena Jumalan kädessä! Ja miksi en olisi Jumalan ase? Ovathan pyhät jo vuosikymmeniä valmistaneet tuloani ja lähettäneet äitini edelläni tänne Suomeen!»

Tuomaan jännitys laukeaa ja nyrkit herpautuvat. Oli varmaan pyhien antama tuo uusi ja oiva ajatus: Nousiaisissa tapahtui syksyllä vain Jumalan tuomio ja hän, piispa, oli vain aseena Jumalan kädessä. Niin, niin asia on! Pyhät itse sen kirkastivat hänelle. Mikään painajaisajatus ei häntä enää koskaan ahdisti. Ihana pyhien lahja!

Piispa nukkui yönsä rauhallisemmin kuin pitkiin aikoihin. Mutta hänen kasvoissaan oli jäykkä, kova ilme. Kyynel-lähde hänen sielussaan värisi kyllä hetken, mutta sitten se jäättyi hiljalleen.

16. JUMALAN MIES.

Kevät tuli tänä vuonna tavattoman nopeasti. Oli niin lämmin, että lumi katosi melkein päivässä. Jäät lähtivät ryskien ja purot kuohuivat yli äyräittänsä. Kohta maa viheriöi ja koivu puhkesi hiirenkorvalle.

Isä Vilhelm ratsasti metsien läpi polveilevaa tietä Turkuun. Hän oli iloinen ja reipas kuin nuorukainen ja hänen kasvoillaan leikki lakkaamatta hymy. Tuolla suoniityn laidassa on harmaa lato kallellaan — kotona harmaassa liekussa on pieni, soma poika. Puron kaltaalla kasvaa käppyräinen kääpäkoivu — pojun hiukset ovat kiharaiset. Leivonen lirittää sinisessä ilmassa — pojun silmät ovat siniset kuin taivas. Orava leikkii hongan oksalla — milloin poju kiipeää pihapihlajaan?

Kohta poju saa nimen. Piispa Tuomaan täytyy toki tulla ristiäisiin. — No, kylläpä hän tulee, kun näin itse menen pyytämään. Kumma mies tuo Tuomas! On kuin en tuntisi häntä enää. Ensin alussa oli kaikki selvää, niin ihmeen selvää. Ymmärsin hänen ajatuksensa ja aikeensa melkein sanoitta. Mutta nyt! Syksystä alkaen hän on ollut kuin toinen mies. Olisiko Knuutin kuolema koskenut häneen noin? Mutta eihän piispa edes aikaisemmin tuntenut Knuuttia. En todella ymmärrä. Tämä on merkillinen ongelma. Kuintenkän tiedän, että Tuomas on pyhä mies. — Kuinka kiintynyt hän olikaan äitiinsä asuessaan meillä, mutta nyt

ei tule edes katsomaan — ei koko pitkänä, pimeänä talvena! Kuinka Saara onkaan odottanut ja ikävöinyt! Hm, paljon on piispalla työtä. Vaeltaa ensin halki Suomen, sitten Hämeen. Jakaa kansalle oikeutta, pitää messuja, neuvoo ja opettaa, rakentaa kirkkoja, muodostaa kirkolle kartanoita. Tämähän on kaikki hyvää. Sellainen juuri pitääkin piispan olla. Koko heimo kiittää Tuomasta. Mutta miksi hän kokonaan unohtaa äitinsä ja meidät muut? Hämeestä tultuaan hän kuulee, että Esterillä on poika. Kahdesti sen jälkeen lähetin sanan — Tuomas ei ole tullut! En ymmärrä, en! Hm, ehkäpä tämä on sitä uutta ihmettä, jota nuo vaeltavat munkit julistavat: »On luovuttava kaikesta, ihan kaikesta ja Jumalan kerjäläisinä kuljettava maailmaa.» — »Joka ei luovuisästään ja äidistään — hän ei ole minulle sovelias.» Tuomas kertoi kerran, kuinka hän oli aikonut Roomassa ruveta Jumalan kerjäläiseksi. Olisiko tuo ajatus uudelleen vallannut miehen? Silloin hän on päättämällä päättänyt luopua äidistään — ja meistä muista. Ehkäpä tuo muuttuminen syksyllä olikin taistelun alkua? Varmaankin! Miten suuri Jumalan mies onkaan piispa Tuomas! Jumala on aivan erikoisesti häntä kasvattanut. Eihän siis oikeastaan ole ihme, vaikka hän luopuukin kaikesta ja on kokonaan Jumalan oma. Luopua kaikesta! Totisesti, vain Jumalan pyhä voi sen tehdä. — Voisinko minä luopua Esteristä ja pojasta, Toposten väestä, pienestä kirkostani, Suomen heimosta? En ikinä. Pyhät minua armahtakoon! Olen vain ihminen, siksi en voi. Veli Johannes on varmaan ihmishahmossa oleva enkeli, samoin veli Antreas. Ehkäpä herra Tuomaskin on enkeli. Ainakin hän on pyhä mies. Toisethan voivat jo eläessään tulla pyhiksi. Sørön luostarissa vanha opettajani kertoi usein pyhästä Bernhardista, jonka välityksellä Jumala ilmoitti tahtonsa koko maailmalle. Hänen luoksensa

saapui keisarin ja kuninkaitten käskymiehiä kysymään Jumalan tahtoa. Ja tuo pyhä mies tiesi sen aina, olipa kysymys sodasta tai rauhasta, vihasta tai rakkaudesta, ottamisesta tai antamisesta. Kukapa tietää, vaikka Tuomaskin olisi tällainen pyhä mies, joka aina tietää Jumalan tahdon ja joka on luopunut kaikesta. Minä en vain ikinä voisi luopua kaikesta. Luetaanko tämä minulle syyksi? — Jääkö sieluni kiirastuleen? — Rukoilen lakkaamatta. Palvon pyhiä, minkä taidan. Kumarran joka päivä piispa Henrikin pyhää hautaa. Lahjoitan kerran suuren Saaren Suomen kirkolle. Ah, tämän kaiken voin tehdä! Mutta rakkaistani en voi luopua — henkeni voisinkin kyllä antaa heidän puolestaan. Pyhä Maaria, armahda minua, olen vain ihminen!

Isä Vilhelm heräsi mietteistään. Tuolla näkyi jo Koroisten piispantalo. Koko maailma kylpi kevätauringossa. Renki tuolla pellon poukamassa räyski vetohärkiä, vuohikatras nyppi ruohoa Virusmäen rinteellä. Vilhelm hymyili — kotona oli pieni, suloinen poika!

Koroisten piha oli niin tyhjä, että Vilhelm oikein ihmetteli. Hän satoi hevosensa vajan tolppaan ja katseli ympärilleen. Kivitorni tuossa pihan keskellä katseli yksin etäisyyksiä, vartijaakaan kun ei näkynyt sen harjalla. Harmaat tuvat, aitat ja ladot nukkuivat tuossa kuten ennenkin. Ja koko rakennusrykelmää ympäröi luja hirsiaita. — Vilhelm lähti tupaan, teki hyvänpäivän. Vanha Jaana nijasikin kolme kertaa ja vastasi:

»Jumal' antakoon! Kaa, isä Vilhelm! Vihdoinkin näillä main. Ennen kävit täällä usein, nyt ei sinua nähdä. No, täällä on piispa, ei siis tarvita. Ja siellä Toposissa on pieni poika. Kuinka teillä voidaan?»

Vilhelm ihmetteli, kun puhetulva loppui noin pian, ja vastasi:

»Hyvinhän meillä voidaan, poika on terve ja kasvaa. Mutta täälläpä ei näy ketään. Tyhjä oli piha, tyhjä on tupa ja piispan huoneessa salpa ovella. Missä kaikki ovat?»

»Juur niin, ihan yksin olen kotona!» toimitti Jaana. »Herra Tuomas lähti aamulla auringon noustessa Ruotsiin ja — —»

»Ruotsiin! Mitä sinä, Jaana, oikein puhut?» huudahti Vilhelm puheryöpyn väliin.

»Silkkaa totta puhun. Oletkos koskaan kuullut vanhan Jaanan valehtelevan? E-et! Valheesta ei minua ainakaan panna kiirastuleen eikä piru pistele tulikuumilla neuiloilla. Totta puhun. Muistathan — —»

»Miksi piispa lähti Ruotsiin?» kysyi Vilhelm totisena.

»Aut' Maaria!» ihmetteli Jaana. »Eikö hän ole sinulle mitään ilmoittanut matkastaan? Tämä ei tiedä hyvää! Myrsky tai meren Tursas voi niellä hänet kaikkineen! — En tiedä, miksi piispa lähti. Lähti kun lähti. Oma laiva varustettiin matkalle. Summattomasti kannettiin sinne leipää ja särvintä. Ja kolmekymmentä miestä rupesi heti soutamaan. Aseita otettiin myös, jos sattuisi rosvoja merelle. Pihlajain kukkiessa herra Tuomas lupasi palata takaisin.»

»Entä missä on isä Fiilip?»

»Matkalla. Tietysti matkalla nyt, kun karja lasketaan laitumelle. On varattava karja, luettava luvut ja tehtävä taiat. Mutta ei hätää, sillä meillä on veli Johannes, joka toimittaa messut, niin ettei yksikään piru uskalla Kärsämäeltä tulla tänne, ei edes se ilkeä punalakki Piippa. Nytkin on veli Johannes kirkossa. Kuulin herra Tuomaan sanovan hänelle lähtiessään: 'Älä jätä Koroista! Huolehdi kaikesta aivan kuin olisit piispa.' Johannes on aina täällä, kun piispa on poissa, ja silloin ei kuulu pirun sorkkien kopinaa, eikä näy haamuja. Kaa, Johannes on lyönyt yhdeksän ristiä

maahan, ja niitä nuo sarvipäät pelkäävät. Ja kirkon Johannes voi laittaa silmänräpäyksessä — —»

Vilhelm tiesi, ettei Jaanan jutuista tullut loppua, jos jäi kuuntelemaan. Siksi hän sanoi tyynesti:

»Lähden kirkkoon, koska veli Johannes on siellä.»

Jo piispantalon portilla Johannes tuli vastaan, ja he astuivat yhdessä sisälle. Kun Vilhelm ihmetellen kysyi syytä piispan lähtöön, vastasi Johannes:

»Ruotsin kuninkaaksi on valittu seitsenvuotias Eerik, kuningas Valdemarin sisaren poika. Ja Valdemar johtaa nyt Ruotsinkin asiat. Ja paavi on nimittänyt Upsalan arkkipiispaksi Fulkon. Tuomas sanoi, että hänen on matkustettava Fulkon luo. Mutta en ymmärrä näitä asioita.»

Vilhelm yritti vielä kysellä, mutta Johannes ei tiennyt muuta. Hän sanoi nöyränä:

»Minä olen vain Jumalan kerjäläinen. Saarnaan ja opetan ja etsin muruja pyhistä kirjoituksista kalastaakseni ihmisten sieluja. Nuo tuollaiset asiat eivät kuulu minulle.»

Vilhelm hymyili. Hänen mieleensä johtui kertomus, kuinka Johannes kerran saarnasi taivaan linnuille, jotta näittenkin sielut pelastuisivat!

Hetkinen vielä puheltiin piispantuvan akkunaluukun ääressä. Sitten isä Vilhelm lähti ulos. Hän oli levoton, tuossa piispan lähdössä oli jotakin outoa. — »Heimomme on varmaan jonkin suuren vaaran kynnyksellä, sillä muuten ei Tuomas olisi noin vain lähtenyt Ruotsiin», tuumi hän. »Tanskastakohan vaara taas uhkaa? Voi, pyhä Henrik, varjele heimoamme!»

Vilhelm asteli ajatuksissaan portille ja siitä Aurajoen äyräälle. Hän katseli aaltojen kimallusta ja mietti: »Jospa lähtisin Turkuun! Siellä varmasti tiedetään tarkemmin, miksi Tuomas on lähtenyt Ruotsiin. — Hm, mutta eihän ole yh-

tään venettä rannalla, eikä talossa ole kotosalla muita kuin vanha Jaana. Kevät tuo kiirettä kaikille. Miten kummassa pääsisin Turkuun? Ehkä tuolla Vähäjoen puolella on jokin kalaruuhi.»

Juuri aikoessaan kääntyä Vilhelm huomasi joen rantaa tulla toikkivan vanhan, pitkäpartaisen miehen, joka retuutti raskasta kalakonttia. Havaitessaan Vilhelmin ukko pysähtyi kuin naulattuna ja lyhyet jalat tepastelivat sinne tänne. Samassa hän varjosti kädellään silmiään, tunsu isä Vilhelmin ja rauhoittui oitis.

»Hyvää päivää, Kalakyttä! Oletko lähdessä Turkuun?» huusi Vilhelm.

»Ilman Ukko suokoon hyvän päivän! Menen Turkuun.» vastasi Kalakyttäksi sanottu.

»Otatko minut veneeseesi?»

»Sinutko veneeseeni? Johan nyt! En ikinä saisi kiiskenpoikastakaan, jos laskisin mustamekkoisen papin haapiooni. Hyh, sentään! Koko vene pilautuisi iäksi.»

Vilhelm meni ukon luo rannalle ja sanoi: »Jätä nyt jo nuo kalataikasi! Sielusi ei koskaan pelastu kiirastulesta, kun aina teet taikoja ja palvot noita vanhoja haltijoita.»

»Vai kiirastuli! Pyh, sinne en koskaan joudu.» mahtaili äijä. »Johan nyt. Tiedätkö, pappi, että tuonelassa tarvitaan kalamiestä — maistuu se kalakeitto sielläkin. Palvon vainajia, kannan uhreja niin, että varmasti pääsen kalamieheksi tuonelan virralle. Siellä soutelen noin, noin vain ja lasken verkkoja.»

»Kuule, Kalakyttä», sanoi Vilhelm vakavasti, »sinä et käsitä, kuinka suurta syntiä teet. Et kunnioita Jumalaa, et Kristusta, et pyhiä! Yhä palvot noita vanhoja.»

»Juuri niin. Katsohan, pappi, kuinka komeita lohia kontini on täynnä! Mistä luulet tämän kalaonnen tulleen?»

»Piru, itse Lusifer, antoi, jotta hän kerran saisi niellä sinut kokonaan. Sillä ei ainakaan pyhä Anterus anna sinulle kala-onnea.»

»Ei annakaan. Mutta ei sinun pirusikaan. — Kaa, täällä se on, se kalaonni.»

Kalakyttä taputteli kylkiään niin, että mekon alta kuului omituista kalinaa. Vilhelm kysyi säpsähtäen: »Mitä sinulla on mekkosi alla?»

»Ruumiin luita, jos tietää tahdot, pappi.»

»Jumalan pyhät, mitä sinä puhut!»

»Kuolleen ihmisen luita — joko ymmärrät? — Kun panen tämän luuvyön ympärilleni, saan kaloja niin paljon kuin haluan. Mutta jos se uusi piispa on kotona, en uskalla tulla Halisten koskelle. — Mokomakin pitkäkoipi!»

»Auta Maaria, kuinka kamalaa syntiä sinä teet! Pidät kuolleen ihmisen luita kotonasi, panet ympärillesi. Sinä olet rienaaja, kelmi, riiviö, advocatus diaboli! Tämän synnin takia sinut olisi poltettava roviolla.»

»Pyh! en minä siellä pala», uhitteli Kalakyttä. »Teen tai-koja.»

»Vai et pala! Saadaanpa nähdä. Kun piispa Tuomas tulee Ruotsista, kerron hänelle tämän, ja sitten nähdään, etkö pala.»

Kun Vilhelm mainitsi piispa Tuomaan nimen, Kalakyttä kalpeni ja hänen leukansa alkoi vavahdella. Nopeasti hän pani tuhdot paikoilleen, työnsi veneen veteen ja puhui kuin toinen mies: »Astuhan veneeseen, Vilhelm! Pääset toki tässä Turkuun. Ilman aikojani äsken puhelin.»

Vene lipui hiljalleen eteenpäin. Kalakyttä souti harvaan ja hartaasti. Istuttiin aivan ääneti, vain luuvyön naksahdukset säestivät airojen kolketta. — Vihdoin Kalakyttä alkoi puhua:

»Uusi piispa, se herra Tuomas, on kova mies, kamalan kova. Sen silmistä sinkoilee tulta ja ukonvaajoja. Minä olen jo vanha mies. Mitä pahaa oikeastaan olen tehnyt? Kaiken ikäni olen kalastanut. Usein olen tuonut kaloja koko Turulle. En ole niistä koskaan pyytänyt mitään. Ilmaiseksi annan kaiken. Ei edes mökkini ole Turun pystyaidan sisäpuolella. Siellä se on Vartiovuoren takana puitten varjossa. Piispa Tuomas nimittää sitä paikkaa helvetiksi. Aikaa se mies olisi polttanut mökkini, jolleivät Turun kylämiehet olisi estäneet. — Kaa, en ole tehnyt kenellekään vääryyttä. Jos sairaita tuodaan luokseni ja minä parannan heidät, niin mitä pahaa siinä on?»

»Sinä teet taikoja parantaessasi ja palvot niitä vanhoja.»

»Lääkkeitä minä myös käytän», selitti Kalakyttä. »Jo kymmenessä polvessa ovat isäni tunteneet parantavien yrttien voiman. — Teen kyllä taikojakin, mutta taitottehan te papitkin ja luette lukuja ja voitelette.»

»Se on eri asia», väitti Vilhelm. »Me rukoilemme Jumalaa ja pyhimyksiä. Mutta sinä palvot niitä vanhoja, jotka ovat piruja, ja sellainen on Jumalalle kauhistus.»

»Jos joku Turussa sairastuu, hän tulee heti luokseni, ja minä parannan hänet. Se ei mahda olla pahaa. Kolmesti on pappikin tullut tupaani — heidätkin paransin! — Ethän sinä, Vilhelm, rupea syyttää suotta puhumaan minusta piispalle? Pelkään sitä kovaa miestä.»

Vilhelm katseli joen vihreitä äyräitä ja oli vaiti.

Kalakyttä sousti ja mietti. Hän rykäisi ja aloitti taas, äänessä nöyrä sävy:

»Olen jo vanha mies, hyvin vanha. Minulla ei ole lapsia. Hm, kuinkas niitä olisi, kun ei ole eukkoakaan! Kaikki naiset ovat pilkanneet lyhyitä jalkojani eikä kukaan ole tahtonut tulla emännäksi mustaan mökkiini. Turun vanha tie-

täjä suku loppuu minuun. Olen kymmenes tietäjä suvusi. Mitä hyötyä on siitä, jos puhut minusta piispalle, kun muutenkin kuolen? Vien mennessäni kaikki tietoni ja taitoni tuonelaan. Ja näin on hyvä. Henget ovat minulle jo aikaa ilmoittaneet, että heidän on väistytävä Kiesuksen tieltä. Minun kuoltuani ei jää koko Turunmaahan miestä, joka osaa oikein palvoa henkiä, vaikka moni kyllä yrittellee. Silloin Kiesus voittaa itsestään. Pelkään piispa Tuomasta. Hän voi kyllä poltattaa minut ja mökkini. Vilhelm, sinä olet hyvä mies — paras noista mustamekoista, ja sinä olet oman heimon mies. Ethän siis kerro mitään piispalle? Katso, minä pelkään sitä miestä! Ethän kerro?»

»En kerro», lupasi Vilhelm.

Samassa laskettiin Turun rantaan. Vilhelm nousi veneestä, kiitti kyydistä ja kääntyi lähtemään. Silloin Kalakyttä kysyi:

»Menetkö Sillankorvaan?»

Vilhelm vastasi myöntävästi. Kalakyttä kopeloi konttiaan ja sanoi:

»Vie tuo suuri lohi tuliaisiksi Ursula-emännälle!»

Vilhelm otti kalan muistamatta, minkälaisen taian avulla se oli saatu. Sydämessään hän melkein katui äskeitä ankaruuttaan, sillä olihan Kalakyttä hyvä, kovin hyvä mies. Lempeästi hän sanoi ukolle:

»Taidat kantaa koko saaliisi Turun emännille?»

»Vienpä niin! Ensin menen Mustaan Kasiin, sitten Ispolaan, Karvataskuun, Pitkämatkaan, Tervakauhaan — niin, aina Katinhantään asti. Saavat kaikki lohikeittoa. Hyvästi, Vilhelm! Sinä olet ainoa oikea mies pappien saattossa.»

Turun tulkki, Sillankorvan Pentti, tiesi tarkalleen, mitä Tuomaalle tullut kirje oli sisältänyt. »Matka oli aivan vält-

tämätön, sillä Tanskasta käsin uhkaa taas suuri vaara heimoamme», päätti hän puheensa.

Vilhelm oli ihmeissään. Hän kutsutti luoksensa Turun vanhimmat — ketä sattui olemaan kotosalla — ja neuvoteli heidän kanssaan monta tuntia. Kun hän iltamyöhällä ratsasti takaisin Nousiaisiin, oli hymy paennut kasvoilta. Hän ei huomannut kevätillan kauneutta, ei kuullut lintujen satasuista laulua. Totisena hän tuijotti eteensä, ja vakavina seisoivat puut vanhan ratsutien kahden puolen.

Oli jo yö Vilhelmin päästessä kotiin. Nyt vasta hymy kirjasti hänen kasvojaan ja hän virkkoi itsekseen laskeutessaan hevosen selästä:

»Millainen rauhan paikka kotini onkaan! Tänne ei tunkeudu maailman sekasorto. — Suomen heimoa uhkaa uusi vaara. Mikä onni, että sen kohtaloita on ohjaamassa piispa Tuomas! Sellainen mies! Pyhien lähettämä. Oikea Jumalan mies.»

17. RAKASTAN HÄNTÄ . .

Esterin poika ristittiin Knuut-Vilhelmiksi. Isä Vilhelm oli kyllä koko ajan ajatellut, että pojasta tulee Knuut-Henrik, mutta hänen hyvä sydämensä taipui heti, kun Ester toivoi pojan nimeksi Knuut-Vilhelmiä.

Ristiäisvieraat lähtivät vähitellen talosta, ainoastaan Ursula, kalastaja Ison vaimo Turusta, jäi muutamaksi päiväksi Toposiin Esterin seuraksi. He olivat lapsina olleet paljon yhdessä. Kun näet isä Vilhelm Suomen kirkkoa hoidaessaan oleskeli paljon Koroisissa, hän toi usein tyttärensäkin sinne. Mutta jos Esterille tuli ikävä suuressa piispan-talossa, Vilhelm lähetti hänet aina Sillankorvaan, sillä kenenkään kanssa tyttö ei viihtynyt niin hyvin kuin Ursulan. Tämä lapsuuden aikainen kiintymys oli sitten kehittynyt ystävyudeksi. Siksi Ursula nytkin jäi taloon muitten lähdettyä.

Mitmaarian jälkeinen aamu valkeni kauniina ja kirkkaana. Koko talo oli liikkeellä auringon noustessa. Isäntärenkiesti vetohärkiä pihalla, sillä oli kiireesti kylvettävä viimeinen nauriskaski. Askarvaimo lypsi lehmiä tarhassa, toinen vuohia vajassa. Saara ajoi hanhiparvea joen rannalle, ja konttiselkäinen paimen odotti lähtöhetkeä. Isä Vilhelm ja veli Antreas olivat menossa kirkkoon. He tahtoivat pitää kiitosmessun pyhälle Maarialle ja pyhälle Henrikille, jotka olivat antaneet siunauksensa eiliselle mitmaarianjuhlaalle.

Myöskin Ursula ja Ester olivat jo pikku tuvassa valveilla. Ester istui lähellä akkunaluukkua ruokkimassa pientä Knuut-Vilhelmiä, Ursula oksajakkaralla vieressä katsellen vuoroin kaunista äitiä, vuoroin suloista lasta. Hänestä tuntui, että vetohärkien yninä, lehmänkellon kalkatus ja veräjän narina kuuluivat jostakin hyvin kaukaa. Vihdoin hänen silmiinsä tuli kyyneliä, ja hän virkkoi:

»Oivoi, kyllä lapsi on suloinen — sanomattoman suloinen! Miksi ei minulle anneta lasta! Kuinka onnellinen sinä sentään olet, Ester!»

»Olenhan kyllä. nyt jo joskus hymyilenkin, vaikka Knuutin kuollessa luulin iloni iäksi kadonneen.»

»Yhäkö muistat Knuuttia niin, ettet nytkään voi oikein iloita, vaikka sinulla on tuo pieni enkeli?»

»Oikeinko iloita! Kummia kysyt. Toisinaan tuntuu, kuin kaipaukseni olisi entistäkin katkerampi. Yksin katselen tätä pientä, meidän pientämme, väristen tuskasta.»

»Knuut oli varmaan ihmeellinen mies, koska rakkautesikin on noin ihmeellistä.»

»Ihmeellistäkö? Eikö rakkaus aina ole samanlaista! Jos äkkiä kadottaisit Isposi, eikö kaipauksesi ja tuskasi olisi suunnaton?»

»Älä kysy tuollaista. Olisi hirveätä, jos todella kadottaisin Ispoon. Mutta sinähän tiedät, millainen olen ollut lapsesta asti: Voin rakastaa useata yht'aikaa. Äiti ymmärsi sen hyvin — hänellä lienee itsellään ollut samanlainen sydän — siksi hän kehoitti minua ajattelemaan aina Ispoa, yksin Ispoa. Niin minusta tuli Ispoon vaimo.»

»Muistanhan, kuinka jo lapsena pidit monesta samaan aikaan», hymähti Ester. »Uskoit minulle aina uusia salaisuuksia. Mutta tuo kaikki katosi tietysti, kun tulit Ispoon vaimoksi?»

»Katosi! No, ehkä tavallaan. Pidän Isposta kovasti, ikävöin ja olen huolissani, kun hän viipyy kalamatkoillaan. Mutta ajattelen siinä rinnalla muitakin — niitähän on paljon, jotka ihailevat minua. Samoinhan ihailtiin ennen äitiäni Visbyssä ja Kalannissa. Ensin tavallisesti säälin miestä, sillä onhan toivoton rakkaus kamalan katkeraa. Mutta vähitellen alan pitää hänestä, oikein rakastaa. Sitten se menee taas ohi. Mutta kohta tulee toinen tielleni. Kaunis mies on minulle aina kuin ilmestys, senhän sinä muistat. Nyt juuri on polullani mies, joka on jo enemmän kuin ilmestys, mies, jota todella rakastan. Älä pelästy, tunnethan minut. En voi muuttaa sydäntäni, vaikka kuinka tahtoisin. Ei siinä auta paasto, ei lihankidutus, ei rukous, ei almu. Rakastan, kun rakastan, en sille mitään voi.»

Ester kuunteli jännittyneenä. Hän tunsii ystävänsä pohjia myöten ja tiesi tämän heikkouden. Hellästi hän kysyi:

»Kuka tällä kertaa on saanut rakkautesi ja ihailusi?»

Ursula nosti painuneen päänsä, katsoi Esteriä suoraan silmiin ja vastasi hiljaa:

»Piispa Tuomas.»

Ester vavahti niin, että poika oli pudota sylistä.

»Tuomas, piispa Tuomasko!» huudahti hän kauhistuneena.

»Niin juuri, herra Tuomas! Miksi noin hämmästy? — En ole koskaan nähnyt komeampaa miestä. Hänen sokea var- talonsa, hänen kauniit kasvonsa ja nuo tutkimattomat sini- set silmät! Ja millainen ääni! Se soi kuin hopeaharppu. Hän on luja ja hyvä, kuten miehen pitääkin. Ja hän on pyhä mies. Suomen heimosta hän tekee kerran tilin itse Jumalalle. Hän ei ole muitten kaltainen, ei vähääkään. Jos Tuomas ihailisi minua, jos hän keksisi asiaa tullakseen meille, jos hän tavoittelisi suosiotani, kuten kaikki muut — papitkin — niin tiedän, etten välittäisi hänestä. Mutta nyt hän

kulkee pystypäisenä eikä huomaa minua sen enempää kuin muitakaan. Hän täyttää aina tarkalleen tehtävänsä, on suuri ja ylevä, niinkuin heimon pään tulee olla. Tiedätkö, Ester, en mahda sille mitään, että rakastan häntä.»

Veri pakeni Esterin poskilta, tupa musteni hetkeksi silmissä ja hän huudahti: »Rakastat Tuomasta! Pyhä Maaria!»

Ursula katsoi Esteriä silmät selko selällään ja sanoi:

»Rakastan häntä — en sille mitään mahda. Mutta miksi noin kauheasti säikähdät? Eihän ole ensi kerta, jolloin kerron sinulle tällaista. Tiedäthän, että rakkauteni tulevat ja menevät kuin illan pilvet.»

Ester hengitti syvään ja koetti koota ajatuksiaan. Isku tuli liian odottamatta. — Ursula rakastaa Knuutin murhaajaa! Esterin sisin kuohui vihasta. Hän nousi, laski Knuut-Vilhelmin orsiliekkuun ja jäi seisomaan paikalleen. Vaistomaisesti hänen kätensä puristuivat nyrkkiin, poskille nousi tumma puna ja silmät liekehtivät, kun hän sanoi:

»Semmoista miestä sinä rakastat, Ursula!»

Ursula oli ymmällä.

»Mikä sinulle tuli, Ester? Eihän tämä niin kauheata ole, jos rakastan ja ihailen piispaa! Semmoista miestä, sanot. Tuomas on todella miesten mies, voimakas ja pyhä, ehkäpä ihan Jumalan mies.»

»Kyllä vain! Saatpa kohta kuulla.»

Ester astui takaisin akkunaluukun alle, istuutui penkille, ja siinä hetkessä tuo odottamaton vihanpuuska vaimeni. Melkein silmänräpäyksessä hänelle kirkastui: Tuomas on Saaran poika — rakkaan Saaran poika! Tuomas on Suomen heimon piispa, johon kaikki katsovat kuin ainakin korkeampaan olentoon. Tuomas parhaiten tietää Jumalan ja pyhien tahdon. Tuomas on hyvin johtanut kaikki asiat. Minä yksin tiedän, että hän on syypää Knuutin kuolemaan. Siispä

pidän yksinäni tämän tiedon — Saaran takia, isäni takia, koko Suomen heimon takia. Niin, minun täytyy kantaa yksin salaisuuteni.

»Mitä minä saan kuulla?» kysyi Ursula jännittyneenä.

»Sitä vain, että on kunnotonta ja kurjaa ruveta rakastamaan Suomen piispaa. Olet naimisissa, sinulla on hyvä mies ja kultaiset vanhemmat. Mitä he sanoisivat tästä? Heitä pois lapselliset kuvittelusi! Herra Tuomas ei saa kiinnittää sydäntään mihinkään maalliseen. Kuule Ursula, sanon sinulle totuuden: Itse pahahenki, se Lusifer, on työntänyt sydämeesi tuon kurjan rakkauden! Piruhan saa aikaan, mitä ikinä tahtoo. Usko vain totuus! Koko rakkautesi on sen sarvipään työtä, jotta tulisit piispalle paulaksi ja kompastuskiveksi. Kas, piru tietää, ettei piispa voi tehdä työtä niinkuin nyt, jos hänenkin sydämensä kiintyy sinuun.»

Ursula vapisi kauhusta. »Puhut hirmuisia asioita, Ester. Olet totisesti tullut viisaaksi ollessasi veli Johanneksen opetuslapsena. Et ole ennen puhunut noin. Ihanko se sarvipää itse on lietsonut sydämeeni tämän rakkauden?»

»Se juuri! Sitä emme voi edes epäillä.»

»Mutta se on mahdotonta! Rakkauteni on kaunista, katselen piispaa kuin taivaallista olentoa. Kun vain näen hänet, tulee sieluuni suloinen rauha. Piru ei voisi sellaista antaa.»

»Vai ei voi! Huonosti silloin Ursula-parka, tunnet sen sorkkakoiven. Veli Johannes on kertonut minulle Autuaaitten maasta, jossa asuu pelkkiä pyhiä miehiä. Siellä ei ole enää ahneutta, ei vilppiä, ei valhetta, ei vääryyttä, ei mitään pahaa. Eläimetkin ovat siellä ihan toisenlaisia: Karhu koppaa kättä, susi ei raatele, kettu tottelee viittausta. Mutta sinnekin, Autuaaitten maahan, lähettää piru kiusauksensa, ja pahin kiusaus tulee sinne aina kauniin naisen hahmossa.

Siitä näet, kuinka vaarallinen nainen on pyhillekin. Olen varma siitä, että rakkautesi on lähtöisin pirusta. Siksi sinun on siitä päästävä.»

»Päästävä siitä! Kuinka taidan muuttaa sydämeni? Enkö jo sanonut, kuinka olen rukoillut, paastonnut, antanut almuja, tehnyt pyhiinvaelluksenkin Köyliön kirkkoon? Mutta mikään ei auta. Kuinka siis voin vapautua rakkaudestani?»

»Oletko kertonut tästä rippi-isällesi korvaripissä?»

»En. Se on mahdotonta. Muistathan, että pappi Fiilip on rippi-isänäni, ja hänhän rakastaa minua — hänkin.»

»Taivaan pyhät!» huudahti Ester. »Mistä sen tiedät?»

»Älä ole lapsellinen!» naurahti Ursula. »Jokainen nainen tuntee, milloin mies häntä rakastaa, vaikk’ei siitä puhutakaan. Pidän Fiilipistä paljon, niin paljon, etten ikinä voisi puhua hänelle.»

»Puhu sitten isälleni! Puhu vielä tänään! Hän antaa sinulle parhaat neuvot. Sinun on päästävä tuosta hullusta rakkaudestasi, jonka itse pääpaholainen on loihtinut sie-luusi.»

»Ehkä olet oikeassa. Koetan noudattaa neuvoasi», sanoi Ursula murheellisena, ja hänen kauniit silmänsä täytyivät kyynelillä.

Sen nähdessään Ester unohti piispa Tuomaan, unohti inhonsa ja kaiken. Hän näki edessään vain ystävänsä, rakkaan ystävänsä, joka oli pohjaltaan herttaisen hyvä, vaikka hänellä olikin käsittämätön sydän. Lohduttaen hän puheli:

»Älä ole murheellinen, Ursula! Puhutaan isälle, niin kaikki kääntyy hyväksi. Maailmassa ei ole asiaa, jota isäni ei voisi kääntää hyväksi.»

Vielä samana päivänä Ursula ripittäytyi isä Vilhelmille, joka neuvoi ja opasti häntä kuin omaa lastaan. Ja todella-

kin Ursulasta tuntui kuin olisi päässyt suuresta taakasta. Koko kiintymys näytti häipyvän kevättauuliin. Keveällä mielin hän sinä iltana istui Esterin kanssa pihapihlajan alla ja iloisena hän lähti parin päivän päästä Toposista.

Tuota sisäistä iloa ja mielen keveyttä jatkui vielä Turusakin. Isä Vilhelmin neuvot olivat oikeita, ja pyhät kuulivat Ursulan rukouksen. Elämä hymyili hänelle ja sieluun laskeutui suuri rauha.

Mutta tätä kultaista aikaa kesti vain pari viikkoa. Oli päiväsydän ja aurinko helotti koko terältään, kun Vartiovuoren laelta kuului torven toivotus, joka kertoi laivan lähestyvän Turkua. Ursula lähti muitten mukana rantaan, ja hänen sydämensä löi kiivaasti: Jokohan piispan laiva palaa Ruotsista? — No, se oli vain tavallinen kauppahaaksi ja ihmiset puhelivat iloisina sen väen kanssa. Ursulaa ei koko laiva enää liikuttanut. Hän käveli edemmäs ja katseli aaltojen leikkiä auringossa. »Rakastan sinua», ne näyttivät liplattavan toisilleen. Rannan kaislat huojuivat tuulessa kuin kuiskaten: »Rakastan sinua.» Ja pääskynenkin liversi rantaitan nurkanpäässä: »Rakastan sinua!» — Ursula kääntyi kotiin, ja katso, koko ilma väreili: »Rakastan sinua!» — Kotiportilla hän pysähtyi säpsähtäen tuntiessaan, kuinka hänen olemuksensa yhtyi luonnon suureen virteen. Melkein huomaamatta pääsi hänen huuliltaan: »Vasta sitten, kun piispa Tuomas tulee Ruotsista, on oikea kesä. En voi sille mitään, että rakastan häntä.»

18. LAHJOITUS.

Syystuuli kiiti vonkuen yli Köyliön Saaren. Illalla alkoi sataa. Tuntui kuin olisi taivaskin näin kyyneliä vuodattaen ottanut osaa yhteiseen suureen suruun: Saaren vanha emäntä Marja oli koottu isiensä luo.

Aamu valkeni kuitenkin kauniina, niin että viimeiset hautajaisvieraat saattoivat lähteä Saaresta. Isä Vilhelm ja piispa Tuomas palasivat rannasta vieraita saattamasta. Vilhelm pysähtyi, hengitti syvään aamun raikasta ilmaa ja sanoi: »Etkö vieläkään aio tulla Nousiaisiin? Kuulin sinun eilen puhelevan kuningatar Päivän kanssa Kokemäelle menostasi. Mutta äitisi kaipaa sinua kovasti. Etkä ole edes nähnyt Knuut-Vilhelmiä, vaikka poika jo on viiden kuukauden vanha. Tule kanssani Nousiaisiin!»

»En voi tulla», epäsi Tuomas. »Kuningatar Päivä odottaa. Hän on jo aikaa pyytänyt minua Kokemäelle, siellä kun on vihittävänä kirkko ja paljon muuta järjestettävää. Mutta sieltä tulen suoraan Nousiaisiin, sen lupaan.»

»Kiitoksia lupauksestasi», ihastui Vilhelm. »Vihdoinkin poju saa piispan-siunauksen. Hm, ja minulla itsellenikin on hyvin tärkeä asia, jonka tahdon uskoa sinulle. Äitini viimeinen toivomus oli, että lahjoittaisin tämän suuren Köyliön kartanon kirkolle.»

Tuomaan silmät suurenivat, hämmästyneenä hän sanoi: »Mitä sinä puhut, Vilhelm! Et kai ajattele, että Suomen suu-

rin kartano luovutetaan kirkolle silloin, kun sinun tyttäreläsi on poika?»

»Sitä juuri ajattelen. Täytän äitini tahdon. Jäähän minulle Kivivuori. Se on hyvä ja suuri tila nyt, kun sinä liitit siihen tuon tietäjälle kuuluneen merenrantakappaleen, mikä oli omistettu karhun palvonnalle. Merkillisiä uskomuksia on heimollani ollut — ja on vieläkin. Karhu muka on pyhä eläin, jota palvotaan kuin jumalaa! Oikein uhrtila ja tietäjä karhun palvelemista varten! Varmasti teit oikein, kun liitit tuon vanhan uhrtilan Kivivuoreen, jossa pidetään vartiointia ja jonka linnaan koko seutu voi paeta. Itsekseni olen kyllä ajatellut, että tuo ranta liitettäisiin ihan pysyväisesti Kivivuoreen. Onko luvallista liittää kirkolle kuuluvaa uhrtilaa maihini?»

»On kyllä», vakuutti Tuomas. »Olen kyllä pyytänyt, että paavi vahvistaisi kirkon omistuksen tällaisiin tiloihin ja lehtoihin, joita on käytetty pakanalliseen palvontaan, mutta silti tällainen siirto on luvallinen, kun kirkko kerran saa sinulta tämän suunnattoman Saaren, lahjojen lahjan. Voinhan lisäksi pyytää paavin vahvistusta asialle, niin eivät tulevat polvetkaan voi erottaa Ohdonsaaren uhrtilaa Kivivuoresta. Mutta sanon vieläkin kerran: Ajattele asiaa, sillä tyttärelläsi on poika!»

»Se on jo ajateltu. Äitini tahto täytetään. Kun palaat Kokemäeltä, kirjoitetaan lahjakirja, jossa luovutan Saaren ikuisiksi ajoiksi Suomen kirkolle.»

»Olkoon niin!»

Jo tunnin kuluttua Tuomas lähti neljäntoista ratsumiehen saattamana Kokemäelle. Kun hän sieltä parin viikon päästä palasi, oli syys kauneimmillaan. Lehtimetsä koreili värikkäässä puvussaan, mutta tuolla täällä varjoisilla po-

luilla kahisivat jo varisseet lehdet. Tuomas istui totisena hevosen selässä ja katseli etäällä hämöttävää Toposta.

»Kuinkahan suoriudun?» hän mietti itsekseen. »Minun on katsottava Esterin poikaa — ja Esteriä! Mutta tätä ei voi muuttaa toiseksi, minun on poikettava sinne.» — Hän käänsi Toposten pihaan sydämessä sekavat tunteet.

Vilhelm tuli pihalle kuullessaan koiran haukkuvan. Ilon välke kirkasti hänen kasvonsa, kun hän näki tulijat. Piispa Tuomas meni suoraa päätä pyhän Henrikin tupaan ja alkoi niin innokkaasti keskustella seurassaan olleen papin kanssa, ettei Vilhelm hennonut häntä keskeyttää, vaikka hänen huulillaan pyörikin kysymys: »Etkö tule tervehtimään äitiäsi suurtupaan?» — Kohta Vilhelm huomasi myöskin, että tuo keskustelu, joka koski kirkon asioita, oli tuiki tarpeellista, sillä Tuomas oli päättänyt jäädä yksin Nousiaisiiin, muiden piti jatkaa matkaansa Koroisiin.

Pian matkamiehet lähtivät, ja Tuomas tuli Vilhelmin kanssa suurtupaan. Hänen sydämensä jyskytti. Oven auettua tuli Saara liikuttuneena vastaan ja sanoi: »Vihdoinkin tulet, poikani! Jouluna olit viimeksi täällä. Mennyt on talvi, mennyt on kesä! Kuinka olen iloinen, kun edes nyt tulit! Pyhälle Maarialle kiitos, hän on kuullut pyyntöni. Terve tulemasi!»

»Kiitoksia, äiti!» vastasi Tuomas. »Olen sinua usein muistanut. Mutta Herran yrttitarha antaa paljon työtä. Talvella oleskelin kauan Hämeessä ja heti keväällä lähdin Upsalaan, uusi arkkipiispa kun ei näyttänyt ollenkaan tajuvan, mikä tämä Suomen hiippakunta on. — Työtä on yhä riittänyt, palaan juuri Kokemäeltä.»

»Tiedänhän, kuinka paljon sinulla on työtä. Vilhelm sanoo sinua Jumalan mieheksi, koska aherrat kovasti sielujen pelastukseksi — mutta älä sentään unohda kokonaan

meitä täällä Toposissa. Ah, et ole edes nähnyt Esterin poikaa! Tule tänne karsinan puolelle.»

Tuomas tuns i jalkojensa liikkuvan tahtomatta. Ester istui rahilla poika sylissä. Hän nousi ja nyökäytti vain hiukan päätään vastaukseksi Tuomaan tervehdykseen, mutta ei antanut kättään. Muut eivät sitä huomanneet, mutta piispaan se pisti kipeästi. Saara työnsi touhuissaan myssyn pois pojan päästä ja sanoi: »Katso Tuomas, kuinka se on Knuutin näköinen!»

Tuomas oli katsovinaan, mutta näki vain Esterin kalpeuden. Samassa hän muisti velvollisuutensa, kokosi ajatukset ja kumartui ottamaan lasta syliinsä. Ester vavahti ja oli vetämisillään pojan pois, mutta hänkin voitti itsensä ja laski aarteensa piispan käsivarsille. Tuomas teki ristinmerkin lapsen päähän, rintaan ja jalkoihin ja luki Pater nosterin. Sitten hän teki taas kolme ristiä ja luki Ave Marian. Vielä kolmannen kerran hän teki ristinmerkit ja luki Benediction. Näin oli piispansiunaus annettu, ja suuri hartaus täytti Vilhelmin ja Saaran sydämen. Esterin sydäntä vain ei toimitus koskettanut, hän oli iloinen, kun sai takaisin poikansa.

Vilhelm, Tuomas ja Saara siirtyivät pöydän ääreen puhelemaan. Ester jäi karsinan puolelle, mutta sitä eivät toiset panneet merkeille. Saara oli sydämen pohjasta iloissaan, kun vihdoin oli saanut poikansa kotiin. Paljon oli puheltavaa, niin että päivä loppui aivan liian pian. Piispa Tuomasta tämä äidin ilo ja rakkaus suuresti virkisti. Oli aivan kuin hänen sielunsa jää olisi alkanut liikahtella. Toisin hetkin hän tuns i, kuinka hän olisi voinut olla hyvä koko maailmalle ja antaa aina laupeuden kulkea ankaruuden edellä. Oli ainakin yksi, joka rakasti häntä koko sydäimestään, jolle hänen työnsä oli kalliimpaa kuin oma elämä. Ja Tuomas päätti mielessään: Käyn usein tässä keitaassa. Täällä

olen parempi ihminen. Pyhät eivät mahda pahastua, jos käyn tervehtimässä äitiäni! Mutta katsellessaan illallisella Esteriä, joka kantoi kulhoja pöytään, hän tunsu, kuinka syvästi tämä inhosi häntä, ja silloin jääkuori alkoi nopeasti kasvaa hänen sielussaan. Melkein huomaamattaan hän päätti: Kuluu aikaa, ennen kuin uudelleen tulen Nousiaisiin!

Illallisen jälkeen molemmat hengenmiehet menivät pyhän Henrikin tupaan. Vilhelm virkkoi hymyillen:

»Ethän aikone Knuut-Vilhelmistä pappia, kun teit ristinmerkit niin moneen kertaan?»

»En. Tein niitä sen vuoksi, jotteivät pahanhengen nuolet ja elkeet sattuisi lapseen — onhan hän sinun tyttäresi poika. Pirulla on näet monet keinot nielläkseen ihmislapsia. Hän käy ympäri kuin kiljuva jalopeura. Temppeliherrat — tiedäthän, ne Kristuksen haudan suojelijat — kertoivat minulle Roomassa, että he saavat Palestiinassa taistella yhtä paljon pirun elkeitä kuin uskottomia saraseeneja vastaan. Heidän sääntöjensä tärkein kohta onkin: Ut Leo semper feriaturl!»

»Kiitoksia vain huolenpidostasi,» virkkoi Vilhelm. »Sieluni iloitsee siitä, että heimollani on paimen, joka kykenee aina lyömään pirun elkeet. Kristus itse on lähettänyt sinut tänne kaukaiseen Suomeen, ja enkelit pitävät huolen siitä, ettet loukkaa jalkaasi kiveen.»

»Melkein niin uskon itsekin,» myönsi Tuomas. »Oli totisesti ihme, että löysin äitini täältä. Ja kummasti työni menestyy. Häme kääntyy ilman pakkoa. Veli Johannes valmistaa pappeja, ja oppilaita tulee yllin kyllin, vaikk’ei niitä saatu mistään piispa Markuksen aikana. Ja nyt viimeksi asiani menestyi hyvin Ruotsissa. Arkkipiispa Fulko oivalsi lopultakin, että Suomi on oma maa, vaikka se kuuluukin Upsalan hiippakuntaan. Totisesti pyhät auttavat työtäni!»

»Aivan niin! Ajattelen erikoisesti meidän pyhää Henrikkiämme, joka täällä sai marttyyrikuoleman. Hän kantaa joka ikinen päivä heimomme huolet Jumalan jalkojen juureen. Hän on kuullut kaikki pyyntöni. Nyt viimeiseksi Köyliössä, kun äitini tuskat olivat kovat eikä mistään ollut apua, rukoilin pyhää Henrikkiä, pyysin, että hän noutaisi äitini autuaitten kedolle. Ja samana iltana äitini kuoli. Herra Tuomas, olet itse kuullut ja nähnyt, kuinka paljon ihmeitä pyhä Henrik on tehnyt ja kuinka koko kansa häntä palvoo. Etkö voisi julistaa häntä pyhimykseksi, koko Suomen heimon suojelijaksi?»

»Sen voisin kyllä tehdä», myönsi Tuomas. »Ennen piispoilla oli oikeus julistaa joku pyhimyksesikin omaan hiippakuntaansa, mutta paavi on nyt ottanut tuon oikeuden piispoilta, joten pyhä isä yksin voi julistaa jonkun pyhimykseksi. Puhuimme paljon asiasta arkkipiispa Fulkon kanssa Upsalassa. Kas, siellä ovat samassa asemassa kuin me täällä: Kansa palvoo pyhää Eerikkiä, joka tekee yhä uusia ihmeitä, vaikk’ei olekaan virallisesti pyhimys. Siksi päätimme yksissä voimin tehdä kaikkemme, jotta Rooma julistaisi nämä marttyyrioveljet pyhimyksiksi. Mutta päätimme muutakin. Kristikunnan rajamailla olevilla piispoilla on näet erikoisoikeuksia — hehän saavat lakkaamatta taistella pakanuutta vastaan —, ja me päätimme kumpikin käyttää tuota oikeuttamme: Fulko julistaa pyhän Eerikin Ruotsin, minä pyhän Henrikin Suomen suojelijaksi. Se on välttämätöntä sen takia, että paavin julistus viipyy aina kauan, mutta kansa palvoo näitä marttyyrejä nyt jo pyhinä. Paavin julistusta tietysti kiirehdimme, joten tämä meidän julistuksemme on vain väliaikainen toimenpide, jota Jumalan kunnia ja kristillisen kirkon etu vaatii täällä rajamaalla. Jo ensi kesänä voin pitää pyhäksijulistamisen juhlan.»

»Pyhälle Maarialle ja pyhälle Henrikille kiitos!» huudahti isä Vilhelm. »Taas on pyyntöni kuultu. Mitä sinä lupaat, Tuomas, sen sinä myöskin täytät. Nyt ryhdymme valmistamaan lahjoituskirjaa, Suomen kirkko saa mahtavan Saaren vanhempieni ja koko sukuni sielujen pelastukseksi ja Lallin synnin sovitukseksi. Tiedätkö, minusta tuntuu usein kuin vasta sitten, kun Saari on kirkon oma ja herra Henrik julistettu pyhimykseksi, Lallin synty olisi sovitettu.»

»Varmaan tunnet oikein. Olet siis päättänyt luopua Saaresta?»

»Olen. Nyt teemme lahjakirjan, ja syysmessujen aikana esitän sen heimon miehille Turussa.»

Tuomaan mieleen ei ollut, että Vilhelm aina vetosi heimoon. Mutta hän ei tuonut tuntemustaan julki, virkkoipahan vain:

»Asia on selvä. Ohdonsaaren minä liitän kuitenkin pysyväisesti Kivivuoreen.»

»Sen otan mielelläni», virkkoi Vilhelm, »sillä silloin Kivivuoren alue ulottuu yhtenäisenä mereen asti. Hm, ajattelen pientä Knuut-Vilhelmiä, jonka äidinäiti oli kuninkaallista sukua Tanskasta.»

»Oohoh!» ihmetteli Tuomas. »Tuota et ole koskaan kertonut.»

»En ole», virkkoi Vilhelm. »On vaikea puhua Estridistäni. Tiedätkö, että myöskin Knuut, pojan isä, oli suurta sukua, vaikka kiertelikin maailmaa vaeltavana soittajana?»

»Tiedän kyllä. Itse olet kertonut, että Knuutin isä oli mahtava ritari Skoonesta ja äiti kuuluisan laulajan Snorren sisar Islannista. No, sitä suurempi syy meillä on pitää huolta Knuut-Vilhelmin perinnöstä.»

Keskustelu kääntyi taas Saareen. Miehet istuivat myöhäiseen yöhön, ja niin tuli laadituksi lahjoituskirja, jolla

Suomen suurin kartano jätettiin piispan hoitoon palvelemaan kirkon pyhiä tarkoituksia, kuten lahjakirjassa sanottiin.

— — — —

Esterin näkeminen herätti ensin piispa Tuomaan sielussa eloon niin paljon kaunista ja lämmintä, että hän itsekin sitä ihmetteli. Hän tunsu rakastavansa tätä sydämestään. Mutta kun hän huomasi Esterin syvän inhon ja halveksimisen, muuttui rakkaus ensin katkeruudeksi, sitten melkein vihaksi. Tuomaan mieleen ei johtunut, että Esterin inho oli oikeutettua tai ainakin ymmärrettävää. Kopeana hän päätti: Lähden täältä, lähden pian. Mutta saatpa, Ester, vielä kerran nähdä, ketä olet halveksinut!

Jo seuraavana päivänä Tuomas nousi hevosen selkään ja lähti Toposista. Hänen mielensä oli myrtynyt. Sitä lauhdutti kuitenkin suuresti lahjoituskirja, jonka hän vei mennessään. Matkan joutuessa tuntui tuon kirjan arvo yhä lisääntyvän. Ja kun vihdoin Koroisten katot näkyivät, oli koko myrtymys haihtunut. Tuomas tunsu vain olevansa välikappale, jonka avulla pyhät tekivät suuria töitä, jopa näin uskomatonta: Mahtava Saari on nyt kirkon oma — piispan oma!

19. TÄHDENLENTO.

Syysmessujen aika saapui. Ensimmäisiä matkamiehiä nä-
skyi jo Turussa. Piispa Tuomas istui tuvassaan pöytänsä
ääressä miettien, kuinka Suomen kirkko näyttäisi kansalle
kerrankin koko loistonsa. Monta suunnitelmaa johtui mie-
leen, monet näyt kangastivat silmissä. Vihdoin hän päätti
näin: Pidetään ulkosalla suuri messu, johon ottaa osaa kaksi-
toista pappia. Turun kirkosta lähtee liikkeelle pyhä kulkue.
Ensimmäisenä kannetaan pyhää ristiä, sitten pyhiä reliik-
kejä. — »Olipa onni, että sain ostaa Upsalasta pyhän Pancra-
tiuksen luusirun ja sille hopeasäiliön. Millainen kallis lisä kul-
kueessa! Pyhät liput liehuvat ja pyhä savu suitsuaa. Papit
ovat juhla-asussa. Itse sonnustaudun piispan kaikkiin ar-
vomerkkeihin. Kuljemme halki Turun, ja kansa heittäy-
tyy kasvoilleen nähdessään pyhän saaton. Tulemme kauppa-
kentälle, jonne on pystytetty alttari. Ensin messu, sitten
rukous ja ylistyslaulu. Ja sitten nousen itse alttarille ja
pidän saarnan, jommoista ei ole ennen Suomessa kuultu.
Voin pusertaa vaikka kivistä kyyneliä, sen tunnen. — Mutta
mistä saarnaan? Tietysti pyhästä Henrikistä. On pehmi-
tettävä sydämet. Ristinmerkki on vietävä kauas yli Hä-
meenmaan aina Karjalaan asti. Siinä työssä tarvitsen koko
heimon apua. Kansan sydäntä ei mikään niin pehmitä kuin
saarna pyhästä Henrikistä. Tahdon sytyttää innostuksen
tulen, joka ei väleén sammu. Onpa onni, että osaan täy-

dellisesti tämän maan kieltä! — Kun olen saanut sydämet lämpenemään, silloin miehet hyväksyvät käräjillä Saaren lahjoituksen, sillä he tietävät, että käytän sen tulot Herran viinimäen laajentamiseen.»

Tuomas alkoi yksityiskohtaisesti valmistaa saarnansa. Uusia ajatuksia tuli kuin lentäen mieleen ja suuri tulevaisuuden näky kirkastui kirkastumistaan. Saarna oli pian valmiina, ja hän ajatteli itsekseen: »Olen kyllä ollut oblatti, luostarilapsi, mutta en ole milloinkaan ollut vaivainen syynsovittaja, jota kuljetetaan tuskasta tuskaan. Isä Vilhelm sanoo minua Jumalan mieheksi. Ja se myöskin olen, koska saan suuria aikaan. Mihin tartunkin, se menestyy. Inhoa vain minua, Ester! En välitä siitä — en yhtään. Kerran saat nähdä, mitä olen tehnyt täällä kristikunnan äärimmäisellä rajalla. Mutta pois nainen sielustani! Itse pyhä Dominius sanoi: 'Missä on nainen, siellä on piru!' No, enhän tahdo väittää, että sinun läheisyydessäsi, Ester, olisi piru, mutta se sorkkakoipi voi kuiskata korvaani sinun nimesi ja niin vieroittaa sieluni pyhistä asioista. Ut Leo semper feriat! Ja sitten työhön. Olemukseni säkenöi voimaa. Tunnen, kuinka pyhät ovat kanssani, jotta taluttaisin kaikki pimeydessä vaeltavat heimot kristillisen kirkon äidinhelmaan. Kun tämän suuren työn olen suorittanut, sanot sinäkin Ester: 'Millainen Jumalan mies!'»

Piispa Tuomaan posket hehkuivat ja silmistä säteili innostuksen tuli. Hän tunsikin olevansa kuin autuaitten vuorella, Jumalan pyhien ympäröimänä. Siksi hän täytyi monta kertaa sivellä otsaansa, ennen kuin saattoi palata tämän matoisen maan kamaralle ja ymmärtää, että Turun tulkki Pentti oli astunut tupaan mukanaan kaksi Visbyn miestä.

»Pax vobiscum», tervehti Tuomas juhlallisesti. Kohta hän kuitenkin jatkoi jokapäiväisemmin: »Käykää istumaan,

matkamiehet. Tuotte varmaan uutisia muualta maailmasta?»

»Tuomme totisesti uutisia,» vastasi Pentti, »ja vielä niin kummallisia, ettei korvani ollut niitä uskoa. Herra Tuomas, Jumala on liikuttanut pikkusormean! Katso, näin on tapahtunut: Tanskan kuningas, se Valdemar Voittaja, joka on vapisuttanut Suomea vuosikymmenen, on joutunut vihollisensa vangiksi.»

»Vangiksi!» huudahti Tuomas; »ei se voi olla mahdollista!»

»Jumalalle on kaikki mahdollista. Kerrankos hän on masentanut ylpeitä! Siellä autuaitten maassa on näet pyhä Henrik ja hyvä isä Henrik, jotka aina rukoilevat Suomen puolesta. Katso, näin on tapahtunut: Kuningas Valdemar on metsästämässä Lyøn saarella, mukana Schwerinin kreivi Henrik ja paljon muita. Nukutaan yö teltoissa. Silloin kreivi Henrik hiipii miehineen kuninkaan teltaan, koppaa kiinni nukkuvan Valdemarin ja hänen poikansa, syöksyy saaliineen laivaan ja purjehtii pois. Kun kuninkaan seuralaiset vielä hieroivat unenpöpperöisiä silmiään, oli kreivi Henrik vankeineen jo turvallisen matkan päässä. Heh, heh, Valdemar, se Voittaja, on nyt Saksanmaalla linnassa, lujien lukkojen takana!»

»Totisesti ihmeellisiä uutisia,» virkkoi Tuomas. »Mutta Valdemar-kuninkaan vankeus ei kestä kauan. Koko Tanskanmaa nousee varmasti vapauttamaan hallitsijaansa, ja silloin kreivi Henrik vapisee.»

»Saa nähdä, saa nähdä!» tuumi Pentti. »Sieltä tulee näet toinenkin sanoma: Arkkipiispa Antreas on lyöty spitaalihin, siten ei maassa ole ketään, joka kokoaisi joukot vapauttamaan kuningasta.»

Piispa Tuomas nousi pöydän äärestä, astui ihan Pentin eteen ja tiukkasi:

»Puhutko ihan tosissasi? Onko todella tullut tällaisia uutisia?»

»Tässä ovat Voijonmaan miehet, jotka tietävät kaiken. Kysy itse heiltä! Myöskin tämä Visbyn luostarin apotin kirje kertonee samoista asioista.»

Pentti antoi piispalle kirjeen, jonka matkamiehet olivat tuoneet.

»Uutiset ovat aivan tavattomia», puheli piispa katsellessaan sinetöityä pergamenttia, »siksi niitä epäilin.» Hän ei näet tahtonut näyttää matkamiehille suurta iloaan. Tyyneästi hän kyseli heiltä kaikkea ja soitti sitten hopeatiukua. Kohta ilmestyi ovelle käskypoika, jolle Tuomas sanoi: »Mene suurtupaan ja käske Jaanan antaa näille matkamiehille parasta, mitä talosta löytyy. Viiniä saa käydä noutamassa täältä minun kellaristani.»

Pentti ja Visbyn miehet lähtivät. Tuomas mursi vapisevin sormin sinetin ja alkoi lukea kirjettä aivan ahmien. Kun hän pääsi loppuun, jännitys laukesi ja hän virkkoi:

»Totta on kaikki. Kuningas Valdemar on kreivi Henrikin armoilla ja arkkipiispa lyöty spitaalitautiin . . . luopunut virastaan — se ylpeä Antreas. Sic transit gloria mundi! — Jumala on liikuttanut sormiaan! Vielä keväällä oli Antreas ärhennellyt Upsalan arkkipiispalle, että Suomi muka kuuluu Lundin hiippakuntaan. Ja kuningas Valdemar oli toittanut samaa. Sain puhua paljon, ennen kuin piispa Fulko käsitti, ettei arkkipiispa Antreaalla eikä kuningas Valdemarilla ollut minkäänlaista oikeutta sekaantua Suomen asioihin. Ja raskain sydämin sittenkin lähdin Upsalasta, sillä tunsin, ettei piispa Fulko voi pitää puoliaan, jos nuo kaksi lujaa miestä yhdessä rupeavat häntä taivuttamaan. — Hm, kaikki on nyt toisin. Kuningas voi kyllä pianakin saada takaisin vapautensa, mutta sisukas piispa

Antreas ei seiso enää milloinkaan hänen rinnallaan. Millainen onni meille!»

Tuomas lähti suurtupaan. Siellä hän puheli matkamiesten kanssa maatameneen asti. Yksin hän palasi tupaansa, mutta ei ajatellutkaan nukkumista, sillä outo tunne täytti sielun. Ja tuo tunne etsi hapuillen jotakin kiinnekohtaa. Hän mietti miettimistään posket hohtaen innostuksesta. Vihdoin hänelle kirkastui kuin tähdenlentina ajatus: Suomi voi hyvin seisoa omin jaloin! Meitä ei liikuta Ruotsi sen enempää kuin Tanskakaan! Suomesta tulkoon Rooman kirkon maa! Juuri niin. Suomen päämiehenä on paavi, mutta maata hallitsee vasallina ruhtinaspiispa. Tällaisia 'pyhän Maarian maita' on muualla maailmassa paljon — miksi ei siis täälläkin! Eikö tämä ole aivan pyhien lähettämä ajatus: Kristikunnan äärimmäisellä rajalla on pyhän Maarian maa, jota hallitsee ruhtinaspiispa! — Tuomaan pää kohosi pystyyn, selkä suoristui, ja hän asteli tupansa lattialla juhlallisena kuin ainakin ruhtinas.

Hetket vierivät verkkaan. Tuli sydänyö. Tuomas valvoi vielä vuoteellaankin ja mietti: Täytyy menetellä hyvin viisaasti ja hyvin varovasti, sillä tätä kansaa ei noin vain taivuteta. Siksiäpä aloitan hiljaa ja lempeästi, mutta vähitellen tartun lujasti asiaan — suaviter in modo, fortiter in re. — Parasta on tällä kertaa vain valmistaa maaperää. On kootava varoja, paljon varoja, jotta saadaan suurempi ratsujoukko ja luja laivasto. Millainen taivaan lahja onkaan tuo Saari juuri tällä hetkellä! Pyhä Maria, kuinka kaikki näyttää menestyvän! Ylhäällä on auttajia, pyhä Henrik on totisesti Suomen auttaja, ei heimo häntä syyttä palvo ja kunnioita. Isä Vilhelm on oikeassa, herra Henrik on julistettava Suomen suojelijaksi.

Markkinoiden aikana pidettiin suuri messu ulkosalla, niin-

kuin Tuomas oli suunnitellut. Ja todella, kaukaisten salo-seutujen asukkaat vapisivat ja heittäytyivät kasvoilleen nähdessään pyhän kulkueen, jonka edellä kannettiin — heidän käsityksensä mukaan — uutta jumalaa, itse Ristin-Kiesusta. Ja kun papit lauloivat pyhälle Maarialle »Salve regina misericordiæ» tuntui kansasta, että tuo hymni oli taikavirsi, johon oli kätkettynä elämän ja kuoleman salaisuudet. Aivan ihmeitä näytti saavan aikaan piispa Tuomaan saarna, jonka jokainen ymmärsi. »Hän on uuden jumalan mies», sanoivat salojen asukkaat. Mutta rannikon kansa oikaisi: »Hän on oikean Jumalan mies, jonka työtä auttaa koko taivas.» Tuomas puhuikin paremmin kuin koskaan ennen.

Seuraavana päivänä pidettiin heimokäräjät Vartiovuorella. Ne sujuivat nopeasti ja hyvin. Saaren lahjoitus herätti kyllä huomiota, mutta siihenkin suostuttiin ilman muuta. Viimeiseksi, kun kaikki asiat oli päätetty, nousi piispa Tuomas puhumaan. Hänen olemuksensa oli niin juhallisen vakava, että moni ajatteli: Nyt tulee jotakin erikoista!

»Rakkaat ystävät», aloitti piispa. »Sanoin jo eilen, että tämä Suomi on taivaan yrttitarha, jota pyhä Henrik on kastellut verellään. Kristus ja pyhät pitävät huolta meistä. Vihollisemme on lyöty. Vuosia kestänyt vaara on poistunut. Tanska ei häiritse rauhaamme. Olen ajatellut, että aivan erikoisella tavalla osoittaisimme kiitollisuuttamme taivaan kuningattarelle, pyhälle Maarialle ja pyhälle Henrikille, joka ei ole unohtanut Suomea. Ystävät, luulenpa saaneeni suoraan taivaasta tämän ajatuksen: Unikankareelle on puukirkon paikalle rakennettava kivinen kirkko pyhän Maarian ja pyhän Henrikin kunniaksi. Ensimmäinen rakennetaan kivikappeli puukirkon kylkeen pohjoiselle sei-

nälle. Kun se on valmis, puretaan vanha kirkko ja rakennetaan uusi kivistä niin, että tuo kivikappeli liittyy kirkkoon. Katsokaa, ystävät, kivikirkon rakentaminen vie vuosikymmeniä. Siksi rakennamme ensin tuon pienen kappelin. Kun puukirkko puretaan, niin kappeli on väliaikaisena kirkkona, jossa matkamiehet uhraavat lahjansa pyhälle Maarialle ja pyhälle Henrikille. Nähkääs, kivikirkko kysyy varoja. Taivaassa merkitään kirjaan kaikki lahjat. Mutta pitää olla myös maan päällä paikka, jossa otetaan vastaan lahjoja. Siksi ensin rakennamme kappelin. Mitä sanotte miehet?»

Hämmästys oli suuri. Mutta vastaukseksi tuli kuin yhdestä suusta: »Oikein!»

Rohkaistuneena Tuomas jatkoi:

»Luulenpa, että taivas on antanut minulle toisenkin ajatuksen: Turun uudesta kivikirkosta on tehtävä koko Suomen pääkirkko, tuomiokirkko, ja piispanistuin on siirrettävä Turkuun. Tämän asian ratkaisu kuuluu kuitenkin paaville. Siksi olen päättänyt pyytää Roomasta asti lupaa tuomiokirkon ja piispanistuimen siirtämiseen. Sillä Turkuhan kerta kaikkiaan on Suomen pääpaikka.»

»Oikein», tuli taas vastaukseksi.

»Sitten minulla on vielä kolmaskin asia», jatkoi Tuomas hiljaa kuin itsekseen. »Olen ajatellut, että talven aikana vedätetään kiviä kappelin rakentamista varten. Keväällä pidetään sitten juhla, kun kappelin peruskivet lasketaan. Ja silloin minä julistan kaikkien menojen mukaan herra Henrikin Suomen suojeluspyhimykseksi, koska kanonisen lain mukaan saan tehdä kristikunnan äärimmäisellä rajalla kaikkea sellaista, mikä edistää Jumalan kunniaa ja kirkon parasta. Tietysti yhä teemme kaikkemme, jotta myöskin paavi julistaisi rakkaan Henrikkimme pyhäksi. Minun ju-

listamiseni on vain välttämättömyydestä johtuva, kuten tuon kappelin rakentaminen, jotta itse tuomiokirkon rakentaminen sujuisi pyhän Henrikin suojeluksessa ja avulla. — Näin olen ajatellut. Mitä vastaatte?»

»Oikein!» tuli kolmannen kerran liikutuksesta väräjävin äänin.

Mutta nytpä nousi tuomari Innamo ja sanoi:

»Minkä olet puhunut, piispa, sen olet oikein puhunut. Kuitenkin tahtoisin sanoa ajatukseni. Herra Henrikin pyhät luut lepäävät Nousiaisissa, ja siellä tapahtuu yhä uusia ihmeitä. Eikö siis pyhäksijulistamis-juhlaa voitaisi pitää Nousiaisissa?»

»Siellä se on pidettävä, sehän lankeaa luonnostaan», vastasi Tuomas.

Pitkiin aikoihin ei oltu niin innostunein mielin lähdetty käräjävuorelta kuin nyt. Erikoisesti vavahdutti sydäntä tietoisuus, että marttyyripiispasta, jota koko heimo palvoi, tehdään pian oikea pyhimys.

Tuomaskin istui tyytyväisenä veneessä, jota renki souti Turusta Koroisiin. Taaskin oli kaikki mennyt hänen tahdonsa mukaan! — »Mitähän sanot, Ester, kun kuulet isältäsi!» tuli varkain hänen huuliltaan. Samassa hän säpsähti: Naisen nimi taas huulillani! Ah, pyhä Maaria! Ja juuri on tapahtunut noin suuria, pyhät ovat erikoisesti osoittaneet suosiotaan minulle. Tuomas risti kätensä ja luki Pater nosterin seitsemän kertaa. Kun hän nosti painuneen päänsä, lensi tähti lännen ääreltä hamaan itään asti. Se merkitsee onnea, ajatteli Tuomas ja alkoi hiljalleen hyräillä: »In dulci jubilo.»

20. SUURI UNELMA.

Piispa Tuomas ja veli Antreas seisoivat Turun kirkon kummulle, Unikankareella. Sen pohjoisrinteellä oli paljon kiviä. Veli Antreas alkoi askelin mitata maata. Vihdoin hän otti mitan, siirteli merkkejä ja mittasi uudelleen. Tuomas katseli tarkoin, mutta ei sanonut mitään, sillä veli Antreas oli ainoa, joka osasi kivistärakentamisen jalon taidon. Hänestä oli siis tullut uuden kirkon mestari. Eihän veli Antreas tästä kunniasta pitänyt, paljon mieluummin hän olisi alttari selässä vaeltanut maailmaa, mutta kun Tuomas pyysi häntä mestariksi, niin hän taipui tulemaan. Nyt hän löi pyykkit maahan ja virkkoi: »Näin suureksi tulkoon tämä uusi kivikappeli! Tuosta mennään sisälle ja tästä tehdään ovi kirkkoon.»

»Hyvä on», vastasi Tuomas ja istuutui kivelle. Antreas asettui toiselle kivelle ja selitti tarkoin, kuinka kaikki tehdään ja kuinka peruskivet lasketaan juhlassa. — »Kuinka muuten olet järjestänyt tuon juhlan?» kysyi hän lopuksi.

»Ensin toimitan papiksivihkimisen pyhän Maarian kirkossa Röntämäellä. Olen hyväksynyt veli Johanneksen kaikki opetuslapset, yksitoista luvultaan. Seuraavana päivänä menen uusien pappien kanssa Nousiaisiin, jonne on kutsuttu koko heimo, ja siellä pidetään pääjuhla: marttyyrikruunua kantava herra Henrik julistetaan Suomen suojelus-

pyhäksi. Nousiaisista tullaan suuressa saatossa tänne Turkuun ja pidetään pyhän temppelin perustamisjuhla. Onko näin hyvä?»

»On kyllä», vastasi Antreas. »Jumala siunatkoon aikeesi! Juhlan jälkeen aloitamme heti työn, sillä aika rientää.»

»Se on totta. Minusta tuntuu, kuin se rientäisi sitä nopeammin, kuta vanhemmaksi tulen. Aivan äskenhän pidimme käräjät tuolla vuorella, ja kuitenkin on talvi sen jälkeen mennyt. Ensin tein syyskierroksen. Sitten tuli joulou ja sitten nuo Kokemäen suuret häät, ja niin on taas kevät! — Fugit irreparabile tempus!»

Juuri kun Antreas aikoi vastata, tuli nuori Ursula puolijuoksua kummulle ja toimitti:

»Rantaan on tullut outo vene, ylen outo. Sellaista ei ole ennen Turussa nähty. Ja veneen miehetkin ovat kovin kummallisia. Heillä on pitkät kaavut ja nuora vyöllä ja uiskon kokassa on vino risti. He voivat olla pappeja tai munkkeja tai vaikka kuninkaita. Ihmeellisintä on, ettei isäni ymmärrä heidän puhettaan. Sellaista ei ole vielä koskaan ennen sattunut. Tulkaa katsomaan noita outoja vieraita! Ne saatettiin minun kotiini Sillankorvaan. Kuka tietää, vaikka tänne olisi saapunut itse manalan laiva ja Lusifer!»

Tuomas katseli koko ajan Ursulaa ja havaitsi ensi kerran, kuinka tavattoman kaunis tämä oli. Hän nousi ja sanoi:

»Tulemme katsomaan noita outoja vieraita. Mutta ethän pelänne, tyttäreni?»

Tuomas katsoi Ursulaa silmiin. Heleä puna lehahti silloin tämän poskille, hän käänsi katseensa maahan ja vastasi:

»En pelkää». Sitten hän nosti silmänsä maasta ja jatkoi: »Mitäpä pelkäisin nyt, kun piispa on Turussa!»

Tuomas ei vastannut, mutta heidän katseensa yhtyivät. —

Lähdettiin. Miehet astelivat edellä, Ursula yksin perässä. Mutta kohta Tuomas jättäytyi Ursulan rinnalle ja sanoi:

»Niinkö luotat minuun, ettet pelkää edes manalan laivaa?»

»Niin! Koko Suomi tietää, että sinä olet Jumalan mies, jonka taivas on kasvattanut heimoamme varten. Siksi sinun läheisyydessäsi ei tarvitse pelätä.»

Tuomas vaikeni taaskin, katsoi vain Ursulaa silmiin. Ja kun päästiin Sillankorvan pihaan, hän tuns i selussaan onnea, joka oli yht'aikaa rajua ja suloista.

Tuvassa odotti juhlallinen näky: Penkillä istui rinnan kuusi vanhusta. Kullakin oli musta kaapu, köysivyö ja valkea parta ulottui polviin. Pentti seisoi heidän edessään kuunnellen ja ihmetellen. Tuomaskin jäi kuuntelemaan. Hän huomasi heti, että miehet puhuivat kreikan kieltä, jota hän oli jonkin verran opiskellut Pariisissa. Paljon oli kyllä unohtunut, mutta sen verran hän sai selville, että miehet olivat Kreikasta, kuuluisan Athos-vuoren luostarin munkkeja. Kaksi vuotta sitten he olivat lähteneet matkaan, mutta Tuomas ei saanut selville, mitä he sitten sanoivat. Oltiin hetki ääneti. Sitten Tuomas ponnisti kaikkensa ja löysi muistinsa komeroista niin paljon sanoja, että saattoi kysyä:

»Osaako kukaan teistä Novgorodin kieltä?»

»Kyllä veli Kyrillo osaa, sillä hän on slavoonien heimoa», tuli vastaukseksi.

Asia oli nyt selvä ja Sillankorvan Pentin tulkin-kunnia pelastettu. Joukon johtaja, satavuotias vanhus, kertoi asian ja Kyrillo käänsi sen osa osalta Novgorodin kielelle. Tämä oli kummallinen hetki Sillankorvan tuvassa. Kaksi munkkia puhuu vuorotellen korkealla, laulavalla äänellä. Pentti seisoo heidän edessään ja nyökkää aina välillä merkiksi, että on ymmärtänyt. Muut istuvat kuin tuomiolla, sillä

Pentti näyttää hirveän hämmästyneeltä. Lopulta jännitys kasvaa milt'ei ylivoimaiseksi. Mutta silloin juuri munkit lopettavat. Pentti kääntyy piispaan päin ja sanoo:

»Tällaista en ole elämässäni kuullut! Kerron kaiken tarkalleen, niin kuin oikean tulkin tulee tehdä: Novgorodiin oli tullut asumaan kauppias Satanahka ja hänen äitinsä Mieronkierto, molemmat meidän heimoamme. — Niin, ystävät, Satanahan ja Mieronkierron me kyllä tunsimme, mutta täällä ei ole kukaan edes uneksinut, että Satanahka olisi ollut Mieronkierron poika. — No, Mieronkierto ja Satanahka asuvat Novgorodissa. Sairastuu Mieronkierto, tuntee kuolevansa, kutsuu luostarista munkin ja tunnustaa tälle syntinsä. Hän on myrkyttänyt kuningas Pohjan tyttären ja usuttanut Satanahan ampumaan salanuolen Pohjan poikaan. Niin, ystävät, kaikki me muistamme tuon murheen kevään Kokemäellä. No, Mieronkierto antaa syntiensä sovituksiksi munkille aarrelippaan ja pyytää, että tämä toimitaisi sen Turkuun syynsovitussuhriksi Suomen kirkolle. Suunnattomia aarteita sisältävä lipas viedään luostariin. Mieronkierto kuolee, mutta munkit eivät kiirehdi lippaan lähettämistä. Kohta kuolee Satanahkakin ja hänkin antaa aarteita Suomen kirkolle lähetettäväksi, jotta pelastaisi sielunsa piron kynsistä. Mutta munkit päättävätkin, että koska nuo aarteet on lahjoitettu vääräuskoiselle kirkolle, niin ei niitten perille saattaminen ole välttämätöntä. Niin kätketään lipas Novgorodin luostarin aarrekammioon. Kohta tämän jälkeen hyökkää mongolien lauma Venäjälle. Heidän etene misensä estämiseksi lähetetään Novgorodin luostarista pyhän Hermannin reliikit taistelutantereelle. Nämä kuusi munkkia olivat saattajina. Mutta taistelu päättyi onnettomasti. Mongoleilla oli näet kamalia, mustia käärmeitä, jotka saivat aikaan ukkosen ja salaman ja sylkivät suustaan tulta

ja tulikiveä. Kristittyjen joukot lyötiin hajalle ja pyhän Hermannin reliikit joutuivat uskottomien käsiin. Nämä kuusi munkkia pelastuivat pyhien armosta, mutta heidän sielunsa oli hukkua pelkoon. He vapisevat vieläkin muistaessaan noita mustia käärmeperuja, jotka sylkivät suustaan ukkosta, pitkäisen-tulta ja kiviä. Kun he taistelutantereelta monien harhailujen jälkeen vihdoinkin pääsivät Novgorodiin, selvisi heille onnettomuuden syy: Kuolevien pyyntö oli jätetty täyttämättä! He kertovat asian luostarin päämiehelle, mutta tämä sanoo: 'Jumala ei voi vaatia, että veisimme vääräuskoisille noin suuret aarteet. Mutta koska pyhän Hermannin reliikkien kadottaminen on Jumalan vihan merkki, niin lähtekää täältä kauas Valamon luostariin ja viekää aarrelipas mennessänne.' No, viime syksynä myrskyssä ja sateessa munkit menevät Valamoon. Mutta tuskin he ovat asettuneet luostariin, kun saarella alkaa raivota kamala rutto. Munkit pelästyvät, tekevät lupauksen: Heti keväällä viemme aarrelippaan Suomeen. Ja katso, paikalla rutto pysähtyy! Munkit pitivät lupauksensa. He lähtivät matkalle, kun jäälautat vielä vaelsivat Laatokanmerta. Ja tässä he nyt ovat luovuttaakseen aarteensa Suomen piispalle.»

Hämmästyks oli tuvassa niin suuri, ettei kukaan sanonut luotua sanaa. Pentti ilmoitti nyt vieraille, että Suomen piispa oli saapuvilla. Silloin munkit nousivat, polvistuivat piispa Tuomaan eteen ja löivät otsansa maahan. Tuomas hämmästy iavan. Mutta Pentti tulkitsi munkkien pyynnön: He haluavat Suomen piispalta synninpäästöä. — Silloin Tuomas laski kätensä järjestään kunkin päälle ja luki synninpäästön.

Kun taas istuttiin, näkyi selvästi, että taakka oli vierähtänyt noitten kaukaisten matkamiesten hartioilta. Piispa Tuomaan sydämessä värähti jokin hellä kieli hänen katsel-

lessaan valkopartaisia munkkeja, jotka olivat soutaneet tuon suunnattoman matkan vain saavuttaakseen sielulleen rauhan. Mutta samalla hänen mieleensä johtui: Aarrelippaan sisältö ei mahda olla pieni, koska sen luovuttaminen on ollut ylen vaikeata! — Penttiin päin kääntyen hän virkkoi:

»Sano noille pyhille matkamiehille, että he ovat Suomen ylipaimenen vieraina, kuinka kauan täällä viipynevätkin, ja että nyt heti lähdetään minun talooni Koroisiin.»

Niin lähdettiin. Merialukset jätettiin tavallisesti Turkuun. Mutta munkeillahan oli vain vene. Siksi aukaistiin veden pinnalla kelluva palkkisilta, niin että munkit pääsivät omalla veneellään Koroisiin. Soutajat pantiin kuitenkin Turusta.

Tuomas ja Antreas nousivat toiseen haapioon. Mutta samassa Tuomas muisti jotakin. Hän astui takaisin rannalle ja sanoi nuorelle Ursulalle, joka sattui olemaan lähimpänä:

»Toimitapa sana Turun kahdelletoista vanhimmalle, että he tulisivat illalla luokseni Koroisiin!»

Taas heidän katseensa yhtyivät, ja Tuomas tunsu vielä veneessäkin, kuinka Ursulan katse seurasi häntä.

Vanha Jaana valmisti vieraille hyvän aterian ja Tuomas toi omin käsin kellaristaan vanhinta viiniään. Sitten hän käski Pentin sanoa vieraille:

»Kun olette tulleet suunnattoman matkan takaa ja kärsineet kulkiessanne monenlaisia vaivoja, pitää teidän nyt syödä ja juoda kylläksenne. Suomen piispa, jonka synninpäästön olette ottaneet vastaan, antaa teille luvan käyttää hyväksenne kaikkia pöydän antimia ja sitten on teidän nukkuttava pehmeillä vuoteilla.»

Munkit myöntyivät, sillä piispan sana oli toki piispan sana, vaikka tuo piispa kuuluikin toiseen uskoon — pöydän herkut näet vaikuttivat, etteivät he sanoneet »väärään uskoon.»

Vasta aterioidessa kielenkannat laukesivat ja Pentillä oli täysi työ tulkitessaan puhetta. Munkit kertoivat, etteivät he kaukaisella saarellaan tienneet mitään muusta maailmasta. Mutta tuo Kalkajoen taistelu viime kesänä oli ollut kamala. Venäjänmaan kaikki ruhtinaat voitettiin ja itse Suur-Novgorod vapisi, sillä noita vinosilmäisiä pimeyden joukkoja ei mikään voi vastustaa, koska itse pääpiru mustan käärmeen hahmossa sotii heidän kanssaan.

Kauhun väreet puistattivat kaikkia. Tuo musta, tuli-
kitainen käärme voi lentää vaikka tänne asti! Aut' Maaria!
Tuomas tahtoi kuitenkin kirvoittaa mielet pois tuosta kaa-
meudesta, siksi hän rupesi rauhallisena kyselemään mun-
keilta heidän luostarinsa asioita. Munkit kävivät hieman
vaiteliaksi, mutta kertoivat sentään, kuinka Valamossa en-
nen oli ollut pakanoitten pääpyhäkkö, jossa kulki koko Kar-
jalan heimo. Mutta sitten tuli saarelle pyhä Sergei, voitti
velhot ja tietäjät Jumalan sanan miekalla ja katoi saaren
asukkaat. Hän ja pyhä Herman perustivat tuon pakanalli-
sen pyhäkön paikalle luostarin ja johtivat sieltä käsin lähe-
tystyötä, niin että Laatokanmeren kaikki rannat tulivat
kastetuiksi.

Illalla, kun matkamiehet jo nukkuivat, saapuivat Turun
vanhimmat. Piispantuvassa oli nyt juhlallinen hetki. Van-
himmat, molemmat dominikaanit ja isä Fiilip istuivat sivu-
penkeillä. Keskellä lattiaa oli suuri lipas. Tuomas seiso-
i sen vieressä ja kertoi hitaasti, kuinka Suomen kirkko ylen merkil-
lisellä tavalla oli saanut lahjaksi tämän lippaan. Vanhim-
mat kuuntelivat korvat pystyssä Mierronkierron ja Sata-
nahan edesottamisia. Lopuksi Tuomas sanoi, että lipas nyt
vanhinten nähden aukaistaan.

Piispan viittauksesta isä Fiilip nousi ja aukaisi kannen.
Kaikki tulivat katsomaan. Hämmästys oli niin suuri, ettei

kukaan huomannut edes huudahtaa. Lippaassa oli rahoja, kannuja, solkia, neuvoja, rannerenkaita, kaulaketjuja, juoma-sarvia — kaikki puhdasta kultaa tai hopeaa! Vihdoin sanoi Innamo:

»Tällaista aarretta ei ole ikinä ennen Suomessa nähty!»

»Ei ole», myönsi kauppias Karvatasku. »Siinä on enemmän kalleuksia kuin piispa Albertin aarrekammiossa Riiassa!»

Veli Antreaan käytännöllinen äly keksi heti selityksen: »Kyllä kelpaa kivikirkkoa rakentaa, kun Jumala suoraan taivaasta lähettää tuollaisen hyvyyden!»

»Se on pyhän Henrikin ansiota, hän tietää, että hänet pian julistetaan Suomen heimon suojelijaksi.» Näin puhui Pentti, joka aina palvoi pyhää Henrikkiä.

Riitti siinä puhetta. Tuomas yksin oli ääneti. Vasta kun lipas oli saatettu syvinpään kätköön, kivitornin alla olevaan kellariin, hän puhui: »Hyvät ystävät ja kylänmiehet! Te olette sanoneet tuota aarretta taivaan lahjaksi, jonka pyhä Henrik on lähettänyt. Oikein puhuttu! Taivas on muistanut Suomen kirkkoa. Mutta se ei ole muistanut sitä siksi, että rakentaisimme kivikirkon. Ei! Sanon teille totuuden: Pyhät ovat ajatelleet paljon suurempaa! He ovat päättäneet, että Suomen on seisottava tästä lähin omilla jaloillaan. Nyt on totisesti otollinen aika, nyt on autuuden päivä. Ruotsia hallitsee kahdeksan vanha lapsikuningas — meille hän ei merkitse mitään. Arkkipiispa Fulkosta ei ole pienintäkään turvaa, vaikka hän kyllä osaa puhua. Lundin arkkipiispa Antreas — se rautainen mies — on lyöty spitaaliin. Ja perivihollisemme, Tanskan kuningas Valdemar, on vankina josakin vieraalla maalla. Vaara on täydellisesti häipynyt etelän ilmalta, kun nuo miehet ovat poissa. Ja idässä Suuri Novgorod hikoilee pirun pauloissa. Venäjänmaalla vaeltaa mongolien pimeyden lauma. Vaaraa ei siis näy sielläkään.

— Totisesti, otollinen aika on tullut. Me emme täällä Suomessa tahdo enää kuunnella, mitä Ruotsissa sanotaan tai kuinka Lundin arkkipiispa puhuu tai mitä tulee Tanskanmaalta. Ei! Me olemme tästä lähin tekemisissä yksin Rooman kanssa. Suomesta tulee maa, joka noudattaa yksin paavin käskyjä. Etelässä on paljon tällaisia maita, joilla ei ole kuningasta, ei ruhtinasta. Kristus on näitten maitten kuningas, pyhä Maaria kuningatar, mutta niitä hallitsee paavin määräämä ylipaimen. Miehet, mitä sanotte, tehdäänkö Suomesta tällainen pyhän Maarian ja Kristuksen maa, joka on riippuvainen yksin Roomasta?»

Kaikki olivat ääneti. Vihdoin nousi Innamo ja sanoi:

»Tämä ajatus on tullut itse pyhältä Henrikiltä. Mitä me enempää toivoisimme, kuin että vieraat verojen kärkkyjät pysyisivät täältä niin kaukana kuin itä on lännestä. Sinä Tuomas olet Jumalan mies. Pyhät ovat määränneet sinut tämän heimon johtajaksi kaikessa. Olet nuori ja voimakas. Siispä ota ohjat käsiisi. Mitmaarian käreillä me, Turun miehet, pidämme kyllä huolen siitä, että koko Suomen heimo suostuu tähän.»

»Oikein», sanoivat toiset.

Mutta Tuomas jatkoi:

»Ajatelkaa kuitenkin tarkoin asiaa! Jos seisomme yksin, on meidän seisottava lujasti. Meidän täytyy saada pysyvä ratsujoukko, suurempi laivasto ja paljon muuta. Lisäksi on velvollisuutemme viedä kristinuskon valo yhä kauemmas itään, yli Hämeen ja Karjalanmaan. Oikea risti on pystytettävä sinne, missä nyt paistaa tuo vinoristi. Vasta sitten pysähdymme, kun tulee vastaan se meri, joka kaartaa noitten valkohapsisten munkkien luostarin rantamia. Koska siellä asti puhutaan meidän kieltämme, niin kuuluu se maa meille ja Rooman kirkolle!»

Mitä kauemmin piispa puhui, sitä enemmän miehet innostuivat. Ja kun he vihdoin lähtivät Koroisista, he olivat pyhän lumouksen vallassa. Piispa Tuomas on totisesti Jumalan voitelema johtaja, yhtä suuri kuin itse pyhä Henrik! Suomi kyllä seisoo omin jaloin, jos hän ottaa ohjaket käteensä. Ja mikä on ottaessa, kun suoraan taivaasta tulee aarteita! Näin miehet tuumivat soutuessaan.

Tuomas valvoi yksin tuvassaan yli sydänyön. Aivan suunnattomat tulevaisuuden näyt nousivat mieleen: Turussa on komea kivikirkko, jonka torni näkyy kauas. Kaniikkiveljistä asuu kirkon juurella. Linnan päällikkö komentaa tuhatta ratsumiestä. Turussa on koulu ja spitaalisairaala. Koko Häme on kastettu ja uutta istutusta levitetään Karjalanmaahan. Kun laivasto ja ratsujoukko ovat mukana, niin istutus käy nopeasti. Ja koko aluetta ja työtä johtaa Tuomas — Suomen ruhtinaspiispa! »Koko pohjola katsoo minun kuin ainakin Kristuksen sijaiseen maan päällä. Minun ratkaistavakseni tuodaan kaikki asiat. Tuomitsen ja päätän kuin itse paavi. — Mitä silloin sanot, Ester? Inhoatko vieläkin miestä, jota koko maailma kumartaa? Ja Ursula!» — Tuomaan poskille nousi nuorekas puna. Millainen ilmestys, millainen kauneuden kuva! Ah, parasta käydä levolle. Jumalan miehen ajatukset eivät saa lähteä oudoille teille.

Tuomas paneutui levolle. Samassa alkoi käki kukkua. Tuomas hymyili, sillä yhä vain kuului: kuk-kuu! Hänen silmänsä painuivat kiinni. Mutta silloin juuri tuntui kuin käki olisi kukkunut: murhamies! Tuomas hypähti istumaan ja ärähti:

»Suus' kiinni! Vai murhamies! Jumalan valitsema ranskaisija olin! Ilman isän lupaa mies ottaa tyttären, sehän on vastoin kanonista lakia!»

Tuomas heittäytyi uudelleen vuoteeseen, veti peitteen päänsä yli ja nukkui paikalla.

— — — —

Viikon päästä oli tuo suuri juhla, jossa piispa Henrik julistettiin pyhimykseksi, samoin laskettiin tuomiokirkon peruskivi. Ja käräjillä suostuttiin iloitin piispan ehdotuksiin. Innostuksen humahdus kosketti koko heimon sielua. Kaikki tunsivat, että oli tultu aivan uuden ajan kynnykselle. Vanha aika taisteluineen, pelkoineen, kostoineen oli mennyt ja sijalle tullut toinen aika, jossa oli turvallisuutta, rauhaa ja järjestystä. Mitä siitä, jos verot nousevat! Ne jaksetaan maksaa. Tärkeintä on, että maassa vallitsee oikeus ja järjestys.

Piispa Tuomas eli kuin uuden voiman kannattamana. Hän teki työtä öin päivin. Vielä kevään kuluessa lähti veli Johannes Suomen kirkon asioissa Roomaan. Niin Tuomas oli järjestänyt. Veli Johannes vei paaville pitkän kirjeen, joka oli täynnä tärkeitä asioita. Ensiksi kerrottiin Suomen kirkosta, kuinka se menestyi, vaikka pakanat sitä ahdistelivatkin. Olisi kuitenkin hyvä, että pyhä isä kieltäisi kristittyjä kauppiaita myymästä pakanoille sota-aseita ja hevosia, koska nämä silloin pahemmin ahdistelivat Herran istutusta Suomessa. Sitten ilmoitettiin Saaren lahjoituksesta ja pyydettiin samalla, että paavi vahvistaisi Nousiaisten pyhän Maarian seurakunnan kirkkoherran isä Vilhelmin omistusoikeuden siihen maahan, jonka Suomen piispa on hänelle antanut. — Tämän jälkeen kirjeessä pyydetään piispanistuimen siirtämistä. Ja lopuksi — kirje muuttui nyt sängen juhlalliseksi — pyydettiin yle-
vin sanoin, että paavi ottaisi Suomen hiippakunnan suoraan apostolisen istuimen suojelukseen, vasallimaaksi, jota piispa paavin sijaisena hallitsee. — Veli Johanneksen piti vielä suullisesti esittää asiat ja antaa paaville tietoja Suomesta, jos tämä sellaisia tarvitsee. Samalla matkalla piti Johanneksen käydä oman munkkikuntansa kenraalin luona pyytämässä, että Suomeen perustettaisiin dominikaaniluostari.

Vaikka jokaisen dominikaanimunkin oli kerjäten kuljet-tava maailmaa, järjesti piispa Tuomas niin, että luja laiva läksi saattamaan veli Johannesta Visbyhyn. Ja ellei täältä tavattu laivaa, joka veisi hänet Tanskaan tai jonnekin Bal-tianmeren etelärannalle, oli laivan määrä jatkaa matkaansa. Näin päätettiin, jotta voitettaisiin aikaa. Asiat olivat näet ylen tärkeitä, niistä riippui koko Suomen kohtalo.

Laiva halkoi hiljalleen saariston sinisiä selkiä. Johannes istui keulassa, katseli merta ja tunsu täydellisesti, kuinka hän oli Jumalan kerjäläinen, jonka tehtävänä oli sielujen pelastus. Nyt hän oli menossa Kristuksen sijaisen luo pu-humaan niistä sieluista, jotka vielä vaelsivat pakanuuden pimeydessä. »Ah, kerran itsekin kuljin yössä. Mutta sitten Herran käsi kosketti minua, kosketti ankarasti. Olin luke-nut paljon, olin tullut papiksi Flanderiin. Mutta sydämeni oli kova ja kylmä kuin jää. Etsin aina omaani. Mutta silloin Jumala lähetti kauhistuttavan tulvan, josta hädin tuskin pelastuin. Kymmeniä tuhansia hukkui. Joka päivä toi meri suuren joukon ruumiita rannalle. Silloin kivinen sydämeni heltyi. Tunsin syntieni taakan, olin nääntynyt sen alle. Lähdin tuskissani etelään. Tapaan itse pyhän Domi-nikuksen. Syntieni taakka vierii hartioiltani, suomukset pu-toavat silmistäni ja minusta tulee Jumalan kerjäläinen. Niin, niin, ruusuinen oli elämäni huomen aurinkoisessa etelässä — ah, te Lyon'in laaksot ja vihreät vuoret! — Pa-rempi toki on elämäni keskipäivä pohjolassa, jossa kalastan ihmisten sieluja! Vanha sydämeni, älä kaihoa etelän maille, älä muistele maailmallisen onnesi aikoja! Unohda satakie-len laulu ja jasmiinien tuoksu linnan puistossa! Unohda ihanat silmät ja äänen pehmeä sointu! Muista, sydämeni, että kuulut miehelle, joka kiertää Jumalan kerjäläisenä maailmaa kuin Kristus — kuin Herra Kristus!»

21. RAKKAUTTA.

Vaikk'ei paavin vahvistusta ollut vielä tullut, tarttui Tuomas kaikkeen johtajan ottein, ja heimo totteli häntä ehdottomasti, sillä olihan se itse antanut hänelle tämän vallan. Katselipa moni häntä kuin ainakin Kristuksen sijaista.

Tuomas saikin todella paljon aikaan, kun heimo auttoi häntä kaikessa. Vanhoja, laajoja pitäjiä jaettiin, niin että kirkkomatkat lyhenivät. Kaukaisille salokulmille rakennettiin temppeleitä, joissa pappi kävi aina määrääjain toimittamassa messuja. Ja kansa rupesi nimittämään noita pieniä pyhäkköjä ratsukirkoiksi, koska pappi aina tuli sinne ratsain. Linnoitetut kirkon kartanot varustettiin mahdollisimman hyvin, rannikko jaettiin uudelleen ja entistä pienempiin laivakuntiin, niin että niitä tuli enemmän. Jokainen laivakunta jakaantui haminoihin ja nämä airoihin. Vaaran uhasta lähti kustakin laivakunnasta heti varustettu laiva liikkeelle. Verotuskin järjestettiin uudelleen, kymmenysten maksaminen tuli yleiseksi. Piispa sai veroina voita ja viljaa sekä Hämeestä turkiksia, myöskin hänelle tuotiin kalakymmenyksinä lohia. Heimon erämaat ja kalavedet julistettiin kirkon omaisuudeksi; kansa sai käyttää niitä, kuten ennenkin, mutta oli annettava vähän nahkoja ja kaloja veroiksi. Käydessään pitämässä käräjiä ja muilla virkamatkoilla piispa sai seurueineen ylläpidon kansalta. Moneen pitäjään rakennettiin erityinen »piispantupa», jossa piispa sai

asua. Seurakunnat suostuivat maksamaan myöskin omille papeilleen »leipää ja särvintä». Niin pappi sai viljavakkoja, voita ja kaloja sekä metsästysverona karhun- ja hirvenlapoja. Kirkkojen kunnossapitoa varten koottiin viljaa ja turkiksia sekä määrättiin työvero kultakin savulta. Pitäjä jaettiin yökuntiin, joitten kunkin tuli majoittaa verottaja yhdeksi yöksi.

Verorasitus kasvoi entistä paljon suuremmaksi, mutta kun se oli jaettu sangen tasaisesti ja maassa vallitsi suuri hyvinvointi, ei se tuntunut raskaalta. Tuomas oli myöskin siksi viisas, että hankki kaikkeen heimon omien miesten suostumuksen, joten verojen maksaminen ei tuntunut pakolliselta. Monet suorastaan olivat hyvillään, sillä näistä piispan toimenpiteistä oli seurauksena entistä paljon suurempi turvallisuus ja parempi järjestys. — Ratsujoukkokin suureni melkein huomaamatta, kun kaikkiin kirkon kartanoihin sijoitettiin miehiä ja hevosia. — Hämeessä jatkettiin käännytystyötä.

Tuomas oli lakkaamatta liikkeellä järjestäen ja johtaen, neuvoen ja selittäen. Koko heimo ihaili hänen tarmoaan, joka sai ihmisiä aikaan. Itse kuningatar Päivä sanoi ystävilleen:

»Uskonpa lopultakin, että piispa Tuomas on Jumalan mies. Muuten hän ei tekisi noin työtä heimomme hyväksi. Jos hän ottaakin veroja, niin koituu siitä hyvää meille itsellemme.»

Vihdoin oli kesä kukkineen mennyt, kurkiauran kärki näytti etelää ja piispa Tuomas palasi Koroisiin. Iltapuolella, heti tultuaan, hän lähti Turkuun. Hänen mielessään aivan kuin kihelmöi: Kuinkahan pitkällä kivikappelin rakentaminen on? Turun rannassa hän sanoi soutajalleen:

»Palaa vain takaisin, sillä viivyn täällä iltaan!»

Renki alkoi kääntää venettä, ja piispa astui reippaasti kohti Unikankarettä. Kirkon pohjoispuolella hän näki ensimmäiseksi veli Antreaan, joka sekoitti kalkkilaastia suuressa altaassa. Mestari oli paljain jaloin, yllä vain valkoinen mekko. Ilon välke häivähti kasvoilla hänen kuullessaan takaansa piispan tervehdyksen: »Pax vobiscum!» Hän työnsi lastansa syvälle altaaseen ja vastasi:

»Pax et bonum!»

Nyt vasta he kättelivät. Piispan silmät sattuivat heti rakennukseen, jossa työskenteli parikymmentä miestä. Kiviseinä ei ollut vielä miehen korkuinen.

Antreas puheli touhuissaan:

»Perustus vei kovin paljon aikaa, sillä se on tehtävä lu-jaksi, jotta kestää kiviseinän tavattoman painon. Sitten siirsimme laakeat lattiakivet paikoilleen, ennen kuin seinät olivat esteenä. Tulehan katsomaan!»

Tuomas astui seinäviertä, kävi sisälle, katsoi ja ihmetteli:

»Kivet jo lopussa, ja niitä kun oli niin suunnattomasti!»

»Vain rakentaja tietää, kuinka tavattomasti kiviseinä syö kiviä», virkkoi Antreas. »Muutamat mieheni ovatkin irroit-tamassa uusia kiviä, toiset tässä tekevät hirsisiltaa, jota myöten kivet hinataan seinään.»

»On sinulla neuvosi!» kehui Tuomas. »Näkee, ettet ole ensi kertaa peräsintä pitämässä. Lisää vain miehiä ja kiviä!»

»Juuri niin. Mutta tulehan tänne.»

Antreas pysähtyi vanhan kirkon länsipäähän ja alkoi selittää:

»Minulle on selvinnyt aivan uusi suunnitelma tässä raken-tamistyössä. Kirkon ympärille, koko kumpua kiertäen, tehdään kivimuuri, oikein luja, noin kahden miehen kor-kuinen nyt aluksi. Sitä voidaan sitten korottaa. Jätämme muuriin muutaman porttiaukon, joihin pannaan raudoi-

tetut portit. Ja sinne tänne teemme pieniä torneja, muuriin myöskin. Ymmärrätkö, millainen linna tästä tulee? Koko Turun kylä mahtuu tänne ja paljon enemmänkin. Ja kirkko on aina suojassa. Paljon, hirvittävän paljon tarvitaan kiviä ja työtä. Mutta luulenpa, että kun Turun miehet äkkäävät, millainen turvalinna tästä sukeutuu vainonajaksi, niin kyllä kiviä ilmestyy. Hm, kohta on syysmessu, lupaa silloin synninpäästö kaikille, jotka edesauttavat tätä työtä, niin silloin saan väkeä.»

Tuomas oli kuunnellut ihmeissään. Veli Antreas oli viisas mies, totisesti viisas, vaikk'ei ollutkaan niin kirjanoppinut kuin hänen veljensä Johannes!

»Pyhät ovat lähettäneet tuon ajatuksen sinulle suoraan taivaasta, niin oivallinen se on», hän sanoi hyväksyen.

»Ehkäpä», myönsi Antreas, mutta jatkoi hetken kuluttua: »Itse olen kuitenkin tätä asiaa ajatellut kaiket kesäiset illat, ja niin se vihdoin kirkastui. Tulehan, niin näytän, kuinka tuo muuri kiertää kirkkoa. Myöhemmin voidaan muuriin saada helposti asuntoja, tehdään vain seinää lisää näin. Koulu, pappien huoneita — ajatteles!»

Tuomas oli aivan jännittynyt. Miten huikeita suunnitelmia! Millainen mies!

He kävelivät kirkon ympäri ja Antreas näytti tarkalleen, mihin muuri oli rakennettava, mihin jätettävä porttiaukot. Kun he pääsivät takaisin lähtöpaikalle, sanoi Tuomas:

»Suunnitelmasi on niin oivallinen, että tahdon itse pitää kiitosmessun sen johdosta. Lopetetaan työt heti, jotta miehet ennättävät käydä muuttamassa kirkkovaatteet ylleen. Messun jälkeen tarjotaan miehille Mustassa Kasissa karhunliikkiöitä, leipää, suolaa ja kaljaa. Annahan siis miestesi lähteä ja käy Mustassa Kasissa sopimassa kestityksestä. Sano,

että minä huolehdin maksamisesta. Miesten pitää toki tuntea, että Suomen piispa on saapunut kotiin!»

Antreas lähti täyttämään käskyä, ja Tuomas astui puukirkkoon, jonka ovi oli auki kaiket päivät. Hän pysähtyi lähelle ovea. Kirkon sivulta, pyhän Annan alttarin kohdalta näkyi himmeätä valoa. Tuomas astui muutaman askelen, niin että alttari tuli näkyviin, ja pysähtyi taas aivan henkeään pidättäen. Pyhän Annan kuvan edessä paloi kynttilä ja alttarin edessä oli polvillaan — nuori Ursula, joka katselee pyhimyksen kuvaa kädet ristissä, hartaana.

Tuomas näki Ursulan kasvot suoraan sivulta; niitten kauheus oli huumata voimakkaan miehen. Hän otti askelen, mutta pysähtyi taas. Hetken epäröityään hän astuu rukoilijan luo, panee kätensä tämän päälle ja lausuu:

»Mitä ikinä anoitkin, tyttäreni, niin pyhä Anna on kuullut sen ja kantaa sen vielä tänä päivänä Kristuksen jalkojen juureen.» Sitten hän luki siunauksen.

Ursula nousi, hänen kätensä kosketti piispan viittaa. Hän nosti painuneen päänsä ja katsoi piispaa silmiin; samassa hän vaistomaisesti kietoi käsivartensa piispan kaulaan, suuteli tämän huulia ja lähti sitten nopeasti kirkosta. Ursula oli välittömästi, melkein tietämättään ilmaissut suuren ihailunsa ja kiitollisuutensa. Hän tuns ielussaan ennen kaikkea piispan äärettömän pyhyiden; tämä oli hänestä todella taivaallinen olento, melkein kuin itse herra Kristus. — Mutta Tuomas seiso i kuin salaman lyömänä. Kaikki oli käsittämätöntä, hän saattoi tulla vaikka hulluksi! Sydän löi haljetakseen, korvissa humisi, käsivarret vapisivat ja huulia poltti niin, että täytyi painaa niitä sormilla, jott'eivät olisi syttyneet tuleen. Missä hän oikeastaan oli? Kirkossako, metsässä, laivassa, luostarissa, Keltaisen Kotkan viinituvas-

sako? Kuka sen tietää! Ehkäpä hän ei ollut ollenkaan maailmassa!

Yksinäinen kirkonkello kutsui kansaa iltamessuun. Tuomas heräsi lumouksesta, mutta samalla täytti hänen sielunsa ennen aavistamaton voimantunne. Maailmassa ei voi olla esteitä, joita hän ei murra! Mitä hän tahtoo, se totisesti tapahtuu! Ja hän tahtoo tehdä Suomen kirkon suureksi ja mahtavaksi. Hän tahtoo tulla ruhtinaspiispaksi, joka Kristuksen sijaisena hallitsee koko pohjoista maan äärtä!

Messu oli päättynyt. Kotimatalla ihmiset puhelivat keskenään: »Huomasitteko, kuinka kovasti kaunis tuo herra Tuomas on!» — »Ja niin nuorikin», jatkoi joku.

Piispa Tuomas ja veli Antreas menivät Sillankorvaan, jossa Pentti jo odotti vaimoineen ja poikineen, vaikka hekin olivat olleet messussa. Kohta heidän perässään tuli tupaan Ursula miehensä, Ison, kanssa. Syysilta hämärtyi, Pentti sulki akkunaluukun ja sytytti paksun talikynttilän. Ispokalastaja istuutui toisten pariin penkille, mutta Ursula jäi auttamaan äitiään ruokien valmistamisessa. Oli näet tullut tavaksi, että aina kun piispa pitkältä matkalta palattuaan ensi kerran kävi Sillankorvassa, hänelle tarjottiin siellä ateria.

Ursula ei koko iltana puhunut mitään, eikä edes katsonut piispaa, vaikka kävelikin tuvassa edestakaisin. Ja kuitenkin Tuomas tunsu, kuinka Ursula ynnäpärii hänet ihmeellisesti valokehällä, joka aivan säteili lämpöä, hellyyttä ja huolenpitoa.

Ilta kului kuin siivillä, sillä harvoin oli piispaa nähty näin rattoisalla tuulella. Hänestä itsestäänkin tuntui, että tämä oli ihmeellisin ilta, minkä hän elässään oli viettänyt. Hän puheli kaiken aikaa Pentin, Ursula-äidin, Antreaan ja Ison kanssa, mutta kuitenkin hänestä tuntui kuin hän olisi koko

illan puhunut yksin nuorelle Ursulalle. Kuka ymmärtääkään sielun salaisia teitä silloin, kun rakkaus on ottanut sen asunnokseen!

Ispo ja Ursula lähtivät kotiin. Silloin Tuomaskin heräsi kuin suloisesta unesta — hänen oli lähdeittävä Koroisiin. Oli jo sydänyö, niin että Pentti pyysi Tuomasta jäämään yöksi. Ja Tuomas jäi, kuten monesti ennenkin.

Kohta koko talo oli levolla. Veli Antreaan aitasta oli kuitenkin uni paennut. Mies istui vuoteensa reunalla ja aprikoi:

»Mikä kumma piispaan meni? Kirkon luona hän innostui tavattomasti, kun puhuin ympärysmuurista. Mutta täällä hän ei mainitse asiasta halkaistua sanaa! En ymmärrä, en ymmärrä! Olin luullut piispan kutsuvan Sillankorvaan Innamon ja muut vanhimmat neuvottelemaan turvamuurin rakentamisesta. Mutta nyt! Ei kertonut edes Pentille asiasta. Oi vanha sieluni, sinä et ymmärrä tätä! Hm, tässä illassa oli muutakin merkillistä: Piispa ei kysellyt kuulumisia, ei Viron, ei Ruotsin, kuten aina ennen. Mies puhui ja kertoili vain noista etelän maista niin, että vanha sydämeni ihan lämpeni, että jo aloin kaivata sinne. Hm, saan kai kohta pukeutua jouhipaitaan ja aloittaa lihani kidutuksen, jotta tuo hullu halu luopuisi minusta.»

Myöskin piispa Tuomas valvoi, sillä ennen aavistamaton riemu täytti hänen sielunsa. Olihan nainen saanut hänet ennenkin lumoihinsa — Genoveva Pariisissa, Ester Nouisiaisissa —, mutta tämä, että nainen rakastaa häntä, aivan hukuttaa hänet lämmön ja valon mereen, se oli uutta ja käsittämättömän ihanaa. Tuomas tunsu taas olemuksessaan tuota tavatonta voimaa, jonka tieltä kaiken täytyy murtua. Hän oli juuri vaipumaisillaan onnen suloihin untuviin, kun hänen mieleensä tuli lause erään munkkikunnan säännöistä:

Ut fugiantur oscula — kartettakoon suudelmia. — Tuomas säpsähti. Kartettakoon! — »Hm, kyllä minä olen karttanut. Yhtäkään naista en ole suudellut. Enkä kuulu tuohon munkkikuntaan. Jos saan suudelman, niin eihän se ole minun syyni.»

»Ei, ei ole», puhui koko lempeä syysyö. »Sinä sait vain siivet, jotka kantavat sinut korkeammalle kuin koskaan ennen!»

»Juuri niin, siivet olen saanut ja tullut mahtavaksi kuin keisari», päätti Tuomas ylpeänä. Sitten hän nukahti hymyhuulin.

Syysmessujen aikana sitten päätettiin tuon ympärysmuurin rakentamisesta. Talvella ajettiin suunnaton määrä kiviä. Turkulaiset olivat asiasta innostuneimpia, mutta sangen usein sattui, että myöskin kauempaa tuli miehiä härkäpareineen auttamaan rakennustyötä. Koko kansa uskoi näet vakaasti, että Jumala ja pyhät pitivät tätä työtä erikoisena ansiona, joka tuotti synninpäästön ja pelastuksen kiirastulen tuskista.

Talven aikana Tuomas matkusti paljon pitäen hyvää huolta hiippakunnastaan. Mutta hän kotiutui matkoiltaan paljon nopeammin kuin ennen ja tuli siten oleskelleeksi kotona Koroisissa kuukausia edellisten talvien viikkojen asemesta. Ja sattui vielä niinkin, että aina tuli asiaa Turkuun. Milloin rakennustyöt, milloin jumalanpalvelukset, milloin neuvottelut toivat hänet sinne. Hän huomasi kaiken ja tarttui tarmokkaasti joka asiaan. Koko Turku ihaili hänen tarmoaan, ja veli Antreas ajatteli: Hän ymmärtää jo kivistärakentamisen jalon taidon yhtä hyvin kuin minäkin!

Ja illat sopi viettää Sillankorvassa, sehän oli vanha tapa ja kuin itsestään selvä asia. Siellä odotti aina hyväsydäminen Pentti ja sinne asteli illoin yksi ja toinen Turun vanhim-

mista tarinoimaan piispan kanssa. Ja eräs tuli aina — nuori Ursula! Mutta sekin oli itsestään selvää, sillä kaiketi hän kävi vanhempiensa kodissa — totta maar!

Tuomas ja Ursula vaihtoivat keskenään vain harvoin muutaman sanan. Toistensa näkeminen kykeni jo tyyntymään heidän sydäntensä suuren ikävän. Mitä useampia iltoja he olivat saman katon alla, sitä lujemmaksi tuli se sininen silta, minkä rakkaus oli rakentanut kahden ihmis-sydämen välille. — — — —

Amor vincit omnia.

22. VELI JOHANNES.

Vuosi oli kulunut siitä, kun veli Johannes lähti Roomaan Suomen asioissa. Nyt häntä voitiin jo odottaa kotiin. Ja kylläpä häntä odotettiinkin! Monet uskoivat hänen varmasti tulevan jo mitmaarian markkinoitten aikana, jolloin Suomeen saapui paljon etelän laivoja. Kaikkia rantaan laskevia laivoja katsottiin erikoisen tarkasti. Mutta yhdesäkään ei ollut odotettua kaapuniekkaa.

Piispa Tuomas ei vielä näitten messujen aikana odottanut Johannesta. Mutta keskikesällä hänenkin odotuksensa kasvoi aivan kiihkeäksi. Ja syksyllä hän ajatteli aivan tuskaisena:

»Mitä on tapahtunut, kun veli Johannes ei palaa! Tiedän tuhansien vaarojen vaanivan matkamiestä tuolla suunnattomalla taipaleella. Onko jokin niistä niellyt veli Johanneksen? Ehkä hän kuitenkin vielä saapuu, sillä poikkeileehan silloin tällöin laivoja Turkuun. Luulisi Jumalan suojelevan miestä, joka kulkee hänen asioillaan!»

Mutta vedet jäättyivät ja lumi verhosi maan. Veli Johannesta ei kuulunut. Joulumessujen aikana piispa Tuomas sanoi levollisesti Suomen miehille:

»Kevään ensimmäisessä laivassa veli Johannes palaa. Olkaa siis huolehti!» Näin hän koetti rauhoittaa ennen kaikkea omaa sydäntään.

Mutta kuinka ollakaan, tapahtui sellaista, jota kukaan ei ollut aavistanut: Keskellä sydäntalvea veli Johannes astuu Koroisten piispan tupaan!

Piispa Tuomas hypähti pystyyn, siveli otsaansa ja sanoi:

»Pyhän Maarian nimessä, oletko sinä veli Johannes, vai oletko haamu autuaitten maasta?»

»Minä tässä vain ruumiillisesti palaan Roomasta, jonne minut lähetit», virkkoi Johannes ja astui lähemmäksi.

»Terve tulemasi», toivotti Tuomas ja syleili sydämellisesti Johannesta. Sitten hän talutti tämän hiilloksen luo ja toi viinisarven. Vasta sitten, kun Johannes oli sen tyhjentänyt, sanoi Tuomas: »On mahdotonta uskoa, että sinä tähän aikaan, sydäntalvella, palaat Roomasta!»

»Jumalalle ei ole mikään mahdotonta», vastasi Johannes. »Hän itse on johdattanut askeliani alusta alkaen tähän hetkeen asti.»

»Tuot siis suotuisia uutisia? Aikeemme ovat onnistuneet?»

»Tuon melkein enemmän kuin hyviä uutisia. Annapas, kun kerron kaiken alusta alkaen. Lyypekistä kuljin jalan etelään. Oli kuukausi joulukuun, kun pääsin Roomaan. Paavi Honorius otti minut niin ystävällisesti vastaan, etten sellaista ollut edes uneksinyt. 'Tulet ihan taivaan lähettämänä, sillä nuo kaukaiset maan ääret ovat olleet kauan sydämellämme', sanoi pyhä isä. Sitten hän jatkoi: 'Piispa Tuomaan kirjeet ovat syvästi liikuttaneet mieltämme. Ja piispa Albert kirjoittaa Riiasta yhtenäni niistä vaaroista, joissa hän elää. Pakanat ahdistelevat lakkaamatta Herran yrttitarhaa, ja tanskalaisten ja saksalaisten keskinäinen taistelu vain lisää sekasortoa Liivissä ja Virossa. Olen sen takia päättänyt lähettää oman kanslerini Vilhelmin noihin kaukaisiin maihin. Hänen on toimittava siellä minun nimessäni, kuin osana paavin ruumiista. Kun Vilhelm Sabina-

lainen legaattina lähtee pohjolaan, niin sanonpa, että oikeus ja järjestys palautuu kaikkialle kuin itsestään. — Sinä, veli Johannes, osaat noitten heimojen kieltä, siksi määrään sinut tulkkina seuraamaan Vilhelmiä aina Viroon asti.' — Näin paavi. Minä esitin sitten kaikki asiani ja annoin paaville sinun kirjeesi. Pyhä isä vastasi: 'Harkitsemme näitä asioita ja tutustumme piispa Tuomaan kirjeeseen. Ennen lähtöäsi saat vastauksen.'

»Palasin onnellisena paavin luota, sillä tunsin, että pyhä Maaria ja koko taivas oli johdattanut askeliani. Kohta alkoi joulujuhlien loistava sarja, ja Roomaan tuli tuhansittain pyhiinvaeltajia ja muita matkamiehiä. Olin mukana juhlissa ja saarnasinkin useita kertoja kansalle. Ja taas sain kokea Jumalan johdatusta. Kerran saarnani jälkeen tuli luokseni munkkikuntamme kenraali. Kerroin hänelle Suomesta ja pyysin, että Turkuun perustettaisiin luostari. Hän puolestaan myöntyi heti, mutta sääntöjen mukaan päättää asian lopullisesti Dacian provinssin kapituli. Minä saan ruveta katselemaan luostarille paikkaa, ja tänne lähetetään pian monta uutta veljeä työmieheksi Herran viinimäkeen.»

Tuomas kuunteli kärsivällisesti, sillä hän tiesi ennestään, että Johannes selittää kaiken perusteellisesti. Mutta kun Johannes puhui vain luostaristaan, hän keskeytti tämän ja kysyi malttamattomana:

»Mutta rakas veli, kuinka kävi meidän asioittemme, Suomen asiain?»

»Eikö sitten ole Suomen asia, jos saarnaajaveljet perustavat luostarin Turkuun?»

»On, on! Ymmärrän täydellisesti, millainen siunauksen lähde näin saadaan Suomeen. Mutta kerro kuitenkin, kuinka kävi muitten asioiden, ottaako paavi Suomen omakseen?»

»Annahan minun kertoa alusta alkaen kaikki», pyysi Jo-

hannes, »en muuten pysy tolalla. Heti joulujuhlan jälkeen paavi kutsui minut uudelleen luokseen. Heittäydyin pyhän isän jalkoihin ja suutelin hänen viittansa lievetä, sillä paavi otti minut vastaan suuressa virkahuoneessaan, kahdentoista purppurapukuiseen kardinaalin läsnäollessa. Mutta pyhä isä nosti minut maasta, ojensi kätensä suudeltavakseni ja sanoi: 'Sinä Jumalan kerjäläinen ja sielujen pelastaja, joka olet kantanut meidän eteemme Suomen kirkon huolet, vie piispa Tuomaalle tämä vastaus: »Minä Honorius, sielujen hallitsija ja Kristuksen sijainen, olen nimittänyt kanslerini Vilhelm Sabinalaisen pohjolan legaatiksi ja hän saa minun koko vallallani järjestää siellä kirkon asiat. Hän ottaa Suomen hiippakunnan apostolisen istuimen hoitoon.» Sinä veli Johannes lähdet kolmen päivän päästä legaatti Vilhelmin kanssa matkalle. Olet ensin hänen tulkkinaan ja sitten viet sanan Suomeen, että piispa Tuomas tietää tulla tapaamaan Vilhelmiä, Kristuksen sijaista pohjolassa. — Mitä tulee muihin asioihin, joista herra Tuomas kirjoittaa, niin niihin annamme vastauksen myöhemmin.' — Sitten paavi antoi minulle siunauksensa. Tulin kevyesti kuin ilmassa astuen asuntooni. Itse Lateraanipalatsin kirkossa pidettiin messu, jotta legaatti Vilhelmin matka onnistuisi. — Sitten alkoi matka, ja mikäs oli kulkea Vilhelmin suuren seurueen mukana, kun oli juhtia ja kaikkea muuta vaikka kuinka. Jumalan kerjäläisenkään ei saanut kävellä, niin määräsi Vilhelm. Kun pääsimme Baltian rannalle, oli jo kevät. Legaatti otti oman laivan, jolla purjehdimme Riikaan. Siellä piispa Albert otti Vilhelmin vastaan kuin itse paavin. — Humahduksena kulki nyt yli seutujen viesti: Itse Kristuksen sijainen on saapunut Riikaan! Kun Vilhelm sitten teki ensimmäisen matkansa Liiviin ja Viroon, kumarsi kansa häntä kuin Kristusta. Hän istui oikeutta ja antoi oikeita tuomioita. Kaikkialla hän

piti sorrettujen puolta. Kyllä suurenivat ritareitten silmät, kun Vilhelm sanoi heille ankarasti: 'Ette saa ottaa liikaa veroja! Ette saa panna kansan kuormaksi päivätöitä! Ette saa ryöstää kenenkään omaisuutta! Panna ja kiirastuli odottaa sitä, joka ei tottele määräyksiäni!' Sydäntä liikuttavaa oli oikeusistunto Viljannin linnassa. Virolaiset tulivat valittamaan kaikkea sitä vääryyttä, jota saksalaiset olivat heille tehneet. Ensin ritarit kielsivät kaiken, mutta lopulta tunnustivat valitukset oikeiksi. Silloin kardinaali Vilhelm pakotti heidät sovintoon ja otti koko Läänemaan apostolisen istuimen haltuun. Ja virolaiset vuodattivat ilonkyyneitä, kun vihdoinkin oli tullut mies, joka ymmärsi heidän heimonsa hädän.»

Tuomas istui etukumarassa ja katseli Johannesta säkeänoivin silmin. Mutta hän ei ennättänyt sanoa mitään, sillä Johannes jatkoi samassa:

»Viljannista palattiin takaisin Riikaan. Sitten tehtiin matka Väinävirtaa kauas sisämaahan. Kun Vilhelm palasi tältä matkalta, oli hänen maineensa niin suuri, että itse vääräuskoisen Venäjänmaan ruhtinaat tulivat hänen luokseen riitojaan ratkaisemaan. Semmoista ei liene koskaan tapahtunut auringon alla! Vilhelmin hovi Riassa muodostui nyt suureksi oikeusistuimeksi, jossa hän aamusta iltaan antoi tuomioita kuin ainakin Kristuksen sijainen. Näin kuului koko syksy. Vasta tammikuussa Vilhelm lähti hoveineen uudelleen liikkeelle. Kuljimme Sakkalan kautta Virumaahan. Kaikkialla pysähdyttiin opettamaan kansaa, ja Vilhelm pani Viron omista miehistä vanhimmat ja tuomarit kihlakuntiin. Saksalaisille kalparitareille annettiin taas monta ankaraa ojennusta, mutta kyllä hän varoitti kansaakin nousemasta kapinaan. Lopulta tultiin Tallinnaan. Silloin maa alkoi polttaa jalkojeni alla. Muistin paavin sanat

ja tunsin, kuinka henki kehoitti minua lähtemään. Menin siis legaatin luo ja kerroin asiani. Hän sanoi: 'Lähde heti matkalle! Suurin iloni on ottaa Suomen hiippakunta apostolisen istuimen haltuun. Sano piispa Tuomaalle, että olen sydäntalven Tallinnassa, kevätpuolella palaan Riikaan ja vesien auettua lähden Gotlantiin. Kun kulkeminen talvella on kovin hankalaa, niin tuskin herra Tuomas tulee tänne Tallinnaan, mutta pyydä häntä lähtemään Visbyhyn, niin siellä hänet tapaan, ja sitten sovitaan kaikesta. — Annan sinulle lähtösiunauksen, veli Johannes!' — Lähdin. Mutta luuletko, että sain lähteä jalan? Kaukana siitä! Legaatti Vilhelm istutti minut rekeen, antoi suuren saattojoukon, ja niin ajoimme yli Suomenlahden jään. Minut tuotiin aina Joensuuun asti. Ja sieltä kuningas Sven toi minut Turkuun. — Ensin sydäntäni kolkutti tämä suurenmoinen kulku, sillä olenhan kerjäläinen, jonka täytyy jalan vaeltaa maailmaa. Mutta sitten minulle kirkastui, että itse Kristuksen sijainen järjesti matkani. Kuljinhan Jumalan asioilla ja Jumala itse tahtoi, että tulin nopeasti Suomeen. Rakas Tuomas, näin käskää pyhä isä, herra Vilhelm, että lähdet vesien auettua Visbyhyn. Sillä tietysti et aio Tallinnaan?»

»Miksi en aikoisi!» virkkoi Tuomas. »Kun kerran sinä pääsit Tallinnasta tänne, niin kaikei minäkin voin tehdä tuon matkan. Kun kerran on saatu pohjolaan Kristuksen sijainen, oikea ihmemies, niin silloin on kiirehdittävä. Suomen heimon asiat saatetaan hyvään päätökseen. Olkaa kiitetyt, pyhä Maaria ja pyhä Henrik, näistä suotuisista uutisista! Ah, iloitse sieluni, että tämä suuri unelma, koko heimon pyhä unelma, on toteutumisen kynnyksellä! Ja sinä, Johannes, olet tehnyt työn, josta emme koskaan voi kyliksi kiittää. Itse Jumala on johdattanut askeliasi. Ota vastaan piispallinen siunaukseni!»

Johannes polvistui ja sai siunauksen. Sitten Tuomas jatkoi:

»Tiedän, että olet matkasta väsynyt. Jaana tuo sinulle ruokaa, ja sitten paneudut nukkumaan tuohon lavitsalle. Pidän itse kiitosmessun vielä tänä iltana Turussa. Yön rauhaa sinulle, ystäväni!»

Tuomas astui ovelle. Mutta silloin Johannes kääntyi ja sanoi:

»Tule takaisin, unohdin jotakin!»

Tuomas tuli, istuutui hiillokseen eteen ja kysyi:

»Mitä unohdit, veli?»

»Riiassa oli suomalainen pappi, jonka nimi oli Pietari Kaikuvalta. En luule ihmisen voivan iloita enempää kuin hän iloitsi pyhän herra Vilhelmin tulosta. Kun legaatti teki ensimmäisen matkansa Viroon, annettiin hänelle tulikiksi Pietari, joka osasi kaikkien sikäläisten heimojen kielet. Ja herra Vilhelm kiintyi kovasti Pietariin, joka antoi hänelle aina oikeita tietoja Viron oloista. Riian piispa Albert esitti näet kaiken omaksi edukseen, mutta Pietari sanoi suoraan, millaista julmuutta kalparitarit olivat harjoittaneet saadakseen saalista, ylenmäärin saalista, ja kuinka he yhä kiusasivat kansaa, joka oli arka vapaudestaan. Pietarin ansiota oli, että herra Vilhelm piti voitettujen puolta ja oli ankara ritareille. — Hm, mutta muutahan minun piti kertoa. Kun Pietari Kaikuvalta kuuli, että lähdän Suomeen, hän tuli kyynelet silmissä luokseni ja sanoi: 'Suomessa on nuoruuteni ystävä, isä Vilhelm Nousiaisissa. Sano hänelle, että taivas on lähettänyt pelastuksen Viron heimolle. Täällä on Jumalan mies, legaatti Vilhelm. Tulkaa Suomestakin hänen luoksensa, sillä hän on todella Kristuksen sijainen, jonka viisaudella ei ole määrää. Autuuden päivä on tullut. Nämä heimot eivät näänny veriin, sillä pelastus on lähetetty,

apu annettu!' — Tuomas, olen todella väsynyt. Saatatko sinä Pietari Kaikuvallan terveiset isä Vilhelmille?»

»Saatan kyllä. Heti aamulla noudetaan isä Vilhelm tänne. Nyt tarvitaan hänen neuvojaan, sillä lähden mahdollisimman pian tuon Kristuksen sijaisen luo. — Ystäväni, nuku hyvin!»

Kahden päivän kuluttua piispa Tuomas lähti Tallinnaan mukanaan suuri seurue.

23. UNELMA MUUTTUU TODELLISUUDEKSI.

Halki Suomen kulki kuin siivin suuri uutinen: Piispa Tuomas on lähtenyt Viroon tapaamaan miestä, joka Kristuksen sijaisena hallitsee maailmaa! Onko kummempaa kuultu! Ja kun kyttyräselkäinen Kulku-Kyssä oli huohottaen kuljettanut uutista jonkin aikaa ja joka taipaleella pannut siihen hiukan lisää, tiesi kohta koko heimo: Vironmaalle on tullut itse herra Kristus! Piispa Tuomas on lähtenyt kumartamaan häntä! Samalla hän laskee Suomen huolet Kristuksen jalkojen juureen. — Papit selittivät kyllä yhä uudelleen, ettei Virossa ollut Kristus, vaan Kristuksen sijainen, kardinaali Vilhelm, mutta kukaan ei uskonut heitä, sillä olihan muka usein tapahtunut, että Kristus oli ottanut ihmisen hahmon ja tullut maan päälle. Eikö itse pyhä Kristofer kantanut Kristuslasta kuohuvan virran poikki!

Kuukauden kuluttua ruvettiin kiihkeästi odottamaan piispaa kotiin. Mutta talvi meni — piispaa ei kuulunut. Kevätkin kului — Tuomasta ei näkynyt. Vasta keskikesällä ui Auran suulahtea laiva, jonka kokassa seisoi piispa Tuomas. Vakavana hän katseli Turun kauppakylää. Laivan las-kiessa rantaan olivat kaikki vastassa. Tuomas tuli melkein liikuttuneeksi nähdessään, miten innostuneesti hänet otettiin vastaan. Suomen kansa tunsii hänet omakseen! Vain yhtä hänen katseensa kaipasi odottavien joukosta — Ursulaa.

Rannalta Tuomas lähti suoraan kirkkoon. Hänen seurassaan oli kolme sistersiläis-munkkia, joita ihmiset katselivat ihmetellen. Kirkon luona Tuomas katseli rakennustyötä samalla puhellen ystävällisesti Turun miesten kanssa. Ja kun kansa ennätti kokoontua, hän piti munkkien avustamana messun. Kirkosta tultaessa lähtivät munkit ja piispan muu seurue Koroisiin, mutta Tuomas itse jäi Sillankorvaan, jonne Turun vanhimmat kokoontuivat. Heille hän kertoi, kuinka hän oli tavannut Tallinnassa legaatti Vilhelmin. Hän oli toimittanut asiansa ja aikonut lähteä paluumatkalle, mutta silloin oli herra Vilhelm pyytännyt häntä kanssaan Riikaan, jossa pidettiin suuri kokous. Siellä oli pyhän Maarian kirkko ollut täpö täynnä hengellisiä herroja, kalparitareita ja entisiä heimopäälliköitä. Annettiin uusia säädöksiä ja lakeja. Herra Vilhelm neuvoi ja opasti kaikkia kuin isä lapsiaan. Kristus hän ei ole, ei toki — sellainen on vain Kulku-Kyssän juttua, mutta Vilhelm on Kristuksen sijainen. Hän hallitsee ihmisten sieluja ja johdattaa heitä elämän tielle.

»Riiasta matkustin sitten kardinaali Vilhelmin laivassa Gotlantiin», jatkoi Tuomas kertomustaan. »Matka oli merkillinen. Vaikka merellä vilisi rosvoja — näimme Saaremaan miehen ryöstösaaliineen palaavan Ruotsista —, ei mikään vaara uhannut meitä. Kuljimme ilmeisesti pyhien suojassa. Niin tulimme Visbyhyn. Ja siellä herra Vilhelm otti monien hengellisten miesten läsnäollessa Suomen hiippakunnan apostolisen istuimen haltuun. Tallinnassa hän oli jo suostunut tähän. Suomi on nyt Rooman kirkon maa, jota minä paavin vasallina ja sijaisena hallitsen — Suomen miesten avulla tietysti. Asian vahvistukseksi legaatti Vilhelm antoi minulle tämän pergamenttikirjan, jonka hän on omin käsin kirjoittanut ja jonka alla on hänen sinettinsä.»

Miehet katselivat pergamenttia pyhän kunnioituksen vallassa. Tuomas jatkoi:

»Tässä kirjassa sanotaan myöskin, että Suomen on maksettava vuotuista veroa Roomaan. Se vero ei ole suuri ja sitä maksavat kaikki ne maat, jotka on otettu paavin välittömään hoitoon. Herra Vilhelm otti myöskin Visbyn kaupungin paavin omaisuudeksi samalla tavalla kuin Suomen. Sovin niin, että Visbyn miehet toimittavat Suomenkin verot Roomaan samalla kuin omansa.»

Turun vanhimmat istuivat ääneti. Näkyi, etteivät he oikein pitäneet tästä verotusasiasta. Vihdoin Innamo kysyi, paljonko oli maksettava. Kun Tuomas oli vastannut, tyyntyivät mielet aivan, sillä vero oli todella vähäinen. Sydämet sulivat nyt kokonaan. Oli jotakin suurta ja lämmittävää siinä tiedossa, että Suomi seisoo tästä lähin omin aloin. Kukaan vieras ei uskalla tulla tänne saalistamaan, kuten Viroon. Ja jos joku yrittää tulla, on heimolla johtaja, joka tietää, mitä on tehtävä. Maassa on suuri ratsujoukko, rannikolla risteilevät laivat ja vartijat valvovat öin päivin vuorillaan. Itse paavi ojentaa auttavan kätensä, jos herra Tuomas pyytää. Ja tuo pyhä mies, herra Vilhelm, joka Kristuksen sijaisena vaelsi pohjolassa, niin, hän on luvannut kiirehtiä Roomassa herra Henrikin pyhäksijulistamista. Suomen heimolle on Henrik nyt jo pyhä, mutta sitten hän tulee pyhäksi koko maailmalle. Uusi onnen aika on koitava heimolle. Sillankorvan tuvassa ilo pursui yli äyräitten.

Pian kuitenkin tupa taas hiljeni, sillä Tuomas rupesi kertomaan kuulumisia suuresta maailmasta: Paavi Honorius riitelee vimmatusti entisen kasvattinsa keisari Fredrikin kanssa, tämä kun ei tahtonut täyttää ristiretkilupaustaan. — Tanskan Valdemar on yhä vankeudessa ja arkkipiispa Antreas elää erakkona Ifössä, mutta hänen sairautensa ei sit-

tenkään ole spitaalia. Lundissa on arkkipiispana herra Ulf, joka suostui kaikkiin legaatti Vilhelmin ehdotuksiin.

»En tiedä, olenko milloinkaan lähtenyt niin keveällä mielin matkalle kuin läksin Visbystä. Herra Vilhelm oli loppuun asti yhtä ihmeellinen. Ihan viime hetkellä hän laittoi mukaani nuo kolme munkkia sanoen, että tarvitsen kyllä auttajia täällä Suomessa. — Ah, olinpa unohtaa tärkeän asian: Saarnaajaveljet saavat rakentaa luostarin tänne Turkuun. Minulla on lupakirja. Ensi suvena tulee tänne monta Jumalan kerjäläistä. Silloin luostari aloittaa toimintansa, ja sen ensimmäiseksi esimieheksi on määrätty tuo oppinut veli Johannes, joka jo on kasvattanut niin monta pappia Suomelle. Niin, kylänmiehet, katsokaa vain paikka luostarille, veli Antreaalta ei totisesti työ lopu!» Näin Tuomas puheli iloisena.

Illalla Tuomas lähti Koroisiin. Apein mielin hän astui veneeseen, sillä hän ei ollut nähnyt Ursulaa koko aikana. Eikä hän voinut edes kysyä keneltäkään. Mutta ei kai ollut mitään erikoista tapahtunut, koska Pentti ja hänen vaimonsa Ursula sekä Ispo olivat olleet kovin reippaita ja iloisia. Ja sittenkin — missä oli nuori Ursula? — Monet kysymykset risteilivät piispan mielessä hänen istuessaan veneessä. Vasta rannalla hän muisti, kuinka tärkeätä kirjaa hän kantoi povellaan ja mitkä suuret tehtävät häntä odottivat.

Reippaana hän astui Koroisten piispantupaan. Hän kätki kiireesti legaatti Vilhelmin kirjeen raudoitettuun arkkuun. Sitten hän kutsutti luoksensa isä Fiilipin ja puheli tämän kanssa pitkän aikaa. Vihdoin hän lähti suurtupaan tervehdymään väkeään ja kuulemaan, mitä oli tapahtunut hänen poissaollessaan. Isä Fiilip, piispan kappalainen, oli kertonut vain ylimalkaisesti tapahtumia. Isäntärenki, Jere, selitteli nyt yksityiskohtia, mutta takertui aina puheessaan. Vanhan

Jaanan kieltä poltti, mutta hänen täytyi olla ääneti, sillä tapa oli sellainen, ettei karsinan puolella oleva vaimoväki saanut sekaantua keskusteluun silloin, kun piispa oli suur-
tuvassa, paitsi jos piispa erikoisesti kysyi. Jaana odotti jännittyneenä tuota hetkeä, jolloin hän saisi laukaista ki-
lensä jousen. Mutta sitä ei tullut, sillä piispa näytti vallan unohtaneen vaimoväen. Kun Tuomas nousi lähteäkseen, ei Jaana enää malttanut mieltään, vaan aukaisi suunsa:

»Sinä Jere, sinä hidasjärkinen Jere, mitä taas unohdit! Vaikka astuisit tappara olalla, niin piru ennättäisi sinut kol-
mesti niellä, ennen kuin ehtisit kättäsi kohottaa! Hm, aamulla kävi täällä Nousiaisten mies sanomassa, että herra Tuomaan äiti on sairaana. Ja nyt, sinä, hitaudella lastattu Jere, et muista koko asiaa! Sen takia minun täytyy puhua sinulle, herra Tuomas, pari sanaa: Äitisi Saara on sairaana ja sinua odotetaan Nousiaisiin.»

Jaana niiasi ja odotti, että piispa kysyisi häneltä enem-
män. Mutta Tuomas sanoikin Jerelle:

»Noinko ikäviä asioita kuuluu Nousiaisista?»

»Niin kuuluu, ihan niin kuuluu!»

»Kertoiko sanansaattaja, mikä äitiäni vaivaa? onko hän hyvin sairas?»

»Tuota, mies kertoi vain, että Saara on sairaana, ei muuta».

»Vai ei muuta!» pisti Jaana väliin.

Tuomas huomasi, että hänen lopultakin täytyi kysyä Jaa-
nalta. Ja kohta tuli solkenaan:

»Saara on ollut vuoteenomana jo viikon. Vilhelm on hae-
tuttanut Kalannista munkin, joka osaa lääkitsemisen tai-
don. Sanansaattaja kävi myöskin Kalakytän luona ja sai
häneltä parantavia yrttejä ja — — —»

Tuomas astui ovelle, sillä hän tahtoi lopettaa Jaanan puhe-

tulvan, varsinkin kun mainittiin tietäjä Kalakytän nimi. Tyynesti hän sanoi Jerelle:

»Aamulla varhain lähten Nousiaisiin. Kuusi ratsumiestä tulee mukaani, koska on susilaumoja liikkeellä. Katso, että kaikki on toisen kukonlaulaman aikana valmiina! Jumalan rauhaa yöksi!»

Tuomas puheli vielä kauan sistersiläisveljien kanssa ja saattoi heidät sitten piispantalon sivurakennukseen, jota tavallisesti sanottiin luostariksi, koska siellä piispa Markuksen aikana oli asunut muutamia munkkeja. Tällä kertaa se oli tyhjänä, sillä vanha munkki Siimon oli kuollut, eikä veli Johanneskaan tarvinnut sitä nyt koulukseen, hänellä kun ei, Rooman-matkansa takia, ollut opetuslapsia. Tuomas näytti vierailleen äsken siistityt huoneet, jätti sitten apulaisensa Fiilipin heidän seurakseen ja riensi omaan tupaansa.

»Vihdoinkin yksin», hän huokasi; ja merkilliset ristiriitaiset tunteet täyttivät hänen sielunsa. Nyt hän tiesi olevansa Suomen pää, mies, joka hallitsi tätä maailman kolkkaa paa-vin vasallina. Suomen ja Rooman välillä ei ollut Upsalaa, ei Lundia, ei Tanskanmaata! Linköpingin piispan ja Visbyn hengellisten herrojen kanssa hänen oli neuvoteltava, jos jotakin erikoista sattuisi. Hänen suuri unelmansa oli toteutunut viimeistä piirtoa myöten. — »Hm, enkä kuitenkaan tunne sellaista riemua kuin olin luullut. Turun miehet muuttuivat miettiviksi, kun kerroin veroista. Ja Ursulaa en nähnyt — en! Se oli sangen merkillistä. Ja nyt vielä tämä: Äitini on sairaana — hyvä äitini.» — Tuomas säpsähti. »Kuinka paljon olenkaan lyönyt laimin — unohtanut äitini usein! Olen ollut tahallani käymättä Topoisissa. Jos äiti nyt kuolee! Pyhä Maaria!» — Tuomas heräsi kuin kummallisesta unesta. Hän tunsu rakastavansa äitiään sydämensä pohjasta. He kaksi täällä pohjan perillä, kaukana

synnyinseudultaan, kuuluivat yhteen. Muut kaikki olivat vieraita. »Kuinka äitini onkaan saanut minua odottaa, usein kuukausia! Jeesus huolehti äidistään vielä ristinpuussa. Mutta minä! Ensin olen käymättä Esterin takia, en siedä hänen katsettaan. Sitten alan käydä, mutta viivyn aina vain vähän aikaa, sillä kummallinen voima veti minua tänne Koroisiin.» — Koko ilma ja maa, metsä ja vesilauloi: Ursula, Ursula! — »Niin, Ursula! En nähnyt häntä. Käsittämättömtä.»

Tuomas ei nukkunut hetkeäkään, sillä omatunto syytti häntä ankarasti. Aamulla hän ei odottanut kukon lauluja, vaan nousi, satuloi itse hevosensa ja lähti yksin matkaan. Kun hän muutamia tunteja ratsastettuaan lähestyi Toposta, kohtasi häntä näky, joka oli salvata hengityksen: Askarvaimo vei hanhilaumaa joen rannalle ja pieni Knuut-Vilhelm taapersi korsi kädessä lintujen perässä muka hanhipaimenena. Tuomas katseli kaukaa tuota kolmitalviasta, hänen sielussaan värähti jotakin, minkä hän oli luullut aikoja kuolleen: »Olinko minä syypää Knuutin kuolemaan? Ja eikö Esterin inho ole oikeutettua?» — Mutta tuskin tämä ajatus oli herännyt, kun monin verroin voimakkaampi värähdys tukahdutti sen alkuunsa: »Mikä oli Harppu-Knuut? Rosvo ja ryöstäjä, joka isän poissa ollessa vie tyttären! Minä, Tuomas, olin vain Jumalan välikappaleena, kun rikollinen sai rangaistuksensa. Ja niin olen edelleenkin, kun Kristuksen sijaisena hallitsen tätä heimoa. — Jo suuri Innocentius kirjoitti itsestään: 'Olen Kristuksen sijainen, sielujen hallitsija, kuningasten kuningas.' — Tämän vallan antoi paavi Honorius legaatilleen, piispa Vilhelmille, ja hän vuorostaan antoi sen minulle. Taivas itse seuraa työtäni ja lähettää minun kauttani ihmisille niin siunauksen kuin rangaistuksenkin. — Niin, minä, Suomen piispa, olen todella sie-

lujen hallitsija, saan sitoa ja päästää sen vallan nojalla, jonka herra Kristus kerran antoi pyhälle Pietarille!»

»Sielujen hallitsija, pelasta oma äitisi!» tuli samassa kuin tuulen tuomana hänen korviinsa. Tuomas nykäisi hevostaan ja ajoi Toposten pihaan.

Saara oli hyvin sairas, mutta piispan saapuminen tuotti hänelle niin suurta iloa, että näytti kuin hän olisi siitä hetkestä ruvennut toipumaan. Hän ei ollut nähnyt poikaansa joulun jälkeen, ja sairaana ollessaan hän oli ruvennut kovasti tätä ikävöimään.

Meni monta päivää, ennen kuin oltiin varmoja sairaan paranemisesta. Yrttejä tunteva munkki keitti monenlaisia rohtoja, eikä hän halveksinut Kalakytän lähettämiä lääkkeitäkään. Mutta aivan kuin yhteisestä sopimuksesta ei kukaan maininnut Kalakytän nimeä, sillä tiedettiin, että Tuomas vihasi tuota Turun vanhaa tietäjää ja piti hänen taitojaan pirun elkeinä.

Tuomas ja Ester valvoivat munkin kanssa vaikeimmat yöt. Ensi kerran Knuutin kuoleman jälkeen tapahtui, että Ester ja Tuomas puhelivat keskenään. Yhteinen huoli Saara-äidistä tuntui merkittävästi lähentävän heitä, ainakin Ester näytti voittaneen suuren inhonsa ja muistavan vain, että Tuomas oli Saaran poika.

Viikon kuluttua Saara oli jo siksi toipunut, että Tuomas saattoi huoletti lähteä Koroisiin, jossa odottivat suuret työt. Yksin hän ratsasti nytkin tuon metsätaipalen varmasti uskoen, että pyhät aivan erikoisesti suojelivat häntä. Kotiin päästyään piispa huusi käskypoikaa viemään hevosta hakaan. Mutta silloinpa tupsahtikin pihalle Jaana toimittaen kieli kerkeänä:

»Terve tulemasi, herra Tuomas! Mitämaks, Turusta kuu-

luu kummia! Ison Ursulalla on poika. Ja se on suuri ilo ja ihme ja —»

Tuomas ei ollut kuulevinaan, vaan antoi käskypoijalle ohjakset ja meni tupaansa. Siellä hän seiso i keskilattialla kuin pitkäisen satuttamana. Koko hänen sielunsa jähmettyi hetkeksi. Hän ei tuntenut mitään, ei ajatellut mitään, seiso i ja tuijotti vain kuin puupölkky.

Vasta pitkän tovin kuluttua tuo jäykkyys suli ja hän alkoi taas ajatella ja tuntea. Lämpimät, hellät kielet alkoivat silloin soida hänen sielussaan: »Ursulalla on poika! Ah, tahtoisinpa rientää hänen luoksensa ja polvistua hänen eteensä kuin Jumalan äidin eteen. Tahtoisin palvoa häntä kuin taivaan kuningatarta, unohtaa itseni, maailman, kaiken! Sieluni värisee ikävästä.»

Tuomas istuutui pöytänsä ääreen, otti esille luukalenterin, mutta työnsi sen kohta luotaan. Hän nojasi päänsä käteen ja mietti. Hellä ilme katosi vähitellen. Ja kun hän oli vielä tovin tuijottanut, tuli kasvoihin jotakin jäykkää ja suun ympärille ilmestyi kova piirre. — Seuraavana päivänä hän lähti pitkälle tarkastusmatkalle halki hiippakuntansa.

24. KÄRÄJÄMATKA.

E nsi kerran piispa Tuomas vaelsi maassa kuin ruhtinas ja hallitsija. Hänen lähimpinä auttajinaan olivat veli Johannes, isä Fiilip ja nuo kolme sistersiläismunkkia. Kahden heistä piti kyllä jäädä Kalantiin, kuningas Olavin luo, siellä kun oli aina ollut tämän munkkikunnan miehiä, mutta kolmas, Otto, jäisi pysyväisesti piispan sihteeriksi. Hän oli kotoisin Westfalenista, sangen oppinut mies ja hyvin sopiva uuteen toimeensa. Myöskin tuomari Innamo Turusta ja Karpa Maskusta kuuluivat piispan seurueeseen, samoin joukko käskyläisiä. Turvasaatoksi oli otettu viisikymmentä ratsumiestä.

Sanansaattaja kulki edellä ilmoittamassa, missä paikoissa piispa aikoo pysähtyä ja viettää yönsä. Siellä syntyi silloin kova tohina, sillä seitsemänkymmenen hengen majoittaminen ja ravitseminen ei ollut leikin asia. Oli teurastettava, leivottava, paistettava, pantava olutta.

Oli toinen matkapäivä. Aamulla varhain lähdettiin Maskusta, pysähdyttiin Nousiaisissa ja illalla päästiin Mynämäkeen. Jo kolme päivää aikaisemmin oli sanansaattaja ilmoittanut piispan tulosta. Siksipä koko savupirttikylä oli vielä valveilla ja katsomassa, kun piispa Tuomas valkean hevosen selässä, suuren saaton seuraamana saapui seudulle. Piispa ja hengenmiehet majoittuivat papin luo, muut suureen kylään, joka sijaitsi vuolaan joen rannalla.

Seuraavana aamuna virtaili kirkolle väkeä pitäjän kailta kulmilta, niinkuin käsky oli annettu. Jo ensimmäinen messu oli niin komea, että löi hämmästyksellä nuo metsien takaa tulleet ihmiset. Kaikki tunsivat, että Ristin-Kiesus ja taivaan pyhien saatto oli läsnä. Melkein vavisten katsottiin Tuomasta, kun hän kaikessa piispallisessa komeudessaan astui kuorin oven pielessä olevalle lukupulpetille saarnatakseen kansalle. Hengähdystäkään ei kuulunut, kun piispa aloitti rukoillen. Sitten papit lauloivat Ave Marian ja nyt vasta tuli varsinainen saarna, jonka yhteyteen — ajan tavan mukaan — oli sovitettu perkeleestä luopuminen, synnintunnustus ja synninpäästö. Saarnan päätyttyä piispa rukoili vainajien sielujen puolesta ja luki Isämeidän. Tämän jälkeen jatkui jumalanpalveluksen liturginen puoli, kunnes mahtavaksi päätökseksi pappien laulamana kajahti viimeinen siunaus.

Koko keskipäivän piispa Tuomas jakoi oikeutta kirkon edustalla, vanhalla käräjäpaikalla. Hän ei ratkaissut vain niitä asioita, jotka kanonisen lain mukaan kuuluivat hänelle, vaan otti tutkittavakseen jokaisen valituksen ja rikoksen, mikä hänelle esitettiin. Mutta jos oli kysymys puhtaasti maallisesta asiasta, hän kysyi aina Innamolta ja Karpalta, kuinka vanhan tavan ja Suomen oikeuden mukaan oli meneteltävä, ja langetti sitten tuomion sen perusteella. Kansan keskuudessa tämä herätti suurta kunnioitusta. Piispan tuomioita pidettiin kohta melkein Jumalan tuomioina, joissa ei voinut olla vääryyttä. Käräjien päätökseksi Tuomas sopi vanhinten kanssa veroista, mitä sopimusta muu rahvas kuunteli korvat hörössä, sillä verotus oli arka asia. Kansan itsensä suostumatta ei saanut näet ottaa äyryytäkään. Tämä oli vanha, pyhä tapa ja oikeus, josta kansa oli pitänyt kiinni halki vuosisatojen.

Ilmapäivällä pidettiin kirkossa varsinaiset piispankäräjät, jolloin papit teroittivat kansan mieleen kristillisen elämän vaatimuksia ja velvollisuuksia. Kaikkien oli vaellettava pyhän kirkon säädösten ja määräysten mukaan, sillä kirkko yksin saattoi antaa ajallista ja iankaikkista menestystä. Mitään pelastusta ei ollut kirkon ulkopuolella. Kiirastuli ja helvetin kauhut olivat parhaita aseita kansan taltuttamiseksi, eikä niillä peloittelua suinkaan säästetty käännytyskautena.

Käräjien päätyttyä oli jäljellä juhlan iloisempi puoli: suuret pidot. Seutu kesti, minkä taisi piispaa ja hänen seuraustaan. Eipä ollut ensinkään harvinaista, että piispalle ja muille herroille tuotiin paljon lahjoja, varsinkin turkiksia. Jokainen pyrki näet suosioon, sillä uskottiin varmasti, että nuo hengenmiehet saattoivat mielensä mukaan sitoa ja päästää ihmisten sieluja, vieläpä kuolleittenkin sieluja.

Veli Johannes ei unohtanut, että hänen tehtävänsä oli kalastaa ihmisiä. Hän ei välittänyt pidoista, vaan pystytti alttarinsa kirkon ulkopuolelle, kun ensin oli höyhenellä kokeillut tuulen suunnan. Vasta hänen saarnansa löysi tien kansan sieluun. Piispan puhe oli ollut liian viisasta ja oppinutta, siinä oli niin paljon varoitettu ja peloiteltu. Veli Johanneksen saarnasta kuulijat ymmärsivät joka sanan. Ei saanut puhua pahaa, ei riidellä, ei tapella. Herra Kiesus oli sanonut, ettei saa kostaa pahaa pahalla, vaan on rakastettava vihamiehiäkin. Kuulijoista tämä vaatimus oli kyllä aivan hullu — vain viiropää voi pitää vihamiehestään —, mutta silmät suurina sittenkin seurattiin puhujaa. Pyhimystarut menivät kaikki täydestä, eikä paholaisten mellastelua ihmisten joukossa kukaan epäillyt.

Pitojen päätyttyä illalla lähti piispa Tuomas veli Oton ja pitäjän papin kanssa katselemaan ympäristöä. Kirkon luona

piispa näki, kuinka veli Johanneksella oli yhä suuri kuulijakunta, vaikka aurinko jo läheni laskuaan. Silloin hän ajatteli, kuinka siunattua työtä nuo Jumalan kerjäläiset tekivät kirkon vainiolla. Heidän siemenensä putosivat varmaan hyvään maahan.

Matka jatkui kylän läpi. Avarat pellot, suuret pirtit ja täysinäiset karjatarhat kertoilivat seudun vauraudesta. Kylä loppui, jalkojen alla oli kuiva nummi, ja tien kahden puolen humisivat hongat. Yks'kaks' Tuomas pysähtyi, sillä hän oli kuulevinaan muutakin kuin metsän huminaa. Silloin Mynämäen pappi sanoi hymyillen:

»Täällä metsän keskellä on nuorison kisakenttä. Kuulostaapa siltä, kuin väkeä olisi riittänyt muuallekin kuin munikin saarnaa kuulemaan.» — He astuivat edelleen ja tulivat kedon laitaan. Tuomas hätkähti. Hänen asemiehensä olivat kaikki täällä kisailemassa kylän tyttöjen kanssa. Noin vain menivät eri ryhmät, ja iloinen laulu kajahti illan pilviin. Tuomas kääntyi äkkiä takaisin. Sisäinen vaisto sanoi hänelle, että hän kadottaisi paljon arvovallastaan, jos hän nyt ilmestyisi tuon leikin lopettajaksi. Niin, mitäpä mahtaa nuoruudelle elämän todellisuus! Nuoruus ottaa osansa, sitä ei peloita kiirastuli, eivät piispankäräjät. Ihmiseltä puuttuu silloin vain siivet. Jos hän ne saisi, hän olisi enkeli. Näin Tuomas aprikoi itseksensä.

Mynämäestä jatkui matka seuraavana päivänä Kalantiin, jonne kaksi sistersiläismunkkia jäi. Täältä kuljettiin rannikkoseutujen halki Kokemäelle asti. Aina välillä pysähdyttiin asutuille maille, pidettiin messu, opetettiin kansaa ja piispa jakoi oikeutta. Nämä piispankäräjät herättivät suurta kunnioitusta kansan keskuudessa, tuntui hyvältä, että yläpuolella oli valta, johon hädän hetkenä voitiin turvautua.

Kokemäeltä palattiin Köyliön ja sisämaan kautta Tur-

kuun. Matka oli kaikkien mielestä oikein onnistunut. Innamo ja Karpa eivät löytäneet kylliksi ylistyssanoja. Heimolla oli johtaja, todellinen hallitsija, jota toteltiin kuin suurta kuningasta.

Tuomas istui yksin Koroisten piispantuvassa. Häinkin oli matkaan tyytyväinen, ei edes kuningatar Päivä ollut tehnyt vastusta, vaan luvannut ilman muuta suorittaa verot. Ja kuitenkin Tuomaan mieli oli sängen apea. Kesä alkoi jo kallistua syksyyn päin, eikä hän ollut nähnyt Ursulaa sitten sydäntalven, jolloin hän lähti Viroon.

»Mitäpä, jos läksisin Turkuun katsomaan rakennustöitä», hän tuumi apeudessaan.

Tuomas lähti, sielussa salainen toive: Ehkäpä näen Ursulan Sillankorvassa! Ikävöiminen oli käynyt ylivoimaiseksi. Hän tunsii nääntyvänsä, jollei nytkään saa nähdä Ursulaa. Ah, hän olisi tahtonut polvistua tämän eteen kuin Jumalan äidin jalkojen juureen ja suudella hänen vaatteensa lievettä. Ikävöiköhän Ursulakin? Pyhä Maaria, ellei hän ikävöi, ellei hän rakastakaan! — Tuomaan kasvot jäykistyivät, ja taas ilmestyi terävä piirre suun ympärille. Siinä se oli vielä silloinkin, kun hän pääsi kirkon kummulle.

Työ oli suuresti edistynyt. Kappelin seinää oli korkealti valmiina ja ympärysmuuri hyvässä alussa. Veli Antreas hääri taas paitasillaan ja paljain jaloin. Hän kertoi touhuissaan, kuinka Sillankorvan Pentti oli auttanut työtä enemmän kuin kukaan muu; oli ostanut varta vasten härkäparin ja palkannut kaksi miestä, jotka olivat koko kesän ajaneet kiviä paikalle. Pentti tahtoi näin osoittaa kiitollisuuttaan pyhälle Henrikille ja muille pyhille sen takia, että hänen tyttärellään on poika. »Ja vielä niin ihmeen kaunis poika», jatkoi Antreas innoissaan. »En ole koskaan nähnyt lasta, joka olisi ollut niin enkelin näköinen!»

»No, mikä pantiin pojan nimeksi?» kysyi Tuomas varoen tarkoin, ettei ääni pettäisi.

»Henrik, pyhän Henrikin mukaan, sillä pyhä Henrik ja pyhä Anna ovat lapsen erikoisia suojelijoita, ja tietysti myöskin itse herra Kristus. Poikaa sanotaan Heikiksi. Käyn joka päivä katsomassa sitä enkeliä. — Tästä kohdalta, näettekö Tuomas? korotetaan ympärysmuuria noin, ja porttiauukkojen kohdalta se tehdään leveämmäksi.»

Tuomas kuuli sanat kuin jostakin kaukaa. Hän katseli vielä hetken ja lähti sitten sykkivin sydämin Sillankorvaan. Siellä oli kaikki ennallaan, Pentti vain oli kovasti reipastunut. Ilta kului kuten ennenkin Turun miesten kanssa tarinoidessa ja noppaa heittäessä. Mutta Ursulaa hän ei nähnyt, eikä tästä mitään puhuttu. Tämä viimeinen seikka oli kyllä aivan luonnollista, sillä mitäpä syytä olisi ollut ottaa puheeksi Ursulaa, joka asui ja eli terveenä omissa kodissaan, kuten muittenkin Turun isäntien vaimot.

Apeana Tuomas oli tullut Turkuun, synkkänä hän täältä lähti. Hänen sielunsa tuntui menehtyvän ikävöimisestä. Mutta hän ei saanut kysyä, ei etsiä; hänen täytyi olla vaiti, sillä hän oli pappi ja Suomen piispa, paavin vasalli ja Kristuksen sijainen!

»Hm, Kristuksen sijainen! Tokko sentään? Silloin minun pitäisi olla pyhempi ja parempi. Paavin vasalli, Kristuksen sijainen! Tämä on varmaan unta, sillä olenhan oblatti, luostarilapsi, jonka on kuljettava vaivasta vaivaan. Kenen syntien takia? Omieniko? Ehkäpä minutkin lyödään sairautteen, kuten piispa Antreas!»

Vasta yöllä Tuomas karkoitti nämä synkät ajatukset luotaan ja pakotti itsensä ajattelemaan, että hän oli paavin vasalli ja Kristuksen sijainen, jonka kaikki aiheet onnistuvat.

Aamun valjetessa Tuomas lähti Nousiaisiin tervehtimään

äitiään, joka jo oli täysin toipunut. Hän viipyi matkalla tavallista kauemmin, sillä oleskelu tuossa herttaisessa kodissa, hyvien ihmisten ympäröimänä, rauhoitti suuresti sydäntä.

Syksyllä Tuomas teki kärejämatkan eteläiseen Suomeen, aina Joensuun tuolle puolen. Ja joulumessun jälkeen hän lähti Hämeeseen.

Vasta kevättälvella kotiuduttuaan Hämeestä piispa näki Ursulan ensi kerran, samoin pikku Heikin. Tuomas oli Turussa katsomassa kappelin rakennustöitä ja poikkesi tapansa mukaan Sillankorvaan. Tupaan tultuaan hän pysähtyi kuin naulattuna, ja sydän löi haljetakseen. Takan loisteessa istui Ursula ja hänen vieressään lattialla karhuntaljalla yritti pieni, kiharatukkainen Heikki kontata. Tuomas toipui hämmästyksestään ja tervehti. Ursula vastasi, mutta ei katsonut tulijaan. Tunnelma oli pingottunut. Tuomas seisoi ovensuussa ja katsoi silmää räpäyttämättä lasta. Ursula tuijotti tuleen. Samassa tuli pelastus, kun Ursulan äiti astui tupaan ja iloisena hämmästyneenä tervehti Tuomasta.

»No vihdoinkin pikku Heikki saa piispansiunauksen», hän sanoi, otti ilman muuta pojan lattialta ja vei sen Tuomaan siunattavaksi. Hän oli niin touhuissaan, ettei ollenkaan huomannut, kuinka kalpea Tuomas oli. Ursula nousi takan ääressä seisomaan, mutta ei astunut lähemmäksi, katsoi vain kaukaa, kuinka piispa antoi siunauksensa. Sitten hän otti pojan äidiltään, kietoi vaipan sen ympärille ja poistui tuvasta.

Tuomas viipyi Sillankorvassa kuten ennenkin, puheli Pentin ja Turun miesten kanssa ja maisteli Ursula-muorin antimia. Kaikkien mielestä hän oli samanlainen kuin ennenkin. Mutta itse hän tunsu hirvittävää tyhjyyttä. Oli aivan kuin joku toinen olisi tässä puhunut ja suunnitellut ja hän itse ollut kaukana kaikesta. Hän vain kuunteli ja ihmetteli, mitä piispa Tuomas kulloinkin sanoi.

Illalla Tuomas istui yksin tuvassaan Koroisissa. Hirvittävä tyhjyyden tunne raastoi sielua. »Koko elämäni on autiota ja kolkkoa kuin sydäntalven jäinen ulappa», hän mietti. »Miksi oikeastaan elän? Sydänvereni vuotaa kui-viin. Mitä arvoa on elämällä, jota vietän täällä lumisessa pohjolassa jäyhän kansan keskuudessa! Parasta heittää kir-ves järveen ja lähteä etelään, sillä rakastan Ursulaa, rakas-tan niin, että näännyn tuskaani! Ah, tämä on varmaan jotakin suurempaa kuin rakkaus! Ursula, Ursula, sinä olet minulle kalliimpi kuin oma sieluni. Mutta katseesi oli kalsea ja kylmä. En kestä tätä kauempaa, sieluni pirstoutuu kappaleiksi. Täällä Suomessa on niin kylmä. Mutta etelän mailla on lämmintä ja kaunista. Hm, ja Pariisissa on Keltaisen Kotkan viinitupa!»

Tuomas oli vaipumassa epätoivon synkimpään kuiluun. Mutta äkkiä hän säpsähti ja nosti päänsä pystyyn; hänen olemuksensa toinen puoli rupesi toimimaan. Hän muisti suuren tehtävänsä. — »Olen valon vartijana täällä pimeyden maan ääressä», hän puhui itsekseen. »Olen paavin vasalli ja Kristuksen sijainen. Pyhät ovat johdattaneet askeliani tähän asti. Olen ase Jumalan kädessä. Minun on vietävä ristin sanoma kauas itään, yli Hämeen ja Karjalanmaan. Siinä työssä on mukanani koko taivas. Olen Jumalan mies, ker-ran vielä Rooma hämmästy, kun näkee, mitä saan aikaan täällä, kristillisen kirkon kaukaisimmalla kulmalla. Ja koko maailma katsoo minuun kuin ainakin ruhtinaspiispaan.»

Näihin ajatuksiin Tuomas nukahti. Mutta aamulla herä-tessään hän tunsu samaa pohjatonta tyhjyyttä kuin illalla. Rakkaus värisytti sielua, mutta silmien edessä oli aina Ursulan kalsea katse. — »Pyhä Maaria, en kestä tätä!» hän vai-keroi. — Vihdoin hän valjastutti hevosen, istuutui rekeen ja läksi äitinsä luo.

25. RISTIRETKI.

Oli kesä v. 1227. Piispa Tuomas oli juuri lähtenyt seurueineen Turusta pohjoiseen, matkan määränä Eura, jossa oli kirkko vihittävänä. Kuljettiin metsätietä. Päivä paistoi helteisenä. Yht'äkkiä alkoi takaapäin kuulua pitkiä torven toivotuksia. Tuomas jäi kuuntelemaan, samoin muut. Yhä jatkui toivotusta ja se tuntui samalla lähenevän.

»Mitä tämä on?» kysyi kaniikki Otto levottomana.

»Odotetaan, niin saamme nähdä», vastasi Tuomas. »Tuntuu kuin olisi tulossa sanansaattaja. Jotakin tärkeätä asiaa siis. Tällaista on ennenkin sattunut. Älä ole levoton!»

Pian porhalsi näkyviin viestintuoja Jere, nelistävän hevosien selässä. Kaikki säpsähtivät — tämä ei tiennyt hyvää.

»On tapahtunut kauheata!» huusi mies jo kaukaa. Ja päästyään lähelle hän kertoi: »Hämeessä on käynyt vaino-lainen, ryssä, Novgorodin verihurtta. Kylät siellä savuavat, maa on ryöstetty, ihmiset viety vankeuteen, sillä nuo koirat pääsivät kimppuun huomaamatta. Ja vainojoukkoa johti itse Novgorodin ruhtinas Jaroslav.»

Kaikki istuivat satulassa kuin tuomiolla, silmät suurina, rinta huohottaen. Vihdoin Tuomas sanoi: »Mistä sinä tämän tiedät, Jere?»

»Koroisiin tuli kolme hämäläistä, olivat ajaneet kuin ainakin hengen hädässä pyytämään apua. Nääntyneinä vaipuivat maahan, ja yksi hevosista heitti pihaan päästyään henkensä. Silloin minä kiirehdin tuomaan viestiä tänne.»

»Siinä teit oikein! Palataan heti takaisin!»

— — — —

Kahden viikon kuluttua Tuomas oli Sydän-Hämeessä, Vanajaveden pohjoisrannalla olevassa Rapolassa, jonne oli kerääntynyt miehiä kautta suuren Hämeen. Piispalla oli mukana kaksisataa aseistettua miestä, mikä seikka herätti hämäläisissä ihmettelyä ja kunnioitusta. Siinä oli piispa, jolla oli muutakin kuin sanoja!

Oli kesäinen sunnuntai-ilta. Miehet olivat majoittuneet lähikyliin aina Ritvalaa myöten. Veli Johannes oli pystytännyt alttarinsa hiukan etäämmäksi, jossa kummullaan järven rannalla uneksi pieni puukirkko. Mutta sillä aikaa kun kansa kuunteli dominikaanin saarnaa, nousi piispa Tuomas Hämeen vanhinten kanssa Rapolan mahtavaan linnaan ja aloitti käräjät. Vakavina miehet kuuntelivat piispan puhetta, ja kun hän sen päätyttyä pyysi tarkkoja tietoja äskeisestä rosvoretkestä, nousi etelästä käsin saapunut kuninkas Miemo kertomaan:

»Ruhtinas Jaroslav tuli laivoineen meren yli ja sai jonkin noitakonstin avulla vangituksi rannalla olevat vartijat, niin että nämä eivät voineet sytyttää varoitusvalkeata. Sitten hurtat soutivat jokea kauas sisämaahan, hiipivät metsien halki ja hyökkäsivät aivan odottamatta asutuille maille. No, täällä miehet ovat työmailla, mikä missäkin, kaikki hajallaan. Vihollinen ryöstää tavarat, karjan, ihmiset ja pakenee kuin tuulispää takaisin meren rannalle. Siellä koirat huomasivat saalista olevan liian paljon, laivat eivät kannata. No, ei muuta, osa vangeista surmattiin, osa päästettiin vapaaksi. Koko eteläinen puoli maata on hävitettynä, vain pohjoinen, täällä selkien takana, säästyi.»

Tuomas oli kuunnellut niin tarkkaan, ettei edes huomannut Kirmukarmua, vanhaa tietäjää, joka koko ajan oli epä-

luuloisena pälyillyt häntä tuuheiden kulmakarvojensa alta. Koko elinaikansa Kirmukarmu oli vihannut jokaista uuden uskon levittäjää, ei vähimmän piispa Tuomasta, joka oli järkyttänyt isien uskon perustuksia myöten. Mutta heimon yhteinen hätä pani hänetkin tulemaan piispan läheisyyteen. Ryssät olivat näet päässeet maahan liian helposti, saaneet saalista liian paljon — saattoivat äkkiä tulla uudelleen, siksi oli varauduttava, varauduttava lujasti. Ja Kirmukarmunkin täytyi tunnustaa, ettei ollut toista niin mahtavaa miestä kuin piispa Tuomas. Hänestä oli apu ja turva tänä vaaran hetkenä, vaikka olikin sen kurjan Kiesuksen mies. Ja Kirmukarmu siveli pitkää partaansa kuin sanoakseen: »Saarnaa sinä Tuomas vain ja kasta ja lyö ristejä maahan teitten varsille, kyllä minä sitten taas lepytän haltijat uhrein, kaadan ristit ja pesen kasteen pois!»

Neuvottelu kesti kauan. Tuumittiin aluksi sinne ja tänne, kunnes lopulta päädyttiin siihen, että ensi kesänä hyökätään Novgorodin maahan, hyökätään sellaisin voimin, että koko idän ilma vapisee ja ryssät nujerretaan niin, etteivät enää ikinä uskalla lännen maille! Piispa Tuomas lupasi kaikkea mahdollista apua, sillä Novgorod ei ollut ainoastaan Hämeen heimon perivihollinen, se oli koko Suomen kirkon vaara. Päätettiin, että ensi kesänä, määrättynä aikana Hämeen miehet lähtevät laivoilla Novgorodiin. Tuomas lupasi puolestaan tehdä, mitä ikinä saattoi, retken onnistumiseksi. Turunmaa vartioi eteläistä, Kokemäki läntistä rantaa, joten Hämettä ei uhkaa mikään vaara, vaikka koko miehinen väestö lähtisi sotaan. Tuomas itse ja toinen puoli Suomen laivastosta tulee mukaan retkelle. Koko laivastoa ei voida antaa, sillä lännestäkin on saatu sodansanomia. Mutta tämän apunsa vastineeksi Tuomas määräsi, että Hämeen on nyt kerta kaikkiaan tultava kristillisen kirkon tur-

viin: Viimeisetkin kastamattomat on kastettava, kirkkoja rakennettava lisää sekä maksettava vuosittain säännöllisesti veroa. Hämeen miehet suostuivat kaikkeen, varsinkin kun saivat itse määrätä veron suuruuden. Tietäjä Kirmukarmu kyllä julmisti kulumiaan ja kihisi kiukusta, mutta ei uskaltanut aukaista suutaan, sillä hän tiesi, että hukka hänet pe-rii, jos piispa äkkää maankuulun tietäjän käreillä.

Rapolasta piispa Tuomas vaelsi joukkoineen etelään, jossa viivytettiin viikkoja hävityksen jälkiä parantaen. Linnat korjattiin, ja missä vainolainen oli polttanut kirkon, siihen alettiin rakentaa uutta. Valmiiksi niitä ei tietysti saatu, mutta kun alku oli tehty, saattoi heimo helposti jatkaa, kun ensin oli rakentanut omat asumuksensa.

Syksyn tullen piispa Tuomas palasi joukkoineen Turkuun. Täällä oli vastassa uutinen, joka nostatti hänen hiuksensa pystyyn: Ruhtinas Jaroslav on lähettänyt summamäärän pappeja kastamaan Karjalanmaata! Kohta koko heimo on kastettu, sillä Valamon munkitkin ovat lähteneet liikkeelle ja tulleet aina Kymen rantamille asti!

Tämän uutisen johdosta piispa Tuomas aloitti kiivaan ristiretkisaarnan. Veljet Antreas ja Johannes lähtivät heti liikkeelle. Piispan käskystä heidän oli saarnattava mahdollisimman voimakkaasti ristiretkeä kirkon vihollisia vastaan. Myöhemmin Tuomas lähetti vielä kolme pappia kiertämään asuttuja seutuja. Itse hän puhui kaikissa tilaisuuksissa tästä pyhästä sodasta, joka oli aloitettava uskottomia vastaan. Ja todellakin, kun kesä taas koitti, täytti ristiretki-innostus koko kristityn Suomen. Eivät vain laivakuntien miehet laivoineen olleet lähtövalmiina, vaan monet yksityisetkin muuttivat laivansa sotapursiksi ja tarjoutuivat mukaan matkalle.

Piispa Tuomas hengitti syvään, pää kohosi entistä pys-

tympään hänen katsellessaan päällikköpurtonsa kannelta suurta laivastoaan, jossa ristiliput liehuivat. »Kun tämä joukko yhtyy Hämeen miehiin, niin luulenpa, että idän uskottomat vapisevat ja Novgorod tuntee tuomiohetken tulleen», hän virkkoi vieressään seisovalle kaniikki Otolle.

»Aivan niin! Ja sitten kastamme Karjalan ja pakotamme väärauskoisen Novgorodin kuuliaisuuteen», vastasi Otto miehekkäänä.

»Emmekä unohda Valamoa», jatkoi Tuomas.

Pian kuitenkin sattui tapahtumia, jotka häiritsivät tuota uljasta tulevaisuuden näkyä. Kun tultiin sen joen suulle, jota myöten tavallisesti kuljettiin Hämeeseen, saatiin kuulla, että hämäläiset olivat painuneet itään jo pari viikkoa aikaisemmin! Ajan laskemisessa oli tapahtunut erehdys. Hämeen miehet tulivat liian aikaisin rannalle, ja kun suomalaisia ei kuulunut, eivät he sotainnoissaan malttaneet vuottaa, vaan lähtivät omin päin. — Näin kertoivat vartijat.

Piispa Tuomas kävi sangen totiseksi ja kysyi, paljonko hämäläisiä oli ollut. Muuan vartijoista vastasi:

»Heitä oli kaksikymmentä kertaa sata. En ole eläessäni nähnyt niin paljoa miehiä enkä laivoja. He olivat varmoja voitostaan, sanoivat lyövänsä maahan kaiken yksinkin ja panevansa ryssät vapisemaan. Piispan joukko tulee sitten vain täydentämään voittoa.»

Tämän kuultuaan Tuomas neuvotteli kauan päällikköjensä kanssa. Päätettiin jatkaa matkaa mahdollisimman nopeasti — ehkä idässä hyvinkin tarvitaan!

Vaikka Nevan kautta kulkeminen oli hyvin vaarallista, uskallettiin tällaisella joukolla kuitenkin lähteä sitä tietä, jotta päästäisiin pian Laatokanmerelle. Oli näet saatu selville, että hämäläiset pienempine laivoineen olivat menneet turvallisinta reittiä, Suomenveden pohjasta Vuoksen vir-

taa myöten. He siis olivat jo Laatokalla, ehkäpä heidät hyvinkin saavutetaan Olhovanjoen seutuvilla! — Kuljettiin siis yötä päivää, oltiin jo lähellä Laatokkaa. Silloin sattui kumma tapaus: Nevan etelärannalla tuli näkyviin miesjoukko, joka huutaen ja viittoillen koetti herättää huomiota. Piispa Tuomas päällikköineen oli ymmällä. Herra Oton neuvosta lähetettiin rannalle vene kuulostamaan, mitä miehet tahtoivat. Vene tuli kohta takaisin ja peränpitäjä ilmoitti:

»Ne ovat Hämeen miehiä, jotka ovat kammottavan taistelun jälkeen paenneet henkensä hädässä ja pyytävät meiltä suojaa.»

Salaman isku ei olisi vaikuttanut niinkuin tämä sanoma. Kaikki tuijottivat kalpeina eteensä. Tuomas käski noutaa miehet rannalta.

»Mitä on tapahtunut?» hän kysyi kuningas Miemolta, joka oli palaavien joukossa.

Miemo kertoi harvaan kumealla äänellä:

»Tämä oli kammottavin retki, mitä ikinä on Hämeestä tehty. Olimme mielettömiä, kuin järkeä vailla, kun emme odottaneet teitä! Meitä oli paljon, niin paljon, ettemme muka tarvinneet apua. Uskoimme musertavamme vaikka koko maailman. Myötätuulessa purjehdimme meren yli ja sitten Karjalan kautta Laatokalle. Etenimme varovasti. Jopa souti vihollinen vastaan. Emme pelästyneet. Luovimme, soudimme, kiertelimme. Niin saimme selville vihollisen voiman. Ei hätää! Uskalsimme hyvin ryhtyä taisteluun, sillä meitä oli enemmän ja laivamme liukkaampia. Tappelimme, kunnes vihollinen alkoi peräytyä. Olimme tulleet Aunuksen rannalle asti. Siellä vihollinen vetäytyi saarelle. Oli tulossa pimeä, siksi me menimme rannalle saarta vastapäätä, jossa oli hyvä satama. Meillä oli paljon vankeja ja vallattuja laivoja. Päivän koitteessa aioimme tehdä loppurynnäkön

saarelle ja nujertaa vihollisen täydellisesti. Mutta silloin jouduimmekin katalan salajuonen uhriksi. Yön pimeydessä meidät saarrettiin maan puolelta. Kun sen huomasimme, päätimme nousta laivoihimme ja soutaa merelle. No, sataman suu oli suljettu! Nuo saarelle paenneet viholliset olivat samassa juonessa ja tekivät poispääsyn mahdottomaksi. Teimme ripeän päätöksen: Surmasimme vangit, sytytimme laivat palamaan ja hyökkäsimme murtamaan tietä saartojoukon läpi. Mutta noita pirun penikoita olikin suunnattoman paljon, varmasti sata kertaa enemmän kuin olimme luulleet. Hämeen miehiä hakattiin maahan kuin kaskea. Vain muutama pieni parvi pelasti nahkansa ja lähti harhailemaan Laatokan rantoja, mikä millekin ilmalle. Me olemme nyt pelastuneet. Mutta kuinka käy joukkomme muille rippeille, kun itse ruhtinas Jaroslav vartioi rantoja ja nuuskii kaikki sokkelot Laatokalla! — Millainen parku alkaakaan kotona Hämeessä! Kaksikymmentä kertaa sata lähti. Mahtaneeko sataa palata. Heimomme osa on liian kova.»

Piispan komean laivan kannella alkoi nyt ankara neuvottelu, jatketaanko matkaa vai käännytäänkö takaisin. Tuomaan ja monen muun mieli paloi Laatokalle ja sotaan. Mutta kun Miemo kuvaili Jaroslavin joukkojen suuruuden ja selitti, kuinka hyviä olivat nuo sotapursiksi muutetut leveät jokisaimat ja kuinka vahva Laatokanlinna, tälttui kiihkeinkin sotainto. Muutama päivä viivytettiin vielä Nevalla odotellen toisia hämäläisryhmiä. Mutta kun ketään ei kuulunut, käännettiin kotiin päin. Piispa Tuomas oli alakuloinen ja vaitelias. Näinkö piti käydä! Ja niin uljaasti kun oli päätetty taistella! Hän nojasi laivan kylkeen ja katseli läikkyviä laineita. Siitä hänen silmänsä siirtyivät liehuviin ristilippuihin. Ja kuin tuulen tuomana hänen päähänsä iski uusi, oiva ajatus: Poiketaan Karjalanmaahan

ja kastetaan se, kun kerran ristiliput liehuvat mastoissa ja mukana on paljon pappeja!

Kaikki innostuivat asiasta ja veli Johannes vakuutti nähneensä itse Jumalan enkelin kuiskaavan tämän ajatuksen piispan korvaan. Purjehdettiin siis Koiviston ohi Suomenveden pohjaan. Siellä leiriydyttiin saarelle, jossa oli vanha markkinapaikka ja sen lähellä pakanoitten pyhä lehto ja uhrilähde. Toinen puoli joukoista jäi laivoja vartioimaan, toinen puoli lähti täysin sotavarustein pappien avuksi kääntytystyöhön. Kolmelle suunnalle tehtiin oikea ristiretki, joka kesti lähes kuukauden. Ei näet uskallettu jakaa joukkoa useampaan kuin kolmeen osaan. Kaikkialla pakotettiin asukkaat muutta mutkitta ottamaan kaste. Papit tosin selittivät uuden uskon perusteita ja saarnasivat erikoisen innokkaasti Novgorodin väärää uskoa vastaan, mutta tämä kaikki ei satuttanut kansan sielua, sillä joukot kokosivat samalla myöskin veroja, ja se suututti. Missä tavattiin Jaroslavin lähettämiä pappeja, nämä vangittiin ilman muuta, sillä piispa Tuomas oli lyhyesti määrännyt: Kaikki vääräuskoiset papit viedään Suomeen ja kasvatetaan siellä oikeaan uskoon!

Kun »ristiretken» päätyttyä taas oltiin Suomenveden pohjassa ja sonnustauduttiin lähtemään pyhän lehdon rannasta, ei veli Johannes astunutkaan laivaan, vaan sanoi piispa Tuomaalle:

»Minä jään tänne Karjalanmaahan tekemään meidän Herramme työtä, sillä luulenpa, ettei sinun kylvösi oikein idä, sitä on ainakin kasteltava huolellisesti. Palaan Suomeen, kun Herramme antaa luvan. Nyt Kristus kääntää minua jättämään.»

Tuomasta kauhisti ajatus, että veli Johannes jää ypö yksin tämän pakanallisen heimon pariin, joka ei näyttänyt

niinkään taipuisalta. Mutta hän ei uskaltanut vastustaa itse Kristuksen käskyä, vaikka tiesi, kuinka kipeästi Johannesta olisi tarvittu Suomessa. Hän sanoi siis vain hartaasti:

»Jumala ja pyhät olkoot kanssasi!»

Oli jo syksy, kun kotiuduttiin tältä »ristiretkeltä». Suomen miehet olivat kaikki tallella. Mutta onneton Häme! Se sai takaisin vain satakunta miestä kahdestatuhannesta. Oliko siis ihme, että murheen verho laskeutui yli maan ja kanteleesta lähti vain surun säveliä! Kaiken raskaan lisäksi antoi piispa Tuomas vielä pappiensa saarnata:

»Teidän syntienne takia tämä onnettomuus tapahtui. Olette kaataneet teitten varsilta pyhiä ristejä. Olette niskuroineet pappeja vastaan. Olette olleet haluttomia noudattamaan kirkon määräyksiä. Siksi Jumala teitä näin rankaisee.» — Mutta kun hyvä isä Vilhelm kuuli tästä, hän sanoi onnettomana: »Voi sentään! Lohduttaahan olisi pitänyt tuota kärsivää heimoa eikä panna kiveä kuormalle. Tuomas, Tuomas, sinä haavoitat kansan sielua. Mitähän, jos löydät tämän tekosi jäljet kerran omalta polultasi! Unoh-taneeko Häme tätä milloinkaan?»

Vaikka Karjalan ranta olikin kastettu, ei piispa Tuomas suinkaan ollut tyytyväinen tähän matkaan. Vihollinen nosti idässä päänsä pystyyn, kun taas oli voittanut. Ei Häme eikä Suomi voinut elää turvassa niin kauan, kuin tuo ylpeä öykkäri oli kukistamatta. Ja piispa Tuomas uurasti tuvasaan monta päivää laatien paaville kirjettä, jossa hän perin pohjin selitti Suomen kirkon vaarallisen aseman. Paavin pitäisi jumalallisella vallallaan tarttua asiaan. Ensin pitäisi paavin käskeä kalparitareita Virosta käsin auttamaan Suomen piispaa hädän hetkenä. Sitten oli aloitettava suuri ristiretken saarnaaminen. Tanskan, Ruotsin, Norjan — ah, koko pohjolan — oli yksissä neuvoihin nujerrettava kristikun-

nan perivihollinen idässä. Pyhän Isän oli ojennettava auttava kätensä ristiarmeijan kokoamiseen. Hän, Tuomas, pitää kyllä huolen sen johtamisesta.

Kauppamiesten mukana Tuomas lähetti kirjeen Visbyn rovastille, joka toimitti sen edelleen Lyypekkiin. Sieltä lähetettiin näet kirjeitä kerran kuukaudessa Roomaan. Kauppa-huone, joka oli ottanut huolekseen kirjeitten perille toimitamisen, sai siitä palkkiokseen paavilta suuria etuoikeuksia.

Tuomas oli tehnyt lopputilityksen retkestään. Mitä oli nyt edessä? Sydän veti Turkuun. Mutta hän muisti Ursulan kalsean katseen aivan liian hyvin. Hän ei voinut lähteä. Mutta jonnekin piti päästä haihduttamaan pettymyksen jälkiä. Aprikointi päättyi samoin kuin ennenkin: Hän lähti Nousiaisiin.

26. ISPO.

Vuosi oli vierähtänyt. Heinäkuu levitti lämpöään yli selkien ja salmien, yli vihreän maan. Koko Turku ja koko Turunmaa oli yhtenä heinähumuna. Piti näet lähteä niitylle yökunniksi, sillä ne sijaitsivat usein penikulmien päässä.

Yksin kalastaja Ispokin pani pyydyksensä pois ja etsi aitasta viikatteensa. Se oli tylsä ja ruostunut; hän huusi tuvasta Ursulan vääntämään tahkoa. Tämä tuli heti pihalle, laski kolmikesäisen poikansa nurmikolle ja alkoi iloisesti puhellen pyörittää tahkon kampea. Ispo kuljetti terää hiljalleen edestakaisin ja vastaili Ursulalle yhtä iloisesti. Viikate oli kohta tahkottu ja Ursula käveli kevyesti pihan poikki takaisin tupaan. Pikku Heikki jäi leikkimään vihreälle nurmelle. Ispo istui aitan kynnyksellä ja alkoi kovasiimella hioa viikatettaan. Hän vihelteli hiljaa ja tunsimmelessään suurta rauhaa ja onnea. Hetken kuluttua hän herkesi hiomasta ja jäi katsomaan pikku Heikkiä, joka urheasti yritti maasta suurta, keltaista kukkaa. Poika oli sattumalta niin, että Ispo näki hänen kasvonsa suoraan sivulta. Äkkiä Ispo kalpeni ja kovasin putosi hänen kädestään. Hän katsoi vielä hetkisen poikaa hyvin tarkoin. Sitten hän nousi hitaasti, otti Heikin syliinsä ja astui tupaan. Siellä hän pani pojan istumaan pöydälle niin, että Ursula näki sen kasvot sivulta, ja sanoi hiljaa:

»Katsohan, Ursula, kenen näköinen poika on! Koko Turku on ylistänyt lapsen kauneutta, sanonut häntä enkeliksi. Nyt minä tiedän, että Heikki on piispa Tuomaan poika!»

Ursula lehahti tulipunaiseksi. Mutta kun Ison rehelliset silmät katsoivat kysyen häntä, vastasi hän suoraan:

»Niin on.»

Ispo ei sanonut mitään, nosti vain lapsen lattialle ja lähti pihalle. Hän istuutui uudelleen aitan kynnykselle ja alkoi hioa, niinkuin ei olisi mitään tapahtunut. Sitten hän hommaili muissa askareissa. Illan suussa hän otti pyydyksensä aitasta, meni rannalle ja nousi veneeseen.

»Lähdetkö vielä kalaan, vaikka heinä jo on joutunutta?» kysyi joku rannalta.

»Menen vielä täksi illaksi», vastasi Ispo veneestä ja alkoi sitten soutaa harvaan ja voimakkaasti.

Tältä kalamatkalta Ispo ei palannut koskaan. Seuraavana päivänä löydettiin hänen veneensä tuuliajolta ja viikon päästä ajautui ruumis Ruissalon rantaan.

Ihmiset säällittelivät kovasti ja puhuivat onnettomuudesta, mikä oli heistä aivan luonnollinen asia: Pyydyksiä laskiessa oli vene keikahtanut ja Ispo suistunut mereen. Ursula yksin tiesi asian oikean laidan ja hänen sydämensä oli haljeta tuskasta. Toisinaan tuli hetkiä, jolloin hän tunsu: Nyt en kestä enää! Mutta täytyi kestää; hän ei saanut vaipua samaan hautaan kuin Ispo, vaikka kuinka olisi tahtonut. Elämä oli elettävä, sitä ei voinut muuttaa muuksi. Ursulan sydän vaikeroy kuolemanhädässä, päiväkin oli pimeä kuin syksyinen yö. Hän kulkea hoippui kuin haamu elävien ilmoilla ja vanheni aivan silmissä. — »Katsokaa, kuinka syvästi Ursula on rakastanut Ispoa, hän ei kestä suruaan!» sanoivat ihmiset säälien. Ja muutamat tomppelit tulivat vielä lohduttamaan:

»Älä liikoja sure! Olet vielä nuori. Elämä on edessäsi. Jäi-hän sinulle poika!»

— — —

Piispa Tuomas palasi taaskin Koroisiin pitkältä kierto-matkaltaan. Hän jäi seisomaan keskelle pihaa kuin kirveen silmään, sillä lipeäkielinen Jaana ehätti jo ulos kertomaan:

»Täällä on tapahtunut murheellisia asioita. Kalastaja Is-poa kohtasi tapaturma. Laskee mies pyydystään, keikah-taa vene ja niin hän suistuu syvyyteen. Toki löydettiin ruumis Ruissalon rannasta ja saatettiin siunattuun mul-taan. Hautajaisissa koko Turku itki, sillä kaikkihan pitivät Isposta. Ja Ursula taitaa tulla vallan hulluksi surusta, hän kun oli lapsuudestaan asti kovasti rakastanut Ispoa. Itkee itsensä vanhaksi, raukka! On hänellä toki poika lohdutuk-senaan, vaikka ei Ursula sitä vielä nyt huomaa.»

Tuomas selvisi hämmästyksestään ja oli taas itsensä herra. Melkein välinpitämättömällä äänellä hän sanoi:

»Vai sellaisia uutisia tulee jo vastaani. Olipa se murheelli-nen tapaus. Niin kunnon mies. »

»Sitä minäkin», pärpätti Jaana, »niin kunnon mies, niin kunnon mies, eivätkä pyhät kuitenkaan pitäneet hänestä huolta, vaan piru pääsi nykäisemään venettä. Eikö liene Ispo oikein palvonut pyhiä?»

Piispa lopetti puhetulvan melko ankarasti:

»Sanon sinulle, Jaana: älä sekoita tähän pyhiä äläkä pi-ruja! Herralla Kristuksella on omat tarkoituksensa. Hän kutsuu yhden pois niin, toisen näin. Vaikene, vaimo, asiasta, jota et ymmärrä!»

Jaana niiasi syvään ja lähti nyrpeänä pois. Tuomas meni omaan tupaansa, pysähtyi akkunaluukun kohdalle ja tui-jotti eteensä näkemättömin silmin. Sydän löi niin, että kor-vat humisivat. Hänen rakkautensa ei ollut sammunut näinä

vuosina, vaikka Ursula oli ilmeisesti kartellut häntä, kartellut niin tarkoin, että he olivat tuskin vaihtaneet sanaakaan. — Pyhä Maaria, tämä oli kammottava uutinen! Ispo hukunut ja Ursula nääntymässä suruun! Tuomas ei voinut sille mitään: hän nousi ja lähti Turkuun — hänen täytyi lähteä!

Tuomas tuli Sillankorvaan ja lohdutti hartaasti Penttiä ja hänen vaimoaan. Onnettomuus oli heillekin liian raskas, Ispo oli ollut kuin oma, armas poika ainakin. Oli toki hyvä, että Ursulalla oli poika, tuo pieni enkeli. Ja Ursula muuttaa vanhempiensa kotiin — mitäpä hän jäisi yksin Ispolaan. Siellä on liian kolkkoa. Ursula on parhaillaan kokoamassa tavaroitaan. — Näin vanhemmat.

»Ehkäpä menen Ispolaan lohduttamaan Ursulaakin», virkoi Tuomas kuin sivumennen.

»Mene, rakas piispa! Kuinka hyvin ymmärrätkään suuren murheemme, sinä Jumalan mies!» sanoi Pentti.

Tuomas lähti. Hänen astuessaan Ispolan tupaan oli Ursula juuri panemassa jotakin arkkuun. Tämä ojentihe ja katsoi hämmästyneenä ovelle, mutta ei vastannut piispan tervehdykseen. Molemmat olivat tovin ääneti, kunnes Tuomas sanoi:

»Tulin tänne lohduttamaan sinua.»

»En tarvitse lohdutustasi!» tokaisi Ursula.

»Vai et tarvitse, vaikka sinua on sellainen onnettomuus kohdannut.»

»Ei se ollut mikään onnettomuus, vaan Ispo hukuttautui tahallaan, kun näki, että pikku Heikki on sinun poikasi.»

Tuomas kalpeni, istahti ovenpieleen penkille ja kysyi:

»Niinkö asia on?»

»Niin! Ja sinä olet syypää Ison kuolemaan. Sinä olet murhamies!»

Tuomas hypähti pystyyn ja sanoi kiivaasti:

»Ajattele toki, mitä puhut! Syytöksesi on kamala. Teet ihan kuolemansynnin.»

»Vai kuolemansynnin! Älä tulekaan peloittelemaan minua. Juuri sinä olet syypää Ison kuolemaan. Itse olet tehnyt kuolemansynnin!»

»Enkä ole!» kiljaisi Tuomas silmät leimuten.

»Älä siinä ärhentele!» virkkoi Ursula tyyneästi. »Niin kuitenkin asia on, että sinä olet syypää Ison kuolemaan, Isoni, jota rakastin kuin omaa sieluani — olin rakastanut lapsesta asti. Elämä ei merkitse minulle mitään, kun hän on poissa. Sinä kurja pappi, sinä hylkiöitten hylkiö!»

»Hillitse jo kieleksi!» varoitti Tuomas. »Vai alat sinä todella syyttää minua Ison kuolemasta! Jos tässä joku on syyllinen, niin juuri sinä itse. Muistat kai, kuka kirkossa kietoi kätensä kaulaani ja suuteli minua? Ja muistat kai, kuka hellällä hymyllään sytytti sieluuni rakkauden liekin, joka ei sammunut koskaan. Rakastan sinua vieläkin, Ursula, rakastan sydämestäni.»

»Vai rakkauden liekin! Kaikkea tässä kuuleekin. Sanon sinulle jotakin: Sinä et edes tiedä, mitä on oikea, suuri rakkaus. Jaarittele muille, älä minulle. Muista myös, että kirkossa sinä tulit minun luokseni. Suutelin sinua silloin; mutta se johtui vain siitä, että pidin sinua korkeampana olentona, ihan Jumalan pyhänä, joka oli tullut maan päälle auttamaan Suomea. Ja illat silloin Sillankorvassa! Niin, katselin sinua silloin kuin itse Kristusta ja rakastin sinua niinkuin rakastaisin Herraa Kristusta, jos hän vielä vaeltaisi maan päällä. Kun sinä katselit minua, luulin sinun katselevan Jumalan miehen ajatuksin. Minua hullua! Todella uskoin, että seurasit elämäni kuin huolehtiva isä tyttärensä vaelusta. Mutta sinä! Sinä kelmi! Viettelijä! — Suomukset ovat totisesti pudonneet silmistäni. Nyt tiedän, että olet mie-

histä kurjin, olet murhamies — Isoni murhaaja! En vihaa sinua, sillä olet liian kurja vihattavaksi, mutta inhoan enemmän kuin osaan sanoa — inhoan elämäni loppuun asti! Sinä kelmi ja hylkiö, katso, tuossa on ovi! Lähde!»

»Vai aiot sinä ajaa minut pois kuin koiran!» karjaisi Tuomas. »Kurja nainen, sinun terävä kieleesi on tehnyt sellaisen kuolemansynnin, ettet ikinä pelastu kiirastulesta! Unohdatko aivan, että minä Suomen piispana voin sitoa ja päästää kiirastulesta?»

Ursula tiuskaisi:

»Johan sinulle sanoin: jaarittele muille, älä minulle! Enemmän olen iankaikkisesti Isoni kanssa kiirastulessa kuin sinun kanssasi samassa taivaassa. Joko ymmärrät, että tämän tuvan ovi on tuossa? — Mene!»

Piispa Tuomas lähti.

Koko illan hän istui tuvassaan turtuneena ja kykenemättä mitään tekemään. Isku tuli liian yllättävänä ja sattui sielun sisimpään. Hän ei tuntenut itseään. Jaloissa oli kuin lyijypainot, käsissä kahleet. Koko yön hän heittelehti unetomana vuoteellaan. Aamulla alkoi taas tuo tylsä tuijottaminen ja turtuneisuus. — Näin kului kaksi päivää. Vasta kolmantena ajatukset alkoivat taas työskennellä:

»Jo toinen nainen syyttää minua murhasta!» tuumi piispa. »Harppu-Knuutin heitin kyllä aitasta ulos, mutta ei hän siihen kuollut, vaan koiran puremaan. Se oli pyhien sallimus — rangaistus, jonka tuo maailman kulkijain kyllä ansaitsi. Ester ei toki sanonut mitään, tunsin vain hänen syytöksensä. Mutta nyt! Nainen, jota olen rakastanut, rakastanut rajattomasti, sanoo minua murhamieheksi, jota inhoaa kuolinhetkeensä asti!»

Tuomas tuijotti taas tuskaisena eteensä ja tunsu elämän koko tyhyyden ja mitättömyyden. Kaikkialla oli synkkää

pimeyttä, vihlova tuska puistatti ruumista, eikä vain sie-lua. Mieleen johtui taaskin kuin jostakin heitetynä Pariisi ja Keltaisen Kotkan viinitupa.

»Hm, onhan Koroisissakin kellaril!» virkkoi hän itsekseen.

Sinä iltana piispa tyhjensi viinisarven toisensa jälkeen, kunnes vaipui raskaaseen uneen.

Aamulla Tuomas heräsi myöhään. Päätä pakotti. Hän mietti kauan, missä hän oikein oli ja mitä oli tapahtunut. Vähitellen kaikki palautui muistiin. Elämä tuntui entistä-kin synkemmältä. »Miksi oikeastaan olen täällä lumen ja jään maassa?» tuumi hän. »Etelässä on lämmintä. Jo helmi-kuussa tuoksuvat siellä kukat. Muutama rivi paaville, niin hän vapauttaa minut virastanil!»

Kaniikki Otto — Westfaalin Otto, kuten kansa sanoi — tuli tiedustelemaan, mitä teitä hänen oli kuljettava syys-matkalla, joka hänen oli määrä tehdä piispan puolesta. Tuomas antoi määräyksensä niin täsmällisesti ja tyynesti, ettei Otto huomannut mitään erikoista. Vieläpä piispa tie-dusteli, kuinka pitkälle Otto oli päässyt työssään, hän kun teki kalenteria Suomen kirkkoa varten. Mutta Oton läh-dettyä Tuomas vaipui taas synkkään välinpitämättömyy-teen.

Vihdoin hän rupesi miettimään, miksi Jumala lähetti hä-nelle tällaisen taakan, jonka alle hän näännyy.

»Olen tehnyt pelkkää hyvää tämän heimon keskuudessa», tuumi hän. »Olen johdattanut sen totuuden tuntuun, luo-nut tänne lujan järjestyksen. Miksi siis saan lyijymöhkä-leet jalkoihini ja kahleet käsiini? Ehkäpä olen sittenkin oblati, luostarilapsi, jonka täytyy sovittaa muitten syntejä, olla Kristuksen kärsimystoveri.»

Näin Tuomas mietti ja aprikoi päivät päästään. Mutta kertaakaan ei hänen mieleensä juolahtanut, että hän itse

saattoi olla kaikkeen syypää. Vuosien kuluessa hän oli täydellisesti eläytynyt ajatukseen, että hän on Jumalan mies, joka on taivaasta määrätty tämän maan äären valtiaaksi. Korkeintaan hän saattoi ajatella, että muitten syntejä laskettiin hänen hartioilleen. Mutta omia! Niitä ei ollut, sillä pitihän hän kädessään ihmisten kohtaloa. Hän saattoisitoa ja päästää mielensä mukaan. Hän oli Jumalan mies ja paa-
vin sijainen täällä kristikunnan rajalla. Tämä sisäinen tur-
tuminen ja kuolemankyltymys oli vain sellaista, jota hän ei ymmärtänyt. Se otti verokseen vielä monen monta viini-
kousaa.

Kaikki tehtävänsä Tuomas täytti edelleen täsmällisesti, mutta ihmiset panivat merkille, että hän oli käynyt kovin kärtyisäksi ja kiivaaksi. Kasvot muuttuivat kumman teräviksi, niistä näytti ilo paenneen iäksi. Eipä hänen väsynyt käyntinsäkään jäänyt huomaamatta.

27. PIISPA TUOMAS SAA VIERAITA.

Aika riensi vanhaa vakoaan. Kerran syyskesän päivänä laski Turun rantaan niin kaunis laiva, että koko kansa kävi sitä katsomassa. Se toi piispa Tuomaalle kaksi korkeata vierasta: sistersiläismunkkikunnan apotin Gotlannista ja Visbyn rovastin.

Pitkästä aikaa Tuomas tunsii ilon sykehdyksen sydämessään, kun nuo korkeat herrat itse Innamon saattamina tulivat Koroisiin. Ja hänen ilonsa eneni vielä, kun vieraat toivat tullessaan monta paavin kirjettä. Matkamiehet vietiin piispantalon parhaaseen vierastupaan ja heille tuotiin ruokaa ja juomaa. Vieraiden syödessä ja levähtäessä Tuomas tutki kirjeitä omassa tuvassaan. Hän aukaisi ne perä perää ja alkoi vasta sitten lukea. Ensin hän otti Vilhelm Sabinalaisen yksityiskirjeen, jossa selitettiin, miksi vastaukset olivat näin viipyneet. Paavi Honorius III oli näet ollut lakkaamatta riidassa keisari Fredrikin kanssa, ja tuo riita vei vanhuksen ajan kokonaan. Kun Honorius sitten kuoli, tarvitsi uusi paavi Gregorius IX jonkin verran aikaa perehtyäkseen oloihin ja asioihin. Nyt vihdoinkin tuli vastaus kaikkeen. Erikoisesti iloittiin Roomassa siitä, että Suomi nyt kuului apostoliselle istuimelle. Ensimmäisessä kirjeessä paavi Gregorius vahvisti edeltäjänsä määräykset, otti Suomen hiippakunnan Rooman haltuun ja määräsi piispa Tuomaan sijaisenaan hallitsemaan Suomea.

Toisessa kirjeessä paavi pannajulistuksen uhalla kielsi kristittyjä miehiä käymästä kauppaa Suomen kirkon vihollisten kanssa. — Piispa Tuomaan posket hehkuivat. Näin, juuri näin pitääkin sen kirjoittaa, joka on Kristuksen sijainen maan päällä! Ähä, kurjat kauppasaksat, siinä saatte!

Kolmannessa kirjeessä vahvistettiin Suomen kirkon omistusoikeus niihin lehtoihin ja maa-alueisiin, joissa ennen oli harjoitettu pakanallista uhripalvontaa.

Neljäs kirje oli vain jäljennös paavin bullasta, joka oli osoitettu Visbyn rovastille, Linköpingin piispalle ja sistersiläisveljien apotille, mutta se koski Suomen kirkkoa. Jännittyneenä piispa Tuomas rupesi lukemaan: »Gregorius, paavi, Jumalan palvelijain palvelija, lähettää kunnioitettavalle veljelle, Linköpingin piispalle ja Gotlannin apottikunnan sistersiläisveljestön jäsenille ynnä Visbyn rovastille tervehdyksen ja apostolisen siunauksen. Kunnioitettava veljemme, Suomen piispa, on meille esittänyt, että kun kristinuskoa alkuaan istutettiin näihin seutuihin, sai hänen tuomiokirkkonsa vähemmän sopivan paikan, siksi hän pyytää, että nyt, kun kristinuskoko samoilla seuduilla, Jumalan armosta, on lisääntynyt ja monta sopivampaa paikkaa on huomattu, me antaisimme määräyksen piispanistuimen siirtämisestä tarkoitustaan paremmin vastaavaan paikkaan hänen hiippakunnassaan. Jätämme siis Teidän ymmärryksenne varaan ja tehtäväksenne ensin ottaa suurella valppaudella selvän asianlaidasta, ja jos havaitsette asian siten olevan, niin sitten saman piispan ja hänen pappiensa kanssa siirrätte meidän arvovallallamme mainitun piispanistuimen sopivampaan paikkaan, samassa hiippakunnassa. Mutta jollette kaikki voi olla läsnä näitten asioitten selvittelyssä, niin päättä sinä, veli piispa, se asia yhtä kaikki, jos toinenkin heistä on mukana selvittelyssä. Annettu Perugiassa kymmenentenä päi-

vänä ennen helmikuun ensimmäistä, paaviutemme toisena vuotena.»

Piispa Tuomas istui kauan liikkumattomana, edessään neljä pergamenttia, joitten alareunasta sinetit riippuivat. — »Voiko tämä kaikki olla totta!» hän mietti. »Eikö ole tullut liian paljon hyvää yht'aikaa?»

Vihdoin hän kääri kirjeet huolellisesti kokoon ja pani ne pois. Sitten hän lähti vieraittensa luo vierastupaan.

»Olette tulleet toimittamaan tärkeätä tehtävää, katsomaan piispanistuimelle ja tuomiokirkolle soveliampaa paikkaa», hän virkkoi iloisena.

»Niin, Linköpingin piispa jätti asian meidän huoleksemme, hän itse kun ei voinut lähteä hiippakunnastaan näin kauas», vastasi Visbyn rovasti.

»Tarvitsette lepoa vaivalloisen matkanne jälkeen, siksi ryhdymme vasta huomenna asiaan», puhui Tuomas. »Mutta mitä uutta kuuluu maailmalta?»

»Paljonkin kuuluu», vastasi rovasti. »Täällä Suomessa ei kai tiedetä vielä, että Ruotsissa on Knuut Långe syössyt lapsikuninkaan, Eerik Sammalkielen, vallasta ja itse ruvennut hallitsemaan. Kuningas pakeni äitinsä Rikissan kanssa Tanskaan, Valdemar Voittajan turviin. Mutta kuningas Valdemar ei voi tarttua sisarenpoikansa asiaan, sillä hänellä on täysi työ hallitessaan omaa valtakuntaansa. Valdemarin vankeuden aikana sai näet kurittomuus maassa vallan. Knuut Långe saattaa siis rauhassa hallita Ruotsia. Millainen onni, että Visby samoin kuin Suomikin kuuluu apostoliselle istuimelle! Saamme olla erossa koko riiletevästä Ruotsista. Juuri nämä rettelöt estivät Linköpingin piispan matkan.»

»Niin», virkkoi Tuomas: »legaatti Vilhelm teki miehen työn ottaessaan hiippakuntani Rooman haltuun. Uusi paavi vahvisti puolest'än asian, sain siitäullan.»

»Niin mekin saimme hänen vahvistuksensa ja hyvään aikaan saimmekin. Linköpingin piispa sekaantui näet kovin mielellään Visbyn asioihin. Kuuluupa mies uneksivan Suomenkin yliiispuutta.»

»Oohoh!» huudahti Tuomas.

»Ihan se on totta,» vakuutti rovasti. »Käydessäni Linköpingissä selitti piispa, että Suomihan on kuulunut Lundin arkkipiispan hallintopiiriin piispa Absalonin aikana ja osin Antreaankin. — Piispa Antreas on muuten hiljan kuollut. — Sitten Suomen heimo itse pyysi siirtoa Upsalan hiippakuntaan. Mutta nyt, kun Suomi ei kuulu sinnekään, se voisi hyvin kuulua Linköpingin piispan ylihallinnon alle. — Totisesti hyvään aikaan tuli uuden paavin bulla, se pitää loitolla kärkkyjät.»

»Aivan niin. Ruotsin rauhattomuus minua vain huoletuttaa. Jos Knuut Långe pysyy vallassa, voi hänen ruokahalunsa ruveta kasvamaan. Hän voi yrittää Suomea veromaakseen.»

»En luule, että hänestä on vaaraa, sillä Ruotsi antaa hänelle huolta riittämiin.»

»Sepä hyvä. — Oletteko kuulleet mitään etelästä?»

»Kummia!» puuttui apotti vuorostaan puheeseen. »Paavi on julistanut keisari Fredrikin pannaan, mutta mies ei ole tietävinään, vaan uhmailee julkisesti paavia.»

»Jopa nyt!» ihmetteli Tuomas. »Että uskaltaa! Huonosti keisarille käy.»

»Varmasti,» tuumi apotti.

Keskustelu jatkui iltaan asti. Vieraat kertoivat lännen ja etelän tapahtumia, Tuomas taas kuvaili idän asioita, varsinkin sitä vaaraa, mitä vääräuskoinen Novgorod tuotti koko kristikunnalle.

»Ei tänne pohjan maille tule rauhaa, ennen kuin Novgorod nujerretaan perinpohjin, masennetaan maahan asti», hän lopetti.

Vieraitten mentyä levolle Tuomas istui vielä kauan valveilla tuvassaan. Paavin kirjeet antoivat hänelle kuin uutta elämän intoa. Kannatti toki elää ja tehdä työtä, kun Roomasta käsin noin autettiin hänen toimiaan! Lopulta rupesi hänelle osa osalta kirkastumaan merkillinen asia: Pyhät ovat johdattaneet kaiken minun parhaakseni. Ursula singahdutti tuon kamalan syytöksen vain siksi, että sydämeni irtaantuisi kaikesta maallisesta ja jotta tekisin työtä yksin kirkon hyväksi. Jo kanonisessa laissa sanotaan, ettei papin sydäntä saa raskauttaa mikään maallinen. Pyhät pitivät huolen siitä, että siteet katkaistiin, ja niin elän nyt yksin pyhälle kirkolle. — Ah, ihmeitä saan vielä aikaan, kun pyhät noin ovat kanssani! Vien ristinmerkin hamaan Novgorodin taakse ja muodostan itselleni hiippakunnan, jommoista ei ole ennen nähty. Kaiken panen järjestykseen. Hallitsen maatani kuin kuningas tai keisari. Tuolla arkussa on paavin bulla, joka antaa minulle täyden hallitsemisvallan.»

Seuraavana päivänä rovasti ja apotti tarkastivat Turun ja hyväksyivät sen piispanistuimen paikaksi. Unikankaareella oli kivikappeli jo valmiina, puukirkko purettu ja sen paikalle ruvettu veli Antreaan johdolla rakentamaan kivikirkkoa. Siinä oli tosin vasta muutama kivikerros, mutta se hyväksyttiin kuitenkin tulevaksi tuomiokirkoksi. Piispa sai toistaiseksi jäädä asumaan linnoitettuun kartanoonsa Koroiisiin. Tuomiokirkon muuriin oli kuitenkin lähitulevaisuudessa rakennettava huoneita asunnoksi papeille ja kaniikeille, jotka muodostivat tuomiokapitulin tai toimivat pappeina viereisessä kirkossa.

Viikon kuluttua korkeat vieraat lähtivät. Piispa Tuomas aivan pursui tarmoa ja voimaa. Hän tunsi olevansa mies, jota tarvittiin. Mutta kaunis ja lempeä piirre oli hänen kasvoiltaan kokonaan kadonnut ja sijalle tullut kylmää, harmitsevaa terävyyttä.

28. YSTÄVYYTTÄ.

Ursula laihtui ja vanheni silmin nähden. Koko Turku suri tätä muutosta, sillä hänhän oli kiistämättä koko seudun kaunein nainen, josta kaikki ylpeilivät. Noinko tuo kauneus katoaa! Kuihtuu ja lakastuu, raukka, kuin kukkanen syyshallan jälkeen! Kuinka hän rakastikaan Ispoa. Ihan liikaa! Hänellä olisi vielä elämää edessään. Menisi uudelleen naimisiin. — Näin ihmiset.

Mutta todellisuudessa Ursula kärsi tuhat kertaa enemmän kuin kukaan aavisti. Hän yksin tiesi asian oikean laidan: Ispo oli hukuttautunut. Mihin Ison sielu joutui? Pelastuuko itsensä surmaaja koskaan kiirastulesta? Mitä enemmän Ursula mietti näitä asioita, sitä raskaampana alkoi syyntaakka painaa häntä. Ison sielun pelastukseksi hän osti yhä uusia messuja isä Fiilipiltä — piispan messuun hän ei luottanut. Samoin saarnaajaveljet rukoilivat joka päivä Ison sielun puolesta. Mutta kevennystä eivät tällaiset toimet tuottaneet. Ursulan sydän oli kappaleiksi raastettuna, se vuoti verta, se vaikeroi kuin kuoleman kourissa. Elämä oli pimeääkin pimeämpää, toivon välkähdystäkään ei näkynyt. Lopulta hän tunsu: Nyt en kestä enää. Näännyn taakkani alle. — Jospa olisi joku, jolle voisi puhua! Pappia hän ei saattanut ajatella, mutta äiti — oma kultainen äiti! Tämä ajatus oli tullut kymmenesti hänen mieleensä. Mutta kun hän vain näki vanhan, lempeän muorin, hän tunsu: En

ikinä henno raskauttaa äitini sydäntä tällä taakalla. Hän ei kestäisi sitä, vaan vaipuisi hautaan. Tunnen äitini sydämen.

Pelastus tuli kuitenkin itsestään. Oli syksy. Ursula katseli aitan ovelta, kuinka pihlajan punaiset lehdet peittivät koko pihan. Silloin tuli portista pihaan Ester taluttaen kädestä Knuut-Vilhelmiä, joka jo oli seitsemän kesän vanha. Ihmeellinen huojuksen kipinä värähdytti Ursulan koko olemusta. Hän laski jauhovakan lattialle ja riensi portille vastaan.

»Terve tulemasi! Pyhä Maaria itse on sinut lähettänyt.» Ja hän sulki tulijan syliinsä.

»Isäni Vilhelm kertoi, kuinka onneton olet yhä Ispan kuolemasta», selitti Ester. »Silloin päätin lähteä luoksesi. Nämä syksyiset päivätkin ovat olleet niin kauniita, että ne aivan kuin kutsuivat ratsastamaan. Meillä on renki mukana. Tämä Knuut-Vilhelm ratsasti koko matkan rengin kanssa ja oli kovasti miestä mielestään.»

Ursula taputti poikaa:

»Niin toki, mies kuin mies, vaikka matalakin! — Mutta missä on renki ja hevoset?»

»Jäivät Innamolle, koska tuo palkkisilta oli purettu, vain niskahirret kelluivat vedenpinnalla. Miksi silta on purettu?»

»On kuljetettu raskaita tiilisaimoja linnasta Koroisiin.»

»Kas kun eivät tee Koroisissa tiiliä?» ihmetteli Ester.

»Eivät ruvenneet kahdessa paikassa», selitti Ursula. »Huovut tekivät niitä kaiken kesää Aniniemen linnassa ja sieltä oli mukava tuoda Koroisiin, piispan väki rakentaa näet molemmissa paikoissa. Sen jälkeen kuin nuo korkeat herrat olivat vierailleet Koroisissa, meni piispaan oikea rakennusvimma. Mutta, hyvänen aika, käydään tupaan, tässä tulee kylmä.»

Harmaahapsinen Ursula-muori sai kyynelet silmiinsä, sillä hän arvasi kohta: Ester tuli lohduttamaan Ursulaa.

Knuut-Vilhelm katseli ensin totisena kolmen vanhaa Heikkiä, mutta jo kotvan kuluttua he leikkivät lattialla yhdessä.

Puhellessa aika kului nopeasti, ja illansuussa Penttikin tuli kotiin. Hän oli ollut koko päivän Mustan Kasin matkautuvassa kauppamiesten tulkkina. Viimeiset pitkänmatkan laivat lähtivät Turusta seuraavana aamuna.

Pentti tiesi paljon maailman kuulumisia. Saksalaiset ritarit isännöivät Pohjois-Virossa ja Tallinnassa. Olivat näet karkoittaneet kaikki tanskalaiset maasta. Valdemar-kuningas, jota myös Voittajaksi sanotaan, on saanut tyhjentää vastoinikäymisen kalkin pohjaan asti. Ensin mies joutui vankeuteen. Vapautui sieltä suurin lunnain; jo aloitti tais-telun vihollisiaan vastaan, mutta kärsi raskaan tappion. Sitten menetti Viron, joka oli suurella vaivalla valloitettu ja kastettu. Ja loppujen lopuksi hänen oli luovuttava Ruot-sistakin, kun hänen sisarenpoikansa Eerik Sammalkieli — vai Nilkkuko se on? — ajettiin pois valtakunnastaan. No, Valdemar olikin liian ylpeä! — —

Illalla, kun koko talo nukkui, Ester ja Ursula istuivat lavitsan reunalla puhellen hiljaa.

»Nyt sinäkin tiedät, mitä suru on», sanoi Ester hellästi.

»Tiedän, hyvä ystävä. Tämä on liian raskasta, toisinaan pelkään menettäväni järkeni.»

»Oi rakas sielu! Niinkö hirveätä on sinunkin kaipauksesi! Luulin aivan, että sinä olet päässyt helpommalla kuin minä Knuutin kuoleman jälkeen, sillä olemmehan niin erilaiset. Sinä olet ihaillut ja rakastanut niin monta, minä vain yhtä. — Vasta isäni minulle kertoi, kuinka tavattomasti suret. En voi lohduttaa sinua, Ursula. Itse kärsin silloin hirveästi

ihmisten lohduttamistouhusta. Yhden asian sentään tiedän todeksi: Aika parantaa paljon.»

»Ei se minua paranna,» virkkoi Ursula synkästi.

»Alussa tuntuu aina siltä, ettei mikään paranna. Mutta aika tekee vähitellen tehtävänsä. Ja onhan sinulla lohdutuksena suloinen pikku Heikki, joka on kuin Jumalan enkeli.»

Ursula tarttui Esterin käteen ja sanoi väristen:

»Kuule Ester, et puhuisi noin, jos tietäisit kaiken. Tus-kassani olen usein vaikeroinut: Jospa voisin jollekulle keventää sydäntäni! Kun sinä tulit portista, ailahti sydämeni ilosta, sillä tiesin: Nyt saan keventää mieltäni. Kuule siis kammottava totuus: Ispo ei kuollut tapaturmaisesti, hän hukuttautui.»

Ester vavahti kuin iskun saanut. Hän laski kätensä Ursulan vyötäisille ja sanoi:

»Pyhä Maaria, mitä sinä puhut! Ispo ottanut hengen itseltään? Se ei voi olla mahdollista. Surussasi vain olet ruvennut ajattelemaan näin. Mistä sinä sen tietäisit, kun Ispo kerran oli yksin kalassa?»

»Kyllä minä sen tiedän», väitti Ursula. »Katso, asia on näin: Tuota, kaikki tapahtui — — Niin, katso, pikku Heikki ei ole Ison poika, vaan — — — vaan piispa Tuomaan poika.»

Ester huudahti hiljaa ja Ursula tunsu, kuinka toinen vapisi. Hetket vierivät. Kumpikin oli ääneti. Esterin oikea käsi oli yhä Ursulan vyötäisillä, vasemmalla hän alkoi hyväillä ystävättärensä poskea. Tämä aukaisi viimeisenkin sulun, ja Ursula kertoi hiljaa ja tyynesti Ison viimeisen elinpäivän tapaukset. »Joko uskot, että Ispo hukuttautui?» hän kysyi lopuksi.

»Jo uskon», täytyi Esterin sanoa. »Mutta, rakas — muistathan, minä varoitin sinua. Kun teit ripin isälleni, luulin sinun päässeen tuosta hullusta rakkaudestasi.»

»Pääsin vain vähäksi aikaa. Mutta sanon sinulle jotakin: Rakkauteni oli puhdasta ja kirkasta kuin suoraan taivaasta vuodatettua. Rakastin piispaa kuin Jumalan pyhää. Katselin häntä kuin itse Kristusta. Mutta Tuomas! Hän on kurja mies.»

»Sen sinä oikein sanoit.» vakuutti Ester. »Kurja hän on. Olen inhonnut häntä Knuutin kuolemasta asti. Tiedätkö: Tuomas oli syypää myöskin Knuutin kuolemaan.»

»Mitä?» parahti Ursula. »Pyhä Maarial!»

»En ole tätä kertonut ainoallekaan elävälle olennolle. Nyt tiedän, että minun olisi pitänyt ilmaista se sinulle silloin, kun uskoit minulle rakkautesi salaisuuden. Varmaan olisit vapautunut siitä.»

»Tuskin vain, sillä rakkauteni oli ihmeellisempää kuin koskaan ennen. Mutta se katosi myöskin täydellisemmin kuin koskaan ennen. Minäkin inhoan nyt piispaa. — Mutta kuinka kummassa hän voi olla syypää Knuutin kuolemaan?»

Ester kertoi nyt tarkalleen Knuutin kuoleman salaamatta piispan osuutta tapahtumaan. — »Olen ollut vaiti asiasta», hän jatkoi, »sillä rakastan Tuomaan äitiä, joka on ollut minullekin äitinä. Lisäksi koko heimo pitää piispasta ja uskoo varmasti, että hän on oikea Jumalan mies. On hyvä, että he uskovat niin, en tahdo tuota uskoa horjuttaa. Mutta itsekseni usein hymyilen, sillä tiedänhän, ettei Jumalan mies voi antaa koiran purra toista kuoliaaksi. — Minäkin inhoan piispaa sydämestäni.»

Ursula oli niin ymmällä, ettei pitkään aikaan voinut puhua. Vihdoin hän painoi poskensa Esterin olkapäälle ja sanoi:

»Tämä on niin kamalaa, etten kestä enää. Eikö tuo Tuomas ole enemmän pirun palvelija kuin Jumalan mies? Meiltä molemmilta hän on ryöstänyt rakkaimpamme. Tämä on liian hirmuista!»

»Niin on», myönsi Ester. »Ja kuitenkin meidän on pysyttävä visusti vaiti. Tuomas tekee työtä heimomme hyväksi ja Suomi luottaa häneen. — Näin olkoon edelleen! Kätkemme kaiken iäksi.»

»Mutta kuinka silloin voimme tehdä korvaripin?» ihmetteli Ursula.

»Papille on tunnustettava *omat* synnit, ei toisten.»

»Sinun kohdaltasi se kyllä käy», tuumi Ursula, »et ollut mitään rikkonut. Mutta toisin on minun. En ole syytön. Sieluni ei saa rauhaa, vaikka kuinka ostaisin messuja Ispolle ja auttaisin kirkon rakentamista.»

»Ymmärrän sinua. — — Tässä ei sittenkään auta muu, meidän on kerrottava kaikki minun isälleni. Hän on viisas ja hyvä, liiankin hyvä. Minä kerron ensin Knuutin kuoleman syyn, niin silloin sinun on helpompi tunnustaa hänelle sydämesi tuska. Isäni osaa parhaiten neuvoa ja hän antaa myös synninpäästön. — Mitä sanot tästä?»

»Suostun siihen», lupasi Ursula. »Taakka tuntuu heti keventyvän. Miksi en tätä itse huomannut! Isä Vilhelm on viisas, hän yksin voi auttaa minua tässä kuolemanhädässä. Mutta missä tapaan isäsi?»

»Tulet meille», kehoitti Ester. »Siellä kaikki kääntyy hyväksi. Lähdetään jo huomenna. Ota pikku Heikki mukaasi, niin voit viipyä vaikka viikkoja.»

»Minä lähdän mukanasi. Mutta kyllä minun on vaikea tunnustaa isällesi! Hän kunnioittaa suuresti piispaa.»

»Älä sitä sure! Sanoithan itse, että isäni on viisas! Hän varmasti ymmärtää sinua. Ja vielä: Isäni on kertonut mi-

nulle, että Tuomas on kovasti muuttunut sen jälkeen, kuin hän tuli Suomen johtajaksi, hallitsijaksi. Hän on ylpeä ja ynseä, käskee ja määrää kuin kuningas ja suuttuu kovasti, jos joku uskaltaa vastustaa. Vain sen ansiosta, että piispan toimet ovat viisaita ja tuottavat heimolle hyvää, häntä totellaan ja kunnioitetaan. Isäni on selittänyt vielä, että Suomi on nyt Kristuksen ja pyhän Maarian maa, jonka hallitsijana on itse paavi. Mutta pyhä isä on uskonut koko valtansa piispa Tuomaalle. Hän saa hallita täällä mielensä mukaan.»

»Niinkö Isäsi on kertonut? Piispa Tuomas on siis mahtava mies — hallitsee eläviä ja kuolleita. Ja kuitenkin inhoan häntä. Teenkö kuolemansynnin?»

»Et! Tuomas on syypää sekä Ison että Knuutin kuolemaan. Puhumme kaiken minun isälleni. Tuomas on tietysti vapauttanut oman sielunsa kaikesta syystä, kun hänellä on piispana siihen valta. Me koetamme myöskin pelastaa sielumme, niin hyvin kuin taidamme. — Kuinka ihminen sentään voi muuttua! Muistatko, kuinka piispa Tuomas oli iloinen ja miellyttävä tullessaan Suomeen?»

»Muistan kyllä. Ja niin solakka ja kaunis.»

»Tietysti sinä Ursula muistat ensiksi miehen kauneuden! No, myönnän: Tuomas oli kaunis. Mutta sekin alkaa mennä. Hän käy vuosi vuodelta lihavammaxi. Mutta en tätä tarkoittanut. Ihmettelin vain, että iloisesta miehestä on tullut ynseä ja jörö, joka harvoin hymyilee. Isäni on ollut samanlainen niin kauan kuin muistan. Samoin muut. Tuomas yksin on muuttunut. Mistä luulet sen johtuvan?»

»Vain Jumala sen tietää,» vastasi Ursula. »Ehkä hänen ei pitäisi olla piispana. Hallita Suomea ja Hämettä, huolehtia ihan kaikesta, se ei mahda olla helppoa. — Olkoon tuo mitä on, en välitä.»

»En minäkään. Olen tullut vain ajatelleeksi sitä sen takia, että piispa on alkanut taas ahkerasti käydä meillä. Siinäkin hän on merkillinen: Toisinaan on vaikka vuoden poissa, toisinaan taas käy yhtenään ja on aivan ilmeisesti kiintynyt äitiinsä. Sitten syyskesän on hän käynyt melkein joka viikko.»

»Hän on käynyt siellä sen jälkeen kuin sanoin hänelle, että hän on syypää Ison kuolemaan ja että inhoan häntä. Ehkä Tuomas sittenkin kärsii itseksensä kaikesta, mutta hän sulkeutuu kuoreensa, ja se tekee hänet kovaksi ja ynseäksi.»

»Älä rupea hempeäksi!» torui Ester. »Heitetään tuo mies mielestämme. Hän on syypää Ison ja Knuutin kuolemaan, sitä asiaa ei voi toiseksi muuttaa. Huomenna lähdemme yhdessä Nousiaisiin. Ja isäni auttaa meitä.»

»Olkoon niin!» myöntyi Ursula. »Mutta tiedätkö, toisinaan tuntuu kuin voisin vihata pikku Heikkiäkin, koska hän on tuon kurjan miehen poika. No, se menee kyllä heti ohi, mutta onneni ei koskaan ole ollut täydellistä. En luule tunteneeni mitään sellaista kuin sinä Knuut-Vilhelmin kehdon ääressä.»

»Voi, rakas, ymmärrän sinua», virkkoi Ester. »Mutta muista kuitenkin aina, että Heikki on sinun, ihan sinun omasi. Määrätön tuskasi tuo tuollaisia ajatuksia, mutta sydämesi pohjasta rakastat poikaasi.»

»Se on totta, rakastan Heikkiä suunnattomasti. Mutta siinä rinnalla tunnen aina jotakin katkeraa.»

»Isäni luona kaikki muuttuu hyväksi», lohdutti Ester. »Kukapa takaa, vaikka inho, jota nyt tunnemme, kerran katoaa.»

»Ei ainakaan minun sielustani.»

— — — —

Seuraavana iltana Ursula ja Ester istuivat isä Vilhelmin kanssa Toposten pyhässä tuvassa ja Ester kertoi ensin omansa, sitten Ursulan salaisuuden.

Isä Vilhelmin hämmästyksellä ei ollut määrää. Hän kuunteli silmät suurina, kädet hervottomina pöydällä. Hänen rauhallinen luonteensa leimahti vain silloin, kun Ester kertoi, ettei Tuomas ajanut koiraa pois, vaan antoi sen purra. Ja Ursulan kertoessa vierivät kyynelät Vilhelmin poskille.

Tuvassa oli taas hiljaista. Vilhelm heräsi vihdoinkin unesta ja sanoi:

»Rakkaat lapseni, menkää suurtupaan! Siellä Saara ja pojat odottavat. Tulkaa illallisen jälkeen uudelleen tänne. Minä en syö.»

Naiset lähtivät. Vilhelm asteli edestakaisin huoneessa. Hänen hartioilleen oli pantu liian raskas kuorma. Oi, jospa hän vain tuntisi Jumalan tahdon ja hänen rakkautensa tiet! Vilhelm istuutui takaisin pöydän luo miettimään. Kuin jostakin vaikeuksien suosta pilkahti vihdoinkin ilmoille kirkas ajatus: Suomi on otettu apostolisen istuimen haltuun, tämä on Kristuksen ja pyhän Maarian maa. Paavi on asettanut piispa Tuomaan Suomen ruhtinaspiispaksi, joka hallitsee paavin vallalla, kuin itse pyhä Isä. Onko piispa Tuomas tämän luottamuksen arvoinen? — Olen katsellut häntä tähän asti kuin ainakin Jumalan miestä. Onpa kuin suomukset putoaisivat silmistäni. Hän on vain ihminen — kurja ihminen.»

Isä Vilhelmin sisimmässä leimahti taas. Mutta miettiesään asiaa uudelleen hän ei enää sanonut piispaa kurjaksi, vaan erehtyväiseksi ihmiseksi. Kenelläpä ei olisi heikkouksia ja syntejä! Tuomas on Suomen piispa ja hallitsija. Hän

katsoo kaikessa heimon etua. Mikä oli piispa Markus aikoi-
naan? Ahne ja ylpeä saituri. Ja kuinka surkeata oli piispa-
ton aika! Piispa Tuomas on sittenkin parhain. Kuinka
hän on järjestänyt kirkon ja koko maan asiat! Tällaista
järjestystä ei ole ennen nähty Suomessa. Ja koko Häme on
kastettu, kirkot rakennettu, papit lähetetty! Jumala itse on
ilmeisesti piispan toimien takana. Kaikki, mihin hän tart-
tuu, menestyy.

Illallisen jälkeen Ester ja Ursula tulivat uudelleen. Vil-
helmin kasvoissa oli entinen rauha ja lempeys. Hän puhui
piispan puolesta lämpimästi, niin lämpimästi, että naiset
hämmästyivät. Piispa oli erehtynyt. Mutta me kaikki olem-
me erehtyväisiä. Tuomas on varmasti sovittanut syntinsä
aikoja sitten. Kuinka paljon hän on tehnyt hyvää Suomelle!
Se jo yksin riittää kaiken sovitukseksi. »Jumala on varmaan
antanut meidän kolmen tuntea nämä salaisuudet, jotta me
rukoilisimme joka päivä, ettei kompastuskiviä putoaisi piis-
pan polulle. Jumala on kaikessa piispan kanssa. Meidän
täytyy edelleen katsella häntä kuin Jumalan miestä ja Kris-
tuksen sijaista. Piispa tekee tilin erehdyksistään yksin Ju-
malalle. Meidän on vain koetettava unohtaa ja oltava eh-
dottomasti vaiti kaikesta. Ja teidän molempien pitää päästä
inhostanne. Se ei ole helppoa, mutta rukoilkaa joka päivä
avuksenne pyhää Maariaa, joka ymmärtää naisen sydämen.
Sinulle, Ursula, vakuutan, että Ison sielu pelastuu kiiras-
tulesta, ellei jo ole pelastunut. Myöskin minä pidän tästä
alkaen sielumessun hänen puolestaan. Ja lopuksi, rakas
Ursula, voin antaa sinulle täydellisen synninpäästön. Sielusi
huokaukset ja tuskat on kannettu taivaan kuningattaren jal-
kojen juureen. Hyvät työsi on merkitty muistiin. Siksi pä-
minä, pyhän kirkon palvelijana, annan sinulle täydellisen
anteeksiannon. Ylhäältä tuleva lohdutuksen virta virvoitta-

koon sieluasi kuin sade janoista maata. Väistyköön taakka sielustasi kuin yön varjot auringon nousua. Ursula, tyttäreni, polvistu Ristiinnaulitun eteen, niin luen synninpäästön pyhällä kielellä ja annan sinulle siunaukseni!»

Syvä hiljaisuus täytti pienen tuvan ja pyhä rauha laskeutui kärsiviin ihmissieluihin.

Ulkona tuikkivat syysyön tähdet.

29. ERÄMAAN KUNINGATAR.

Oli kulunut seitsemän vuotta. Niin Häme kuin Pirkkalanmaakin oli kastettu kaukaisimpia saloja myöten. Kirkkoja oli rakennettu ja pappejakin oli riittämiin, sillä veli Johannes oli Karjalasta palattuaan melkein keskeytymättä pitänyt koulua Koroisissa.

Eräs asia oli kuitenkin kaikkina näinä vuosina vaivannut piispa Tuomasta. Liikkuessaan Hämeen puolella hän kuuli aina puhuttavan Erämaan kuningattaresta. Lopulta hän otti tarkan selon asiasta ja oli pakahtua kiukusta. Koko Häme näet näkyi palvovan tuota salaperäistä kuningatarta, hänelle vietiin varmasti enemmän lahjoja kuin kirkolle annettiin veroja. Lappia verottamasta palatessa ei milloinkaan unohdettu lähettää Erämaan kuningattarelle lahjoja, eikä ainoatakaan matkaa tehty häntä muistamatta.

Ensin piispa ja papit aloittivat oikean kauhusaarnan Erämaan kuningatarta vastaan. Ken vei lahjoja hänelle, vei antinsa itse pirulle ja joutui kuoltuaan varmasti ikuisesti suitsuavaan pikijärveen. Mutta peloitukset eivät tehonneet. Kansa kantoi lahjojaan uhallakin. Silloin piispa Tuomas teki rohkean päätöksen: Etsin Erämaan kuningattaren metsien kätköstä ja kukistan hänet!

Kauan hän sai kuitenkin yrittää, ennen kuin pääsi puuhassaan alkuunkaan, sillä ihmiset pysyttelivät visusti vaiti, miten hän kysyikin ja tiedusti. Vihdoin Tuomas lähti Koke-

mäelle, jossa asui satavuotias tientuntija Kaukaritsa. Mutta yhä vain uhkasi tulla kanto tielle: Kaukaritsa ei luvannut lähteä, ei millään ehdolla, oli jo liian vanhakin noin pitkälle matkalle. Tuomaan täytyi käyttää nyt kaikki taitonsa, ja kiirastulen pelko lopulta taivutti vanhuksen. Kuitenkin Kaukaritsa pani lähtönsä ehdoksi, ettei piispa saa tehdä Erämaan kuningattarelle mitään pahaa.

Tuomas otti mukaansa neljäkymmentä parasta huoviaan ja kaksi pappia. Kokemäelle asti kuljettiin ratsain, sieltä jatkettiin matkaa veneillä ylämaihin, Kaukaritsa oppaana.

Pitkän, vaivalloisen matkan jälkeen päästiin vihdoinkin sen vuoren juurella, jonka laella Erämaan kuningatar piti asuntoa. Kaukaritsa sanoi nyt piispalle:

»Tuosta kun lähdet vuoren syrjää ylös, niin tulet Erämaan kuningattaren kotiin. Minä jään veneeseen lepäämään, sillä olen väsynyt. Muista lupauksesi, herra Tuomas!»

Täysin varustein kiivettiin vuoren rinnettä. Miehet olivat äärimmilleen jännittyneet. Minkälainen mahtoi olla tuo kuningatar, jonka maine oli kantautunut yli pohjolan? Mitä nyt seuraa, kun aseistettu joukko nousee pyhälle vuorelle? Ehkä Erämaan kuningatar tekee taioillaan kaikki piispan aikeet tyhjiksi; hänhän saattoi lyödä ahdistajansa silmänräpäyksessä sokeiksi tai rammoiksi! Mutta tässä ei auttanut pelko, olihan mukana itse piispa, joka oli mahtavampi kuin yksikään tietäjä. — Näin aprikoivat miehet jyrkkää rinnettä noustessaan.

Päästiin siitä vuoren laelle, josta oli laaja näköala yli suunnattomien metsien. Vuoren toisena syrjänä oli pystysuora kalio; sen alla, päätä huimaavassa syvyydessä, päilyi kirkkaana joki, jota myöten he olivat viimeiseksi soutaneet. Vastakkaiselle suunnalle vuoren laki jatkui tasaisena ja leveänä. Lähdettiin varovasti sinnepäin, tultiin metsän ympäröimälle

aukeamalle, jonka toisessa laidassa oli suuri pirtti ja kummallakin sivulla kymmenkunta aittaa. Katseltiin, ihmeteltiin. Samassa ilmestyi metsästä parikymmentä miestä, jotka asettuivat keihäät tanassa pirtin suojaksi.

»Näettehän toki, että vastarinta on hulluutta!» huusi Tuomas miehille. »Teillä on vain keihäitä ja kirveitä. Jos mieheni kerran jännittävät jousensa, olette kaikki vainajina. Luopukaa yrityksestänne! Jos joen rannalla otatte kasteen, en tee teille mitään, vaan saatte vapaasti lähteä, minne tahdotte. En tahdo vuodattaa verta, siksi pyydän vielä kerran: Tuokaa tänne aseenne, niin saatte rauhan!»

Samassa suhahti keihäs ilmassa ja lävisti piispan viitan. Kaikki hämmästyivät. Kiukusta sähisten Tuomas komensi: »Jännittäkää jouset!»

Silloin pirtin edessä seisovat miehet toivat aseensa. Ainoastaan se heistä, joka juuri oli tavoittanut keihäällään piispaa, juoksi kirves kädessä, kauheasti kiroillen pirtin ovelle.

Piispa sanoi tyyntyneenä:

»En tahdo vuodattaa verta. Ettekö saa tuota miestä talttumaan ilman jousta?»

Huovit ottivat pitkän köyden, heittivät sen taitavasti miehen ympärille ja tempasivat hänet kumoon niin rajusti, että kirves kirposi kädestä. Eräs huoveista juoksi sitomaan vangin käsiä, mutta samassa tämä sieppasi kirveen vasempaan käteensä ja iski huovia polveen, niin että hän tuupertui maahan. Piispa Tuomaan silmät leimahtivat:

»Hakatkaa poikki käsi, joka halkaisi parhaan mieheni polven!»

Huovit katkaisivat vangin käden ranteesta. Silloin tämä raivostui niin, että ponnahti melkein päälleen pystyyn ja potkaisi toiselta huovilta hampaat irti. Puna syöksyi Tuomaan poskille, hän sähisi hampaittensa välistä:

»Köyttäkää se konna lujasti ja katkaiskaa jalka, joka iski kristityltä mieheltä hampaat suusta!»

Jalka katkaistiin.

Silloin pirtin ovi avautui ja pihalle astui vanha, harmaa-hapsinen nainen, jonka puvussa välkkyivät kultaiset soljet. Hänen perässään tuli kuusi muuta naista. »Erämaan kuningatatar!» kuului humahduksena huovien parvesta. Vaistomaisesti kaikki väistyivät syrjään ja katselivat henkeään pidättäen, kuinka kuningatar ryhdikkäänä kulki heidän ohitsensa jyrkänteen reunalle, loi katseensa yli laajan havuvaltakunnan ja syöksi samassa seuralaisineen jyrkänteeltä syvyyteen. Vain kumea loiskahdus kertoi, mitä oli tapahtunut. Kaikki oli käynyt niin äkkiä, että piispa miehineen vain ällistyneenä tuijotti kallion reunaa, josta naiset olivat heittäytyneet jokeen. Takaa kuului äkkiä rätinää. Kaikki kääntyivät katsomaan: pirtti oli tulella. Tuomas käski:

»Pian takaisin! Pirttiä emme voi pelastaa, mutta katsotaan, mitä on aitoissa!»

Aitat aukaistiin. Sattumalta Tuomas osui sellaiseen aitaan, jossa oli aarrevakka toisensa vieressä. Hän katsoi pariin ja hämmästy; niissä oli pelkkää kultaa ja hopeata.

»Viekää vakat kiireesti rantaan!» hän käski.

Tuomas lähti tutkimaan toisia aittoja. Silloin hän huomasi aittojen välissä virumassa sen miehen, jolta äsken oli katkaistu käsi ja jalka. Piispan kiivastuminen oli talttunut, hän kumartui katsomaan tuota onnetonta, joka näytti jo kuolleelta. Miehen silmät avautuivat kuitenkin vielä hitaasti ja hän loi piispaan kamalan tuijottavan katseen. Jäljellä oleva käsi puristui nyrkkiin ja kohosi vaaksan verran Tuomasta kohti, hampaat kirskahdivat. Sitten nyrkki hervahti maahan, silmät kääntyivät nurin, niin että vain valkuaiset näkyivät, ja hengitys taukosi. Mies oli kuollut. Piis-

paa puistatti. Näin kammottavaa kuolemaa hän ei ollut koskaan nähnyt.

»Tuli on päässyt metsään!»

Kiljaisu herätti Tuomaan ajatuksista. Hän kääntyi ja näki liekkien hulmuavan puitten latvoissa pirtin takana.

»Tyhjentäkää äkkiä aitat! Vain arvokkain tavara veneisiin! Muu jääköön!» komensi hän.

Tavarat oli tuskin saatu rannalle, kun koko vuori jo oli tulimerenä. Kuumuus synnytti hirvittävän vedon, joka kiihtyi syysmyrskyä muistuttavaksi rajatuuleksi. Liekit syöksyivät räiskyen kohti pilviä, metsä rätisi, tuli kulki kuin lentäen puitten latvuksia myöten. Nyt se jo syöksyi rannalle.

»Nouskaa veneisiin!» komensi Tuomas silloin. »Soudetaan tuon kallioseinän alle, siellä olemme turvassa.»

Kohta retkikunta oli jyrkän kallion kyljessä. Kaikki istuivat veneissä aivan ääneti, sillä tulen voima oli niin kauhistuttava, että miehet melkein vapisivat. Suunnattomat liekit nuolivat kuin pitkät, tuliset kielet vuoren syrjää, korvensivat rannalta puut, pensaat, ruohon, kaiken, mitä vain tielle sattui. Ilma oli täynnä savua ja karstaa. Säkeniä, jopa palavia kekäleitä sinkoili veneisiin asti. Joen vesi lämpeni.

Onneksi ei tulen kammottavaa myllerrystä kestänyt tällä äärellä pitkää aikaa, vuoren ympärillä liekit asettuivat vähitellen, ahmaistuaan kaiken helposti palavan. Mutta kulo jatkoi kauhistavaa kulkuaan yli määrättömän ikimetsän. Hirvittävät savupatsaat kertoivat ensin yksinäisille erämiehille, sitten asutuille seuduille, mitä oli tapahtunut pohjoisessa, Erämaan kuningattaren havuvaltakunnassa.

Suoranainen hengenvaara oli nyt ohi, ja veneissä istujat rupesivat jo hiljaa puhelemaan. Mutta kohta se taas taukosi, kun eräs miehistä huudahti:

»Pyhä Maaria, Kaukaritsa täällä veneen perässä ei olekaan nukkunut, vaan kuollut!»

Piispa Tuomas kalpeni, soudatti oman veneensä toisen luo ja totesi, että asia oli niin. Hän aikoi puhua jotakin, mutta huomasi samassa kaikkien miesten kumartuvan katsomaan joen pohjaan. Sanat kuolivat piispan huulille, hänkin kääntyi katsomaan. Samassa hän huudahti hiljaa. Savun hälvettyä häämöttivät joen pohjassa kuningattaren ja tämän seuralaisten hukkuneet ruumiit.

Tämä oli kammottava hetki: ruumis veneessä, ruumiita joen pohjassa! — Piispa Tuomaan ääni vavahti hänen käsiensä:

»Soutakaa tuonne vastakkaiselle hiekkarannalle!»

Noustiin veneistä maalle. Tuomas asteli hetken hietikolla ja sanoi sitten:

»Kaivakaa hauta tuolle hiekkakummulle!»

Satavuotias Kaukaritsa käärittiin nahkoihin ja haudattiin kaikin kirkollisin menoin erämaan kumpuun. Kukaan piispan väestä ei tiennyt, että kallioluolasta seurattiin tarkasti hautausta. Kuningattaren vartijat olivat näet käyttäneet hyväkseen tulipalon aiheuttamaa hämminkiä ja paenneet. He olivat turvassa vuoren piiloluolassa.

Tuulen painamana kulo siirtyi pohjoiseen. Mutta joki, jota oli kuljettu, vei eteläisille ilmoille. Voitiin siis vaaratta lähteä paluumatkalle. Piispa Tuomas oli havainnut, että hänen seuralaisiaan vaivasi vielä pelko ja masennus, hän itse oli jo päässyt kaikesta sellaisesta. Pystypäisenä hän järjesti lähtöä ja tunsu taas: »Olen Suomen piispa ja Kristuksen sijainen tällä pohjoisella maan kamaralla»

Kaukaritsan hautakummulle pystytettiin jyrävä risti. Tuomas astui ristin vierelle ja puhui juhlallisesti:

»Ystävät! Te olette saaneet olla suuren tapahtuman todis-

tajina. Meidän Herramme itse on kohottanut rankaisevan kätensä tämän syntisen seudun yli. Tuon naisen, tuon perkeleen palvojan, hän on sysännyt syvyyteen, ja hänen vihansa tuli on polttanut koko synninpesän. Suuri ja mahtava on Jumala. Hän on tehnyt kaiken. Me olemme olleet vain hänen tekojensa todistajina. — Ystävät! Hän lähettää enkeleitä suojaksemme, niin ettei hiuskarvaakaan putoa päästämme paluumatkalla. Polvistukaa kiittämään Jumalaa ja pyhiä näistä ihmeistä, joita omin silmin olemme nähneet! Kumartakaa maahan meidän Herramme eteen ja ottakaa lähtösiunaus!»

Veneet soljuivat hiljalleen jokea etelään. Soutajien mieli oli taas iloinen ja reipas, piispan puhe oli aivan kuin nostanut heidät maasta. Jokainen tunsi olleensa suuren tapahtuman todistajana. Pyhät olivat lähellä, vartioivat heidän matkaansa.

Piiloluolassa olevat miehet seurasivat tarkoin piispan miesten puuhia. Kun venerailo oli kyliksi kaukana, he lähtivät omia polkujaan etelään. Pirkkalanmaan ja Hämeen täytyi pian saada tieto siitä, mitä oli tapahtunut Erämaan kuningattarelle, maakunnan suurimmalle tietäjälle. — Mutta vielä kuollessaan kuningatar oli näyttänyt tavatonta voimaansa: ukkosen ja salaman oli kutsunut kostajakseen! Piispan täytyi omin silmin nähdä, kuinka vihreä havuvaltakunta meni poroksi. Sai siinä piispa opetuksen! Muistaa, kelmi, ikänsä kaiken, kenen alueelle toi ilkeät sorkkansa!

Piispa joukkoineen saapui onnellisesti asutuille maille, vaikk'ei enää ollutkaan tientuntijaa matkassa. Eräänä iltana laskettiin vihdoinkin Teljän valkamaan. Nuori kuningas Pohja oli rannalla vastassa. Hän katsoi tutkien veneitä ja kysyi sitten piispa Tuomaalta:

»Missä on Kaukaritsa?»

»Kuoli erämaassa, siellä matkamme päässä», ilmoitti piispa.

»Missä hänen ruumiinsa on?» tiukkasi kuningas.

»Hautasimme sinne.»

»Vai erämaahan hautasitte kuin koiran — kuin matkalla kuolleen koiran!» kivahti Pohja.

»Hillitse kielesi!» varoitti Tuomas. »Annoimme hänelle kristillisen hautauksen. Toimitin itse kaikki menot.»

»Niinkuin se muuttaisi asiaa! Ensin otat väen väkisin satavuotiaan oppaaksesi, sitten et viitsi kuljettaa edes ruumista kotiin. Sanon sinulle jotakin, herra Tuomas: Kaukaritsa tuodaan kotiin ja kätketään isiensä vanhaan kalmistoon.»

»Sanoinhan jo, että Kaukaritsa sai mitä pyhimmän kristillisen hautauksen. Siispä hän levätköön rauhassa siellä, minne hänet kätkimme.»

»Täällä Kokemäenmaassa käsken minä, etkä sinä, herra Tuomas. Kaukaritsa tuodaan kotikalmistoon, sitä et toiseksi muuta, vaikka tuo aurinko putoaisi taivaan kannelta.»

Pohja kääntyi ja lähti pystypäisenä rannalta. Tuomas katsoi pitkään hänen jälkeensä ja ihmetteli itsekseen: »Tuollainen kapeahartiainen poika, tuskin kahdenkymmenen. Ja sellainen ääni ja terävä katse. Mitähän siitä vielä sukeutuu maailmaan? Ex ungue leonem! — No, en pelkää poikaa, vaikka hänellä onkin leijonan kynnet. Mutta en myöskään suotta ärsytä häntä, sillä kuningatar Päivä hallitsee vielä poikansa rinnalla, ja hän on ollut minulle hyvin ystävällinen.»

Miehet hajaantuivat pitkin kylää. Tuomas itse yöpyi papin luo. Monesta viikosta hänellä oli nyt kunnollinen vuode, mutta hän ei kuitenkaan saanut unta. Ensin kiusasi se, että miehet olivat kuulleet Pohjan röyhkeät sanat. — »Miksi en heti nujertanut tuota öykkäriä! Nyt miehet voivat

luulla, että pelkään poikaa. He eivät käsitä, että se, joka käyttää itse paavin valtaa, ei pelkää milloinkaan. Minua on näinä vuosina pelätty ja toteltu. Ja niin olkoon edelleen, niin kauan kuin kannan piispan hiippaa!» — Tuomas tunsivoimiensa määrän ja vaipui vihdoin uneen. Mutta samassa hän heräsi säpsähtäen: hän näki selvästi edessään kuolevan miehen kaamean katseen ja nyrkin, joka nousi vaaksan veran. — Hän nukahti uudelleen, mutta heräsi taas pelästyen samaan näkyyn. Näin kului koko yö vuoroin nukkuen ja heti taas heräten. Aamulla Tuomas istui lavitsansa reunalla ja mietti: »Minä käskin katkaista mieheltä käden ja jalan. Siitä hän kuoli. Olinko minä siis syypää hänen kuolemaansa?»

Piispan pää painui hartioitten väliin, kasvoihin tuli tuskainen ilme. Hetket vierivät. — Ulkona haukahti Halli. Tuomas tempautui irti kaikesta ikävästä. Hän ajatteli: »Tuo mies tavoitti keihäällään minua, halkaisi huovin polven, potkaisi toiselta hampaat suusta. Siispä hän sai vain ansaitun rangaistuksensa. Se oli Jumalan tuomio. Itse mies oli syypää kuolemaansa. Miksi siis tässä turhia pohtia ja valvoa mokoman takia! Tosiasia on, että taaskin olen tehnyt suurtyön: Olen nujertanut elävän pirun vallan.»

Piispa Tuomas kokosi nopeasti miehensä kylästä. Kohta hän jo ratsasti joukkonsa etunenässä kuin voittoisalta sotaretkeltä palaava kuningas.

30. HÄMEEN HEIMO.

Elokuun yö oli pimeä ja kolkko. Koroisten piispanlinnan tornissa asteli vartija harvaksen. Hän pani merkille, että kalevanvalkeat leiskuivat tavallista tiheämpään taivaanrannalla ja kosken kohina kuului kumman synkältä. — »Jokohan siellä taas valittavat ne vainajat, jotka ehdoin tahdoin ovat hypänneet koskeen? Vai itkeneekö rantakivillä koskenhaltija, jonka Kalakyttä taioillaan on sinne vanginnut? Kuka tietää, kun on tällainen kolkko yö. Vainajia voi olla liikkeellä vaikka kuinka paljon. Ehkäpä on liikkeellä muitakin — sorkkakoipia! Hm, se punainen piru Piippa pitää asuntoa tuolla. Kaa, en saa sanoa. En saisi mainita sen nimeäkään. Voi kuulla, ja silloin on kimpussani tusinoittain menninkäisiä, noita kämmenen korkuisia punalakkeja. Kerran se lähetti niitä sataisen saaton Turun markkinoille. Ihmiset olivat huutavassa hädässä. Jos aukaisi matkavakan tai eväskontin, hyppäsi sieltä heti pipolakki menninkäinen, jos pani takin ylleen, tanssi hihassa kymmenen menninkäistä. Ne täyttivät lopulta kaikki paikat, jopa tuluskukkarot ja miekantupetkin. Niin, tuo kaikki tapahtui silloin, kun ei meillä vielä ollut herra Tuomasta. Hm, se mies kyllä pitää pirut kurissa, niinkuin kaiken muunkin. Kuinka Kalakyttäkin pelkää piispaa! Ei luota tietäjä tietoihinsa, kun piispa on lähellä. Vapisee ukko, vaikka on perinyt summa tiedot isiltään.»

Vartijan mietteet keskeytyivät, sillä alhaalta kuului askelia. Raudoitettuun porttiin koputettiin. Vartija kumartui katsomaan ja huusi:

»Kuka siellä?»

»Ystäviä Hämeestä! Riennä pian aukaisemaan! Meidän pitää heti päästä piispa Tuomaan luo.»

»Ketä olette Hämeestä?»

»Voi, hyvä vartija, älä viivyttelä, joka hetki on kallis!»

»Porttiei aukene», uhkasi vartija, »jolllette ilmaise, ketä olette.»

»Olen Hattulan pappi Samuel ja mukani on renkini Pekka.»

Vartija lähti alas, mutta herätti ensin huovipäällikön ja joukon miehiä. Sitten vasta portti aukaistiin. Tällainen oli määräys.

Hetken päästä seisoivat Samuel hämmästyneen piispan edessä ja kertoivat:

»Tuon hirmuisia sanomia Hämeestä! Koko heimo on nousut kapinaan kristillistä kirkkoa vastaan. Kun sinä, herra Tuomas, keväällä kukistit Erämaan kuningattaren, se herätti kammottavaa kiukkuja. Ja kun sitten nähtiin, että parhaat metsästysmaat olivat summattoman suurena, mustana kekälemerenä, pursui kiukku yli äyräitten. Vanha tietäjä Kirmukarmu riehuu kuin itse pääpiru. Hän on määrännyt, että kaikilta papeilta on lyötävä poikki käsi ja jalka — aivan niinkuin sinun käskystäsi tehtiin kuningattaren vartijalle. Hän uhkailee, että heimon vanhoille haltijoille uhrataan vielä kastettuja lapsiakin, ja on vannonut, että ne papit, jotka ovat kaadattaneet pyhiä puita, pannaan juoksemaan kantojen ympäri siksi, kunnes vaipuvat hengetöminä maahan.»

»Jumalan pyhät!» huudahti Tuomas. »Voiko näin kamala sanoma olla totta?»

»Totisinta totta se on,» vakuutti Samuel. »Katso, tässä seisson käsipuolena! Vasen käteni on ranteesta poikki. Sen löi Kirmukarmun mies. Sitten minut sidottiin ja heitettiin latoon odottamaan aamua, jolloin aiottiin katkaista jalkani ja puhkaista silmäni. Mutta uskolliset palvelijani ja naapurit pelastivat minut yöllä. Renkini, Pekka, oli kuitenkin ainoa, joka uskalsi lähteä kanssani tänne. Olemme tulleet kuin tulesta ja ilmassa pyytämään apua. Herra Tuomas, tee, mitä ikinä taidat Hämeen pappien pelastamiseksi! Kirmukarmu on kauhea ja kuningas Miemo on hänen puolellaan. He ovat pyytäneet liittolaisikseen Karjalan heimoa ja itse Suur-Novgorodia! Älä viivyttelä hetkeäkään, vaan...»

Samuel tuupertui pyörtyneenä lattialle. Tuomas nosti hänet lavitsalle ja haki kiireesti veli Antreaan, joka sattumalta oli Koroisissa käymässä. Sairas tuli pian tajuihinsa.

Tuomas oli hetken ymmällä. Mitä oli tehtävä? Tämä sanoma tuli liian yllättävänä. Pian hän kuitenkin tempautui irti hämmästyksestään ja kokosi ajatuksensa. Hän näki aseman aivan selvänä edessään ja tiesi, mitä oli tehtävä. Käden käänteessä koko talo oli jalkeilla ja kaksikymmentä sanansaattajaa lähti eri suunnille. Merkkikokkoja ei sytetytty, koska vihollinen ei ollut hyökännyt maahan. Mutta sanansaattajat kutsuivat miehet aseisiin ja laivakuntien laivat kokoon. Lähiseutujen isännät ja Turun vanhimmat kutsuttiin aamunkoiteeksi Koroisiin, samoin lähetettiin kutsu isä Vilhelmille.

Tämä järjestely vei Tuomaalta vain muutaman hetken, niin täsmällisiä olivat hänen käskynsä. Rauhallisena hän astui sitten tupaansa, jossa veli Antreas istui sairaan luona.

»Kuinka Samuel voi?» kysyi Tuomas.

»Kaikki on hyvin», virkkoi Antreas. »Hän nukkuu rauhallisesti.»

»Mene siis, veli, omaan tupaasi,» kehoitti Tuomas. »Valvokaa siellä kaikki yhdessä. Jos tarvitsen jotakuta, niin kutsun. Olemme tulleet piinan-aikaan. Koko Häme on noussut hävittämään Herran viinimäkeä. Siksi on vartiain valvottava.»

Veli Antreas lähti. Tuomas istuutui pöytänsä ääreen ja otti esille kirjoitusneuvot. Piirrin kädessä hän mietti: »Vai-vannäköni ei saa häipyä hukkaan. Millaista työtä ja ponnistusta onkaan Hämeen kastaminen kysynyt! Tekevät liiton Karjalan ja Novgorodin kanssa? Ei — ei! Novgorod ei noin vain nielaise rikasta Hämettä. Ei, sen vannon. Tiedän paikan, joka panee vaikka kymmenen Novgorodia vapisemaan! Kirjoitan pyhälle Isälle Roomaan. Kerron, millaisessa vaarassa on Suomen kirkko ja koko kristitty pohjola. Paaville on vain annettava hirvittävä kuva kaikesta, muuten ei sieltä apua lähde, ei ainakaan pian. Samuel kertoi, mitä Hämeessä ovat uhanneet tehdä. Itse on miesparka menettänyt toisen kätensä. Voin siis hyvin kirjoittaa paa-ville, niinkuin kaikki jo olisi tapahtunut!»

Tuomas kirjoitti hitaasti, mutta varmasti; kuvasi koko tapahtuman: Hämeen kansa, joka muinoin suurella vai-valla ja työllä oli kastettu, on nyt idän ristinvihallisen avulla vaipumassa uudelleen pakanuuteen. Perkeleen ja idän barbaarien avulla se nyt hävittää Jumalan kirkon uuden istutuksen. Hämäläiset ovat surmanneet kastettuja lapsia, raastaneet aikuisilta sisälmykset ja uhranneet heidät sitten epäjumalilleen. Toisia on juoksutettu pyhien puitten ympärillä, kunnes ovat kuolleina kaatuneet maahan. Pap-peja on kääritty olkiin ja poltettu elävältä, toisilta puh-kaistu silmät tai hakattu kädet ja jalat poikki. — Tässä kohdassa Tuomas pysähtyi, sillä hänen eteensä kohosi taas tuo näky: Kuoleva mies kohottaa nyrkkinsä vaaksan ver-

ran, hampaat kirskuvat ja silmämunat kääntyvät nurin. — Tuomasta puistatti. Mutta samassa hän torjui tuon aaveen luotaan ja jatkoi kirjettään. Nyt hän pyysi, kuten jo kerran aikaisemminkin, että paavi vihdoin aloittaisi ristiretkisaarnan kaikkien pohjolan kansojen keskuudessa. Kuninkaitten, suurmiesten, ritareitten, ihan kaikkien oli lähdettävä ristiretkelle idän barbaareja vastaan, koska nämä olivat koko kristikunnan vaarana.

Tiimalasi oli monta kertaa valunut tyhjiin ja kynttilä palanut karrelle. Yhä vain Tuomas ahersi. Kun kirjeessä oli monta totuudesta poikkeavaa kohtaa, ei hän voinut jättää edes puhtaaksikirjoittamista muille. Ennen aamunkoittoa kirje oli valmiina.

»Hyvässä tarkoituksessa tein kirjeen mahdollisimman kaameaksi, ja silloin se ei ole syntiä», hän mietti. »Koska kerran tavalliset pyyntöni eivät ole auttaneet, niin menköön nyt tuo kauhistus Roomaan! Eivätköhän silloin havahdu välinpitämättömyydestään!» — Tuomas kätki kirjeen arkkuun. Kohta se lähtisi pitkälle matkalleen.

Koroisten suurtupa oli miehiä täynnä, kun piispa Tuomas saapui sinne. Ilmassa oli jännitystä, sillä oli kuultu yhtä ja toista, mutta ei mitään varmaa. Mutta jotakin tärkeitä sen täytyi olla, kun heidät kerran yön aikaan herätettiin. Nyt saatiin kuulla totuus. Tuomas kertoi lyhyesti ja selvästi, mitä Hämeessä oli tapahtunut: Koko heimo tanssi siellä perkeleen pillin mukaan hävittäen Herran yrttitarhaa mitä kaameimmalla tavalla. Hämeen papit ja kristityt tarvitsivat pikaista apua. Miten menetellään?

Alkoi vakava neuvottelu. Hetkeäkään ei ollut hukkavissa. Vihdoin päädyttiin siihen, että oli lähetettävä joukkoja kolmea eri tietä ja lisäksi laivat rannikkoa myöten itään vartioimaan, ettei Novgorodista pääse tulemaan

apua. Tuomas oikein innostui, näissä sota-asioissa hänen tarmonsa ja järjestyskykynsä sai kylliksi työtä.

»Pax vobiscum, rauhaa teille», kuului ovelta. Tupaan astui isä Vilhelm ja hänen perässään pitkä, laiha pappi. Kaikki katsoivat outoa pappia ihmetellen, kunnes Sillankorvan Pentin kasvot kirkastuivat ja hän huudahti: »Pietari Kaikuvalta! Terve tulemasi!» — Nyt jo muutkin tunsivat tulijan. Moni ihmetteli vain itsekseen, kuinka kovasti aika muuttaa ihmisen. Siitä olikin jo kolmattakymmentä ajast'aikaa, kun Pietari oli lähtenyt Viron heimon luo.

Ihmettely ja puhelu loppui kuitenkin lyhyeen, sillä piispa Tuomas palasi asiaan. Hän kertoi tulijoille, mitä oli tapahtunut Hämeessä. Vilhelm kuunteli ääneti. Mutta kun Tuomas kertoi, että oli asevoimin päätetty lähteä Hämeen kristittyjen avuksi, nosti hän päätään ja sanoi:

»Herra Tuomas, usko minua: Sinä et tunne Hämeen heimoa! Ikinä ei ole vielä tapahtunut, että Suomen ja Hämeen miehet nostavat aseensa toisiaan vastaan. Älä rupea muuttamaan isiltä perittyjä tapoja! Älä saata näitä heimoja vihan tielle! Viha koituu kuolemaksi molemmille heimoille. Ja vielä: Myöskin Kokemäenmaa kuohuu kiukkua. Jos tässä aseita ruvetaan mitteleämään, yhtyy Kokemäki varmasti Hämeeseen, ja silloin olemme hukassa.»

»Oikein», sanoivat vanhimmat.

Tuomas oli ymmällä. Milloinkaan hän ei päässyt tuon Vilhelmin perille. Mies on hiljainen, melkein nahjus, antaa myöten kaikessa, mutta aina tietyissä tapauksissa rupeaa vastustamaan ja vie tahtonsa perille — Suomen piispan on taivuttava! Tuomaan sisu kuohahti. Hän on juuri saanut asian järjestetyksi ja silloin tulee toinen, joka muuttamalla sanalla tekee kaiken tyhjäksi! Melkein kiivaasti hän sanoi:

»Mutta emmehän voi kädet ristissä katsella, kuinka Hämeen kristittyjä silvotaan ja uhrataan epäjumalille! Meidän on Jumalan pyhänä sotajoukkona riennettävä apuun.»

»Sanoin jo äsken, herra Tuomas, että se on mahdotonta. Siitä syntyisi vihaa, joka kaataisi meidät itsemmekin. — Lähetetään täältä kiireesti miehiä rauhoittamaan Hämettä.»

»Jumalan pyhät, mitä sinä puhut!» ihmetteli Tuomas. »Kuka uskaltaa nyt lähteä Hämeeseen, kun koko kansa kiehuu kiukkua? Ehdoin tahdoin syöksyä kuoleman kitaan.»

»Ellei kukaan muu lähde, niin minä lähden», virkkoi isä Vilhelm. »Hämeen heimo ei katkaise hiuskarvaakaan päästäni.»

»Miehen puhetta!» sanoivat vanhimmat.

Vilhelm jatkoi:

»Ehkäpä sinä, Pietari Kaikuvalta, joka olet Virossa nähnyt niin paljon tulta ja verta, uskallat lähteä kanssani?»

Pietari nosti päätään kuin unesta heräten ja vastasi vain:

»Uskallan.»

Vielä samana aamuna lähti Koroisista kaksi pappia ainoastaan yhden reingin saattamina Hämeeseen. Ja renkikin oli otettu vain kuljettamaan varahevusia, jotta matka joutuisi nopeammin.

Kun piispa Tuomas vanhinten kanssa katseli lähtöä, ei hän voinut olla sanomatta:

»Tässäkö on kaikki, mitä voitiin tehdä Hämeen hyväksi?»

Miehet katsoivat ihmetellen piispaa ja Innamo vastasi:

»Tässä on kaikki. Mutta ole huoleti, he tekevät kyllä työnsä.»

Piispa Tuomas asteli vielä monta päivää nyrpeänä. Hiukan tyydytystä tuotti toki se, että paavin kirje lähti matkalle Roomaan.

Vajaan kuukauden kuluttua tuli sanoma:

Häme on täydellisesti rauhoittunut!

Tuomas istui totisena tuvassaan. Tuo sanoma oli lyönyt hänet hämmästyksellä. Hän oli koonnut joukkoja kaiken varalle, ja nyt tulee tieto, että nuo kaksi pappia olivat saaneet sanoillaan aikaan enemmän kuin suurinkaan sotajoukko! Tämä oli melkein käsittämätöntä. — Hm, Häme rauhoittuu, mutta idästä uhkaa vaara. Onni, että paaville lähti sellainen kirje. Nyt pyhä Isä vihdoinkin lähettää ristiretkikäskyn yli kristikunnan!

31. RAUHAN SANANSAATTAJAT.

Isä Vilhelm ja Pietari Kaikuvalta olivat tulleet Pirkkalanmaahan, jossa vastustus ja kiukku oli korkeimmillaan, sillä Erämaan kuningatar oli ollut tavallaan heidän omansa, heidän tietäjänsä. Lisäksi kulo oli tuhonnut heidän parhaat riistamaansa.

Etelän puolella, varsinaisessa Hämeessä oli koko kostonouhu ollut enemmän Kirmukarmun uhkailuja kuin todellista toimintaa. Muutama mies oli menettänyt kätensä ja yksi lapsi surmattu, siinä kaikki. Kun Vilhelm ja Pietari saapuivat seudulle, tyyntyivät mielet kokonaan ja elämä palautui entiseen uomaansa. Sitä kyllä useimmat hämäläiset pahoittelivat kovasti, että kuningas Miemo oli tehnyt liiton Karjalan, ehkäpä Novgorodinkin kanssa.

Vasta Pirkkalanmaa antoi papeille työtä. Kuningas Vilppu, Kokemäen vanhan Pohja-kuninkaan poika, kiehui kiukkuja ja uhkasi lähettää manalaan jok'ikisen papin, koska kaikki muka vain kiskoivat ja saalistivat täällä Pirkkalanmaassa. Pahin kaikista oli Koroisten päämörö, jonka turkistennälkä ei sammunut koskaan. Ja kuitenkin, hylkiö, suututtaa haltijat niin, että nämä polttavat kiusalla koko erämetsän auringon noususta hamaan laskuun asti! Totta kai kiukustuvat metsien haltijat, kun heidän suurin palvojansa syöstään kuin koira kalliolta jokeen! — Näin kuningas Vilppu pauhasi.

Monien selittelyjen ja ponnistusten jälkeen Vilhelm sai hänetkin tyyntymään. Eniten kuitenkin vaikutti se, että Vilppu tiesi isä Vilhelmin olleen hänen isävainajansa parhaan ystävän. — Kun kuningas Vilppu oli rauhoittunut, rauhoitui myöskin heimo itsestään. Rauhanlähetit saattoivat nyt ruveta ajattelemaan kotimatkaa.

»Palaammeko Kokemäen kautta?» kysyi Vilhelm lähtöaamuna Pietarilta.

»Ehkä lähdemme suorinta tietä Turkuun ja jätämme Kokemäen tällä kertaa käymättä», vastasi Pietari tyyneästi, mutta Vilhelm huomasi, kuinka hänen kasvonsa värähtivät. — Silloin Vilhelm käännähti, nojasi akkunaluukkuun ja katseli kauan syystaivaan sateenharmaita pilviä. Hänen mieleensä muistui elävästi, kuinka Pietari nuoruudessaan pakeni Kokemäeltä, pakeni silloin omaa sydäntään. Ah, ajast'ajat ovat kuluneet siitä, kun Pietari jätti papinvirkansa ja lähti Jumalan sanansaattajaksi Viroon, kun huomasii rakastavansa kuningas Pohjan puolisoa Päivää. Eivätkö nuo raskaat vuodet, kauhun vuodet, ole kyyneet sammuttamaan tulta? — »Oi, ihmissydän, sinä ihmeitten ihme sumujen alhossa! Syntyneekö joskus tulevina vuosisatoina ihmisiä, jotka ymmärtävät sydänten kielen täydellisesti? Minulle se on ollut aina pyhä ihme. Muistan, kuinka Pietari nuorena, tulta syöksyvänä lähti Viron heimon luo. Nyt hän on harmaapää mies. Vuodet ovat paljon taltuttaneet sisäistä tulta, mutta se palaa kuitenkin. Suuri Jumala, sinun luomakuntasi on ihmeitä täynnä! Sinä käsket aurin gon nousta ja taas vaipua lännen kaukorannan taa. Sinä kuljetat kuuta ja tähtiä, lähetät talvet ja kesät, sateet ja lumen, kirkkaat salamat ja räiskyvät pohjanpalot. Ja kuitenkin, ihmeellisin sinun töistäsi on ihmissydän! Kuka ymmärtää sen syvyyttä!»

»Eiköhän jo lähdetä», kuului Pietarin tyyni ääni.

Meni tuokio, ennen kuin Vilhelm vastasi.

Hyvästellessä kuningas Vilppu oli oikein sydämellinen, huolehti hevosista, eväistä, ihan kaikesta. Kevein mielin Vilhelm ja Pietari niin ollen aloittivat paluumatkansa.

Seuraavana päivänä he tulivat paikkaan, jossa tie haarautui kahtaanne: toinen vei Kokemäkeen, toinen Turkuun. Pietari, joka ajoi edellä, pysähtyi tienristeykseen ja tuijotti kauan hevosensa harjaan. Vilhelm katsoi häntä sivulta, mutta ei sanonut mitään, sillä hän tunsu vaistomaisesti, ettei taistelevaa ihmissydäntä saa häiritä.

»Lähdemme Kokemäkeen», sanoi Pietari vihdoin päättävästi ja nykäisi samalla hevostaan. Niin lähdettiin.

Vasta kolmantena päivänä he pääsivät perille, sillä asuttu seutu otti aikaa, oli pysähdyttävä puhelemaan moneen paikkaan. Pietari tunsu sydämensä jyskyttävän astuessaan Vilhelmin perässä Pohjan tupaan. Emäntä Päivä nousi akkunaluukun vierestä ja vastasi tervehdykseen:

»Rauhaa sinullekin, Vilhelm! Tulet kuin pyhien suurena lahjana juuri silloin, kun hätä on suurin.»

Päivä astui Vilhelmiä vastaan tervehtiäkseen kädestä pitäen, mutta samassa hän pysähtyi ja katsoi miestä, joka oli tullut Vilhelmin perässä. Sitten hänen kätensä vavahtivat, ja hän huudahti:

»Pietari!»

»Niin. Jumalan rauhaa sinulle, Päivä!» vastasi Pietari.

Päivä tervehti ensin Vilhelmiä ja ojensi molemmat kätensä Pietarille katsoen tätä samalla syvälle silmiin kuin kysyäkseen: »Oletko sinä, harmaatukkainen mies, Pietari — se tulisieluinen pappi, joka kerran lähti Kokemäenmaasta vain siksi, että hänen sielunsa liekki oli liian polttava?»

Silmänräpäyksessä Päivä kuitenkin malttoi mielensä ja sanoi rauhallisesti:

»Hyvät ystävät, käykää istumaan tänne peremmälle, pöydän luo, niin saamme puhella. Meitähän on kohdannut kauhea tapaturma.»

»Kuulimme jo tuolla kylässä, että olet kadottanut poikasi ja miniäsi», vastasi Vilhelm. »Tuskamme on suuri, sillä nuori Pohja oli mies, isänsä vertainen. Kuinka onnettomuus oikein tapahtui?»

»Pohja lähti syysmessuille Turkuun haaksi täynnä kauppakalua, ja vaimo innostui lähtemään mukaan saadakseen tavata vanhempiaan. Matkahan olikin kovin sopiva: Mennessä Hannan piti jäädä Kalantiin — Pietari ei kai tiedäkään, että Pohjalla oli vaimona Kalannin kuninkaan Kaarlen tytär — ja palatessaan Pohja poikkeaa ottamaan hänet sieltä. Mutta kuinka ollakaan, aavalla ulapalla he joutuivat myrskyn käsiin. Haaksi oli ehkä liian kovassa lastissakin, joten tyrskyt helposti löivät yli laidan. Eihän sitä sen tarkemmin tiedetä, tosiasia vain on, että tapahtui haaksirikko ja kaikki vaipuivat syvyyteen. Pohjan ja Hannan lisäksi hukkui kymmenen miestä — meidän parhaat miehemme. Haaksirikko oli nähty eräältä saarelta, mutta pitkään aikaan ei tiedetty, kenen laiva siellä upposi. Vasta kun ruvettiin kaipaamaan Pohjaa, asia selvisi. Ruumiita ei ole löydetty. Oi voi, toisinaan tuntuu, ettei vanha sydämeni kestä tätä! Ja kaiken kukkuraksi piispa Tuomas vielä sanoo . . .»

Päivä pyyhki kyyneliään ja Pietari kysyi:

»Mitä Tuomas sanoo?»

»Piispa väittää, että tämä onnettomuus on Jumalan lähetämä rangaistus. Pohja oli muka aina ollut ynseä ja ylpeä, ei ollut kylliksi kunnioittanut Suomen piispaa! Kun Häme nousi, Pohja muka auttoi Hämettä ja uhkaili Suomea. Se

on kuitenkin silkkaa valhetta, sillä juuri Pohja tyyntynyt veljensä Vilpunken niin, ettei Pirkkalanmaassa tehty tuhoja. Mutta sitä ei piispa usko, vaan saarnaa, että Pohja sai ansaitsemansa rangaistuksen. Se on muka varoittavana esimerkkinä kaikille. Sydämeni oli haljeta, kun sain kuulla piispan edesottamisesta. Tiedän kyllä, että poikani oli luja mies kuten isänsäkin, ei antanut milloinkaan piispalle myöten, mutta olisiko hän sillä vetänyt päälleen Jumalan ja pyhien vihan?»

»Poikasi oli oikeamielinen mies», vakuutti Vilhelm. »Hän maksoi tarkalleen verot niin piispalle kuin papeillekin, piti yllä oikeutta ja järjestystä eikä sallinut kenenkään sekaantua Kokemäen asioihin. En usko, että onnettomuus oli Jumalan vihan merkki. — Onko jo pidetty sielumessuja heidän puolestaan?»

»Poikani Uolevi — sinä Pietari et kai tiedäkään, että vanhin poikani on pappina Ulvilassa? — on pitänyt messuja, mutta muuta ei ole tehty. Katsokaas, ensin alkuun olin kauhusta ja tuskasta vallan tuuperruksissa. Kesti monta päivää, ennen kuin huomasin lähettää tietoja lapsilleni. Ja sitten minulla on tuo vuoden vanha Pohjan esikoinen hoitettavanani.»

»Sinulla, Päivä, on liian raskasta», surkutteli Vilhelm. »Taas jäit yksin huolien ja työn keskelle. Kuinka olet ajatellut elämää eteenpäin?»

»Tämä pikku Pohja ja tämä suuri talo antavat minulle liiaksi huolta ja työtä. Siksi olen ajatellut, että poikani Vilppu ottaa hoiviinsa myöskin Kokemäenmaan. Jo Pohjan lapsena ollessa hän hallitsi monta vuotta sekä Pirkkalanmaata että Kokemäkeä. Nyt hän voi tehdä samoin. Ja ellei tuosta nuorimmasta vesasta tule oikeata miestä, niin jääkööt maat ainaiseksi yhteen! Jo silloin, kun Vilppu molem-

pia johti, sanottiin hänen hallitsemaansa aluetta usein Satakunnaksi.»

»Hyvin ajateltu,» myönsi Vilhelm.

»Sopisi kyllä erinomaisesti, että vanhin poikani tulisi papiksi tänne, auttaisi minua kaikessa ja huolehtisi koko maan asioista. Mutta Uolevista ei ole tällaiseen. Hän on kovin pehmeä, aivan kuin veljeni Unne ennen Eestissä. Sitten hän on kovasti kiintynyt rakennushommiin ja kauppaan. Liikistön saarella on pieni Ragvaldin kaupunki, jonne on siirtynyt koko seudun kauppa. Sinä, Pietari, muistat hyvin, kuinka kaikki kauppahaahdet tulivat tänne Teljään. Nyt ne jäävät Ragvaldiin, jonne meidänkin kauppamiehet näkyvät muuttavan perä perää. Ja Uolevi on kovasti innoissaan. Hän rakennuttaa juuri kivivallia kaupungin ympärille, aikoo rakennuttaa kerran kivikirkonkin Liikistöön kaupunkinsa keskelle, vaikka vasta juuri puukirkkokin valmistui. Hm, siellä on Uolevi omissa oloissaan, ei hän tänne halua! — Minua surettaa hirveästi, mihin joutuivat rakkaitteni sielut. Kituvatko ne yhä kiirastulessa, kun ruumiitaakaan ei ole löydetty? Ja suren Vilppuakin, sillä hän vihaa Tuomasta. Hänellekin voi vielä tapahtua jotakin. Piispa on näet itse sanonut, että hänellä on taivaan portinavaimet. Hän voi sitoa ja päästää ihmisten sieluja mielensä mukaan.

»Älä toki liikoja sure!» lohdutteli Vilhelm. »Me molemmat koetamme auttaa sinua. Osta Pohjalle ja Hannalle ikuinen sielunmessu itse piispan kirkosta! Lahjoita jokin suuri maa-alue pyhälle Henrikille, niin sillä saat messun. Minäkin annoin Saaren vanhempieni pelastukseksi.»

»Minä annan vaikka mitä rakkaitteni pelastukseksi», vakuutti Päivä. »Mutta luuletko, että herra Tuomas taipuu sellaiseen, mikä tarkoittaa Pohja-vainajan hyvää?»

»Minä ja Pietari huolehdimme siitä, että hän taipuu.»

»Niin, Pietari! Sinä et lähde minnekään, sillä täällä sinua tarvitaan varmaan yhtä kipeästi kuin ennen Eestissä. Pihan laidassa on vierastupa. Sen sinä saat asunnoksesi. — Nytpä tiedän. Sinusta tehdään koko Satakunnan ylipappi. Ja silloin Vilppu ei joudu niin paljon tekemisiin piispa Tuomaan kanssa, eikä siis myöskään voi riitaantua. Tarvitseehan pikku Pohjakin kasvattajan. Varmasti koko heimo iloitsee kuullessaan, että olet tullut takaisin, sillä sinut kyllä muistetaan täällä vielä.»

Vilhelmistä Päivän ehdotus oli aivan luonnollinen. Pietari ei sanonut mitään. Seuraavana päivänä Vilhelm lähti yksin etelään ja Pietari saattoi hänet Teljän portille. Sieltä tultuaan hän meni suurtupaan, istuutui pöydän ääreen ja ojensi kätensä pöydän yli Päivälle. Näin he istuivat kauan ääneti. Vihdoin Päivä sanoi hellästi:

»Nyt sinä kerrot sielusi kaikki kärsimykset ja tuskat, mitä sinulla on ollut näinä pitkinä, pitkinä vuosina, jolloin en ole sinua kertaakaan nähnyt.»

Pietari vastasi hiljaa:

»Sinun kärsimyksesi ja tuskasi ovat olleet paljon suuremmat, sillä elämä on kohdellut sinua kovin ankarasti. Ah, tämä viimeinenkin kaamea onnettomuus! — Ajast'aikojen jälkeen olen nyt tässä, enkä enää milloinkaan lähde luotasi.»

Päivän poskelle vierähti kyynel.

32. INNOSTUSTA.

Oli elokuun ilta Herran vuonna 1238. Hongat huojuuttelivat hiljaa oksiaan Turun tuomiokirkon mäellä ja pääskysten liverrys täytti ilman. Piispa Tuomas seisoi mietteissään kirkkomäen pohjoisella rinteellä. Turun ahkera kauppa-kylä hyöri vielä ilta-askareissaan. Täällä pyhäkön luona oli tyyni rauha.

Tuomas kääntyi ja alkoi tarkastaa rakenteilla olevaa tuomiokirkkoa. Ilon välke kirkasti kasvoja hänen nähdessään kirkon korkeat seinät ja jo valmiin kivisakastin, jonne pyhiinvaeltajat hartaina jättivät almunsa. Tuomas katseli katselemistaan. Vihdoin hän puki ajatuksensa sanoiksi pu-huen itsekseen:

»Oli totisesti suuri Jumalan lahja, että Suomeen saatiin kaksitoista dominikaania. Millaisen vauhdin kirkon rakennustyö saikaan, heti kun he tarttuivat asiaan! Hm, veli Antreas on kyllä taitava rakentaja, mutta hän oli yksin, ei ennättänyt joka paikkaan. Mutta nyt heitä riittää kaikkialle. Rakentavat itselleen tiilistä luostaria tuonne Kaskenmäen rinteelle jokirantaan ja kuitenkin huolehtivat täälläkin kaikesta. Sanon vieläkin: Millainen Jumalan lahja tuo saarnaajaveljien luostari onkaan! — Paljon on työ poissaollessani edistynyt. Ympärysmuuriin on, näemmä, tehty huonekin lisää. No, viivyinkin Hämeessä viikkoja. Ensi kerran tuon kapinan jälkeen kävin siellä. Kahtena talvena kulki siellä

isä Vilhelm ja piti puolestani piispankäräjiä, ja Pietari Kaikuvalta hoitaa hyvin Kokemäenmaata. — Hm, Hämeessä olivat kuuliaisia, mutta jäykkiä, Pirkkala ja Kokemäki taas ottivat minut vastaan kuin ainakin piispan ja hallitsijan. Tuo Pohjaa kohdannut tapaturma sen varmaan vaikutti, sillä ihmiset uskovat, että se tuli pyhien rangaistuksena. Tiedänpä taas hallitsevani kaikkia näitä maita. Itä vain uhmailee, uhmailee kovasti. Novgorodille kuuluu muka Karjala ja Häme! Lupaavat tulla »omille» mailleen! No, tulkoot! Hämeen miehet ovat vannoneet, etteivät koskaan alistu Novgorodin verotettaviksi. Hm, pidämme puoliamme, ja yhteisvoimin tutkitaan vielä kerran idän maat risti ja miekka kädessä. Hyvä, että lähdin Hämeeseen! Nyt tiedän olevani hallitsija, jonka ääntä kuullaan.»

Tuomas lähti kiertämään Unikankareta nähdäkseen kirkon joka puolelta. Tullessaan eteläiselle seinälle hän pysähtyi hämmästyneenä. Muurin juurella oli leveä laatikko täynnä hienoa hiekkaa. Veli Antreas ja Ursulan poika Heikki, joka jo oli kahdentoista vanha, kyyköttivät polvillaan laatikon ääressä. Tuomaan sydän alkoi lyödä nopeasti, sillä poika — hänen poikansa — oli kuvaamattoman kaunis, muistutti enemmän enkeliä kuin ihmistä. Mutta mitä kummaa he askartelivat laatikon ääressä? Tovin kuluttua Tuomas astui lähemmäksi ja tervehti:

»Pax vobiscum!»

»Pax et bonum», vastasi veli Antreas ja nousi seisomaan.

Tuomas ojensi kätensä ensin Antreaalle, sitten Heikille ja kysyi:

»Mitä kummaa te askartelette?»

»Opetan pikku Heikille latinan merkkejä», selitti Antreas. »Välillä silitämme hiekan ja sitten taas teemme koko laatikon uusia täyteen. Nyt siinä on lukujen merkkejä. Katsohan!»

Tuomas kumartui katsomaan ja virkkoi:

»Sinä siis opetat pojalle latinaa?»

»Niin opetan. Äidinisä pyysi. Pentti on näet jo kahdeksankymmenen ja alkaa tulla kuuroksi, niin ettei voi oikein hoitaa tulkin tehtäviä. Hänen omasta pojastaan Pentistä ei tullut tulkkia, vaikka isä oli opettanut lapsesta asti. Ai, olet ollut matkalla, herra Tuomas, etkä siis tiedä, että nuorempi Pentti meni tässä naimisiin Innamon tyttären kanssa. Kalastaa mies ja kaataa kaskea, mutta tulkin töitä ei toimita. Tytär, Ursula, on perinyt isänsä tulkinlahjat. Kuinka lieneekin Jumala ne niin kovin kummasti jakanut! Pois se minusta, että moittisin Jumalan töitä! Ursula auttaa usein isäänsä, sillä hän ymmärtää vaivatta matkamiehiä. Vanha Pentti on paljon surrut, kuka tulee tulviksi hänen jälkeensä. Hän on rukoillut pyhää Henrikkiä ja kantanut lahjoja. Ja katso, pyhä Henrik on auttanut! Heikki on perinyt äidinisänsä ihmeelliset tulkinlahjat, poika puhuu jo nyt voijonmaan ja vendenin kieltä, ymmärtää idän miehiä ja myöskin latinaa. Hän oppii latinan merkitkin kuin leikkien. En koskaan ole nähnyt tuollaista lasta. Herra Tuomas, sanon jotakin: Hän on Jumalan ihme.»

Antrean puhuessa Tuomas katsoi herkeämättä Heikkiä, joka piirteli innokkaasti merkkejä hiekkaan eikä näyttänyt kuuntelevankaan, mitä miehet puhelivat. Tuomas tunsikin, kuinka veri kohosi poskille ja uusi, selittämätön tunne värisytti olemusta. Hän tunsikin olevansa isä. Tuo kaunis ihmelapsi oli hänen poikansa — hänen, hänen! Ja hän alkoi puhua:

»Veli Antreas, teet totisesti oikein opettaessasi lasta, jolle Jumala on antanut sellaiset lahjat. Uskonpa pyhien lähettäneen minut tänne näkemään ja kuulemaan kaikkea. Lähdetään Sillankorvaan keskustelemaan vanhan Pentin kanssa

asiasta. Meidän on huolehdittava pojan opettamisesta. Niin on pyhien tahto.»

Pikku Heikki herkesi työstään. Hän katsoi ensin veli Antreaaseen, sitten piispaan. Vaistomaisesti hän pisti käntensä piispa Tuomaan käteen, vaikka ennen oli pitänyt veli Antreasta kädestä. Kirkolta Sillankorvaan oli vain kivenheitto. Tuomaasta tuntui kuin koko maailma olisi muuttunut toiseksi tällä matkalla. Hänen sielussaan soi ihan uusi sävel, johon sisältyi summaton määrä onnea ja iloa, voimaa ja tarmoa — jotakin, joka aivan nosti hänet maasta. Tämä enkelilapsi oli hänen omansa! Eikö taivas ollut tullut maan päälle!

Ursula oli pihalla ja kalpeni nähdessään piispan taluttavan Heikkiä. Hän tervehti kumartaen, mutta ei tullut koko iltana tupaan.

Vanha Pentti aivan haltioitui, kun Tuomas esitti, kuinka poikaa oli tästä lähin opetettava. Hän hyväksyi empimättä kaiken. Ja Tuomaan lähdettyä hän ylisti korkealla äänellä pyhiä, jotka olivat ohjanneet piispan askelet Suomeen. — Sitä Pentti vain ihmetteli, ettei Ursula ottanut osaa hänen suureen iloonsa.

Piispa Tuomas oli yhä kuin toisessa maailmassa. Hänen edessään kangasteli yhä loistavampia tulevaisuuden näkyjä. Kotiin päästyään hän asteli edestakaisin tupansa lattialla kuin kuningas, joka maan lisäksi tuntee hallitsevansa myöskin taivasta ja helvettiä. Ah, hänellä oli poika, merkillinen jumal'lapsi, jommoista ei ollut ikinä ennen maailmassa nähty! Ja kerran tuo ihmelapsi hallitsee Suomen hiippakuntaa, hallitsee koko pohjolaa Kristuksen sijaisena! — Hm, minä etsin pojalleni maanpiirin parhaat opettajat, vaikka avaruuden ääriltä asti. Ja kun hän varttuu mieheksi, lähetän hänet Pariisiin yliopistoon. Heikistä tulee pappi, piispa, hallitsija,

Kristuksen sijainen! Voi taivasten taivaat, millainen elämän ihanuus minulle vielä avautui! Mitä siitä, vaikka hartioillani on viisikymmentä vuotta. Nuoruuden voimat pulpuavat suonissani. Tunnen, kuinka voimani kasvavat tuhatkertaisiksi tietäessäni, että oma poikani tulee seuraajakseni, kun minut kootaan ad patres — isieni luo!»

Seuraavina aikoina piispa oli kaikille täydellinen arvoitus. Äreys ja tuikea ankaruus oli kadonnut jäljettömiin. Hän hymyili, oli ystävällinen ja haasteli lempeästi kaikkien kanssa. Hänen työtarmsa oli hämmästyttävä, hänen suunnitelmansa viisaita. Panivatpa toiset merkillä senkin, että terävä ja kylmä piirre oli hänen kasvoiltaan kokonaan kadonnut. Joskus saattoi lisäksi sattua aivan ihmeitä. Piispan huulilta kumpusi iloisia leikkipuheita, kuten ennen nuoruuden aikoina, jolloin hän saapui Suomeen.

Eniten tätä muutosta aprikoi Koroisten väki. Arveltiin sinne ja tänne, kunnes vanha Jaana laukaisi:

»Minäpä yksin tiedän, mistä tuo muutos johtuu! Eräänä yönä ei piispa käynyt lainkaan levolle, sillä hän oli saanut vieraakseen itse punalakki Piipan. Koko yön he ottelivat. Piru viskeli taukoamatta tulikuumia nuolia. Piispalla oli kädessä vain risti, jonka hän asetti suojaksi nuolilta. Taistelua kesti melkein koko yön. Kolina kuului selvästi oven taakse ja raosta näin tuliset nuolet. Vihdoin piispa kirosi pirun. Silloin se syöksyi ulvoen Aurajokeen, ja savu ja höyry kohosi pilviin. Aamulla kun vein herra Tuomaalle keiton, näin heti, että vuode oli koskematon. Mutta piispa oli kuitenkin kovin reipas ja hänen kasvonsa paistoivat kuin aurinko. Niin, ystävät, siitä muutos johtuu. Piispa on taistellut sen pahimman kanssa ja voittanut. Pelästyksissään kaikki sorkkajalat pakenivat näiltä main. Ja piispa iloitsee voitostaan. No, vähemmästäkin ihminen iloitsee.

Vaikka eihän herra Tuomas ole mikään tavallinen ihminen. Hän on Herran voideltu, jolle pyhät ilmoittavat kaiken. Ja hän voi sitoa ja päästää ihmisten sieluja mielensä mukaan. Mikä pyhä mies!» — Jaana niiasi tietämättään kahdesti.

Oli totuttu Jaanan paholaisjuttuihin, siksi ei niihin tavallisesti kiinnitetty huomiota. Mutta nyt, kun tuo piispassa tapahtunut muutos oli niin arvoituksellinen, alettiin todella uskoa Jaanaa. Pian koko Turunmaa tiesi tämän suuren salaisuuden. Kaikkien mielestä piispa oli nyt kuin toinen pyhä Yrjänä, lohikäärmeen voittaja.

Kesken iloisen työtouhun Tuomas muisti, ettei hän pitkään aikaan ollut käynyt katsomassa vanhaa äitiään. Sen enempää aprikoimatta hän lähti Nousiaisiin. Täälläkin pantiin heti merkille tuo muutos. Tuomas näet aivan pursui iloa ja reippautta. Ensi kerran tapahtui, että Tuomas puhui pitkän aikaa Esterin pojan Knuut-Vilhelmin kanssa. Tämä oli jo ylenemässä nuorukaiseksi ja oli perinyt isältään soittamisen halun, jota mikään ei voinut vaimentaa. Isän suuri harppu oli hänelle rakkain esine maailmassa. Seinällä riippui lisäksi jouhikko, torvi, sarvihuilu ja kantele, joita kaikkia hän soitti varsin taitavasti. Isä Vilhelm kyllä usein ajatteli surren: Tulleeiko soittajasta suuren kartanon isäntää? — Mutta kun Knuut-Vilhelm kesäilloin istui pihapihlajan alla ja antoi harppunsa soida, Vilhelm unohti surunsa ja antautui kokonaan sävelten taikaan. Ja Esteristä tuntui kuin olisi Harppu-Knuut uudelleen tullut hänen elämäänsä.

Oli oikein soma näky, kun piispa ja Knuut-Vilhelm puhelevat suurtuvan akkunaluukun ääressä. Tuomas sai kuulla, että Ester oli opettanut pojalleen pyhän kielen, vieläpä sen merkitkin. Ester oli näet koko hiippakunnassa ainoa nainen, joka osasi latinaa. Tuomas aivan innostui:

»Sinä, rakas Knuut-Vilhelm, hämmästyttät minut kokonaan! Osaat pyhää kieltä! Etkö tahtois ruveta papiksi?»

»En. Minusta tulee suuren Kivivuoren isäntä.» Knuut-Vilhelm katsoi Tuomasta silmästä silmään.

Illalla, kun Tuomas oli lähtenyt Vilhelmin tupaan, sanoi Saara:

»Huomasitko Ester, kuinka ihmeellinen poikani oli? Siitä on vuosia, kun hän on ollut noin iloinen. Sydämeni on tullut kiitosta. Näin mielessäni monta kertaa saman pikku Haaraldin, jota kerran kannoin sylissäni. Eikö tämä ole merkillistä, kuin pyhän Maarian ihmettä?»

»On kyllä», myönsi Ester.

»Oletko pannut merkeille, että Tuomaassa on kuin kaksi eri olentoa? Hyvin usein hän on synkkä ja juro, tuskin vastaa, jos jotakin kysyy. Mutta toisinaan hän on kuin Jumalan päivänpaiste. Olen usein ajatellut, mistä tuo johtunee, mutta en ole sen perille päässyt. Ehkäpä lapsuuden aika luostarissa, jossa oli vain miehiä, on osaltaan häneen vaikuttanut.»

»Varmaankin», myönsi Ester. Ja Saara jatkoi:

»Tietysti hänen korkea asemansakin tuo huolia ja suruja, onhan hänen kerran tehtävä tili Suomen heimosta, jonka paimeneksi hänet on asetettu.»

— — — —

Tuomaan tullessa Nousiaisista oli Koroisissa sanansaattaja, joka toi kirjeitä. Tuomas katsoi jännittyneenä kääröä ja aukaistessaan hän löysi kaksi kirjettä. Toinen oli Upsalan arkkipiispalta, toinen jäljennös paavin bullasta. Tuomas tuns kuvaamatonta jännitystä lukiessaan paavin kirjeestä: »Gregorius episcopus, seruus seruorum Dej, venerabilibus fratribus Upsalensi archiepiscopo et suffraganeis eius salutem et apostolicam benedictionem.» — Hm, tämä on siis osoitettu Upsalan arkkipiispalle ja hänen alaisilleen piis-

poille. Ei, minua ei lueta niihin — tuolla rauta-arkussa on pergamentti, joka näyttää aina, että hiippakuntani on otettu suoraan apostolisen istuimen haltuun!

Tuomas lehahti tulipunaiseksi lukiessaan edelleen bullasta: »Kansa, jota nimitetään hämäläisiksi ja joka muinoin suurella vaivalla oli käännetty katoliseen oppiin, oli nyt, lähellä asuvien ristinvihollisten avulla, uudelleen vaipunut entiseen erehdykseensä. Muutamien barbaarikansojen ja perkeleen avulla se nyt hävittää Jumalan kirkon uutta istutusta Hämeestä.» — Pyhä Maaria, tämä on vastaus kirjeeseeni, jonka kirjoitin yöllä, kaksi vuotta sitten, saatuani ensimmäiset sanomat Hämeen kapinasta! Aivan, aivan. Tuossa paavi jäljentää tarkalleen minun sanani: »Hämäläiset ovat ryöstäneet ja tappaneet lapsia, joille Kristuksen valo oli loistanut kasteessa. Täysikasvuisilta oli raastettu sisälmykset ja sitten heidät oli uhrattu epäjumalille. Toisia oli juoksutettu kuoliaaksi pyhien puitten ympärillä. Muutamilta oli puhkaistu silmät, toisilta silvottu jäseniä.» — Kas sepä vasta! Onpa kirjeeni auttanut! Sellaista kieltä on käytettävä, niin Rooma vavahtaa ja alkaa toimia. Ja kirjeen lopussa kehoitetaan Ruotsin ja läheisten saarten asukkaita sonnustautumaan ristiretkelle barbaareja vastaan. Ja ne, jotka lähtevät, saavat saman synninpäästön kuin Pyhään maahan lähtijät. Totisesti tässä on kirje, jommoista juuri olen kaivannut! Tämä antaa minulle aseet itää vastaan. Ihmeellistä, kuinka pyhät johdattavat kaiken. Mikä on toimiakseni, kun koko taivas on kanssani! — Mutta mitä kirjoittaa arkkikiispa Jarler?» Tuomas alkoi lukea. Hetken kuluttua hän pani pergamentin syrjään ja mietti: »Juuri noin! Olet oikeassa, Jarler. Kirkon on ensin saarnattava ristiretkä, puhallettava hiillos ilmiliikkiin. Sitten vasta lähdetään liikkeelle.» — Ja Tuomas luki edelleen kirjeestä:

»Nyt on syksy. Olisi liian aikaista aloittaa ristiretkisaarna. Mutta kevään tullen alkaa sanan kylvä ja kestää koko kesän. Sitten seuraavana kesänä, Herran vuonna 1240, lähdetään suurelle ristiretkelle itään. Pyhä Isä kyllä kirjoittaa retkestä Hämeeseen, sillä hän ei vielä tiedä, että tuo heimo heti palautetaan kristillisen kirkon yhteyteen. Mutta me lähdemme Novgorodia vastaan, sillä sehän on suurimpana vaarana Suomelle, Ruotsille ja koko kristikunnalle. Näin olen ajatellut, ja suureksi ilokseni meidän nuori kuninkaamme Eerik Sammalkieli lupasi ensimmäisenä kiinnittää ristimerkin olkapäähänsä. Minä järjestän saarnan tällä puolen Baltianmeren. Järjestä sinä, veli Tuomas, ristiretkisaarna Suomessa, Hämeessä, Virossa ja kaikissa senpuolen maissa. Älä unohda kalparitareita äläkä Riian piispaa! Lähetä talven aikana paavin kirjeen jäljennöksiä kaikkialle, jotta ne tekisivät mielet pehmeiksi ristiretkisaarnalle! Kun sinä, veli Tuomas, tunnet itäiset seudut, niin otat kai retken johdon käsiisi? Sitä toivoo kuningas Eerikkiin.»

Piispa Tuomas istui tuvassaan kauan. Tuntui aivan, että oli tullut liian paljon hyvää yht'aikaa. Hänen suuri unelmansa toteutuu vihdoin täysin mitoin. Nyt oli riittämiin aikaa valmistaa tätä suurta retkeä. »Ja kun kerran koko kristikunta lähtee liikkeelle, niin jo totisesti Novgorodin perustukset vapisevat! Kiitosmessu olisi pidettävä pyhille näitten kirjeitten johdosta. Olen suurimman aikeeni kynnöksellä. Millainen mahtava pyhän Maarian valtakunta tänne syntyykään! Ja sen jätän kerran omalle pojalleni!»

Tuomas katseli kirjeitä vielä kotvan ja päätti:

»Kaniikki Otto saa kirjoittaa paavin bullasta kymmenen jäljennöstä. Syysmessujen aikana niitä sitten lähetetään kaikkialle, ehkä tulee Viron miehiäkin markkinoille.»

Tuomas oli jo tupansa ovella kutsuakseen Ottoa luokseen.

Mutta siinä hän muisti jotakin ja palasi takaisin pöytänsä ääreen.

»Ei, ei! Ei se käy!» hän puheli. »Paavin bullassa toistetaan tarkalleen minun sanojani. Ja ne ovat — valhetta! Hm, ne ovat valhetta alusta loppuun. Hämeessä ei tapahtunut mitään noin kauheata! Liioittelin kirjeessäni tahallani, jotta Rooma vavahtaisi. Ja se vavahti. Mutta nyt! En voi lähettää tätä bullaa hiippakuntaani. Koko kansa suuttuisi silmittömästi kuullessaan tuollaisia valheen sanoja. Eikä tämä ole hyvä edes Viroon. Sieltäkin lähtevät varmasti mieluummin perivihollista Novgorodia vastaan. Mitä tehdä? Kuinka selviydyn tästä? — Jopa tiedän!»

Piispa Tuomas otti esille pergamenttia ja piirtimen. Hän istui hetken pöytänsä ääressä, pää käden varassa. Sitten hän tarttui piirtimeensä ja väärensi silmää räpäyttämättä paavin kirjeen. Kun tämä oli tehty, hän kätki arkkipiispa Jarlerin kirjeen arkkuun. Mutta tuon toisen kirjeen hän pirstoi palasiksi, pani palaset pussiin, kiviä mukaan, meni ja heitti pussin jokeen. Hetken kuluttua hän kutsui luoksensa kaniikki Oton ja käski tämän kirjoittaa kymmenen jäljennöstä »paavin bullasta». — Tuomaan mieleen ei johtunut edes välähdyksenä, että hän oli menetellyt alhaisesti väärentäessään pyhän Isän kirjeen. Hänen edessään väikkyi vain suuri tulevaisuuden näky, jonka rinnalla kaikki muu himmeni.

Kaniikki Ottoonkin tarttui Tuomaan suuri innostus. Riemuiten hän piirsi bullasta kymmenen jäljennöstä, jotka syysmessujen aikana lähtivät kaikille ilmoille, aina Viroon asti.

Mutta vanha Jaana oli sattumalta nähnyt, kuinka piispa viskasi jotakin jokeen, ja kertoi suurena salaisuutena ystävilleen:

»Piippa-piru yritti tulla pois joesta, mutta herra Tuomas heitti sen päähän kiven, joka oli tuotu Golgatan vuorelta — tietäkääs!»

Pitkin syksyä jo puhuttiin tulevasta ristiretkestä. Talvella sitä vähin saarnattiinkin, mutta oikea suurrynnistys alkoi vasta keväällä. Tuskin kirsi oli sulanut, kun kaikki dominiikaanit lähtivät — Herran koirina, kuten he itseään nimittivät — saarnaamaan ristiretkeä. Pian tämän jälkeen Tuomas lähetti kymmenen pappia yli Suomen ja Hämeen, ja lopuksi hän itsekin lähti saarnamatkalle hiippakuntaansa suuri seurue mukanaan. Lisäksi oli kaikkien pappien määrä puhua seurakunnissaan tästä retkestä.

Sanansaattajaksi Viroon lähti kaniikki Otto. Hänen piti tehdä tarkka sopimus kalparitariston suurmestarin ja Riian piispan kanssa. Molemmilta odotettiin voimakasta tukea.

Vaeltaessaan maata piispa Tuomas huomasi riemukseen, että ristinsaarna alkoi kantaa hedelmiä. Kansa oli niin täynnä sotaintoa, että piispan tehtäväksi jäi vain lähempi neuvominen ja opastaminen, mitä kullakin seudulla oli tehtävä. Tuolla oli rakennettava laiva, täällä taottava aseita, siellä palvattava lihaa ja koottava muita ruokavaroja. Se Tuomasta kyllä suretti, ettei hän tavannut missään edes sellaisia, jotka synninpäästön ja iankaikkisen autuuden vuoksi aikoivat retkelle, vielä vähemmän sellaisia, joita olisi kannustanut kirkon pyhä asia. Kaikkia viehätti näet vain sota ja kosto. Ryssälle maksetaan kerrankin perin pohjin kaikki kolhut. »Mutta samapa tuo», lohdututtui piispa, »kunhan vain lähtevät! Jumalan asioita he joka tapauksessa toimittavat.»

Syksyllä kaikki saarnaajat palasivat ja kertoivat riemuiten siitä liekistä, joka oli syttynyt kansan sielussa. Piispa Tuomaan pää nousi pystyyn ja selkä suoristui. Juuri noin,

piti kaiken olla! Yksin Suomesta ja Hämeestä oli lupautunut niin suuri joukko, että sillä voisi valloittaa idän maat, vaikka auringonnousuun asti. Ja syysmarkkinoitten aikana saapui vielä uutinen, joka sai Tuomaan hetkeksi mykistymään hämmästyksestä. Sen toivat Novgorodista palaavat kauppamiehet. Ja se oli tällainen: Mongolien hurjat ratsulaumat ovat hyökänneet Venäjälle uudelleen. Suurkeisari Dzingis-Kaani on kyllä kuollut, mutta hänen poikansa poika, itse Antikristus, johdattaa tuota ratsastavaa pirujoukkoa, jota ei kukaan koko maanpiirissä voi vastustaa. Katso, koko eteläinen Venäjä on savuna ja tuhkana, pyhä kaupunki Kiova on valloitettu ja Antikristuksen kauhistuttavat pimeyden joukot juovat voitonmaljoja sata syltä korkeitten ruumisröykkiöitten harjalla. Puolan kuningas Boleslav vapisee kuin haavan lehti. Slesian herttua Henrik Hurskas on yötä päivää polvillaan Jumalan Äidin kuvan edessä. Mutta Unkarin kuningas Béla nousi ratsunsa selkään, ratsasti halki valtakuntansa kuin tuulispää ja nostatti aseisiin sata kertaa tuhannen miestä, sillä hän ei aio tuumaakaan väistyä, vaikka tietääkin Antikristuksen joukon sylkevän suustaan tulta ja savua. Keisari Fredrik yksin kuuluu vielä nauravan, mutta taitaapa hänenkin naurunsa loppua, kun nuo idän karvaiset pimeyden joukot hyökkäävät Saksaan. — Koko Venäjän kansa on nyt noitten kauhistuttavien rumilusten orjana. Novgorod yksin on vielä vapaana. Mutta senkin hetki lyö kohta. Antikristus oli jo kääntänyt nokkansa Novgorodiin päin ja antanut mustien käärme-
pirujen nuuskia ilmaa, niin että vuoret pamahtelivat halki. Kevätsuoja pakotti hänet kuitenkin takaisin. Mutta hän on uhannut tulla lohikäärmeineen uudelleen, kun suot jäätyvät. Onko siis ihme, jos Novgorod vapisee!

Tällainen oli kauppamiesten tuoma sanoma. Ensi häm-

mästyksestä selvittyään Tuomas tuns i selussaan sulaa r i e -
mua:

»Kyllä näkyy, että Jumala on kanssamme ja pyhät teke-
vät työtä puolestamme. Kun Suur-Novgorod jo edeltäkäs i n
lannistetaan, niin hätäkös on meidän lähteä retkelle! Voitto
on varmasti meidän.» Näin Tuomas puhui kaniikki Otolle,
joka oli äsken kotiutunut Virosta tuoden sieltäkin hyviä
uutisia. Innostuksen huumassa Tuomas kirjoitti arkkipiispa
Jarlerille pitkän kirjeen, jossa kertoi kaikesta, ristiretki-
innosta aina Antikristuksen joukkojen elä mö imiseen asti.
Syksyllä myöhään hän sai vastauksen. Innostus oli sielläkin
suuri, miehiä oli lupautunut retkelle aina Tanskaa ja Norjaa
myöten. Kuningas Eerik ja suuri osa rannikon leedingiä
tulee varmasti mukaan. Ristiretkelle lähdetään ensi kesänä,
silloin kun päivä on pisimmillään. Upsalasta lähetetään
edeltäpäin sanantuoja Suomeen, niin että voidaan lähteä
päivälleen ja sitten yhtyä merellä.

Luettuaan kirjeen Tuomas tuns i selunsa kohoavan maasta,
ja hän ajatteli:

»Taivas antaa kaiken menestyä, mihin ikinä ryhdyinkin!
Novgorod vapisee Antikristuksen edessä. Mongolien musta
pimeyden lauma rankaisee Jumalan ruoskana vääräuskoista
itää. Suuri ristiretki-into on vallannut ihmiset koko kris-
tityssä pohjolassa. Ja minulle on kuin istestään — tai sa-
noisinko pyhien lahjana — kertynyt aarteita tätä retkeä
varten. Ensin Mieronkierto ja Satanahka lähettävät aarre-
vakat, sitten saan Erämaan kuningattaren rikkaudet. Kyllä
on kelvannut palkata miehiä! Kymmenen laivaa on raken-
nettu yksin minun varoillani ja aseita taottu määrättömästi.
Millainen suunnaton saatto täältä lähtee k ään laivoja, kun
rannikon leedingin lisäksi monet yksityiset ovat noudatta-
neet esimerkkiäni ja rakennuttaneet laivoja! Piispa Jarlerin

ja kuningas Eerikin silmät nousevat varmasti pystyyn, kun näkevät meidän mahtavan laivastomme. — No, heille tämä näky tekee varsin hyvää. Pitävät kyntensä kurissa, eivät koske Suomen asioihin. Totisesti, kaikki on melkein liian hyvin. On pidettävä heti kiitosmessu pyhälle Maarialle, pyhälle Henrikille — ah, kaikille Jumalan pyhille! Kaniikki Otto pitäköön sen täällä Koroisissa pyhän Maarian kirkossa. Itse pidän sen Turussa. Samalla matkalla näen, kuinka poikani edistyy.»

Tuomas asteli joen rannalle keveästi kuin nuorukainen.

33. LÄNSI JA ITÄ NEVAJOELLA.

Koko Turku oli kuin ukkosen iskemänä. Kaikki tuijottivat kauhistuneina eteensä. »Onko tämä todella totta?» kysyttiin.

Oli se. Totta oli kaikki. Asiaa ei voitu toiseksi muuttaa. Piispa Tuomaan päällikkölaiva oli rannassa. Yöllä se oli siihen ilmestynyt. Sen kokka oli murtunut ja masto poikki. Piispa oli mennyt miehineen Koroisiin. Vain muuan Raision mies jäi Mustaan Kasiin ja kertoi. Mitä hän kertoi? Piispa Tuomas joukkoineen oli kärsinyt suuren tappion Nevajoen rannalla! Ryssä oli voittanut. Ihan totisesti: Ryssä oli voittanut. Herra armahtakoon! Kuinka oli käynyt Turun miehille?

Aamuaskareet jäivät tekemättä, sillä tämä oli liian kamaa, aivan ylivoimaista. Ei voitu edes valittaa, ei itkeä. Rinnassa vain kouristi ja kirveli.

Mutta kuinka tällaista saattoi tapahtua? Retkellehän lähdettiin itse Rooman paavin käskystä, ja paavin käsky on sama kuin Jumalan käsky! Pyhät auttoivat silmin nähden, sillä kaikki menestyi, mihin herra Tuomas tarttui. Läntisen meren takaakin tuli suuri joukko sotapursia. Ja sittenkin häviö! Ryssä oli voittanut. Jumalan pyhät, millaisia aikoja kohti oltiinkaan kulkemassa! Kuinka oli käynyt Turun miehille? Tulevatko puoletkaan takaisin? Eikö herra Tuomas olekaan Jumalan mies, kun tällaista tapahtuu? Näännymme tuskaan!

Turun vanhimmat kutsuttiin Koroiisiin ja jännitys laukesi hiukan, sillä uskottiin, että nyt saadaan ainakin oikeat tiedot tapahtumasta.

Miehet istuivat piispantalon suurtuvassa pitkin seinävieriä ja tuijottivat lattiaan. Vihdoinkin ovi avautui ja piispa Tuomas astui kynnyksen yli. Miehet nousivat tervehtimään. Samalla he katsoivat hämmästyneinä piispaa, joka kalpeana ja aivan laahustaen käveli lattian poikki pöydän luo. Reippaus ja voima oli piispasta poissa. Pöydän päässä seiso i kumaraselkäinen vanhus, ja miehet tunsivat piston sydämessään.

Hiljaisella, mutta varmalla äänellä Tuomas alkoi puhua: »Rakkaat ystävät! Suuri onnettomuus on kohdannut meitä. Turun miehet kyllä palaavat, samoin suurin osa Suomen väestä. Mutta Häme, onneton Häme! Ja Ruotsi! Voi, voi, vain rippeet kotiutuvat. En ymmärrä, miksi Jumala ei ollut suosiollinen meille, vaikka taistelimme oikean uskon puolesta. Näin oli matkamme kulku: Lähdimme täältä; sellaista laivastoa ei ole ennen Suomessa nähty. Kumionpään kohdalla tapasimme Ruotsin leedingin ja kaikki, jotka lännestä olivat lähteneet ristiretkelle. Kun sitten vielä Hämeen laivat yhtyivät meihin, oli näky tavaton. Meri oli pursien peitossa silmäkantamattomiin. Ruotsin kuningas Eerik Sammalkieli huudahtikin: 'Tällaisella joukolla valloitamme vaikka koko maailman!' Samaa sanoi kuninkaan lähin mies Birger-jaarli. No, purjehdimme Suomenlahden poikki ja sitten etelärantaa eteenpäin, kunnes tulimme Vatjanmaan rannalle, jossa kalparitareitten piti yhtyä meihin. Mutta he eivät olleetkaan saapuneet. Odotamme, hullut, neljä päivää, ja kokoamme vielä ruokavaroja Vatjasta, joten tieto retkestämme oikein levisi! Noista neljästä päivästä tuli sitten tuhomme. Varmaan itse Lusifer

kuiskasi Eerik Sammalkielen korvaan: 'Odota, odota!' sillä muuten ei tällaista tyhmyyttä voi ymmärtää. Kuninkaan laivassa oli myös pidetty enemmän iloa kuin ristiretkiläisille olisi ollut soveliasta. Siitäkin pyhät saattoivat suuttua. Mutta miten lieneekin — meidät äkkäsi heti ruhtinas Pelkonen, jonka tehtävänä oli vartioida siellä Novgorodinmaan rantaa. Laivojemme paljoudesta hän päätteli, että vaara oli hirvittävä. — Tämän kaiken kertoi eräs vangiksi joutunut vihollinen. — No, merkkivalkeat tiedoittivat vaarasta Novgorodiin, jonne Pelkonen lähetti myöskin sanansaattajan kuin tulessa ja ilmassa. Sitten ruhtinas Pelkonen koki kiireesti Inkerin, Lopen ja Vatjanmaan miehet — taisipa hän saada karjalaisiakin joukkoihinsa. Mikäs oli vaurautua, kun sai kokonaista neljä päivää aikaa. Me hullut! — Lähdimme taaskin liikkeelle. Hidastelimme yhä, sillä uskoimme kalparitareitten tulevan tuossa tuokiassa. Saa-vuimme Nevalle. Hiljalleen eteenpäin. Jo tuli tieto: Kalparitarit ja piispa Albert ovat matkalla, koettavat maata myöten saavuttaa meidät. Olimme silloin juuri siinä kohdassa, missä Inkereenjoki laskee Nevaan. Ei muuta kuin jäimme odottamaan, hullut! Laskimme laivamme rantaan ja leiriydyimme kahden puolen Inkereenjokea. Sille puolelle jokea, minne oli pystytetty kuninkaan purppurainen telttä, asetuivat kaikki lännestä lähteneet miehet ja suurin osa hämäläisistä. Vastakkaiselle rannalle leiriytyivät meidän miehemme ja loput hämäläiset. Olimme reippaalla mielellä, niin päälliköt kuin miehetkin hehkuivat sotaintoa. Mutta kuinka ollakaan! Tuo sanoma kalparitareitten tulosta olikin valheviesti. Fiilip Pelkonen sen oli keksinyt saadakseen meidät nousemaan maihin. Ruhtinas Aleksanteri, sen Jaroslavin poika, joka ajast'aikoja sitten kävi ryöstöretkellä Hämeessä, oli näet jo ennättänyt tulla Novgorodista joukkoi-neen Pel-

kosen avuksi. Yhdessä he tekivät katalan suunnitelman. Joukot oli pidetty kaiken aikaa metsien kätköissä, mistä ne nyt mitä suurimmassa salaisuudessa kuljetettiin leirimme lähelle. Oli varhainen sunnuntai-aamu heinäkuun puolivälissä. Leirimme oli vasta puolittain hereillä, kun Aleksanterin ja Pelkosen joukot yht'aikaa ja aivan odottamatta hyökkäävät kimppuumme. Mitä mahdoimme enää? Olimme yllätyksen herpaisemina. Birger-jaarli sai töin tuskin varjelluksi kuninkaan, jonka purppurainen teltta oli hyvänä oppaana viholliselle. Ruhtinas Pelkonen otteli itse kuninkaan kanssa miekallaan. Ja Eerik Sammalkielen viimeinen hetki olisi tullut, elleivät päälliköt olisi rientäneet hänelle avuksi. Mutta silloin joukot jäivät johtajitta ja hölmistyivät alussa täydellisesti. Ryssä ajoi miehiä jokeen kuin karjaa. Monet pelastuivat uiden laivoihin, yhtä monet hukkuivat. Mutta äkkiä miesten sisu nousi ja taistelu kiihtyi sangen kiivaaksi. Minä riensin heti joen yli ja aion viedä omat joukkoni taisteluun, mutta ryssäpä äkkäsi oitis aikeeni ja rannalle syöksähti vihollisia kuin heinäsiirkkoja Egyptinmaalla estämään maihinnousuamme. Mikä siinä auttoi! Jäin joukkoineni suojelemaan laivastoa, yhtään purtta ei ryssä saanut, vaikka kyntensä iski moneen. Iltapuolella pääsimme vihdoin taistelutanterelle. Vihollinen vetäytyi väsyneenä takaisin. Mutta emme hyökänneet sen jäljessä, sillä taistelutanner pani melkein veren hyytymään suonissamme. Verta, silvottuja ruumiin osia ja kamalia ruumisröykkiöitä oli joka paikassa. Haavoittuneitten ja kuolevien valitukset, voivotukset ja korahdukset tunkeutuivat vihlovina luihin ja ytimiin asti. Haavoittuneet ja hurjistuneet hevoset kiljuivat ja potkivat vielä maassa maatessaankin monta miestä kuoliaaksi. Helvetin esikartanossa ei varmaankaan ole niin hirvittävää näkyä kuin tuolla taistelutante-

rella. Se vei luonnon kovimmiltakin. Vaivoin sain mieheni työhön. Ensin teimme hurjistuneet hevoset vaarattomiksi; sitten kävimme käsiksi haavoittuneisiin, joitten voihkina täytti ilman. Sidoimme ja hoivasimme minkä taisimme. Mutta niille, joitten ruumis oli kokonaan silvottu, mutta jotka kuitenkin vielä elivät, oli annettava viimeinen armonisku. Jumalan pyhät, en voi sanoin kuvata kaikkea — se oli kiirastulen kauhua, se oli helvetin tuskan näkemistä! — No, kun haavoittuneet oli hoivattu, rupesimme korjaamaan kaatuneita. Päälliköitten ja pappien ruumiit kannoimme laivoihin. Niitä tuli kolme laivanlastia. Lähetin ruumislaitvat heti merelle, jotta olisivat turvassa vihollisen hyökkäyksiltä. Muut kaatuneet hautasimme joen rannalle. Nuoret papit vapisivat ruumiita siunatessaan. Yön hiljaisuudessa poistuimme tuolta kauhun paikalta ja painuimme merelle. Haavoittuneista toiset olivat hyvin heikkoja. Niinpä oli kaniikki Otto Westfalin henki vaarassa. Silloin minä otin hänet ja muut kuoleman kanssa taistelevat purteeni, lujimmat miehet soutajiksi ja kiirehdin muun joukon edellä kotiin. Samoin teki kuningas Eerik. Koko ristilaivaston päällikkyys jäi Birger-jaarille, miesten miehelle, joka on luotu johtajaksi. Huomenna tai ylihuomenna palaavat luultavasti meidän muut purret. — Tällainen oli ristiretkemme, josta odotettiin niin paljon. Meille toki tulevat miehet kotiin. Mutta Häme — onneton Häme! Ja lännen maat! Jumalan pyhät, en voi käsittää, miksi tällainen kauhistuttava onnettomuus on laskettu päällemme. Itse Rooman pyhä Isä kehoitti meitä lähtemään, antoi siunauksensa. Taistelimme oikean uskon ja pyhän kirkon puolesta. Ja sittenkin kävi näin! Luulen, että itse pääpiru oli päässyt hetkeksi kahleistaan ja pannut kaikki voimansa liikkeelle tuhotakseen meidät, jotka olimme Kristuksen sotilaita ja oikean uskon puolustajia.

Kerrankos on tapahtunut, että on täytynyt taistella itse pirun kanssa! Temppeleiherrat kokevat sitä melkein joka päivä Pyhässä maassa. Niin, niin, tosiasiassa pysyy, että olemme kärsineet surkean tappion. — Tämä on sanomani, rakkaat kylänmiehet. Ja nyt, tulkaa kanssani messuun. Jos piru onkin isäntänä tuolla itäisillä ilmoilla, ei hän koskaan hallitse täällä lännessä. Ah, iankaikkisesta iankaikkiseen hallitsee täällä Kristus ja hänen pyhä äitinsä Maaria. Menkäämme ja kumartakaamme heitä!»

Alakuloisina Turun vanhimmat ja ympäristön isännät lähtivät Koroisista, ja alakuloisena piispa Tuomas astui kaniikki Oton luo. Yrttejä tunteva munkki kertoi heti, että sairas oli parempi, hän ehkä sittenkin jää eloon. Kun Otto nukkui, niin Tuomas lähti yksinäiseen tupaansa. Hän istuu-tui pöytänsä ääreen ja painoi päänsä käsiin. Ensi kerran hän saattoi koota ajatuksensa tuon hirvittävän iskun jälkeen. Nevan rannalla ei ollut aikaa ajattelemiseen, siellä täytyi toimia. Ja sitten paluumatkalla sydän vain vuoti verta. Mutta nyt! Oi voi sentään! Vuosikymmeninen uljas unelma oli pirstaleina, niin pirstaleina, ettei sitä ikinä voinut korjata. Kuinka ihana olikaan tuo tulevaisuuden näky lähtiessä: Kukistetaan koko itä ja kastetaan sen kansat oikeaan uskoon! Ja uuden mahtavan valtakunnan johtajana on Tuomas, Suomen ruhtinaspiispa! Ritarikunta vartioi maani rajoja, laivasto sen rantoja, papit ihmisten sieluja. Ja itse Rooma hämmästy! »Niin, sellaisena tuo näky oli väikkynyt edessäni jo toista vuosikymmentä, mutta käden käänteessä, yhdellä iskulla se meni pirstaleiksi, murskautui niin, ettei mitään jäänyt jäljelle — ei mitään! Edessäni on vain musta verho, johon tuijotan, kunnes sokeana uuvun hautaan. Työni, vaivannäköni — ah, kaikki on ollut turhaa! Elämäni on hukkaan kulunut. Miksi kerran jäin tänne huur-

teiseen pohjolaan taistelemaan barbaareja vastaan? Työläni ei ole mitään merkitystä. Hartioillani on vuosia, hapsemi ovat harmaantuneet. Elämäni parhain aika on kulunut — kulunut hukkaan. Olen murtunut mies, vaivainen kulkijain, jolla ei ole enää toivoa. — Hm, siinä on, herra Tuomas, sinun elämäsi luku: Olet murtunut mies, joka ka-dotti toivonsakin itäisten rantojen sumuun!»

Tuomas istui, tuijotti tuijottamasta päästyäkin tuota mustaa verhoa. Vihdoin hänen mieleensä johtui kuin jonkun sanomana:

»Vai olet mies, jolla ei ole enää toivoa! Ja kuitenkin sinulla on poika — sellainen poika! Tuomas, Suomen piispa, teet syntiä sanoessasi, ettei sinulla ole enää toivoa.»

Tuomas nousi kuin tietämättään ja astui muutaman kerran edestakaisin lattialla. Hänen askelensa eivät olleet enää laahustavia. Samassa hän pysähtyi ja katsoi hämmästyneenä eteensä. Musta verho siirtyi hitaasti syrjään. Eteen avautui taas tulevaisuuden kuva, vaikka se olikin harmaa ja sumuinen kuin lokakuun ehtoo. — »Minun on jätettävä kaikki valloitusaikeeni ja tyydyttävä hiippakuntaani», hän mietti. »Retkeni itään eivät ole onnistuneet. On varmasti pyhien tahto, että luovun mahtavista unelmistani. Hiippakuntani on riittävän suuri jo nytkin: Suomi, Satakunta, Häme. — Totisesti on työtä yhdelle miehelle. Se järjestykseen! Silloin ei elämäni ole häipynyt hukkaan. Kuinka sanomattoman juhmallista onkaan, jos kirkonkellot vielä kerran kumajavat Hämeen ja Satakunnan suurien salojen kätköissä, niinkuin nyt kumajavat täällä Suomessa! Onhan noissa maissa kyllä kirkkoja ja pappeja, mutta niitä on liian vähän, surkean vähän. Eloa on paljon. Siksiä tee työtä, herra Tuomas! Tee työtä, niin elämäsi ei ole kulunut turhaan.»

Tuomas istuutui pöytänsä ääreen. Tuntui uudelta ja ihmeelliseltä ajatus: »Minä teen työtä! Olen tarhuri Jumalan yrttitarhassa. Siellä pitää kaiken kasvaa ja kukoistaa! Ja kerran tämän kukoistavan hiippakunnan saa minun poikani. Hän jatkaa työtäni. Hän astuu sen esteen yli, johon minä kompastuin. Poikani, poikani, kasvatan sinua kuin silmäterää! Veli Johannes sanoo, ettei hän milloinkaan ennen ole nähnyt niin viisasta lasta. Hän on kuin taivaan asukas, kuin Jumalan enkeli. Juuri niin pitää olla-kin, sillä onhan Heikki minun poikani. Hän on jo neljän-toista ikäinen. Vielä muutamia vuosia, niin lähetän hänet Pariisiin, sillä sen yliopisto on parhain. Veli Johannes saa lähteä mukaan, jottei pojalleni tapahtuisi mitään pahaa. Hm, Pariisissa on maailman kuuluisin yliopisto, mutta siellä on myöskin Keltaisen Kotkan viinitupa! — Poikani, poikani! Tahdon elää ja tehdä työtä sinun hyväksesi. Hm, kuinka kummallista, että pimeyteen sittenkin ilmestyi valoa! Onko tämä nyt sitä koleikkojen kautta tähtiin kulke- mista — per aspera ad astra? Ehkäpä! — Mutta Nevajoen tappiota ei mikään korjaa. Itä on voittanut. Se on to- tinen tosi. Suuri unelmani on pirstoutunut iäksi. Unohta- neeko kristikunta milloinkaan tätä Jumalan ruoskan jälkeä?»

34. UUTISIA.

Vierähti muutama kesäinen päivä. Itään lähteneet Suomen laivat saapuivat kotoisille rantamille. Mutta ne toivat tullessaan tyrmistyttävän viestin: Ristilaivasto oli joutunut Suomenlahdella hirvittävän myrskyn kouriin. Ruumislaivat, jotka olivat liian painavassa lastissa, vaipuivat heti syvyyteen. Myöskin muita laivoja haaksirikkoutui, kuinka monta, siitä ei ollut tietoa, sillä myrsky hajoitti koko laivaston ajaen toisia aina Viron rannoille asti. Suomi menetti laivan, ehkäpä myöskin Kokemäki. Hämeen haaksien kohdaloa ei tunnettu.

Tämän sanoman kuultuaan piispa Tuomas mykistyi kauhusta. Hän sulkeutui tupaansa ja tuijotti eteensä kuin mieli-puoli. »Yhä vain kamalia uutisia», hän mietti. »Yhä Jumalan ruoskan jälkiä. Vai pirunko elkeitä? Herra armahtakoon! Mitä olemme rikkoneet? Eikö ole kylliksi palvottu pyhiä? Hm, en ottanut pyhän Olavin reliikkiä laivaani, vaikka nuo Norjasta tulleet dominikaanit kovasti kehoittivat. Heidän mielestään pyhä Olavi on Itämeren herra — yksin hän. Mutta minä olen aina uskonut pyhän Nikolauksen voimaan. Siksi hänen reliikkinsä kannettiin laivaan ja hänelle pidettiin suuri matkamessu. Oliko se väärin tehty? — Ei! Pyhä Nikolaus on merenkulkijoitten suojelija, sitä asiaa ei voida toiseksi muuttaa. Kautta aikojen hän on pelastanut tuhansia vihaisimpienkin tuulispäiden kourista. Mutta

miksi hän ei auttanut meidän laivojamme? Eikö hänen valtansa ulotu Itämerelle? Pyhä Olaviko sitä hallitsee yksin? 'Pyhä Nikolaus on suuri ja hänen voimansa ulottuu kaikkialle, missä tuuli liikuttaa laineita, myrsky nostattaa vaahtopäitä tai tyven kuvastaa Jumalan kirkkautta.' Näin sanotaan pyhimyskirjassa. Se on siis totisinta totta. Ja mitä tämä merkitsee? Se merkitsee sitä, että pyhän Nikolauksen vallalla ei ole rajoja. Hän hallitsee Itämerta. Hän hallitsee maailman kaikkia meriä, järviä ja vihaisia virtoja. Kun olen hänelle pitänyt matkamessun, turvautunut hänen voimaansa, olen siinä tehnyt totisesti oikein, sanokoot dominikaanit mitä hyvänsä. Mutta miksi kuitenkin vielä tämäkin onnettomuus?»

Tuomas mietti ja mietti, niin että tuskan hiki helmeili otsalla. Asian perille hän ei sittenkään päässyt, tuska vain yltyi. Silloin hän nousi hevosensa selkään ja ratsasti Nousiaisisiin äitinsä luo. Hän tiesi kokemuksesta, kuinka virkistävää ja ajatuksia kirkastava tällainen matka oli.

Piispan lähdettyä aprikoi niin Koroisten kuin Turunkin kansa totisena samaa asiaa: Missä piili näitten onnettomuuksien syy? Mutta salaisuuden perille eivät hekään päässeet, sillä yksi arveli yhtä, toinen toista. Vihdoin Mustan Kasin vanha Kaapo virkkoi: »Eläisipä Kalakyttä, niin hetkessä hän ilmoittaisi onnettomuuksien syyn, lankeaisi vain loveen, ja asia olisi selvä!»

Innamo aikoi juuri nuhdella Kaapoa jumalattomuudesta, mutta samassa kaikki yhtyivät tätä kannattamaan: »Ihan niin, kyllä Kalakyttä tietäisi!» Ja niin Innamo vaiken. Pahinta oli, että monen mieleen jäi kytämään epäily: Lie-neekö piispa Tuomas sittenkään niin suuri Jumalan mies kuin me olemme luulleet?

Tuomas viipyi Nousiaisissa kauan. Siellä oli niin rau-

haisa, lämmin ja hyvä olla, ettei paluumatka tullut mieleenkään. Tänne rauhan majaan ei maailman myllerrys löytänyt tietään. Saara-äiti oli vanha ja kumarainen, mutta hänen silmänsä loistivat yhä kirkkaina ja hänen olemuksensa säteili yhä hyvyyttä ja lämpöä. Esterkin puheli jo piispan kanssa, ja niin illat olivat sangen rattoisia. Vain eräs huoli painoi tätäkin onnellista kotia: Esterin poika, seitsentoistavuotias Knuut-Vilhelm, oli jo toisen kerran kadonnut harppuineen Toposista! Ensi kerralla oli tuska ja hätä ollut summaton. Poikaa etsittiin kaikkialta, mutta turhaan. Kahden viikon kuluttua hän kotiutui terveenä ja reippaana kertoen iloisena, kuinka hänen täytyi vähän katsella maailmaa. Nyt, kun Knuut-Vilhelm katosi toisen kerran, ei häntä enää etsitty, sillä tiedettiin hänen aikanaan palaavan. Isä Vilhelm oli kyllä monta kertaa koettanut puhua pojalle järkeä: Suuri Kivivuori odotti isäntää. Knuut-Vilhelmin olisi pitänyt tutustua perin pohjin kartanoonsa ja vähitellen tottua isännän tehtäviin. — Mutta poika lähti kuitenkin.

»Niin, minkäs Knuut-Vilhelm mahtaa sille, että hänellä on soittaminen veressä», huomautti Saara sovittavasti.

»Eipä mitään», myönsi isä Vilhelm, »ja hän on tainnut periä noita soittajanlahjojaan vielä äitinsäkin puolelta, sillä minun äitini Marja kuului Kultarannan vanhaan soittajasukuun. Säälin vain poikaa, sillä maailma on usein kova kulkijalle. Ja säälin minä Kivivuortakin. Paavilta asti hain vahvistuksen siihen, että Karhunsaaressa saatetaan yhdistää Kivivuoreen. Ja nyt! Tuleva isäntä kiertää harppuineen maailmaa!»

Kun Ester sai silmiinsä kyönelet, lisäsi Vilhelm kiireesti:

»Vaikka onhan niistä soittajistakin tullut miehiä ja hyviä on tullutkin. Kunnon mies oli Knuut-vainaja, ja kunnon miehiä ovat olleet kaikki Kultarannan isännät, vaikka ovat-

kin olleet soittajia. Heimo tarinoi vieläkin Kultarannan kuuluisasta Helkystä, joka Norjan suurissa soittokilpailuissa voitti onnen kanteleen. Siitä lieene jo kymmenen miespolvea, eikä tuota tapausta ole unohdettu. Niin, miehiä ne ovat soittajatkin, ja Knuut-Vilhelm on nyt pahimmassa iässään. Kun hän varttuu aikuiseksi, hän kyllä huomaa, että Kivivuori tarvitsee isäntää.»

»Aivan niin», puuttui puheeseen piispa Tuomas. »Knuut-Vilhelm on hyvin viisas poika. Ja lisäksi: Se, jolla on tällainen koti, ei voi viihtyä kauan maailmalla.»

Kuin piispan puheen vahvikkeeksi ovi avautui ja Knuut-Vilhelm astui tupaan. Ester syleili poikaansa ilosta sanattomana, isä Vilhelmin olemukseen tuli uutta elämää ja Saara riensi tuomaan ruokaa tulijalle. Syötyään Knuut-Vilhelm tuli toisten seuraan hiiloksen luo — illat olivat jo pimeät— ja alkoi hiljalleen soittaa. Syksyinen hämärä ja surunvoittoinen soitto nostivat kuulijat toiseen kirkkaampaan maailmaan, jossa ei enää ollut murheita, ei vihaa, ei taisteluita. Ja Ester siunasi sydämessään sitä, että hänen poikansa oli syntynyt soittajaksi.

Mutta äkkiä, kesken kauneinta säveljaksoa Knuut keskeytti ja sanoi:

»Tulen Hämeestä. Sieltä kuuluu kummia.»

»Mitä sitten?» kysyivät kaikki yht'aikaa.

»Puolet itään lähteneistä miehistä on jäänyt sille tielle. Paljon kaatui Nevajoen taistelussa ja paluumatkalla vielä upposi kaksi laivaa myrskyssä.»

»Ohoh! Hirveitä kerrot!» sanoi Vilhelm.

»Niin kerron. Mutta ei tämä vielä riitä. Koko Hämeen heimo uhoo näet kiukkua. Ja se suuntautuu sinuun, herra Tuomas. Sanovat, että sinä olet retken alkuunpanija. Sinä sait heidät antamaan etunsa ja elämänsä, vieläpä parhaat

miehensäkin tuolle retkelle, joka päättyi noin onnettomasti. Ja he ovat päättäneet, etteivät maksa enää rippustakaan veroa eivätkä ole missään tekemisissä sinun kanssasi, herra Tuomas.»

Tuomas kuunteli silmät pystyssä. Kalpeana hän kysyi:

»Ovatko asiat todella noin? Onko tuo totista totta?»

»Totisinta totta!» vakuutti Knuut-Vilhelm. »Ja vielä pahempaakin siellä olisi tapahtunut, ellei kuningas Rapo olisi saanut heimoa järkiinsä. Tietäjä Kirmukarmu rupesi näet taas usuttamaan ihmisiä pappeja vastaan, mutta Rapo ja muut kuninkaat estivät hänen aikeensa. Komean uhrijuhlan äijä kuitenkin piti heimon vanhoille haltijoille, ja kansaakin oli kiivennyt hänen uhrivuorelleen. Kirmukarmu oli näet edeltäpäin ennustanut, kuinka onnettomasti tuo sotaretki päättyy, ja se teki tietysti kansaan valtavan vaikutuksen.»

»Tuot totisesti surkeita uutisia», sanoi Tuomas. »Epäjumalten uhrisavut kohoavat taas Hämeestä! Ja niin paljon kuin siellä on tehty työtä Herran yrttitarhan istuttamiseksi! Minä lähden itse Hämeeseen, lähden jo huomispäivänä.»

»Pyhät sinua siitä varjelkoot, herra Tuomas!» varoitti Knuut-Vilhelm. »Kuningas Rapo käski minun erikoisesti sanoa sinulle, että älä vain suinkaan lähde Hämeeseen, sillä kansan kiukku on niin suuri, että elävänä et sieltä palaa. Ymmärrät siis, herra Tuomas, ettet voi lähteä.»

»Mutta jotakin on tehtävä. Kirmukarmu ei saa vietellä ihmisiä uudelleen pakanuuteen. Sitten on, Vilhelmin lähettävä.»

»Ei isoisäkään saa lähteä», väitti Knuut-Vilhelm. »Palasin Hämeestä Kokemäen kautta, ja siellä Pietari Kaikuvalta sanoi näin: 'On parasta jättää Hämeen heimo omiin oloihinsa joksikin aikaa, jotta se saa rauhassa niellä kiukkunsa.

Jos sitä nyt hiukankin häiritään, voi viha pärskyä yli laitohen'. — Vielä herra Pietari kertoi, että Satakuntakin on suutuksissaan, mutta kuningas Vilppu on miehekkäästi auttanut häntä tyynnyttämistyössä. Kuitenkin on mahdollista, ettei sieltä ensi talvena tule verokuormia Turkuun.»

»Jumalan pyhät!» valitti Tuomas. »Tällaista surkeutta en ole aavistanut. Ruvenneeko vielä Suomen heimokin vihaamaan minua?»

»Ei! Siitä saat olla huoleti,» vakuutti isä Vilhelm. »Katso, me olemme olleet jo kauan kristittyjä. Polvi polven jälkeen kansa on täällä vaeltanut kirkkoihin kunnioittamaan Jumalaa ja pyhiä. Ja kansan sieluun on syöpynyt, että Jumala voi lähettää vastoinikäymisiäkin, koska myötäkäyminen ei aina ole hyväksi ihmisieluille. — Ole huoleti, Tuomas! Suomen heimo kunnioittaa ja rakastaa sinua, kuten tähänkin asti. Ja jos jaksat tyynesti odottaa, tunnustaa Hämeen heimokin sinut kohta taas paimenekseen. Kaikki tietävät lisäksi, minkä vallan olet saanut paavilta. Et ole vain piispa, olet hiippakuntasi hallitsija ja johtaja aivan kuin kuningas. Ja hyvin sinä totisesti olet hallinnut. Millainen turvallisuus, rauha ja hyvinvointi onkaan seurannut toimiasi! Ei ollut sinun syytäsi, jos itse pääpiru Lusifer katkoi kahleensa ja teki aikeesi tyhjäksi Nevajoella. Ehkäpä hän sai merenkin kuohumaan yli äyräittänsä, jotta oikean uskon levittäjiä kohtasi tuho. Mutta Lusifer saa rangaistuksensa itse Jumalan kädestä. Ja kaikki muuttuu taas hyväksi. Jumala itse on lähettänyt sinut tänne laumansa paimeneksi, ja me tunnemme sinut omaksemme. Vastoinkäyminen, jonka nyt koemme, voi kääntyä myötäkäymiseksi, sillä Jumala yksin tietää, mitä sielumme parhaiten tarvitsee. Älä sorru, Tuomas, taakkasi alle! Me, ystäväsi, olemme kanssasi aina. Ja jos jaksat odottaa, saat nähdä, kuinka kivi kiven jälkeen

otetaan hartioiltasi. Katso, tämän kaiken olen havainnut todeksi elämäni vaelluksen varrella.»

Isä Vilhelmin puhe rauhoitti Tuomasta suuresti, mutta uni oli kuitenkin paennut. Koko pitkänä yönä hän ei ummistanut silmiään, sillä sadat kysymykset ahdistivat. Mutta yhteenkään hän ei saanut vastausta. Seuraavat päivät vie-rivät verkkaan ja Tuomaasta tuntui, kuin hän olisi yhä nähnyt pahaa, ahdistavaa unta. Ei edes rakkaitten hellä huolenpito keventänyt hänen kuormaansa. Vasta aika teki tehtävänsä tyynnyttäen ja tasoittaen paljon. Ja eräänä aamuna, kun ensimmäiset päivänsäteet pilkottivat oven rakosesta, Tuomas oli ajatuksissaan vihdoinkin päässyt päähän asti, tullut samaan kohtaan kuin Koroisissa: »Teen työtä, teen ahkerasti työtä! Silloin varmasti valkenee. Palvon pyhiä entistä hartaammin. Kokoan reliikkejä, järjestän messuja, tuen tuomiokirkon rakennustyötä, annan almuja vai-vaisille, rakennan spitaalisairaalan. Kierrän hiippakuntaani entistä enemmän, opetan kansaa entistä totisemmin. Tästä alkaen olen vain paimen, joka vartioi Kristuksen laumaa — Ristin-Kristuksen laumaa!»

Tähän päätökseen tultuaan Tuomas tunsi olonsa paljon keveämmäksi. Taakka vierähti hartioilta ainakin osaksi. Hän katseli kultaista juovaa, joka kulki lattiapalkkien poikki ker-toen auringon noususta. »Hm, ehkäpä minullekin aukeaa vielä kerran kultainen polku, joka vie pois pimeydestä», hän mietti. »Jos se lienee kaitakin, se on kuitenkin lähtöisin Jumalan kirkkaudesta. Teen työtä, teen ahkerasti työtä. Ja silloin Jumalan kirkkaus alkaa valaista koko hiippakun-taani. Poikani saa kulkea valmiiksi poljettuja teitä, korjata sadon kylvästäni ja toteuttaa ne suuret aikeet, joihin minä en pystynyt. — Poikani, poikani!»

Tuomaan korviin kantautui harpun kirkkaita säveliä. Ne

niin kummasti täydensivät hänen ajatuksiaan, nostivat kuin toiseen maailmaan, jossa verta tihkuva sydän tulee jälleen terveeksi. Kun hän vielä kuunteli tovin, muuttuivat sävelet iäisyyden suuriksi soinnuiksi, joiden kautta taivas laskeutui hetkeksi maan päälle. Tuomas nousi, astui reippaana suurtupaan ja sanoi:

»Ratsastan vielä tänään Koroisiin, sillä siellä odottavat minua monet työt.»

35. HEIKKI.

Vuodet vaelsivat hiljalleen, totisina ja työntäyteisinä. Silloin tällöin toki paistoi päivä ja kevätluu kanto siivillään kukkien tuoksua. Piispa Tuomas oli pitänyt lupauksensa. Viimeisinä neljänä vuotena hän oli tehnyt työtä ihmisielujen hyväksi enemmän kuin koskaan ennen. Monet pakanalliset tavat ja uskomukset hän oli kaikessa hiljaisuudessa kitkenyt pois kansan sielusta ja istuttanut sijalle kristillisiä käsityksiä. Hämeen hiljainen, jäykkä heimo oli kyllä hänelle kalsea, mutta se kulki kuitenkin ristin viitoittamaa uuden uskon tietä, joskin hitaasti. Tuomas tuns ielussaan suurta tyytyväisyyttä istuessaan tuvassaan kauniina kevät-iltana ja katsellessaan taaksepäin noita kuluneita vuosia. Akkunaluukku oli auki, hän näki siitä Auran läikkyvät lainet. Tuomet kukkivat parhaillaan ja metsästä kuului kyyhkysen kujerrus. Kaikki oli hyvin, oikein hyvin! Neljän vuoden työ kanto jo hedelmää. Hiippakunta oli erinomaisessa kunnossa, ja tänä iltana piti tapahtua jotakin.

Tuomas kumartui nähdäkseen akkunaluukusta auringon korkeuden ja laskeakseen siitä ajan.

»Lähes pari tiimaa vielä», hän virkkoi. »Sitä ei saa näin oleilemisella kulumaan, vaikka kevät onkin kaunis ja linnut rakentavat pesiään. Mitäpä muuta kuin käyn käsiksi kirjoihini, niitten ääressä kyllä aika kuluu! Ah, kuinka olisikaan päässyt raskaitten hetkien yli ilman kirjoja! Ne ovat

olleet minulle aina kuin parhaat ystävät, virkistäneet sie-luani, nostaneet sen maasta — joskus tähtiin asti.»

Tuomas kääntyi, meni permannon poikki ja aukaisi suuren raudoitettun arkun, joka oli kirjoja täynnä. Hän otti arkusta Gratianuksen Decretum-nimisen kirjan, jonka hän oli hiljan hankkinut Suomen kirkkoa varten. Sitten hän istuutui pöytänsä ääreen lukemaan. Kirja sisälsi kirkollisen oikeuden perusteet. Tuomas käänsi hitaasti sen pergamentti-lehtiä, kunnes huomasi, ettei sen lukeminen tällä kertaa viehättänyt. Hän sulki miettien kirjan, vei sen takaisin arkkuun ja otti sieltä sijaan Glossa interlinearis-nimisen teoksen ensimmäisen osan. Kirjan tekijä oli kuuluisa Anselm Laonilainen ja se sisälsi Vanhan Testamentin selityksiä. Tuomas alkoi lukea kirjan nerokkaita huomautuksia ja selityksiä. Tämä teos oli aina suuresti viehättänyt häntä. Mutta kuinka ollakaan, tänä iltana hänen ajatuksensa eivät pysyneet siinä, vaan tuon tuostakin hän havaitsi katselevansa vallan muuta kuin kirjan koukeroita. Vihdoin hän pani kirjan syrjään ja mietti: »Tänä iltana se tapahtuu. Mutta kuinka aloitan? Mitä sanon nuorelle Heikille, pojalleni? Pian hän tulee tänne. No, sanat tulevat kyllä itsestään, kun asia on selvä. Kummasti vain aika kuluu. Jo neljä vuotta kulunut tuosta onnettomasta Nevan-retkestä! Paljon on sen jälkeen tapahtunut! Monet kymmenet matkat olen tehnyt, milloin piispana, milloin hallitsijana. Ja maa on kunnossa — se tiedetään Roomaa myöten. Turun tuomiokirkko on jo käytännössä, vaikk'ei vielä vallan valmiina. Kaniikit asuvat kirkon juurella, ja dominikaanit muuraavat luostariaan Kaskenmäen rinteelle. Kaikki on totisesti hyvin. Millainen oikeus, järjestys ja hyvinvointi vallitseekaan Suomessa! Sellaista ei ole ennen nähty. Ja niin on myöskin Satakunnassa, jossa vanha Pietari Kaikuvalta on tehnyt

paljon kirkon hyväksi. Vaeltaessani siellä kansa kunnioitti minua kuin korkeampaa olentoa. Kävin aina kuningas Vilpun linnassa asti. — Mutta Häme! Se tunnustaa kyllä minut piispakseen, mutta on ynseä ja yrmeä, ei unohda Nevanmatkaa — ei unohda muutakaan. Veroja sieltä ei juuri lähde, eikä sinne liioin oteta uusia pappeja. Kristinuskon tietä heimo kuitenkin kulkee, ja se tässä on tärkeintä. Ja uskonpa, että kaikki muuttuu hyväksi piankin, kun dominiikanit siellä vaeltavat ristiin rastiin. Ensi talvena lähden sinne vihdoin itse. Silloin muserran Kirmukarmun vallan lopullisesti, armotta. Isä Vilhelm on kyllä varoittanut, mutta en pelkää. Kristuskin lähti Jerusalemiin, vaikka tiesi, mikä kohtalo häntä siellä odotti. No, ei minulle toki mitään sellaista Hämeessä. Heimohan on kristitty ja tunnustaa minut piispakseen. Ja ellen siellä saa kaikkea kuntoon, jatkaa poikani Jumalan työtä.

»Pax et bonum», kuului samassa ovelta.

»Rauhaa ja kaikkea hyvää sinullekin», vastasi piispa Tuomas ja katsoi ihaillen hoikkaa, kaunista nuorukaista, joka oli tullut tupaan. »Käy tänne pöydän ääreen istumaan! Minulla on paljon puhuttavaa sinulle», jatkoi Tuomas isällisesti.

Heikki työnsi kultaiset kiharansa otsalta, astui kevyesti lattian poikki ja istuutui pöydän ääreen piispaa vastapäätä.

Tuomaan sydän alkoi sykkiä kiivaasti — kuinka tavattoman kauniilta poika näyttikään nyt, kun hänellä oli lumi-vaikoinen villamekko, punaisenkirjava vyö, valkoiset kaa-tiot ja paulakengät! Ja tuo taivainen ilmestys oli hänen poikansa, hänen oma Heikkinsä. Jumalan pyhät, voiko näin suuri onni olla enää totta? Näkikö hän todella poikansa jo kahdeksantoistavuotiaana nuorukaisena edessään!

Tuomas sively muutaman kerran otsaansa kuin tyynnyttääkseen sisäistä riemuaan. Sitten hän aloitti:

»Heikki, poikani! Sinä olet jo oppinut, niin paljon kuin täällä Suomessa voidaan opettaa, ja olet jo kahdeksantoista vanha. Olen sen takia ajatellut, että lähtisit etelään, aina Pariisiin asti saamaan lisää oppia. Mitä sanot tästä?»

»Hauska on nähdä maailmaa ja oppia paljon, Pariisissa kuuluu olevan kirjoja sylikaupalla. Mutta sellainen matka maksaa paljon. Ja kuinka minä osaan Pariisiin?»

»Minä pidän huolen kaikesta», lupasi Tuomas, »ihan kaikesta. Maksan kulut, ja eräs saarnaajaveli lähtee mukaasi Pariisiin.»

»Milloin minun pitäisi lähteä?»

»Jo tänä kesänä.»

»Jo tänä kesänä! Viivynkö siellä kauankin?»

»Kolmisen vuotta», vastasi Tuomas. »Riippuu paljon siitä, kuinka opiskelu sinua miellyttää ja mitä tutkintoja aiot suorittaa.»

»Mutta miksi minun pitää opiskella niin kauan ja vielä suorittaa tutkintoja?» ihmetteli Heikki. »Lukeminen on kyllä tavattoman hauskaa ja vieraitten maitten näkeminen myös, mutta minkä takia minun pitää oppia niin paljon ja vielä suorittaa tutkintojakin?»

»Sen vuoksi, että sinusta tulee ensin pappi ja sitten Suomen piispa minun jälkeeni.»

Heikki ponnahti pystyyn ja huudahti:

»Pappi ja Suomen piispa? Ei ikinä!»

»Älä nyt noin pelästy!» rauhoitteli Tuomas. »Olet toki itsekin ymmärtänyt, ettei sinun opetuksestasi olisi pidetty niin erinomaista huolta, jollei sinusta toivottaisi paljon. Olet saanut Jumalalta aivan tavattomat lahjat, siksi sinun on niitä käytettävä Jumalan ja pyhien kunniaksi sekä heimosi hyväksi. Niin, Heikki, sinä olet viisas ja ymmärrät siis, että sinusta tulee ensin pappi, sitten piispa.»

Heikki seisoj tulipunaisena piispan edessä ja vastasi varmasti:

»Eikä tule! Ei pappia, ei piispaa! En välitä koko etelänmatkasta, koska en saa vapaasti opiskella, mitä haluan.»

»Mutta, rakas ystävä», huomautti Tuomas, »ajattele toki mitä hyötyä voit tuottaa heimollesi, jos nyt lähdet etelään, opiskelet siellä muutaman vuoden ja sitten tulet Suomen piispaksi, kun aika joutuu.»

»Tulkki on myöskin aivan välttämätön heimollemme», väitti Heikki. »Mitä Turku olisi ilman tulkkia! Ja kuinka heimo tulisi toimeen ilman tulkkia? Siitä asti, kun äidinisä kuoli, on Turku ollut pahemmassa kuin pulassa. Äiti on hoitanut tulkin tehtäviä jonkin aikaa, vaikka tulkin askareet eivät kuulu naiselle. Mutta ei ollut muuta neuvoa. Sitten minä rupesin auttamaan häntä. Ja viime kesänä hoidin jo kaikki tulkin tehtävät ihan yksin. Niin teen tänäkin kesänä. Minä olen nyt jo Turun tulkki ja siinä työssä autan koko heimoani. En kaipaa enempää. Minulla on kylliksi työtä, eikä tulkkia tule joka miehestä.»

»Sinä olet vielä lapsi etkä ymmärrä omaa parastasi. Ajattele toki, mitä merkitsee matka etelään, huoleton opiskelu maailman parhaitten opettajien johdolla Pariisissa ja sitten ajan oloon tulo oman heimonsa piispaksi!»

Veri syöksähti uudelleen Heikin poskiin hänen sanoessaan:

»Vai lapsi minä olen! Vai lapsi voi hoitaa tulkin tehtäviä koko pitkän kesän, kun kauppamiehiä tulee maailman kaikilta ääritä! Asia on kerta kaikkiaan niin, että papiksi en rupea, en, vaikka aurinko pimenisi. — Minulla on morsian, ja häät pidetään ensi kesänä.»

Piispa Tuomaan sielussa leimahti:

»Morsian! Kahdeksantoistavuotiaalla pojalla! Se on itse

pahanhengen työtä sielussasi! Mutta tuollainen lapsellinen rakkaus karisee helposti sielustasi pois. Lähde vain etelään, niin tuo pahanhengen loihtima rakkaus haihtuu paikalla. Jumala itse tahtoo, että lähdet Pariisiin yliopistoon, koska hän kerran on antanut sinulle aivan tavattomat lahjat.»

»Rakkauteni ei ikinä ole pahangengen työtä», väitti Heikki, »sen tunnen. Ja lähtönikö Jumalan tahto — sitä en usko!»

»Älä rupea rienaamaan!» varoitti Tuomas. »Kaiketi sentään käsität, että minä, Suomen piispa, tunnen paremmin Jumalan tahdon kuin sinä.»

»Neljä vuotta sitten vakuutit koko maailmalle, että risti-
retkelle lähteminen oli Jumalan pyhä tahto. Mutta kuinkas kävi Nevan rannalla? Piru sillä retkellä hääri enemmän kuin Jumala.»

Tuomas kavahti pystyyn ja huusi hampaattensa välistä:

»Poika! Että sinä uskallat! Pyhät voivat lähettää vastoinikäymisiä syntien rangaistukseksi. Ruotsin kuningas oli sillä matkallakin kevytmielinen. Mutta pirusta tuo matka ei ollut lähtöisin, vaikka piru auttoikin vihollista. Me lähdimme Jumalan ja pyhän Isän käskystä ja otimme vastoinikäymisen Jumalan kädestä. Sinä rienaat Jumalaa ja pyhiä! Ansaitisit kirkon rangaistuksen. Sinä unohdat, että edessäsi on Suomen piispa, jolle on annettu Roomasta käsin suuri valta. Voin sitoa ja päästää ihmisiä kuin itse paavi. — Niin, Heikki, minulla on valta pakottaa sinut papiksi.»

Heikki heitti päätään taaksepäin, niin että kiharat leyhätivät, katsoi piispaa suoraan silmiin ja sanoi halveksivalla äänellä:

»Vai valta pakottaa! Sanon sinulle, herra Tuomas, että minua ei ikinä pakoteta rupeamaan papiksi. Ei ikinä! En lähde Pariisiin, enkä muuallekaan. Turku tarvitsee tulkkia. Olen syntynyt tulkiksi ja tulkkina kuolen. — Hyvästi!»

Tuomas seiso i hölmistyneenä. Pojan poistuminen oli niin odottamatonta, että hänen ajatustensa juoksu pysähtyi hetkeksi. Hän vain tuijotti ovea, josta Heikki oli mennyt. — »Onko tämä totta?» tuli vihdoin hänen huuliltaan. »Ehkä kaikki on pahaa unta? — Ei, tämä on totista totta! Jumala ja pyhät! Kuinka tällainen on mahdollista! Poikani, poikani! Tarjosin sinulle sellaista, jota ei kenellekään kuolevaiselle ole koskaan tarjottu täällä Suomessa. Luulin sinun ilosta lankeavan kaulaani. Luulin sinun polvillasi pyytävän siunaustani. Kenelle auringon alla on tarjottu opiskelumatkaa Pariisiin ja vielä saattajaa mukaan? Vain ruhtinaitten pojille. No, sinäkin olet ruhtinaan poika, ja isäsi aarrekammiossa on riittämiin kalleuksia, vaikka tekisit kymmenen Pariisin-matkaa. Mutta sinä, Heikki, mitä teitkään? Heitit tarjoukseni takaisin silmilleni! Lähdit ylpeänä luotani. Pyhä Maaria, miksi minulle vielä tämäkin kalkki? En jaksa sitä juoda. Kuinka sanomattomasti rakastan poikaani! Mitä voimaa, pontta ja työnhalua minulle onkaan antanut ajatus: Poikani perii kerran tämän Suomen hiippakunnan. Hän saa niittää minun kylvöäni. Hän tekee sen, mitä minä en voinut: Nujertaa vääräuskoisen idän ja vie ristinlipun aina auringonnousuun asti. Kuinka olenkaan tehnyt työtä sen jälkeen, kun itse kadotin tuon uljaan unelmani! Olen tahtonut valmistaa tietä pojalleni, kuten Johannes Kastaja Kristukselle. Sellaiset lahjat on annettu pojalleni! Kuinka olen niitä vaalinut! Norjasta asti tuotin oppineen dominikaanin opettajaksi yksin Heikille. Ja nyt! — Jumala, Jumala, olen luullut täyttäväni sinun tahtoasi kasvattaessani poikaani kuin taivaallista olentoa. Ei ole mieleeni hetkeksikään lentänyt ajatusta, että poikani vastustaisi aikeitani. En kestä tätä! En voi tyhjentää kalkkiani! Kaikki on mennyt: Vuosien toivo, vuosien työ, vuosien odotus, vuosien unelma,

vuosien usko! Mitä elämä merkitsee minulle enää? Ei mitään — ei yhtään mitään!»

Tuomas istui kauan pää käsien varassa. Isku oli liian ankara ja tuli liian odottamatta. Hän oli jo miettinyt valmiiksi senkin, kuinka esittäisi Heikin piispaksi tulemisen kardinaali Vilhelm Sabinalaiselle, joka taas oli pohjolan legaatina. Pojan nuoruus ei olisi näet saanut tulla esteeksi, jos hänet — piispa Tuomas — odottamatta koottaisiin isien luo autuaitten vuorelle. Totisesti, kaikki oli tasoitettu, ajateltu valmiiksi. Ja nyt! Jumalan pyhät, isku oli liian ankara, kalkki liian katkera!

Piispa Tuomas valvoi koko keväisen yön sielu palasiksi raastettuna. Hän tunsii olevansa kuolemanhädässä ja taisteli kuin hukkuva hengestään. Vihdoin hän löysi oljenkorren, millä pelastautua: »Heikki on vielä nuori, melkein lapsi. Ehkäpä asian voi vielä muuttaa! Olin varomaton. Poika innostui ensin matkasta. Minun ei olisi pitänyt vielä puhua piispaksi tulemisesta eikä muusta. Olisi vain päätetty ensin matkasta ja vasta vuosien takaa, kun hän jo on Pariisissa ja täysi mies, olisi voitu ottaa puheeksi asian toinen puoli. Heikki olisi varmaan ruvennut itsekin ajattelemaan tulevaisuudestaan toisin, kun ensin olisi ollut muutama vuodelle Pariisiin kuuluisassa koulussa. Olin totisesti varomaton. Mutta ehkäpä voin vielä korjata erehdykseni. Puhun asiasta Ursulalle. Hän on sangen viisas nainen ja ymmärtää kyllä, kuinka suuri tulevaisuus odottaa hänen poikaansa.»

Aamulla varhain, kun vielä karjankellot kalkahtelivat tarhassa, Tuomas jo lähti Turkuun. Hän astui Sillankorvan tupaan, teki hyvänpäivän ja kysyi Ursulalta Heikkiä.

»Hän lähti jo auringon noustessa Harppu-Knuutin kanssa Joensuuhun», vastasi Ursula. »Siellä on suuret häät ja Heikki

meni soittamaan Knuut-Vilhelmin kanssa. Pitkämatkaisten laivojen aika ei ole ihan vielä, joten hän voi lähteä pois Turusta. Jos joku sattuu tulemaan, toimitan minä tulkin askareet. Heikki on tehnyt jo monet matkat Knuut-Vilhelmin kanssa. Tiedät kai, että poikasi on hyvä soittaja?»

»En, sitä en ole tiennyt,» virkkoi Tuomas. »Vai on Heikki soittajakin! Olisin tahtonut puhua hänen kanssaan.»

»Heikki kertoi illalla kaiken. Turha sinun on puhua pojalle enää samasta asiasta. Sanon sinulle jotakin, Tuomas: Heikistä ei koskaan tule pappia, ei koskaan! Hän itse ei tahdo enkä minä tahdo. Unohdat myöskin, että Heikillä on ollut opettajana kerjäläismunkki, joka muun ohella on opettanut häntä rakastamaan köyhyyttä ja halveksimaan korkeita paikkoja — kuten piispanvirkaa. Kerran Heikki ihan tosisaan sanoi minulle: 'Ellei Turku niin välttämättä tarvitsisi tulkkia, lähtisin Jumalan kerjäläisenä kiertämään maailmaa.' Nyt hän ei enää ajattele niin, sillä hänellä on morsian, ja häät pidetään ensi kesänä. — Tuomas, sinun on tapana ajaa aina tahtosi läpi. Mutta sanon sinulle: Tällä kertaa et onnistu! Ellet näillä puhein luovu aikeistasi, turvaudun Suomen heimoon. Tunnen sinut tarkalleen ja tiedän, että tekisit Heikistä piispan vain siksi, että hän on sinun poikasi. Näin asia on! Oma ylpeytesi tässä toimii, eikä mikään muu. Oman jälkeläisesi kunniaa etsit, sukuasi ylennät. Muuta et ajattele. Sellainen sinä olet aina ollut. Luovu siis asiasta kokonaan, äläkä sen takia enää tule Sillankorvaan!»

Tuomas kulki synkkänä Sillankorvasta kirkolle. Hän pysähtyi portille. Kirkko oli aina ollut hänen suurin ilonaiheensa. Nyt hän katseli sitä aivan välinpitämättömänä. Vihdoin hän laahusti sakaristoon ja istahti rahille. — Kolahdus oli liian kova. Oljenkorsi, jonka hän oli luullut niin lujaksi, katkesi armotta. Tulevaisuuden rakennus — se

viimeinenkin — jaoitettiin maan tasalle. Ei edes toivoa jäänyt jäljelle. Edessä häämötti vain kivinen ja kolkko erämaa, jonka halki hänen oli vaellettava verta tihkuvin jaloin. Ja sen takana odotti hauta. — »Ah, tällainenko oli elämäni luku? Turhaanko olen tehnyt työtä, ponnistanut, taistellut, rakastanut? — Turhaan, turhaan, turhaan . . .»

36. HERÄÄMINEN.

Piispa Tuomaan päivät kuluivat kummasti. Hän oli tullut kuin toiseen maailmaan, josta puuttui aurinko ja kuu, jonne ei saapunut kevät eikä kesä. Ympärillä oli sumua ja pimeyttä. Ilo oli sieltä paennut ja onni kuollut kauhusta. Vi-hainen viima vain kuiskasi viekkaana: »Kuole sinäkin, kuole pois, koska elämä kerran on turhuuksien turhuutta!»

Tuomas kulki Koroisten piispantalossa synkkänä kuin nälkävuoden rutto pysähtyen tavan takaa kuuntelemaan tuota viekoittelevaa kuisketta. Ja aina hän vastasi:

»Kuolen, kuolen niin mielelläni, kun elämäni kerran on mennyt!»

Mutta vielä kerran valo voitti hänen sielussaan. Rakkau-den aurinko karkoitti sieltä hetkessä sumun ja pimeyden, hän muisti vanhan äitinsä ja tuon ih-neellisen rauhan ma-jan Nousiaisissa. — »Ah, sinne kun pääsen, rakkaitteni luo, niin kevenee taas elämäni taakka. Siellä vanhan äidin luona on hyvä olla — liian hyvä. Mitäpä jos jäisin sinne koko loppuiäksi? Otto ja muut kaniikit hoitaisivat kyllä tuomio-kirkon messut ja palvelukset. Kaikki kirjani vain veisin mukaani. Lukisin, paimentaisin laumaani rauhassa, mat-kat jättäisin muiden tehtäväksi, ja olisin aina hellän huolen-pidon ympäröimänä. Joskus, vuosien kuluttua, voisin jättää koko piispanvirkani. Syventyisin kokonaan kirjoihini ja panisin pergamentille tämän maan äären tapahtumat. Mikä ih-meellinen ajatus! Ihan pyhien lähettämä elävä ih.ne!»

Vielä samana päivänä Tuomas lähti Nousiaisiin. Kun hän illan suussa ratsasti Toposten pihaan, satuloi renki juuri hevosta tallin edessä. Piispan nähdessään hän pudotti marhaminnan kädestään ja huudahti:

»Herra Tuomas, herra Tuomas! Millainen Jumalan johdatus! Olin juuri lähdössä Koroisiin kutsumaan sinua tänne, sillä Saara-emäntä on sairaana. Pyhät ovat pitäneet huolen asiasta! Vien molemmat hevoset hakaan.»

Tuomas oli laskeutunut satulasta ja sanoi hämmästyneenä:

»Mitä sinä puhut! Onko äitini todella sairaana?»

»On, herra Tuomas», vakuutti renki. »En kai muuten olisi lähtenyt Koroisiin. Hän sairastui jo eilen. Tauti näytti tämä aamuna menevän ohi, mutta nyt illalla hän tulikin äkkiä hyvin kipeäksi. Silloin Ester sanoi minulle: 'Satuloi hevosesi ja ratsasta kiireesti Koroisiin kutsumaan tänne herra Tuomasta.' — Kaa, tähän matkani jäi, kun pyhät toimittivat asiani!»

Tuomas ei kuunnellut kauempaa, vaan lähti kiireesti tupaan. Siellä isä Vilhelm seisoi kiukaan luona odottaen parantavaa juomaa, jota askarvaimo keitti. Nähdessään Tuomaan hän riensi hämmästyneenä vastaan, ojensi kätensä ja sanoi:

»Jumalan rauhaa, rakas ystävä! Millainen pyhien lahja oletkaan meille juuri nyt! Äitisi on hyvin sairas.»

»Kuulin sen jo rengiltä. — Ymmärrätkö yhtään, mikä häntä vaivaa?»

»En. Mutta lähetin sanansaattajan Kalantiin noutamaan yrttien tuntijaa.»

»Turkuun saapui hiljan», kertoi Tuomas, »etelästä, aina Lyon'ista asti, uusi dominikaani, joka on sangen taitava parantaja. Ehkä lähetämme rengin noutamaan häntäkin?»

»Niin, nyt muistan,» virkkoi Vilhelm. »Olen kuullut puhuttavan paljon veli Ludvigista. Käske rengin lähteä heti matkaan!»

Tuomas lähetti rengin Turkuun. Samassa juoma valmistui ja molemmat miehet menivät pihan syrjässä olevaan pikku tupaan.

Saara makasi vuoteellaan silmät ummessa, kuumeen hehku kasvoissa. Ester istui vuoteen vieressä. Hän nousi tervehtimään, ja Tuomas kysyi hiljaa: »Onko äitini hyvin sairas?»

Ester ei ennättänyt vastata, sillä Saara aukaisi silmänsä ja sanoi:

»Minä tiesin, että sinä tulet, pikku Haaraldini. Nyt lähdén niin mielelläni, kun sinä olet luonani!» — Puhuminen keskeytyi, ja hän alkoi taas kovasti huohottaa.

Tuomas istuutui vuoteen viereen ja otti äitinsä käden omaansa. Ester antoi sairaalle juomaa, jonka Vilhelm oli tuonut. Hetken kuluttua Saara näytti nukkuvan, mutta hengitys oli yhä huohottavaa. Kaikki kolme istuivat ympärillä, ja siunatut kynttilät säteilivät kelmeätä valoaan tupaan. Ehtooyöllä Saaran hengitys muuttui kovin epätasaiseksi, ja Tuomas kysyi:

»Onko tuotu kirkosta pyhää voidetta?»

»On kyllä», vastasi Vilhelm. »Tuolla on sarvi. Myöskin kaikki pyhäinjäännöslippaat ovat Saaran vuoteessa, kaksi pään alla ja kolmas sydämen kohdalla. Noutaisinko kirkosta vielä ristiinnaulitun ja jumalanäidin kuvan?»

»Tee niin, rakas Vilhelm!» pyysi Tuomas.

Isä Vilhelm toi ensin ristiinnaulitun kuvan ja asetti sen seinään sairaan pään kohdalle. Sitten hän nouti madonnan ja pani sen pölkylle vuoteen jalkapään kohdalle. Vuorotellen miehet sitten lukivat latinankielisiä rukouksia sairaan puolesta.

Saaran hengitys kävi yhä katkonaisemmaksi. Tuomaan viittauksesta toi Vilhelm pyhän sarven ja sairas sai viimeisen voitelun. Kaikki näytti nyt sammuvan hiljalleen. Mutta samassa Saara alkoikin uudelleen hengittää, vieläpä aivan tasaisesti. Kului pitkä tuokio. Saara aukaisi silmänsä ja puhui aivan selkeästi:

»Poikani Tuomas! Lapsuuteni vihreät vuoret, siniset järvet ja meri, jonka rannalla keitetään suolaa, ovat aina olleet niin kaukana, kaukana. Mutta nyt ne kaikki ovat lähellä, ihan lähellä tässä. Näen pikku mökkimme, kuulen kosken kohinan. Sinä, poikani, olet pieni ja leikit karhuntaljalla. Kuinka onnellinen olenkaan! Oma Haaraldini on tässä vierelläni. Hän odottaa minua. Oi, katsokaa! Tänne tulee koko taivaallinen joukko. Ester, tule lähemmäksi. Tuomas anna minulle kätesi. Olen onnellinen, liian onnellinen!»

Saara nukkui. Tuomas piti yhä hänen kättään, ja Ester istui lähellä, vuoteen toisella puolella. Isä Vilhelm oli polvillaan pyhän Maarian kuvan edessä rukoillen. Sairaan rauhallinen hengitys jatkui yhä, ja valvojien sydämeen lensi jo ajatus: »Tämä on varmaan paranemisen alkua! Rukoukset, pyhät lippaat ja kuvat ovat auttaneet, tauti tekee kääntein!» »Mutta niin ei kuitenkaan tapahtunut. Aamun sarastaessa Saaran hengitys hiljeni hiljenemistään. Vihdoin se taukosi kokonaan. Saara oli siirtynyt toiseen maailmaan suloinen hymy huulillaan.

Pitkään aikaan Tuomas ei uskonut tätä todeksi. Hän istui yhä pää painuksissa äitinsä vuoteen vieressä ja piti tämän kylmennyttä kättä omassaan. Vihdoin hänen täytyi ottaa totuus totuutena: Äiti on kuollut! Hän painoi päänsä vuoteen syrjään ja itki siinä kuin lapsi. Oli jo kirkas päivä, kun hän siitä nousi. Laahustaen hän käveli pihan yli pyhän Henrikin tupaan ja heittäytyi lavitsalle. Tämä oli enemmän

kuin hän saattoi kestää. Hyvä, hellä äiti poissa! Mitä hän olikaan kadottanut! Enemmän kuin ikinä oli aavistanut. Ja oliko hän ollut edes hyvä äidilleen, joka oli niin paljon kärsinyt? — Tuska tuli lopulta niin ylivoimaiseksi, että Tuomas nukkui turtumukseen.

Seuraavat päivät kuuluivat hautajaisten valmistelussa. Ihmisiä tuli ja meni, yksi kysyi yhtä, toinen toista, ja Tuomas tunsii itsensä tuiki tarpeelliseksi. Ajasta ei jäänyt hetkeäkään, jolloin hän olisi voinut pysähtyä miettimään murheensa pohjattomuutta. Mutta kun hautajaiset olivat ohi ja viimeiset vieraat lähteneet, silloin Tuomas tunsii, kuinka murheen taakka aivan musersi hänet maahan. Elämä ei merkinnyt enää mitään. Kaikki oli turhuuksien turhuutta — vanitas vanitatum!

»Kuinka vieras olenkaan täällä Toposissa!» hän ajatteli: »Isä Vilhelm on kyllä minulle kovin hyvä, mutta Ester on edelleen vaitelias ja kylmä. Nuo kolme: Vilhelm, Ester ja Knuut-Vilhelm, kuuluvat yhteen, ovat samaa perhettä. Minä olen täällä vieras ja muukalainen. Tämä koti ei enää kuulu minulle. Kun äitini kätkettiin tuonne kirkon juureen, sammui elämäni viimeinen valo. Täällä ei ole minulla enää kotia — ei ole. Kuinka paljon olenkaan lyönyt laimin! Kuinka usein annoinkaan äitini odottaa — väliin kuukausimääriä. Minulla ei ollut muka aikaa sinulle, äiti. Nyt minulla olisi aikaa, mutta nyt ei minulla enää ole kultaista äitiä! Voi, Jumalan pyhät, en kestä tätä pimeyttä! Miksi vielä elän ja hengitän, kun minulta kerran on riistetty kaikki — toivokin! Hm, täällä olen vieraassa maassa, vieraitten ihmisten ympäröimänä. Minulla ei ole yhtään ystävää. Olen aina vain käskennyt ja minua on toteltu — siinä kaikki. Ystäviä ei niin saada. Miksi, miksi tämä pimeys, murhe ja tuska? Sydänvereni vuotaa kuiviin. Voin tulla vaikka mielpuoleksi tuskasta.

Kuinka raskas olikaan elämäsi osa, äiti! Se oli kuin itkua veristävin kyynelin. Enkä minä kuitenkaan ollut sinulle kylliksi hyvä, vaikka tiesinkin kaiken. Mutta sinä olit minulle aina kuin Jumalan enkeli. Minua kurjaa! Tässä nyt seison yksin vieraassa maassa, vieraitten ihmisten ympäröimänä. — Ei, en jaksakaan olla täällä enää, kun äitini on poissa, peruuttamattomasti poissa!»

Tuomas antoi satuloida hevosensa. Sisäinen pakko pani hänet lähtemään. Hän otti nopeasti jäähyväiset ja nousi hevosensa selkään. Mutta Toposten portilla hän kääntyi vaistomaisesti ja nyökkäsi hyvästiksi Vilhelmille, Esterille ja Knuut-Vilhelmille. Samassa silmänräpäyksessä lensi hänen mieleensä taas ajatus: Nuo kolme kuuluvat yhteen, heillä on täällä koti, mutta ei minulla — luostarilapsella! — Tuomas vavahti. Luostarilapsi! Vuosiin tuo ajatus ei ollut vaivannut häntä. Luostarilapsi! Niin, ehkäpä sittenkin olen vaivainen syynsovitaja, jonka täytyy raahata perässään ristiä ja joka kerran lyödään spitaalisiin.

Kenen syntien takia? Kenen?

»Omieni!» tuli tahtomatta Tuomaan huulilta. Hän pelästyi niin, että vetäisi tietämättään ohjaksia. Hevonen alkoi kohta astua ravakammin ja Tuomas kuuli kauhukseen, kuinka kavioitten kapse ilkkui »murhamies — murhamies — murhamies», aivan kuin vuosikymmeniä sitten.

Tuomas pysähdytti hevosensa ja tuijotti totisena eteensä.

»Murhamieskö?» hän kysyi. »Niin totisesti! Olen syypää Esterin miehen kuolemaan.»

Hevonen rupesi taas astumaan, ja taas ilkkui kavionkapse: »Murhamies!»

Tuomasta värisytti. Hän muisti, kuinka myöskin Ursula oli sanonut häntä murhamieheksi. — »Ispon kuolema oli muka minun syyni.»

»Niinkuin se olikin,» sanoi heti kavionkapse.

Tuomas pysähdytti taas hevosensa ja tuijotti tuskaisena tiepuolessa kohoavaa vuorta. »Niin, sekin oli ainakin suurelta osalta minun syytäni», myönsi hän vihdoin.

»Aivan niin, aivan niin,» vastasi kapse, kun hevonen oli taas lähtenyt liikkeelle.

»Kaksi naista on sanonut minua murhamieheksi — ja he ovat oikeassa!» valitti Tuomas. Ja ympärillä humiseva metsä kohisi kohta: »Kolmaskin nainen olisi syyttänyt sinua murhasta, mutta hän syöksi jyrkän teeltä syvyyteen.» — Tuomas kalpeni. Hän näki ilmi elävänä edessään ensin erämaan vuoren, pirtit, niiden puolustajat, kuningattaren, sitten hirvittävät liekit, jotka tahtoivat niellä koko suunnatoman salon. — Hevonen seisahti kolmannen kerran ja Tuomas tuijotti kauhistuneena suonsilmää. Silloin hänestä tuntui, että tuossa mustassa suonsilmässä makasi mies, jolta oli katkaistu käsi ja jalka. Nyt, nyt mies puree hammasta, että kirskahtaa, silmät muljahtavat nurin ja nyrkki nousee vaakasan verran. Tuomasta puistatti niin, että hampaat kalisivat. Hän kannusti hevostaan ja karautti pois. Mutta silloin hän tunsi, kuinka kokonainen legio irvinaamaisia piruja seurasi häntä. Hän ajoi kuin henkensä hädässä — ilkkuvat pirut rienasivat sitä pahemmin: »Murhamies, ihmisen silpoja! Ja kuitenkin olet uskaltanut olla piispana, jopa muka Kristuksen sijainen!»

Koroisten väki katsoi kauhistuen piispa Tuomasta, sillä niin kammottavan näköinen tämä oli. Mutta he päättivät kohta, että se johtui hänen suuresta surustaan, eikä sen takia kukaan ihmetellyt, vaikka piispa meni sanatonna tupaansa ja oli siellä yksin koko illan.

Tuomas salpasi lujasti tupansa oven ja sulki akkunaluukun. Sitten hän sytytti seitsemän siunattua kynttilää ja

veti seiniin hiilellä yhdeksän ristiä. Kun hän vielä oli lukenut Pater nosterin kolmetoista kertaa, hän tunsii olevansa turvassa pirujen elkeiltä ja saattoi siis ruveta tyynesti ajattelemaan.

»Olen totisesti syypää Harppu-Knuutin kuolemaan ja myöskin Ison kuolemaan. Sitä ei voi muuttaa toiseksi, asia on niin. Ja erämaassa annoin silpoa miehen. Sitäkään ei voi muuttaa toiseksi. Olen syypää tuon miehen kuolemaan. Minua kurjaa, mitä olenkaan tehnyt! Ehkäpä Jumala ja pyhät rankaisevat minua nyt tällä tavalla? Koko erämaanretki oli onneton. Mitä seurauksia siitä olikaan! Häme nousi kapinaan. Kolme pappia menetti kätensä. Muuan lapsi sai surmansa. Vanhoille haltijoille pidettiin uhrijuhla. Heimo on vieläkin minulle juro ja kylmä — niskoitteleekin usein. Omaa syytänikö tuo kaikki?»

Tuomas mietti ja mietti. Tiimat vierivät. Yö saapui. Vihdoin jostakin syvyyksistä, sielun suljetusta kammiosta tuli vastaukseksi: »Voi, miesparka! Uskotko todella, että sinulla on vain noin vähän syytä? — Katso, syynäakkasi nousee maasta hamaan taivaaseen! Sinä Tuomas, juuri sinä kerroit paaville valheellisesti Hämeen kapinasta. Ja sitten, mitä teit? Väärensit ehdoin tahdoin paavin kirjeen. Voi kurjaa miestä! Uskalsit väärentää pyhän Isän kirjeen, hänen, joka on maan päällä Kristuksen sijainen, sielujenhallitsija, kuningasten kuningas! Suuri unelmasi pirstoutui Nevan rannalla. Katso, tässä on syy: Kristus itse rankaisi sinua, koska olit tehnyt noin kauhistuttavia syntejä. Sinä, juuri sinä olet syypää kaikkeen onnettomuuteen!»

Tuskan hiki helmeili piispa Tuomaan otsalla, rintaa kouristi ja hengitys oli salpautua, sillä tuntui aivan kuin hänen pitäisi murskautua sirpaleiksi tuon kauhistuttavan moukarin alla. Vihdoin suemukset putosivat hänen silmistään ja hän näki kaiken selkeänä edessään.

»On totisesti käsittämätöntä, etten ole aikaisemmin tätä huomannut!» hän ajatteli. »Elämä ei anna minulle enää mitään — ei niin mitään. Vieraana ja muukalaisena vaellan vieraassa maassa. Kuinka paljon olenkaan rikkonut! Minun syntieni taakka on tuonut tälle heimolle paljon onnettomuutta. — Olen murhamies, jäsentensilpoja, valehtelija, väärentäjä! En ole kelvollinen kantamaan piispan hiippaa. Minua kurjaa! Kärsimysteni mitta ei ole vielä täynnä. Minut voidaan lyödä spitaaliin tai ruttoon. Jumalan käsi on ankara rikoksenteikijälle. Oi taivas ja pyhät! En kestä enää. Sieluni on sirpaleina. Minut on riisuttu tyhjäksi, olen syn-tisistä suurin. En voi kantaa piispan hiippaa. Enkä minä jaksa enää täällä kristikunnan kaukaisimmalla kulmalla. Olen väsynyt, väsynyt. — Ursula sanoi, että olen ajatellut aina itseäni. Siinä hän puhui oikein. Kun tahdoin viedä hiippakuntani rajat idän äärille asti ja kastaa kaikki pimeydessä vaeltavat heimot, niin todella omaa kunniaani ajattelin — yksin sitä. Tahdoin tulla niin mahtavaksi piispaksi, oikein ruhtinaspiispaksi, ettei ennen nähty. Üneksin olevani Kristuksen sijainen täällä pohjolassa, minä — murhamies, valehtelija, väärentäjä, valapatto! — Jumalan pyhät, kuinka sokea olen ollut! Rangaistukseni on oikea. Minä kurjista kurjin! Mitta ei ole vielä täynnä.»

Tuomas vaipui yhä kauhistuttavampaan pimeyteen. Lopulta hän ei nähnyt koko elämässään muuta kuin vääryyttä, vilppiä ja itsekkyyttä. Hän oli perustanut kymmeniä seurakuntia, järjestänyt Suomen kirkon aivan uudelleen, pitänyt yllä oikeutta ja järjestystä, jopa kasvattanut uuden, kristillisen sukupolven. Mutta tästä kaikesta hän ei huomannut mitään. Pienimmänkin valon välähdyksen täytyi näet paeta tuon kauhistuttavan pimeyden tieltä. Värستن hän vaikeoi:

»En ole kelvollinen kantamaan piispan arvonmerkkejä. Olen maailman turun raadollinen kulkia, jonka syyn- taakka on suurempi kuin yhdenkään toisen.»

Hetket vierivät. Piispa Tuomas sulki silmänsä ja kätki päänsä käsiin. Hän oli vaipunut pimeyden synkimpään kuiluun, jossa ei voinut elää, ei kuolla. Hän tunsi vain, kuinka näkymätön maailma oli tarttunut häneen ja muserta- nut hänet tuhaksi. Mitään ei ollut enää jäljellä — ei mitään! Elää hän ei voinut, kuolla hän ei uskaltanut. — Jumala ja pyhät!»

Mutta kuinka ollakaan. Tuon kammottavan synkeyden läpi alkoi vihdoin hämmöittää jotakin. Tuomas heräsi turtu- muksestaan. Ja katso, hän näki edessään lapsuutensa vih- reät vuoret ja siniset järvet. Niin, tuossahan on Joonan luostari saarellaan, jonka rantoja huuhtelevat valtameren mahtavat laineet. Tässä kulkee kapea polku rantakallioille ja tuolla on yrttitarha, jossa laulavat satakielet. Ja luostarin vuosikirjaan on merkitty: »Tuomas, luostarilapsi, saapui tänne, kun lumikinokset olivat korkeimmillaan, pakkanen paukkui ja Mars loisti punaisena idän taivaalla. Ja lapselle annettiin nimi: Tuomas.» — — »Niin sinne on kirjoitettu», sanoi Tuomas itsekseen. »Ja munkki-isät olivat hyviä, niin kultaisen hyviä! Täällä Suomessa olen vieras ja muukalai- nen, raadollinen vaeltaja, jonka ainoakaan yritys ei ole on- nistunut. Siellä, siellä on kaikki tuttua ja kotoista, siellä on rauhaa, lepoa ja — kirjoja. Ah, jospa pääsisin lapsuuteni kultaisille maille! Ja miksi en pääsisi? Luovun vain viras- tani, olenhan arvoton kantamaan piispan hiippaa. Sitten lähdän Skotlantiin oman heimoni maahan. Joonan luosta- rista löydän sen rauhan paikan, jota sieluni nääntyäkseen janoaa. Mikä ihmeitten ihme tämä ajatus! Voisiko valon- säde todella vielä kirkastaa elämäni pimeätä iltahetkeä?»

Tuomas vaipui tietämättään lapsuudenmuistoihinsa, ja samalla hänen sieluunsa tuli jotakin lämmitä ja kaunista. Tuntuipa aivan kuin tuo kauhistuttava pimeys tekisi lähtöä. Mutta silloin juuri iski hänen mieleensä kuin jonkun sanomana: »Hullu mies, hullu mies! Luuletko todella, että voit vaeltaa Joonan luostarin ihania polkuja yhtä onnellisena kuin nuoruudessasi? Joko unohdit syyntaakkasi, joka ulottuu maasta hamaan taivaaseen? — Murhamies, jäsentensilpoja, valehtelija, väärentäjä! Kuinka kävi Nevan rannalla? — Tuhannet menettivät henkensä — sinun takiasi! Olet itse vetänyt päällesi kirouksen ja rangaistuksen.»

Tuomasta värisytti. Hän väänteli tuskaisena käsiään ja vaikeroi kuin kuolemanhädessä: »Mitä minun on tehtävä?»

Vastaus tuli vihdoinkin itsestään. Hänelle selvisi osa osalta ainoa mahdollinen pelastuksen tie: »Minun on nöyryyttävä, nöyryyttävä maahan asti. Enhän ole muuta kuin tomua ja tuhkaa. Rooman pyhä Isä, joka on maan päällä Kristuksen sijainen ja sielujen hallitsija, voi päästää minut synneistäni — hän yksin. Minun on kirjoitettava paaville. Muuta neuvoa ei ole. Tunnustan hänelle peittelemättä: 'Olen murhamies, jäsentensilpoja, valehtelija, väärentäjä.' Kovalle tämä tunnustus ottaa, hyvin kovalle. Mutta minun täytyy se tehdä, sillä muuten en voi saada synninpäästöä, jonka yksin paavi voi antaa minulle — Suomen piispalle! Ja ellen synninpäästöä saa, syöstään minut kuoltuani syvimpään helvettiin, missä asuu itse Lusifer. — Niin, niin, minä nöyrryn maahan asti, tunnustan rikkomukseni ja pyydän synninpäästöä. Ja pyydänpä samalla muutakin, pyydän eroa viirastani. En ole kelvollinen käyttämään piispan arvonmerkkejä, sen pyhä Isä kyllä ymmärtää ja antaa minulle eron. — Ja sitten? — Lähden lapsuuteni kentille Skotlantiin. Vietän elämäni illan Joonan luostarissa. Näen vielä kerran tuon

ihanan saaren, kuulen valtameren aaltojen pauhun. Ja keväällä laulaa satakieli luostarin yrttitarhassa, rannalla leijailee valkea lokkiparvi, ja laskeva aurinko purppuroi vuorien huiput.»

Tuomas otti esille pergamentin ja piirtimen. Vakavana hän ryhtyi työhön. Ensin tuntui mahdottomalta saada tuota tunnustusta pergamentille. Mutta lopulta, kun hän vielä kerran oli taistellut taistelunsa ja nöyrytynyt maahan asti, hän kirjoitti rehellisen, koruttoman tunnustuksensa. Kirjeen lopussa hän pyysi nöyränä synninpäästöä ja eroa Suomen piispan virasta, koska hän kerran oli kelvoton kantamaan piispanhiippaa. — Kahden päivän kuluttua lähti Turusta erikoinen sanansaattaja, jonka tuli viedä tuo tärkeä kirje Lyypekkiin asti.

Tuomas tunsi sielussaan suurta huojennusta. Syyntaakka tuli heti kevyemmäksi, kun hän oli sen tunnustanut. Vakavana, pohjia myöten nöyränä hän ryhtyi täyttämään jokapäiväisiä velvollisuuksiaan. Mutta ihmiset joutuivat taas ymmälle.

»Oletteko huomanneet, kuinka hiljainen ja lempeä herra Tuomas on ollut äitinsä kuolemasta asti?» he kyselivät ihmetellen toisiltaan. — »Eikä hän kiivastu enää milloinkaan, tekee vain työtä ja on kaikille hyvä!» tuli tavallisesti ihmettelyn jatkoksi.

37. LÄHTÖ.

Vuosi vaelsi ohi harmaana ja totisena. Toinen kesä saapui. Mutta tuossapa sekin jo kulki kulunein kengin, ja kirjavaviittainen syksy hymyi lehtimetsien kätköistä.

Oli varhainen aamu. Nouseva aurinko puki kultaan Vartiovuoren puitten latvat, mutta turvekattoinen Turku ja Aurajoki olivat vielä varjossa. Varhaisesta aamusta huolimatta oli koko kaupunki liikkeellä. Rannassa oli suuri laiva lähtövalmiina, ja sen luo kaikki suuntasivat kulkunsa. Aivan yllättävänä oli keskikesällä levinnyt tieto, että piispa Tuomas on pyytännyt eroa virastaan ja paavi on suostunut pyyntöön. Koko heimo seisoi hämmästyksen lyömänä. Oli melkein mahdoton uskoa, että herra Tuomas jättäisi Suomen. Vanhimmat koettivatkin kaikin tavoin saada piispaa peruuttamaan päätöksensä, mutta yritykset olivat tuiki turhat, Tuomas pysyi järkähtämättä aikeessaan. Heti paavin kirjeen saatuaan hän teki jäähyväismatkansa halki hiippakunnan ja rupesi sitten valmistamaan lähtöään. Niin paljon oli kuitenkin järjestettävää, että aika vierii syksyyn, ennen kuin lähdöstä tuli tosi. Eilen oli vietetty Turun tuomiokirkossa suuri hyvästijättömessu, johon oli saapunut paljon kansaa kauempaakin. Tuossa rannalla he nyt kaikki seisoivat vakavina katsellen laivaa. Sanaakaan ei vaihdettu, sillä jokaisen sydämen täytti sama, vakava ajatus: Kuinka käy Suomen heimon, kun lujakätinen mies luopuu sen johdosta?

Piispa Tuomas istui veneessä ja katseli ihmetellen suurta ihmisjoukkoa, joka seisoj rannalla hänen laivansa luona. — »Panin lähtöhetkeni auringonnousuun», hän mietti, »sillä tahdoin poistua täältä huomaamatta, ihmisten nukkuessa, kuten kerran tänne tulinkin. Ja kuitenkin on koko Turku valveilla — ah, enemmänkin! Näen ihmisiä kautta Suomen. Miten merkillistä! Olen aina luullut, ettei minusta pidetä, sillä olen vain käskenyt ja minua on toteltu kaikkina näinä vuosina. Ja kuitenkin! Tämä on ylen outoa.»

Väkijoukko väistyi syrjään, kun piispa Tuomas nousi veneestä rannalle ja kulki laivansa luo. Viimeiset tavarat, pari kirja-arkkua, nostettiin veneestä haahteen, joka miehineen jo odotti. Tuomas aikoi sanoa jotakin saattajilleen, mutta kurkkua kuristi niin kummasti, ettei hän saanut sanaa suustaan. Hän vain katsoi lempeänä väkijoukkoa. Silloin isä Vilhelm astui lähemmäksi ja tulkitsti koruttomasti kaikkien tunteet:

»Koko heimomme suree sinun lähtöäsi, herra Tuomas! Olet tehnyt hyväksemme enemmän kuin yksikään toinen. Olet ollut meille kuin isä ja auttaja. Sydämemme on kiitosta täynnä, vaikk'emme osaa tuoda sitä julki, niinkuin tahtoisimme. Suomen heimo ei unohda sinua milloinkaan. Vielä lastemme lapsetkin kertovat lapsilleen kaikesta siitä hyvästä, mitä olet tehnyt meille. Jumala itse palkitkoon sinua! Olkoon matkasi onnellinen! Pyhä Maaria ja pyhä Henrik suojelevat sinua aina ja kaikessa. Koko taivas on kanssasi. Ja kerran itse herra Kristus ojentaa sinulle voitonkruunun!»

Piispa Tuomas pusersi isä Vilhelmin kättä kiitokseksi ja hyvästiksi. Sitten hän hyvästeli kädestä papit, vanhimmat ja kaikki lähellä olevat sekä antoi viimeiset neuvonsa kaaniikki Otolle, josta tuli hiippakunnan hoitaja siksi, kunnes

Suomelle määrätään uusi piispa. Hitaasti Tuomas kääntyi ja nousi laivaan.

Nuori Heikki oli koko ajan seisonut äitinsä vieressä lähellä laivaa. Hänen sydämensä jyskytti kiivaasti. Hän ei ymmärtänyt, miksi piispan lähtö koski häneen niin kipeästi. Tänä lähtöhetkenä hänelle selvisi äkkiä, kuinka sanomattoman hyvä piispa Tuomas oli ollut hänelle aina, ihan aina. Mutta hän itse oli ollut piispalle ylpeä ja häijy — hän ei ollut väliittänyt hänen toivomuksistaan. Ja nyt hän näki tuon hyvän miehen viimeisen kerran! Sen enempää asiaa harkitsematta Heikki nousi laivaan, ojensi molemmat kätensä piispalle ja sanoi: »Herra Tuomas, anna minulle anteeksi kaikki!»

Tuomas tarttui ojennettuihin käsiin ja vastasi hiljaa:

»Minulla ei ole mitään anteeksiannettavaa, rakas poikani. Mutta siunaukseni antaisin mielelläni sinulle.»

Heikki polvistui, ja piispa Tuomas laski siunaten kätensä hänen päälleen. Sitten tuo ihmeen kaunis nuori mies nousi, syleili liikuttuneena piispaa ja poistui laivasta. Rannalla-olijat heltyivät kyyneliin. Ursula värisi kuin haavanlehti, hänen korvissaan kohisi ja hän luuli pyörtyvänsä. Katke-roituminen ja inho, jota hän oli kantanut sielussaan vuosia, karisi äkkiä kokonaan pois, ja hän näki edessään vain harmaahapsisen miehen, jota hän kerran oli syvästi rakastanut. Hän olisi tahtonut mennä Tuomaan luo ja puristaa tämän kättä jäähyväisiksi, mutta jalat eivät totelleet. Hän värisi yhä niin, että hänen oli tartuttava Heikin käsivarteen pysyäkseen pystyssä. Kuin usvan läpi Ursula näki, kuinka Ester meni laivan kylkeen ja ojensi kätensä piispalle. Mutta kuukaan ei kuullut Esterin lausumia sanoja:

»Hyvästi herra Tuomas! En ole enää pahoillani sinulle.»

»Kiitos, Ester. Rukoile joskus sieluni puolesta!» vastasi Tuomas yhtä hiljaa.

Kun Ester poistui laivan luota, katsoi Tuomas saattajiaan ja huomasi hämmästykseseen, että kaikkien silmät olivat kyyneliset. Hän tunsikin silloin kummallista ahdistusta sydämessään. Ah, hän ei ollut aavistanut, että lähtöhetki olisi näin vaikea! Hän katsoi taas rannalle, näki kansanjoukon, pienen kaupungin, tuomiokirkon — huolenpitonsa kohteeseen. Sydäntä aivan kouristi. Tuolla Kaskenmäen kyljessä dominikaaniluostari hohti uutuuttaan. Nyt sen munkit tulevat juhlasaatossa rantaan laulaen haikaa jäähyväisvirttä. Kansanjoukko alkoi ääneen nyyhkyttää. Piispa Tuomas vavahti. Tuntui aivan kuin suomukset olisivat pudonneet toisen kerran hänen silmistään, kaikki näyttäytyi aivan uudessa valaistuksessa. Hän oli uskonut, että lapsuuden koti Joonan luostarissa antaa hänelle lepoa, rauhaa ja ymmärtämystä. Nyt hänelle selvisi välähdyksenä: Siitä on neljäkymmentä vuotta, kun lähdin Joonasta. Vanhat munkki-isät ovat kuolleet ja uudet ovat minulle outoja. — Täällä Suomessa on kaikki minulle tuttua. Tämä on se yrttitarha, jonka Jumala oli uskonut hoitooni ja johon olen kasvanut kiinni sydänjuuria myöten. Ja tämän jätän nyt ainiaksi!» Tuomas tuijotti tuskaisena maahan. Kansan nyyhkytys kantautui hänen korviinsa kuin jostakin kaukaa. Vaistomaisesti hän astui laivan reunalle, katsoi saattajiaan ja puhui:

»Rakkaat ystäväni! En unohda koskaan tätä heimoa, yrttitarhaani, jonka kerran Jumalalta sain. Olen päättänyt, etten matkustakaan suoraan lapsuuteni maille Skotlantiin, vaan jään toistaiseksi Visbyhyn Voijonmaalle ja teen sieltä käsin työtä Suomen kirkon hyväksi. Tänne on saatava pian uusi piispa minun sijaani, saarnaajaveljien lukua on lisättävä, ja kirjoja, paljon kirjoja täällä tarvitaan, jotta oman heimon miehistä voitaisiin valmistaa pappeja, kuten tähänkin asti. Ah, minulla on vielä paljon työtä! En unohda hiippakun-

taani! — Miehet irroittakaa köydet! — Lähdén täältä iäksi. Mutta rukouksissani kannan joka päivä Suomen kirkon huolet Kristuksen valtaistuimen juureen. Teidän surunne ovat minun surujani, teidän ilonne minun ilojani. Jumalan ja pyhien siunaus seuratkoon teitä ja koko Suomen heimoa aina, niin iankaikkisesta iankaikkiseen! — Hyvästi, rakkaat ystävät!»

Piispa Tuomas katsoi kyynelten läpi rannalle. Nuo kaikki rakkaat hän jättää, jättää auttamattomasti. Eron katkera kalkki oli juotava. Hän katsoi laumaansa viimeistä kertaa. Samassa Tuomas säpsähti: Ursula lähti Heikin ja Esterin välistä ja tuli suoraan hänen luokseen. Laivan laidan yli hän ojensi kätensä Tuomalle, mutta ei voinut lausua ainoatakaan sanaa. Tuomas heltyi pohjia myöten. Hän puristi lujasti Ursulan kättä, mutta ei hänkään saanut sanaa suustaan. Silloin juuri irroitettiin köydet ja Tuomaan täytyi vastoin tahtoaan luopua tuosta rakkaasta kädestä. Laiva erkani rannasta. Piispa Tuomas katsoi kyynelten läpi nyhkyttävää saattojoukkoaan, mutta hän näki vain Ursulan ja Heikin, jotka seisovivat rinnan aivan lähellä. Ja kolmannen kerran suomukset putosivat hänen silmistään. Välähdyksenä tuli hänen mieleensä: »Lieneekö ollenkaan Jumalan tahto, että papin ja piispan täytyy vaeltaa yksin elämänsä polkua? Mitä suurta ja pyhää mies saisikaan aikaan, jos hänen rinnallaan aina olisi jalo nainen!» — Tuomas karkoitti kauhistuneena tuon ajatuksen. Hän oli juuri saanut synninpäästön itse paavilta ja nyt jo noin syntinen ajatus saattoi tulla kiusaamaan hänen sieluaan! Mutta tästä huolimatta hänen viimeinen katseensa uppoutui syvälle Ursulan silmiin ja hänen sielunsa värisi eroamisen tuskasta. Nyt vasta, kun laiva liikkui Auran aalloilla, hän tunsii täydellisesti, kuinka lujin sitein hän oli kasvanut kiinni Suomeen. Ne kaikki kat-

kesivat nyt auttamattomasti ja — iäksi. Tästä alkaen ei mikään kiinnittänyt häntä mihinkään. Hän oli kuin lastu rannattomalla merellä, lastu, jota Jumalan tuuli kuljettaa, kunne tahtoo.

Ihmiset seisovat hievahtamatta rannalla ja katsovat, kuinka piispa Tuomas laivoineen yhä loittonee. Vasta kun haaksi on painunut viidakon varjoon, sanoo isä Vilhelm:

»Suomi menetti nyt paljon, aivan liian paljon. Herra Tuomaan paikkaa ei voi kukaan täyttää. Hän oli kunnon mies, tarmokas hallitsija ja suuri piispa, jonka töitä ylistävät vielä tulevat sukupolvetkin halki ajast'aikojen.»

»Ja hän rakasti meitä kaikkia,» lisäsi siihen nuori Heikki.

SISÄLLYS.

1. Maailmalta kuuluu kummia
2. Luostarilapsi
3. Riemun päivä
4. Unelmia
5. Uusi työmaa
6. Harppu-Knuut
7. Matkamiehiä
8. Syksy 1220
9. Elämä on ihanaa
10. Kuningatar Päivä
11. Salaisuus
12. Morsiusmessu
13. Pakenija
14. Muutto
15. Vain kaksi kyyneltä
16. Jumalan mies
17. Rakastan häntä
18. Lahjoitus
19. Tähtenlento
20. Suuri unelma
21. Rakkautta
22. Veli Johannes
23. Unelma muuttuu todellisuudeksi
24. Käräjämatka
25. Ristiretki
26. Ispo
27. Piispa Tuomas saa vieraita
28. Ystävyyttä
29. Erämaan kuningatar
30. Hämeen heimo
31. Rauhan sanansaattajat
32. Innostusta
33. Länsi ja itä Nevajoella
34. Uutisia
35. Heikki
36. Herääminen
37. Lähtö